

اسلام تاريخى

خاتم الانبياء پيغمبر من محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم.

اثر ملا صابر عبدالبديع.

انجى طبع.

بھوك و معتبر تاريخ كتابلر ينه مراجعتله ترتيب قلمشدر.

ناشر: **طبعة كھانه**
قذانبده

КАЗАНЬ
ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФИ

“**تاريخ اسلام**”

1914 г.

بھاسى 60 تين

صحيفه
التراب

t.me/sehifeleribiz

u.u8686@gmail.com

اسلام تاريخى

خانم الانبياء پيغمبروز محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آخر زمانده بر پيغمبر كيله چكى اولكى كتابلرده خبر بولمىش،
كيلوب كيتمىش پيغمبرلر آنك صفتلارنى ده سويله مشلر ايدى. بورونقى
پيغمبرلر قايسى بارچه خلقغه، قايسى برگنه تورلى خلقغه پيغمبر ايتوب
بهر لورلر، اما نرنك پيغمبروز محمد صلى الله عليه وسلم پيغمبر لورنك
آخري بولوب آدملر گه ده جنلر گه ده پيغمبر ايتوب بهر لمشدر. آنك
شريعنى هر زمانغه موافق، دنيا و آخرت مصلحتن جيفان، هر خلقنى
سعادتگه ايرشدره تورغان كامل شريعندر. شونك اوچون آنك شريعنى
قيامتكه قدر باقيدر.

اصلده هر پيغمبرنك اونده گان نرسه لرى بر تورلى نرسه لردر، ك
آنلر بارسى آلتيدر: (۱) اللهغه، (۲) پيغمبرلر گه، (۳) كتابلرغه، (۴) قيامت
كونينه، (۵) فرشته لر گه، (۶) تقديرنك ايزگوسى، يمانى الله تعالى دن بولماقينه
اشانمقدر. هر بر پيغمبر اوشبو آلتى تورلى نرسه گه اشانورغه اونده ديلر.
ايك تلك (كلمه توحيد) يعنى الله تعالى نى بر له مك كلمه سينه اونده ديلر.
اول كلمه توحيد (لا اله الا الله) ديمكدر، يعنى: حلق اوزره عبادت
قيلنمىش ذات يوق مگر الله تعالى در. آندن صوك فرشته لرينه، كتابلرينه،
پيغمبرلرينه، آخرت كونينه، تقديرنك ايزگوسى و يمانى الله تعالى دن
بولوچيلغينه ايمان كيترو رهوشلرينى صوگره اوزلرينك شريعت
حكملرينى اوگره تديلر.

رسولمۇ محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم كىلمە سىدىن ئۇلك بىتون
 دىنيا قاراغولقۇدە بولوب ھەر قايدە آدم بالاسى نىڭ خلقى بوزولغان ايدى،
 بارى عربلار باشقە خالقغە قاتوشماغان سىببىلى الككى صافلىق لىرىندە تورالار
 ايدى. آنلار نىڭ ذھنلىرى صاف، كوپ يازو صزو ايله شىغللەنمەسە لىردە
 فصاحت بلاغتدە بىرنىچى درجەدە بولوب عربلار آراسىندە شاعرلار
 خطىپلار كوپ بولور ايدى. (سوق عكاظ) دىب ايتلە تورغان بىر
 يار مىكە لىرى بار ايدى. آندە ھەر يىلى ذوالقعدە آيندە زور بازار بولور،
 ھەر ياقىدىن خلق جىلور، شونىدە ھەر كىم اوزىنىڭ ھىرن كورگازر ايدى.
 شاعرلار شاعرلارن، خطىپلار خطىپلارن، قىسىدە چىلار اوزلارنىڭ قىسىدە لىرن
 خلق آلدندە اوقورلار، بىرنىچى درجەدە يىخشى كورايگانلارنى بولەكلەر
 بىرلور ايدى. اگر فصاحت بلاغتدە چىكىدىن طش بولسە آنى الوغلاب
 يازب كعبە دىوارىنە آصوب قويارلار ايدى. شول رەوشچە رسول الله
 كىلمە سىدىن ئۇلك يىدى قىسىدە كعبە گە آصلغان ايدى. الله تعالى بىر نىرسە نى
 بار قىلاچق بولسە، آنىڭ يولندە ئلكىدىن حاضرلەب قويادر. عرب تلى نىڭ
 بو قدر آلغە باروى شول تىلدە معجز بولغان بىر كىتابنىڭ كىلوىنە اشاره
 ھم اول كىتابنى آكلارغە باصقىچ دىمك ايدى.

عربلار علم انسابگەدە بىك اوستا ايدىلار، ھەر كىم اوزى نىڭ آتا
 باباسىدىن باشلاپ قىبىلە باشىنە قدر نىچە بوون بولسەدە ايتوب چىغار،
 ھەر قايسىنى يالغىشى بىلور ايدى.

عرب قومى بىك زىرەك ايدىلار. حتى عربدە بعض بىر قىبىلەلەر
 قىافت گە قاراب حكىم چىغارلار، اعضا قىافتىنە قاراب كىشىنىڭ نىندىن
 خلقدە بولون بىلورلار ايدى. باصقان اىز گە قاراب يورگان كىشىنىڭ
 ايرىمى، خاتونىمى، يىكتىمى، قىزىمى، قارىتىمى، يەشىمى شول جىر خاقىمى، چىت
 جىردىن كىلگەنمى، آقساقىمى، صوقرىمى، چوقراقىمى، ايكانىن ايرىلار ايدى.
 عربلار نىڭ ود، يىغوث، يعوق، سواع، نىسر، منات، عزى، اساف،
 نائلە، ھىبل اسملارندە پوتلىرى بولوب شول پوتلارغە تابىلورلار، بارسى
 دىب ايتورلك مشرك ايدىلار. شولاي دە ابراهيم عليه السلام دىن قالغان
 قايسى بىر يىخشى اشاردە بار ايدى، مثلاً: وعدەسىندە تورمىق، عھدىنى

وفا قيلمق، قوناقنى حرم تلامك، مظلوم غە. ياردم بىرەك، يوماردلق كىبى
 كوركام اشلىرى بار ايدى. بر مظلوم بر قىبلە گە كىلوب ياردم استەب
 صغنىسە اول قىبلە اول مظلومنى دشمانىنە هېچ بىرمەس، حتى قونلى عسكەر
 كىلوب صوراسەدە، صوغشوب اولسەلر اولەرلر، صغنىغان مظلومنى
 دشمانىنە بىرمەسلر ايدى. عربلر اوز آرالرنده دىن، شرىعت دىب
 اشانغان نرسەلر ىنە تمام رعایت ایدەرلر، اشهر حرامدە هېچ صوغش
 قىلماسلر ايدى، حتى آتاسىنى يا اوغلىنى اوترگان كشىنى اشهر حرامدە
 توغرى كىترسەلر آگا تىمەسلر چونكە اوشبو دورت آى نى صوغش
 حرام بولغان آى دىب اشانورلر ايدى.

عربلر كىبى يومارد باشقە هېچ بر ملت يوقدر. حتى بر گنە توھسى
 بار بولغان، بر فقير عربكە قوناق كىلسە شول بردن بر توھسون
 بوغازلاب قوناقنى حرم ت ایتەر، آندن آشغوب: «نیک كىلدك، سىن
 قايداغى كشى، قايدا باراسك؟» كىبى سوزلر ایلە قوزق نك كىفن بىرمەس
 ايدى. آنى بر دە طانوماسەدە طانوغان، بىك كوب اىد گولگن كورگان
 كشى شىكللى قىلانورلر ايدى. سوق عكاظ دىگان يارمنكەلرى وقتندە
 بايلار: «قارىبى آچ كشىلر آشارغە، قورقوسى بار كشىلر فوتلورغە،
 يوررگە آطى يوق كشىلر آطقە محتاج بولسە فلان اورندە فلان
 كشى قاتىنە كىلسونلر!» دىب قچقورتورلر ايدى.

عربلر اچندە حاتم طى، كعب بن امامە، معن بن زائدە يوماردلقلرى
 ایلە مشهور اولمش ذاتلردر. حتى حاتم طى نك يوماردلغى عقل لرغە
 حىرت بىرر درجەدە بولوب آنك قصەلرى كتابلردە طولودر.

رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ نسب شريفلىرى

رسولمىزىك اسم شريفى محمد (صلى الله عليه وسلم) آتاسى عبد الله
 آنك آتاسى عبدالمطلب، آنك آتاسى هاشم، آنك آتاسى عبد مناف،
 آنك آتاسى قصى، آنك آتاسى حكيم، آنك آتاسى مره، آنك آتاسى

كعب، آنك آتاسى لؤى، آنك آتاسى غالب، آنك آتاسى فھر، آنك آتاسى مالك، آنك آتاسى نضر، آنك آتاسى كنانه، آنك آتاسى حزيمه، آنك آتاسى مدركه، آنك آتاسى الياس، آنك آتاسى مضر، آنك آتاسى نزار، آنك آتاسى معد، آنك آتاسى عدنان بولوب، عدنان اسماعيل عليه السلامنڭ قىدار اسملى اوغلىنڭ نسلندىن در. بابالرىدىن هر قايسىنڭ بالالرى كوبه يگان، هر بوونده قايسى آرتغراق شرافتلى نسل بولسە رسول اللەدە شول شرافتلى نسلدىن بولمىشدر.

حضرت اسماعيلنڭدە يوزندە بر نور بولمىش، اول نور اول اوغلى قىدارغە آندىن آتادىن اوغلىغە كوچە كوچە عدنانغە، آندىن معدكە، آندىن نزارگە كوچمىشدر. (نزار) عربچە آز بر نرسە ديمك معناسىدە بولوب انى (نزار) اسملى قوياغە سبب شول بولمىشدر: نزار دىناغە كىلگىچ آتاسى معد آنك يوزندە كى نورنى كورب بىك شادلانمىش، شول شادلىغىدىن زور مجلس ياسامىش، نىندايىن كوب مال توتوب بىك الوغ مجلس ياساسەدە بالانك يوزندە يالتر اغان نورغە قاراغىچ «بو بالا ايچون ياسالغان مجلس، بالانك قىافتىنە قاراغاندە بىك آز نرسە» ديمىش، شونك ايچون آز بر نرسە معناسىدە بولغان نزارنى شول بالاغە اسم ايتوب قويمىشدر. اول آتادىن بالاغە كوچوب كىلە تورغان نور (نور محمدى) ايدى. نزار بالالرى آراسىدە مضر بالالرى باشقەلردىن شرافتلى، مضر بالالرى آراسىدە قرىش قىلەسى باشقەلردىن شرافتلى بولدى. قرىش قىلەسى دىب مالك اوغلى فھر نك بالالرىنە ايتلور. آنك بالالرى ايچىندە لؤى، آنك بالالرى آراسىدە كعب باشقەلردىن شرافتلى بولدى. اوشبو كعب جمعه كونلرىدە قومىنى جيوب خطبە اوقور، اوزىنڭ نسلدىن خاتم الانبياء كىلە چىگان سويلەر «قايسىڭزغە آڭا اير شىسەدە ايمان كىترسون» دىب نصيحت ايتەر ايدى.

كعب نك نسلدىن قصى قرىش قىلەسى اچىندە مشهور حرمتلو بر ذات ايدى. قصى نك اوچ اوغلى بولوب برى عبد مناف، ايكنچىسى عبدالدار،

او چنچىسى عبدالعزى اسملى ايدىلر. حضرت خديجه ايله زبير بن العوام
 رضى الله عنهما عبدالعزى نسلندن در. قصى تدبير لى بيوك بر ذات بولوب
 كعبة الله آچقچن (۱) اوز قولينه آلدى. آنده هونده تار قالوب يورگان
 قريش قبيله سيني مکه گه جىدى، كعبة الله ايله سنده يور طلار سالورغه
 رخصت ايتدى. قريش قبيله سى كعبة الله ايله نه لرنده يور طلار سالدىلر،
 مکه ده جيلوب طور ا باشلادىلر، قصى آنلرغه باش (رئيس) بولوب
 طور ايدى. بو قصى نك زهره اسملى بر قرداشى بار، اول قريش
 آراسنده حرمتلى ذات ايدى. رسول الله صلى الله عليه وسلم نك آناسى
 آمنه شونك نسلندندر.

قصى وفات بولغاچ يوقار يده مذکور عبدمناف، عبدالدار، عبدالعزى
 اسملرند، اوچ اوغلى قالدى. بونلر آراسنده عبدمناف باشقه لردن آرتغراق
 شرافت اييه سى بولدى، شونك ايچون باشلق عبدمنافده و آنك نسلنده
 قالدى، اما كعبة الله خدمتى عبدالدار اوغلندن بنى شيبه گه تيدى. عبدمناف نك
 هاشم، عبدشمس، مطلب، نوفل اسملرند. دورت اوغلى بولوب همه سينك
 نسلى اور چدى. اموية (بنى اميه) ديگان نسل عبدشمس نسلندن در، لکن
 بو اوغل لرنك آراسنده هاشم همه سندن آرتق شرافت اييه سى بولوب
 عبدمناف دن صوك قريش نك الوغسى هاشم بولدى، آنك نسللرينه
 هاشمىلر ده ير لر. پيغمبر مز محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم اوشبو
 هاشم نسلندندر.

قريش خلقى سودا گر خلق ايدى، قش كوني يمن، گه ياز كوني
 شامغه ساتو آلو ايچون بار لر ايدى. هاشم شام قافله سى ايله مکه دن

[۱] كعبة الله آچقچى هم حكومت حضرت اسماعيل دن صوك اوغلى قىدارغه
 بيرلوب آندن صوك قاي چاغنده حضرت اسماعيل نسلنده، قاي چاغنده جرهم
 قبيله سى قولنده بولور ايدى. بعض وقت حكومت جرهم قبيله سنده، آچقچ اسماعيل
 عليه السلام نسلنده بولور ايدى. صوگنندن خزاعه قبيله سى كيلوب صوغشوب جرهم
 قبيله سن مکه دن قووب چغار ديلر، جرهم قبيله سى چقغان وقتلرند. كعبة الله ده بولغان
 ماللر نى زمزم قيو سینه طوطرب قيونى بتونله ي كوموب، قايدا ايكانى بلنمه سلك
 ايتدرب كيتدىلر، بو وقتده كعبة الله آچقچى ده خزاعه قبيله سنده قالدى. صوگنندن
 خزاعه قبيله سندن ابوغيشان اسملى ذاتدن قايچق طولى خمر برابرينه مذکور قصى صاوب
 آلوب آچقچ قريش قبيله سنده بولدى.

بجغاج مدينه گه كرب، شونده بنى زجار قبيله سندن سلمى اسملى قرنى
 نكاحلانو ب آلدى، شونده قز قوينينه كرب اوزى نك سفرينه يونه لدى،
 لکن شول سفرنده اجلى اير شوب يولده وفات بولدى. سلمى هاشم دن
 قور صاقلى قالدى، اول قور صاقدن گوزەل يوزلى، نورلى كوزلى
 بر بالا توغدى، اول بالانك اسمى شيبه قويدىلر. شيبه مدينه ده اوسدى،
 قرداشلىرى نك اوغللىرى ايله يورى باشلادى، لکن شيبه ايپده شلرينه برده
 اوخشاميدىر ايدى: يوزنده آى كى نور بالقوب كورگان
 كشى آگا حيران بولوب قاراب تورر ايدى. بروقت انصار كرامدن
 رسول اللهنى ماقتاغان حسان نك آتاسى ثابت مکه گه باردى، شول وقتده
 قریش نك الوغسى بولغان مطلب ايله كور شوب، سويله شكان وقتده:
 «قرداشك هاشم نك اوغلن كورسهك عجب كه قالورسك، بو قدر آتاسينه
 اوخشاب گوزەل و شرافت ايهسى بولوب طووان ايكان، آنك
 گوزەللىگىنى سويلەب بترلك توگلدەر!» دىب ماقتادى. مطلب ثابت دن
 بو سوزلرنى ايشتكاجده كوگلىنه شيبهنى كورمك آرزوسى توشدى،
 درحال حاضر له نوب شيبهنى كورر گه چغوب ده كىتدى. مطلب مدينه گه
 بارب كر گاج بر بيرده جيلوب تورغان بالالرنى كوردى، «توقته ئلى
 بو بالالر آراسنده قرداشم نك اوغلى يوق ميكان؟» دىب يانلرينه بارب
 همه سينه قارادى. باشقه لردن بتونلهى آيرم يوزى نورلى، سوزى تەملى،
 قىلانشى عقللى بر بالانى كوردى. شول بالانى كور گاجده قرداشى نك
 اوغلى شول بالا بولونده شبهسى قالمادى، «هاشم اوغلى شيبه مى تله
 سين؟» دىب ايتوگه كوزندن اختيار سز يەش آقدى، حاضر شونده
 شيبه گه كيم كيرتوب آتاسى سلمى يانينه آلوب باردى. آتاسندن
 رخصت صوراب رضالاندر ب شيبهنى مکه گه آلوب كىتدى. مکه گه
 كرگانده يولده كورگان كشىلر: «بو بالا تله قلغمى؟» دىب صوراسلر
 مطلب او يتاب كولوب: «اييو!» ديمش، شوندىن شيبه نك اسمى (عبدالمطلب)
 ديه مشهور بولمشدر. عبدالمطلب نك معناسى مطلب قلى ديمكدر.

قریش قومى آراسنده آتادن اوغلغه كوچوب كيله تورغان (نور
 محمدى) آتاسندن هاشم گه هاشم دن اوشبو شيبه گه كوچدى، شول سببلى

قریش خلقى آنك ايله تبركله نورلر ايدى، حتى آچلق بولغانده آنك قواينه يابشوب ئبير طاغينه چغارلر، و آنك يوز صوى حرمتنه ديب الله تعالى دن يغمور صورلر، الله تعالى آنلرنك صورلر ينى بيرر ايدى، رسولمزنك دنياغه كيلور وقتى ياقنلاشدى، كاهنلر آنك كيلو خبرينى بيره، عجب تورلى اشار، بيك ياط واقعهلر بولا باشلادى. بر كون عبدالمطلب حرم شريفده يوقلاب بر توش كورپ اوياندى، بيك قورقدى، كاهنلر كه بارب توشن سويلهدى. كاهنلر «بو توش شونى بلدره، كه سينك نساكدين بر بالا توغار، اول بالاغه بير وكوك خلقى ايمان كيتورلر» ديديلر. آندين صوك عبدالمطلب قریش قزلرندن برده كشى گا كور نماى صاقلانه تورغان بر قزنى نكاحلاندى، آندين اوغلى عبدالله دنياغه كيلدى. شوندىن صوك (نور محمدى) عبداللهغه كوچدى، يوزى آى كى بالقور بولدى. اسماعيل عليه السلام حرمتنه واقع بولغان زمزم (۱) قيوسينك اور نيدده عبدالمطلبنك توشنده خبر بيرلدى.

زمزم قيوسى نك تابلوى

بر كون عبدالمطلب كعبه ياننده يوقلادى، توشنده «طيبه نى قازى!» ديديلر. عبدالمطلب: «اول طيبه نرسه؟» ديب صور اسه نه ليكى سوزنى ايتكان كشى يوق بولدى. عبدالمطلب يوقوسندن قورقوب اوياندى. كورگان توشينى اويلاب ياتا ايدى ينه يوقوغه كيتدى. يوقوسنده (بره نى قازى!) ديب ايتلدى، ينه قورقوب اوياندى. اوچنچى طابقر يوقلادى «مضنونه يا خود مصونه نى قازى!» ديب ايتلدى، «اول نرسه؟» ديب صور اوغه ايتوچى همان يوق بولور ايدى، قورقوب اوياندى، او يغه قالدى. بر آزدن صوك قریشنك الوغلى ينه سويلهدى، آنلر: «راست توش بولسه، تاغن كورنور ئلى» ديديلر. عبدالمطلب ينه بر وقت شول اورنغه

[۱] يوقاريدده ذكر اولنديغى اوزره جرهميلر مكه دن قورولغان وقتلرندده كعبه للهده بولغان قيمتلى ترسه لر نى زمزم قيوسىنه صالوب قيونى كوموب قايدايكانى بلنمه سلك ايتوب كيتكانلر ايدى. شوندىن صوك زمزم قيوسىنك خبرى بولسهده قايدده ايتكانون هيچ كم بلدى ايدى.

باروب ياطدى، توشندە «زىمىز نىڭ اوستون آچ!» دىب ايتلدى. عبدالمطلب
«زىمىز نىرسە؟» دىب صورادى، «الوع بابا گز اسماعيل دن قالغان قىودر،
آنى قازيساڭ بىردە او كىمەس سىڭ» دىب ايتلدى. «اول قايدە؟» دىب
صورادى، «قربان چالغاندە اچىندە گى نىرسەلرنى طاشلى تورغان اورن
ايله قان آراسىندە، توشى آق قارغە چوقىغان قىرمسەقە اوياسى قاتىندە»
دىب جواب بىرلدى. عبدالمطلب اويانغاچ تىمر كورەك، لوم آلوب
اوغلى حوث ايله قىونى قازىمق بولوب شول اورنغە باردىلر. بو
اورن قىرىش نىڭ اساف بىرلە نائىلە اسملى پوتلرى ياننىدە ايدى. بىر قارغە
كىلوب چوقدى، شوندىن قىرمسەقە اوياسى كىلوب چقدى. عبدالمطلب
زىمىز قىوسى نىڭ اورن بىلدى. اوغلى ايله قازى باشلارغە تىلەسەلردە
قىرىش ايرىك بىرەسى كىلمادى. صو گىندىن «ئىللە تابا، ئىللە يوق» دىب قىرىش
قاتشماغان بولدى. توغرى كىلگانىنە علامتلىر بىلنە باشلاغاچ قىرىش
قاتشاسى كىلوب: «اول قىو بابامز اسماعيل دن قالغان، آندە ھەمەز نىڭ
حقى بار» دىدىلر. ايندى عبدالمطلب آنلرنى قاتشدراسى كىلمادى، «الله
تعالى بو شرافتنى مىڭاغە حاصلادى» دىب شاقىتى غنە قىچقر شقان نىڭ
صو گىندە شامدە بىر عالم كاھن بار ايدى، شو كار حىكم گە بارمق
بولدىلر. ھەر قىبلەدن بىر كشى ايله عبدالمطلب شامغە كىتدى. يولدا
قىرىش قىبلەسى نىڭ صوى بتدى، باشقە قىبلەلردن صوراسەلردە ھىچ
قاىوسى بىرمدى، بىك آبترا دىلر، «شوشىندە اولەمز» دىب ھەر قاىوسىنە
بىرەر قىر قازىدىلر. تورا تورغاچ عبدالمطلب: «بولاي طور باش
بولماس، يورر گە كىرەك. بىلمەس سىڭ بىر اورندە صو تابلور» دىب
آپىنە آطلاندى، صو از لەمك بولوب كىتە باشلاسه آطى نىڭ آياغى بىر
طاشقە بەرلوب طاشنى قوزغاتدى، آستىدىن بىر چىشمە چقدى. عبدالمطلب
اىپداشلىرىنى چاقزدى، ھەر قاىوسى اچدىلر، صو بىر مىگان قىبلەلردە
كىلوب صاوتلرىنە صو طوطردىلر، صو بىر مىگان قىبلەلر گە «بىزدە
بىر مەسكە كىرەك» دىب بعضىلر ايتسەدە عبدالمطلب ايرىك بىر مادى،
«يوق اگىر بىر مەسكە بىزدە آنلر كىبى رحىمسىز بولامىز» دىب آنلارغە
صونى بىردى. شوندىن صوڭ ھەر قاىوسى عبدالمطلب قە: «اى عبدالمطلب!

والله خدای تعالی اوزى حکم ایتدی، شوشندای صوسز قرده الله تعالی سینک حرمتیگا صوغه طویدردی، زمزم نى ده اوزك بىگانچه اشله، بز سىگا راضیمز، باشقه حکم کیرهك تو گل، دیدیلر. آندن صوك بارسى ده بور لوب قایتوب كتدیلر. عبدالمطلب قایتوب قیونى قازیدى، جرهمیلرنك كوموب قالدرغان نرسه لرى چقدى. آنلر قلیچ لىر، كوبه لىر، هم آلتوندىن یاصالغان ایكى كىك صورتى ایدى. اول نرسه لرى كورگاچ قریش تاغن سوز ایته باشلادی، عبدالمطلب «یارار، سزنگچه بولسون!» دىب قرعه صالدردى، قرعه دن قریش تاغن فائده ایته آلمادیلر، چونکه آنلرغه بر نرسه ده چقمادى. آلتوندىن یاصالغان كىك صورتلىر كعبه گه چقدیلر، قلیچ لىر ایله كوبه لىر عبدالمطلب قه چقدیلر. عبدالمطلب قلیچ لىردن طاقطا یاصانوب كعبه گه ایشك ایتدردى، آلتون كىك صورتلىرىنى ده طاقطا ایتدر ب ایشك كه زینت ایچون قویدردى. (بر سوزده قلیچ لىرىنى صاتوب آقچه سون كعبه الله کیره گینه توتدیلر.)

زمزم قیوسى چقغاج قریش خلقى بىك شادلاندىلر، عبدالمطلب نك درجه سى شهرتى تاغن آرتدى، مکه گه پادشاه كىبى باش بولدى. عبدالمطلب نك اون بر (بعض لىر سوز نچه اون ایكى) اوغلى توغدى. آنلر حارث، ابو طالب، ابولهب، غیداق، مغیره (آنك لقبى حجل) عبدالكعبه، مقوم، ضرار، قثم، عبدالله، حمزه، عباس، بعضلر بولارغه ینه زبیر، یاکه عوامنى آرتدردیلر.

بونلردن قثم یاش وقتنده وفات بولدى. عبدالمطلب بالالىرى آراسنده عبداللهنى بیگرمك یاراته، چونکه آنك نورلى یوزى گوزل اخلاقى هر کم دن آرتق، یوزنده (نور محمدى) بالقیدر ایدى.

بنی زهره قبیله سى نك شیخى وهب اسملى ایدى. آنك آمنه اسملى قزى بار ایدى، حسب و نسب ده قریش قزلىرى نك بارسندن ده آرتق ایدى. شول قزنى عبداللهغه نکاحلاندردیلر. آمنه عبداللهدن قورصاقلی بولدى. عبداللهده بالقوب تورا تورغان نور آمنه گه کوچدى رسول الله آنا رحیمه توشمه سدن ئلك قریش قومى آراسنده آچلق بار ایدى. رسول الله آنا رحیمه توشکاچده آچلق کونهر لى، باغچه لرده یمش لىر

بيك كوب بولدى، هر كمدە ايس كيتكچ بايلىق هم بركت بولدى. شونك ايچون عربلر اول ياغە (سنة الفتح والابتهاج) ديديلر، يعنى: آچماق هم شادلىق يلى ديمكدر. آمنە يوكلى بولغاچ عبداللە شام قافلەسى ايله مدينە گە يەش آلور ايچون كيتكان ايدى، اول شونندە وفات بولوب قالدى، ياشى يكرمى يەش دە ايدى. اوشبو رەوشچە رسول اللە آنارحمندە وقتندە اوق آتادن يتيم قالدى. شول يلىنى فيل واقەسى بولدى.

فيل قصەسى نىگ باشى

يوقار يەدە بيان قىلنديغى اوزرە (اصحاب اخدوددە بيان قىلندى) يەن دە ذونواس اسملى پادشاه اوزون چوقر لرغە اوط ياقدرب ايمانندە نىق تورغان كشى لرنى شول اوطقە صالوب عذاب قىلدى. مونك ايچون ذونواس دن اوچ آلورغە بر دوس اسملى كشى نلك روم پادشاه سندن بارب ياردم صورادى. روم پادشاهسى آگا «بز ياردم بيرر گە، سز نك شهر كز بز گە بيك يراق، يوللر او كغايىسز، لىكن مين حبش پادشاهينه خط يازيم، سين شول خط ايله حبش پادشاهينه باررسك، شايد اول سز گە ياردم بيرر» دىب جواب بيردى. دوس روم پادشاهسى نك مكتوبنى آلوب حبش كە كيتدى، آنده بارب حبش پادشاهسى نجاشىنى كوردى، خطنى بيردى، حبش پادشاهسى نجرانداغى ظالم ذونواس دن اوچ آلور ايچون يتمش مك عسكر يبهردى، آنلرغە باش ايتوب ارياط اسملى كشىنى، عسكر گە قوماندان ايتوب ابرهە اسملى كشىنى يبهردى. آنلر كيلوب ذونواسنى چىقديلر، ذونواس اوزى نك چىقكگانون كور گاج آطى ايله ن ديگر گە كرب كيتوب شونندە غرق بولدى، اول شول رەوشچە بتدى. آندن صوك ارياط ايله ابرهە بوز لشديلر، مونك ايله حبش ايكي گە بولندى. ابرهە نصارا دينندە بولوب قسقه، اينلەچ، سيمز كشى ايدى. ارياط اوزون بويلى ايدى. بوزار بر برسى ايله صوغشەق بولديلر، عسكر لر ينى آلوب چقديلر، ابرهە ارياطقە ايلچى يه رب «كشى قردرب عسكر ايله صوغشەانچى ايكي مز گنە قارا قارشى صوغشيق، قايسى مز چىقسه بتون عسكر آگا بولور» ديدى.

ار ياط موڭا كوندى، «يىگرەك يىخشى» ديدى. ابرهەنك بىر عتودە اسمائى يىگىتى بار ايدى، آڭا ار ياطنك آرت ياغندە راق ياشىر نوب تور ب صوغشە باشلاغاچدە چغوب ار ياطنى اوتىرر گە قوشدى. ابرهەن بىرلە ار ياط قارا قارشى صوغشورغە كىلدىلر، ار ياط ابرهەن گە چوقمار ايلەن بىردى، ابرهەنك قاشن بورىن كوزلرن ايرىنن الەكتىر ب آلدى، لىكن اوتىرە آلمادى. شول آرادە ار ياطنك آرتىدىن چغوب عتودە ار ياطنى اوتىردى. ابرهەن الاشرم (۱) دىب ايتولوى شوندىن قالدى. ار ياط عسكىرى ابرهەن گە قوشلدى.

صوڭىدىن حبش پادشاھسى نجاشى موني ايشتىدى، ابرهەن گە آچولاندى، «مىنم يىبەرگان تورە (مأمورم) نى اوتىرگانى ايچون بىرن بار ب طابتارم آڭ ماڭلاي چە چىنى كىسەرەن» دىب آنط ايتدى. ابرهەن موني ايشتىكاچدە چە چن آلدرب هم يىمننك توفراغن بىر قابچىغە صالدىرب چە چى ايلە قابچىداغى بالچقنى نجاشى گە يىبەردى، بىك اوصطالق ايلەن خط يازدى. يازغان سوزى نك قىسقىسى اوشبو ايدى: «اى پادشاھ! ار ياطدە مىندە سىنك قوللر كىدەنمىز. سىنك اشكەدە بىر بىر مەزگە خلافاق قىلىشدىق ايسەدە اشلەگان ھەر اشمىزنى سىنك ايچون دىب قىلدىق، لىكن مىن ار ياطقە قاراغاندە حبش خلقىنى توتارغە اوصطالهم تىدىر لىرەكەن، اشنى تىرتىب ايلە يور نام. پادشاھمىز نك آنط ايتكانون ايشتىكاچدە پادشاھم شول قابچىنى طابتاب آنطى بىرىنە كىلسون ايچون چە چىنى بتونلەي آلدردم، ھەمدە يىمن توفراغن قابچىغە صالوب چە چىم ايلە ھەر ايكىسىنى يىبەردم». ديدى. ابرهەنك بو اشى نجاشى گە ايرىشكاچ نجاشى آنى كىچدى، «مىندىن ايكىنچى بىورق كىلەگانچى، يىمىندە قالورسك» دىب يازو يىبەردى.

اوشبورە وشچە ابرهەن يىمىندە قالغاچ بىك زور ھەم زىنتلى ايتدىرب (قلىس) دىيگان كالىساسون صالدىردى. بو كالىسانى صالودن ابرهەنك مقصودى، خلقىنى كەبە گە بار ب حج قىلودن توقتاتوب شوشى قلىس گە كىتىرب طواف قىلدىر مىق ايدى. حبش پادشاھسى نجاشى گە يىنە خط يازدى:

[يارق بورىلى دىمكىدە. چونكە ار ياط آنى الەكتىر ب آغاندە بورىنى قاشلرىنى يازغان ايدى.

«مىن سىنىڭ ايچون بىر كالىسا صالحىم، دىيادە ھىچ آنىڭ مىلى يوقدۇر. عربلارنى كەبەگە بارودىن توقتاتتى قالمام، مۇنى، شۇنى اويلاپ اشلەدم» دىدى. مۇنى عربلار ايشتوب بىك خوار لاندىلار، بىك آچولرى قاباردى. حتى برسى اول كالىسانىڭ ايچىنە كىرپ قىزاق حاجت كە اوطردى دە بلچىراتوب چغوب كىتدى. نى قدر ازلاسلەردە آنى قىلوچى كىم ايكانى بلنمەدى. ابرھە «مۇنى كىم قىلدى؟» دىيىپ تىكشۈرگەچ: «كەبەگە بارب حج قىلا تورغان عربلار اشى بولور» دىيىپ ايتدىلار. «شۇندىن سوڭ ابرھە» كەبەنى بارب واطارمن» دىيىپ آنط ايتدى. حبشىلەرگە حاضرلە نورگە بىوردى، ابرھەنىڭ سوغشقا آلوب يورى تورغان محمود اسمىلى فىلى بار ايدى. اوشبو فىل ايله ابرھە اون بىش فىل آلوب يولغە چقىدى، عسكىرى ايله مەكەگە تابا كىتدىلار. مۇنى ايشتوب عربنىڭ بەزى پادشاھلىرى سوغشقا حاضرلەندىلار. ئلك ذونفر اسمىلى بىر پادشاھ قارشى چغوب سوغشوب جىڭلدى، اوزى اسىر توشدى، ابرھە آنى اوتر مەكچى بولغان ايدى، ذونفر: «مىن مىنى اوترمە، مىن ملامت قالووم بلكە بىر وقت سىنىڭ ايچون خىرلى بولور» دىدى. ابرھە مۇنى قالدردى، اوتر ماسەدە بوغا ولاپ يابدردى. آندىن كىتوب ختغم يىرىنە باردى. مۇندە نفىل ابرھەگە قارشى عسكىر ايله سوغشورغە چقىدى، اولدە جىڭلدى، اوزىن توتوب ابرھە يانينە كىتردىلار. آندە اوتر مەكچى بولغان ايدى، نفىل: «اى پادشاھ! مىنى اوترمە چونكە مىن سىڭا عرب يىرىندە يول باشچى بولورمن» دىدى. ابرھە آندە اوترمەدى، واقعا سوڭىدىن بو نفىل يول كورگازب يوردى. آندىن سوڭ ابرھەدىن ھەر كىم قورقدىلار، قارشى تورمادىلار. فقط طائفدىن اوتكان وقتندە معتب اوغلى مسعود تقيف قىبىلەسىنىڭ كشىلىرى ايلەن چقسەدە، آنلار: «بىر سىڭا بوى سو نامز، چونكە سىن واطارغە بارە تورغان كەبەبىزنىڭ عبادت قىلا تورغان لات اسمىلى پوتنىڭ يورطىنە باشقە، بىر لاتنى الوغلاب تابنامز» دىدىلەردە اوزلىرى اچىدىن ابورغال دىگان كشىنى يول كورگازرگە بىردىلار، لىكن مغمس دىگان يىرگە يتكەچ ابورغال ھلاك بولدى. عربلار آنىڭ قىرىنى طاش ايلەن آتدىلار.

ابرهه مغمس كە يتكەچ مقصود اوغلى اسود اسمىلى كشىنى بىر بىر

مکہ خلقى نىڭ ماللىرىنى قوالا توب آلدردى، شونىدە عبدالمطلب نىڭ دە
ايكى يوز تويەسى بار ايدى. اول وقتدە عبدالمطلب مکه خلقى نىڭ باشى
هم خواجهسى ايدى. ابرهە حميردن حناطە دىگان كشى نى مکه گە ييەردى،
آگا: «سەين بار، مکه نىڭ باشى كىمىر، صوراب بل، آندىن سوڭ اول
باشلىقنى كورب سويلەش! مەين آنلر ايلە صوغشورغە كىلمادم، كعبەنى
واطارغە، جىمىرر گە كىلدم. اگر مىڭا قارشى تورماسەلر آنلرغە ھىچ
ضرر تيمەس، صوغشماسەلر باشلىرىنى مەينم قاتيمە آلوب كىل» دىدى.
حناطە كىلوب عبدالمطلبنى كوردى، صوغشولرن صوغشماولرن
صورادى. عبدالمطلب «بىز نىڭ صوغشور خالمر يوق، لکن بو يورط
اللە يورطىدر. اللە نىڭ دوستى ابراهيم عليه السلام بنا قىلغان يورط، آنى
اللە تعالى اوزى صاقلار» دىدى. آندىن سوڭ حناطە عبدالمطلبنى
ابرهە يانينە چاقردى. عبدالمطلب ابرهە يانينە باردى. عبدالمطلب كورر
كوز گە مھابت، گوزەل يوزلى، تەملى سوزلى كشى ايدى. ابرهە آنى
كورگاچ تىختىدىن توشدى، ايكىسى بر اورنغە اوپردىلر. ابرهە عبدالمطلبدىن
«نى يوموش ايلە كىلدىڭ؟» دىدى، عبدالمطلب اوزى نىڭ ايكى يوز تودسون
قايتارب بىرونى صورادى، ابرهە: «سەينى كورگاچ قىافتگا قاراب عقل
ايەسى، مەنالى كشىدر دىب اويلاغان ايدم، سوز كنى ايشىكچاچ غىرتم
چىكىدى. مەين سىز نىڭ دىنگىز، آنا بابالر كىز نىڭ دىنى بولغان كعبە كىزنى
واطارغە كىلدم بىت، سەين ئلى تولىك ايلە صاناشاسك، موندای وقتدە
تولر سەينىڭ خاطرگا كىر بىدە چقماسقە تىش ايدى» دىدى. عبدالمطلب:
«مەين تولرنىڭ گنە خواجهسى، شونىڭ اىچون تونى گنە صورىم. اما كعبە نىڭ
ربى بار، آنى اول صاقلار» دىدى. ابرهە «مەينى ھىچ كىم طيا آلماس» دىدى.
آندىن سوڭ عبدالمطلب نىڭ تولرىنى قايتارب بىرر گە قوشدى.
عبدالمطلب تولرنى آلدىدە ھەمە سەينە قربان علامتى قويوب قرباناق
ايتدى. عبدالمطلب نىڭ موندىن مقصودى، ابرهەنى ھلاك قىلىق ايدى.
چونكە قربان بولغاچ اول قربانلىقغە ابرهە عسكىرى تىسە اللە نىڭ قەرىنە
توغرى كىلمك احتمالى بار ايدى.
عبدالمطلب مکه گە قايتوب خلقغە حال احوالى بىلدى، ھەر كىمگە

مكە دن چغوب طاغ باشلار يئە منوب تور رغه قوشىدى. هر قايسى چقمق بولوب جىيىدىلر. آندىن صوك خلق ايله بر گە عبد المطلب كعبە اللەغە كىلدى، كعبە نك ايشك توتقاسىندىن توتوب دعا قىلدى، اللە تعالى دن «كعبە نى صاقلا!» دىب بىك يالئوب تضرع ايله صورادى دعاسى تام بولغاچ كعبە ايشكى نك توتقاسىن ييەردى. صوكىندىن ھەسسى طاغ باشلار يئە منوب كىتىدىلر. ايرتە گىسون ابرھە مكە گە كرمك ايچون حاضر لەندى، عسكر نى ترتيبلەب، فيل لرنى حاضر لەب قويدى. محمود اسمى زور فيل نك آرتىدىن باشقە فيل قالدى يور يىلر ايدى. اسير آلغان نقىل فيل نك قلاغىنە كىلدىدە: «ماقتالمش بولوب چوك، حق لقغە كوندىگان حالدە كىلگان يولگىدىن كىرى بور ولوب قايت، چونكە سىن اللە نك حر مندە سىنك» دىدىدە فيل نك قلاغىن ييەردى. فيل نى كعبە گە تابا قووا باشلادىلر، لىكن فيل ھىچ بار مى، چوگە. قىتاب دە صوغوب دە قارادىلر، يوق بارمادى. يىمن گە تابا بور سەلر يوگرب، چاوب قايتا ايدى. شول وقت اللە تعالى ابرھە عسكر يئە (ابابىل) قوشلرى ييەردى. آنلرنك آغزىدە طاش بار ايدى، آنلر شول طاشلرنى آطوب ابرھە نك عسكر يئە ھلاك قىلدىلر. بر آز عسكرى ايله ابرھە بو قەرنى كورگاچ بور ولوب آوا تونە يىمن گە تابا كىتدى. بونلر يول دەدە ھنوز ھلاك بولا بارلر ايدى. اللە تعالى ابرھە نك تەننە بىك يىمان آورونى يىردى، شول آورودن آنك اعضالرى كىسلوب كىسلوب توشدى، ابرھە يول دە عذاب وقەرنى چىكىدى. ابرھە عسكر يئە اولەكسەلرنى يغمور ياوب دىگر گە آغزب آلوب كىتوب بىردى، مكە يانندە آنلرنك صاصىلرى قالمادى. ايرتە گىسون مكە خلقى: «كعبە گە نى بولدى ايكان؟» دىب قاراسەلر ھىچ نرسە نك اوز كارمگانن، بارى ابرھە عسكر يئە ھلاك بولغانن كوردىلر. آنلرغە اللە تعالى طرفىدىن قەھر ايرشكاننن بلوب شادلاندىلر، ابرھە عسكرى تىرەسندە گى قالغان ماللرنى جىدىلر، صوغشى ھىچ مشقت چىكى ئاللە نى قدر غنىمت مالى آلدىلر. اوشبو واقەدىن صوك ياقن تىردە گى قىيلەلر بار سىدە قرىش گە حرمت ايتە باشلادىلر، آنلرغە اللە تعالى طرفىدىن ياردەم بولغانن بلدىلر. عربلر بو يىلنى (فىل يلى) دىب آطادىلر. رسولمۇ محمد صلى اللە عليه وسلم اوشبو فيل يىلدە توغدى.

رسولمۇز محمد صلى الله عليه وسلم نىڭ تووى.

مىلادىيىسىغا ئىككى يۈز ئالتەمىش توغۇزىنچى يىلدا،
ئاپرىلنىڭ ئون يەتتىنچى كۈنىدىن باشلاپ بۇ كۈننىڭ ئىسمىغا
يەكشەنبە كۈنى ئاتا قىلىنغان. بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ

حضرت آمنه ائىتە: «مىن بو قورصاقلى وقتىدە باشقە قورصاقلى خاتونلار
كېيىنكى كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ

او جىراح ايله ن سونچ بىرلىگەن اون صحابە دن برسى بولغان عبدالرحمن
ابن عوف رضى الله عنه بك اناسى شفا اسملى خاتون شول كىچى آمنه ياننده
بولوب، اول اوغلى عبدالرحمن غە: «شول كىچىدە قوياش چىقىش ئىچىدىن
بايىشىنى قىلدى بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ

(۱) بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ
بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ بۇ كۈننىڭ نامىنىڭ

حضرت عايشه دن كو چرلمشدر : مكه ده بر يهودى بار ايدى ، اول رسول الله توغان كيچنك ايرته سنده قریش نك جيولوب تورغان بيرلرينه كياوب : «بو كيچ سز نك آرا كزده بر بر او غلان توغديمي؟» ديب صورادى . آكا قارشى : « عبدالمطلب اوغلى عبدالله نك بو كون بر اوغلى توغدى » ديديلر . يهودى : « مونه پيغمبرلر نك آخرى شولدر ، آنك آرقه سنده پيغمبرلك علامتى بولور » ديمشدر . شوندىن صوك بارسيده بارب پا كا توغان بالانى قاراديلر . يهودى آنك توسلر ينى بيتلر ينى قاراب تورغانده آرقه سنده غى پيغمبرلك مهر ينى كور گاج عقلى باشندن كيتوب ، هوشسز بولور جه سينه كيلوب : « پيغمبرلك بنى اسرائيل دن كيتدى ، موندن صوك باشقه پيغمبر كيلو اميدى بتدى ، قریش كه شونداى بيوك دولت هم قوت ايرشه چك ، كه اول قوياش چغشندن بايشينه قدر جايله چكدر » ديدى . رسول الله نك توغان كيچنده عبدالمطلب حرم شريفده الله تعالى كه مناجات قيلور ايدى ، شول وقت : « اى عبدالمطلب ! بوگون آمنه دن بر بالا توغدى ، اول بالا بتون عالمكه رحمتدر » ديب بر طاوش ايشتمدى . شوندىن صوك اول تيز گنه آمنه قاتينه باردى ، آنده تاغن تورلى عجب اشلر كوردى ، زور درجه لى بالا توغانن بلدى ، مونداي خيرلى علامتلر كورب بيك شادلاندى ، « بو اوغلم نك اشى زور بولور غه اوخشى » ديدى . آندن صوك « ميگا الله تعالى طرفندن بر گوزل بالا بيرلدى » ديب بر قصيده سويله دى ، زور مجلس يا صادى ، قریش قومىنى چاقرب صيلا دى . آشاديلر ، اچديلر . كيلگان قوناقلار : « بو قدر زور مجلسلر كه سبب بولغان بالانك اسمى نيچك؟ » ديب صوراديلر . عبدالمطلب : « محمد ديب جواب بيردى ، « آتا و بابالركده يوق اسمنى اختيار قيلوگا سبب نرسه؟ » ديديلر . عبدالمطلب : « بيرده كوكدە ماقتالمش بولسون ديب قويدم » ديدى . « محمد نك معناسى بيك ماقتالمش ديمكدر .

بنى اسرائيل پيغمبرلرى محمد عليه الصلوة والسلام نك اسمىنى قايجا غندە احمد ، قايجا غندە محمد ديب ذكر قيلور لر ايدى . رسولمزنك بوندىن باشقه دخى اسملرى باردر : محمود ، مصطفى ، صاحب البيان ، صاحب الخاتم ، صاحب المقام المحمود ، صاحب القضيبي ، صاحب الهراوة پيغمبرمزنك لقبلر يدن . (۱)

(۱) لقب — قوشام آط ديمكدر .

رسولمىز صلى الله عليه وسلم نىڭ توغان ۋاقتىدا بولغان

عجايىب

رسول الله توغان كىچىدە ايران پادشاھسى كسىرىنىڭ (۱) ايوانى (۲) يارلىدى، سرايىنىڭ اون دورت برجى اودى، فارس يىرىندە اصطخر آباد شىرىندە مڭ يىلدىن بىرلى سونمى يانا تورغان (۳) اوط سوندى، ساوۋە دىگان كول بىرگە باتوب يوق بولدى، ساوۋە دىگان بولون دە صولر طاشىدى. شول فارس يىرىندە كسىرىنىڭ قاضىلر قاضىسى موبدان بوش كوردى، توشىندە: براوئىم قرغى تولىر، براوئىم عرب اطلرىنى ائىهر توب، دجلە صوئىنى اوندىلردە فارس يىرىندە تارالدىلر. اوشبونى كورب موبدان قورقوب اوياندى. اول وقت ايراندە پادشاھ انوشىروان ائىدى. بورەوشچە سرايىنىڭ تتراب ايوانى يارلويىنە، اون دورت برجنىڭ آوب يغلويىنە آبدراب ايراننىڭ زورلرىنى چاقردى. آنلر: «كورنوب تورغان الوغ سبب يوق. شوشىنداي عجب اشلر بولدى» دىب سويلەشوب اوطرەلر ائىدى، شول وقتدوق اصطخر شىرىندىن، تابنا تورغان مڭ يىللىق اوطلرى فلان كىچىدە سونو خبرى كىلدى، آنىڭ اوستىنە ياكادىن: «ساوۋە كولى بئىدى، ساوۋەدە صولر طاشىدى» دىب خبر كىلدى. پادشاھ بو مجلسكە موبداننى چاقرب بولغان حاللرنى بىك آبدراب قنە سويلەدى. موبدان «مىن اوزمەدە بو كىچ عجب تورلى توش كورب اوياندىم ئلى» دىب توشىنى سويلەدى. پادشاھ انوشىروان بىك آرتق قورقوغە توشوب موبدانغە: «بونلر نى بولورلر اىكان صولك؟» دىدى. موبدان نىلر بولاچاغىن شاققىغىنە بلە ائىدى، لكن بار بىلگانلرىنى سويلەب بىرونى مصلحت كورمەدى، بارى بىك «عربستاندە بوزور اش بولاسە كىرەك»

[۱] روم پادشاھلرىنە [قىصر] دىگانلرى كىبى فرس پادشاھلرىنە [كسىرى] دىرلر.

[۲] ايوان سرايى ياخود يورطنىڭ آلدندە يا يانندە باغانلر تىزب، توبەنى شوڭا توناشدىرلسە، اول اورىننى ايوان دىرلر. برباغىندە استىنەسى بولماغان توبەلى اورىن دىمكىدر.

[۳] مجوسىلر شول اوطقە تابنەلر ائىدى.

دیب كنه قويدى .

اول وقتده عرب پادشاھلارندن مندر اوغلى نعمان اسملى بر پادشاھ انوشىروان قول آستنده ايدى. پادشاھ: «تيز گنه بر بله تورغان كشىنى ميگا ييهر!» ديب شول نعمان غه خط يازدى. نعمان عبدالمسيح اسملى بر بيك كوينى بله تورغان كشىنى ييهردى. عبدالمسيح باردى، ايران نك پايتهختى بولغان مدائن شهرينه يتدى، كسرى انوشىروان قاتينه كردى. انوشىروان عبدالمسيح قه بولوب اوزغان اشلىر، توشلىرنى سويله ب «بونلر نرسه گه دلالت قىلالر؟» ديب صورادى. عبدالمسيح «مينم شام ييرنده تورا تورغان سطيح اسملى بر قرداشم بار، بوشلرنك معناسىن اول غنه بلور» ديب جواب ييردى. آندن صوك انوشىروان «سطيح قاتينه سين اوزك باردە تيز جوابن ميگا كيتر!» ديدى. عبدالمسيح بيك تيز مدائن دن چغوب كيتدى، كونى، تونى هيچ توقتامى بيك آشفچلق ايله بارب سطيح قاتينه كردى. سطيح كوزى يوموق، اولم توشا گنده جان ييرر گه ياتا ايدى. عبدالمسيح سطيح قه دوشوب قارادى، سطيح برده جواب قايتارمادى، كوزىنى هنوز آچمادى. عبدالمسيح تمام آبترادى، آندن صوك بيك اثرلى رەوشده كويله ب: «عجبا، اى يمن نك الوعسى! بز نك ايتكان سوزنى ايشتمى، ئلله صا كغراومى، ئلله يوغيسه بزنى اميدسز له ندر ب طاشلاب كيتدىمى؟ اى الوغذات، عالم قارت! حرمتلى طوظا كنگ اوغلى، الوغ جماعت نك شيخي، فرس پادشاھسى انوشىروان طرفندن، كىچ كوندز گه قارامى، طاغمى، طاشلقى ياكە بولونمى برسندە گن صاننامى، يوللرداغى قورقنچلى دشمانلردن اوركمى، عادتدن طش قزولق ايلەن يوردى، بيوك اميدلرن باغلاب سينك قاتيگا كىلدى، هر بلوچيلرنك آبتراغان زور اش حقندە او گرەنەسى كىلوب قارشىگا او طوردى» ديدى. شوندىن صوك سطيح كوزىنى آچوب: «عبدالمسيح آشفوب آبنوب سطيح قاتينه كىلدى، حالبوكه سطيح قبر قرينه كىلوب يتدى. سىنى ساساتيان پادشاھسى ييهردى. اول، سراى نك تترامى، او طلرنك سونوى، موبدان نك توشى نرسه گه دلالت قىلغانون صوريدر. توشنده بر اويم توهلر، بر كتو عرب آطلرىنى اييهرتوب دجله صوينى

اوتدى، فارس مملكتينه كردى. آندە كىلوب تارالدى، اول شونى كوردى. اى عبدالمسيح! قايجان او قو كوبه يه، طاياق اييه سى كورينه، فارس او طى سوزنه، سماوه قرندين صولار طاشوب ساوه كولينه باطا، آندن صوك شام سطيح قه شام بولماس. آوغان بر جگر صاننچه ساسانياندىن پادشاهلر كيلمه ينچه بو اشلر تمام بولوب يتماس، البته بولاچق بولمى قالماس» ديدى. وشول ساعتده اولدى.

سپطح نك «طاياق اييه سى كورينه» ديب ايتوى رسول الله صلى الله عليه وسلم نك صاحب الهراوة ديگان اسم شريفينه اشارتدر، يعنى اول شامنى آلور. اون دورت پادشاهدىن صوك ايراننى ده آلور، اول اورنلر ده ايسكى پادشاهلقلر بتوب اورننه اسلام او طرر ديه كدر. عبدالمسيح ايرانغه قايتوب سطيح نك سوزىنى سويله دى. انوشىروان اوز زماننده ئلله نيلر بولور ديب قورقغان ايدى، اوزندن صوك اون دورت پادشاه كيلور ديگاچ: «هى، ئلى اون دورت پادشاه كيلوب كيتكانچى نيلر بولماس؟» ديب كوكلى طنجلاندى. واقعا اون دورت پادشاه كيلوب كيتەر گه عادتده بايتاق وقت كيرك بولسه ده اش آلای بولمادى. دورت يل اچنده اون دورت پادشاه كيلوب كيتدى، اون دورتنچى پادشاهلرى بولغان يزدجرد آفتق پادشاه بولوب حضرت عمر زماننده ايران مملكتى بتونله ي بتدى. مذکور يزدجرد حضرت عمر زماننده مملكتى تمام آلنغاچ تركستانغه قاچقان ايدى، حضرت عمر نك اولگانن ايشتكاچ قايتوب شهر دن شهر گه يورب عسكر جيمق بولسه ده بولدر اآلمادى. آخرنده بر تگره-۸نچى گه كرمش ايدى. مذکور تگره-۸نچى يزدجردنى اوترب شوندىن صوك ايران شاهلرى تمام منقرض بولدى.

رسول الله صلى الله عليه وسلمنى سوت

آناسينه بيرو لرى

مكه خلقى نك عادتى، يا كا توغان بالانى مكه ده توتماينچه بلكه خوش هوالى اورنغه يهر ب سوت آناسينه ييرب تريبه ايتدر لرى ايدى.

رسول اللہنی بنی سعد قبیلہ سندن حارث اسملی کشی نك خاتونى حلیمه ابى ذؤيب قزى آلوب كيتوب ايمزدى.

حلیمه اوزى سويله ایدی: قبیلہ سندن بایتاق خاتونلر ايمزور ایچون بالا آلوب قایتورغه مکه شهرینه کیلمک بولدیلر. مینده ایرم حارث ایله برابر مکه گه بارمق بولدم. ایرم ایله ایکیمز شول خاتونلرغه قوشلوب یولغه چقدق. آچلق ییل ایدی. یغمور یوق، اوله نندن یه شهر ب تورغان هیچ نرسه کورنمی، هر کمنك حیوانلری آرق. بر آرق ایشه ککه آطلاندق. بزنگ یانمزده بر بیك آرق قارت تومزده بار، لکن سوتی یوق. مینم ايمزه تورغان بالامده بار. آچلقدن ایمچه گمده سوت بولماغانغه تونی بویى بالام یغلاب چغا، برمز گه ده یوقی اله کمی، آطلانغان حیوانلرمزده آرقلقدن رمتلاب یوری آلمیلار، شونلقدن بیك مشقت ایله ن مکه گه کیلوب یتدك. اییده شلرمز همه سی ده ايمزر گه بره بالا آلدیلر، اما میگا یوق. بارى برگنه یتیم بالا بار، لکن آنی آلاسی کیلمی ایدی، چونکه بز بالانی، بر آز فائده سی بولور ديب آلا ایدك، یتیم بالا ایچون بز گه کم یاردم ایتهر ديب اویلادق. آخر نده، بالا تابماسامده، ایرته بولغاچ همه مز قایتورغه چغاچاق بولدىق. من ایرمه: «بالاسز قایتقانیچی ئلله شول یتیمنى آلوب قایتیم میکان؟» دیدم. آکا قارشى ایرم حارث: «ایوشول، بلمه سسك الله تعالی شول بالا آرقاسنده ئلله نیندای برکتلر بیرر. یاری، بار آل!» دیدی. مین یاردم بالانی آناسندن آلوب قایتدم. توملرمز قاتینه کیلگاچ بو طیمه او طرتوب ايمز مه کچی بولسام، کیوب بتکان دیورلك ایمچه کلریمه طولوب سوت توشدی. الك آنی ايمزدم، اول طویغاچ اوز بالامنى طویغانچی ايمزدم. چغانندن بیرلی سوتتم آزلقدن بالام یوقلی آلمی یغلی ایدی، بو کیچنی شونداى راحت بولدی، که بالالرده طنچ قنه یوقلادیلر، اوزمزه راحتلانو ب یوقلادق. تومزنى ایرم حارث طور ب صاوا باشلاغان ایدی، نی کوزى ایله کورسون، سوتی بتهر گه یتشکان قارت آرق تومز طو طرب سوت بیردی، شوندىن صوگ ایرم حارث: «کور دکمی؟ یتیم بالانی آغاچ اشلرمز نیچك بولوب کیتدی» دیدی. «مینده اللهغه شکر، بیك برکت

اییه سی بالاغه توغری کیلدىك بوغای آخری» دیدم. ایرم حارث «بو بالا، شکسز برکتلی بختلی، مونك قدرینی بیک بلور گه تیش» دیدی. قایتراغه چقدق، مین بالارم ایله ایشهك گه آطلانغان ایدم، کیلگانده ایک آرتدن چاقغه کیلگان ایشهك آلدن شونداى قزو یوری، ایبدمش خاتونلرم: «حلیمه! نى بولدى سینگا؟ آقرنراق بار. بونی بولدى صولك شول بارغانداغی ایشهكمی بو؟ سینك ایشهكك بارغانده آرتدن اوستره لوبکنه بارغان ایدى بیت! دیلر ایدى. مین: «شول ایشهك، باشقه توگل» دیدم. آنلر: «والله بو بالانك بر حکمتی بار» دیدیلر. قایتوب يتدك، بتون یاق تیرهمزده آچلق. قرغه کوتهر گه ییهرگان توله لر قوی لر هر کمکی آچ قایتالار، سوتلری بولمی؛ اما بزکی لر طوغایب قایتالر، سوتلری کوب بولا. بز بیک راحت کون ایته باشلادق، کور شیلر مزنگ همان اولگیچه ماللری آچ قایتا ایدى. بزنگ ماللرنی کور گاج اوزلر ینگ کتو چیلرینه «سین نیک حلیمه کتو چیسى یورگان ییرلرده کوتمیسك؟ ماللرگنی آنك مالنی یورتکان ییرلردن یورت. آنه آنك ماللری نیچك طویوب قایتالر: جیلنلری طولی سوت» دیب ئەیتهلر ایدى. شول ره وشچه هر کوننی یور طمزده برکت بولوب طوردی، بالاده باشقه بالالار کبی گنه اوسمی بلکه بیک تیزلك ایله ن اوسه ایدى، ایکی ییل اوتوبده کیتدی. بالانی مکه گه ایلتوب طابشراسی بولدی، بالانی برده قالدیراسی کیلمه سهده آلوب کیلدىك. آناسندن طاغن صورادق: «مکه نك هواسی بیک قاطی، مونده چدی آلماس، آورب کیتو احتمالی بار، اوزمز گه ییروب ییهر، یخشی هواده بیک صاقلاب قنه اوسدر رمز» دیدك. آناسی ییروب ییهرر گه کوندى، بزینه آلوب قایتدق. بر نیچه آیله طور غاچ بر وقتنی ایبدمشلری ایله اوی آرتنده اوینیلر ایدى، شول اراده ایبدمشلری قورقشوب کرب «قریشی بولغان قرده شمزنی ایکی آق کیملی کشی کیلدیلرده اچن یارب آقتارالر» دیدیلر. شول ساعت ایرم حارث ایله یوگرشوب چقساق بالانك توسی اوزگارگان، بیک قورقغان کبی بولوب قارشیمزغه کیلدى، «نی حال بالام! نی اشلهدك، نی بولدى؟» دیب صورادق. شونندان صولك اول «مینی ایکی آق کیملی کشی کیلوب یاتقر دیلر، اچمنی یارب بر نرسه

از لهدیلر، بلمام نر سه در؟» دیدی. چاتر ز غه آلوب قایتدیق، آتاسی حارث «ای حلیمه! بو بالاغه بر بر نر سه بولماغای ایدی دیب قور قامن. سلامت چاغنده تیزر هك آتاسینه ایلتوب طابشرر غه کیرهك» دیدی. شوندن صوگ آتاسینه ایلتوب بیردك، آتاسی «نیک آشغوب کیتردگز؟» دیدی، «بز ایندی اللهغه شکر تریه قیلدیق، اوسدی. دنیا ده نیلر بولماس، سلامت چاغنده ایلتوب طابشرر غه کیرهك دیب اویلا دیق» دیدك. آمنه: «یوق سز در ستن ایتگز، نلله جن له نور دیب قور قد گزمی؟» دیدی. شوندن صوگ بولوب اوتکان اشلرنی، یعنی ایکی کشی کیلوب اچینی یارغاندن شیکله نگانم زنی سویله دك. آتاسی: «الله ایله آنط ایتوب ایته من بو بالاغه هیچ بر شیطان، جن ایر کلی بولماس، بو بیک شرافتلی بالا. مین مونگ ایله یو کلی بولغانده تور لی عجب اشلر کوردم، بر سندن گنه خبر بیریم: مین آنک ایله یو کلی بولغاچده میندن بر نور چقدی. شول نور ایله مین شام بیرنده گی بصری سر ایلرینی کوردم، بو بالا ایله یو کلی بولغانده باشقه لر کی اورلق کور مادم، نیندای زور سیونچ لر ایشتم. اول طوغانده ایکی قولنی بیر گه قویوب باشینی کوککه کوتارب توغدی. ایندی کیتر گان سز ایکان یارار، رحمت! حلقغه کونلوب قایتگز» دیدی. ابن اسحاق نه یتهدر: «بر کوننی صحابه لرر سول الله غه «اوز گدن خبر بیر ساک ایدی؟» دیب صور ایلر. رسول الله «یارار، خبر بیریم: مین آتام ابراهیم دعاسی وعیسی علیه السلام نك سیونچ بیروی ایله ن کیلدم. مینم ایله آتام یو کلی بولغانده آندن بر نور چقغان، شول نور ایله شام شهر لرنده گی سر ایلر یالطراب خورنگان. مینی بر وقت بنی سعد قبیله سینه ایمزر گه بیر گانلر، شولار ده چاغنده بر کوننی اییده شلرم ایله اوی آرتنده کتوکتوب یور گانده اچینه قار طوتر لغان آلتون له گن ایله ایکی آق کیملی کشی کیلدیله ده اچمنی یار دیلر، یوره گمنی چغار دیلر. بر قاراقان کیسه گی آلوب طاشلادیلر. آندن صوگ یوره گمنی، اچمنی شول قار ایله یووب پاکاه دیلر. صو گره برس اییده شینه: «مونی امتی نك اون الوشینه اولچه» دیدی. اییده شی اولچه دی، مین آغر کیدم. آندن صوگ «امتی نك یوز الوشینه اولچه» دیدی. اولچه دی، ینه مین باصدم «مک الوشینه

اولچہ» دیدی، ینہ باصدم. آندن صوڪ «قوی، مونك اولچہوی ایله
هیچ کم تیگز کیله آلماس» دیدی.

رسول الله بیس یاشینه ایرشکاج آناسی آمنه عبدالمطلب دن
رخصت صوراب: «مین او غلم محمد ایله مدینه گه بارو ایدم، آنی
آنداغی قرده شاری ایله کور شدر ب طانشدر و ایدم، آناسی مرحومنك
قبرینه ده زیارت ایدم ایدی» دیدی. عبدالمطلب رخصت بیردی، آنده
بار ب بریل تور دیلر (بر سوزده بر آی). مدینه ده یهودلر بار ایدی،
شول وقتده یهود کاهنلری رسول الله نك صفاتلر وقیلانشرینه قاراب
تجربه ایدب «آخر زمان پیغمبری شوشی بولسه کیرهك» دیب نه یتورلر
ایدی. آنده بر آیهمی یاخود بر یلمی تور غاچ مکه گه قایتورغه چقدیلر،
یولده ابواء دیگان بیرده حضرت آمنه گه آورو تیوب شول اورنده
وفات بولدی. رسول الله آنادن ده یتیم بولوب کاروانده بر یالغری
قالدی. کاروان خلقی آنی آلوب قایتوب باباسی عبدالمطلبه طابشر دیلر،
عبدالمطلب تربیه قیلورغه آنی اوز یانینه آلدی. عبدالمطلب رسول
الله نی اوز بالالارندن آرتق کوره ایدی. کعبه کوله گه سینه عبدالمطلبه
توشهك مندر قویلور، اول شونده کیلوب اوطوره ایدی. اوغللری
آنك نه یله نه سنده اوطورلر، هیچ کم عبدالمطلب اورنینه اوطرماس،
آنی الو غلار ایدی. فقط بعض وقت رسول الله کیلوب عبدالمطلب اورنینه
توشهك که منوب اوطور ایدی. باشقلر آنی اوطر تماسقه تله سه لر
عبدالمطلب: «تیمه گز اول او غلمه، آنك بیک زور اشلری بولاچقدر»
دیدر ایدی. اول وقتده مکده هم تیر مسنده آچلق ایدی. قریش خلقی
عبدالمطلبه یغمور دعاسینه چغارغه اوتندیلر. عبدالمطلب رسول الله نی
قولندن طوتوب ابی قبیس طاغینه چقدی، رسول الله نك قولندن طوتوب
الله تعالی دن یغمور صورادی. شول ساعت یغمور یاودی، زور برکت
حاصل بولدی.

رسول الله سیکز یاشینه ایرشکانده یوزده بر نیچه یاشنده عبدالمطلب
وفات بولدی. وفات بولور وقتی ایرشکاج ابو طالبنی چاقردی، رسول
الله نی تربیه ایتەر گه آگا وصیت ایتدی. ابو طالب قبول ایتوب آلدی،

رسول الله نى بيك اخلاص ايله تربيه قىلدى . ينه شول وقتده مکه ده هم تير وسنده آچلق بولدى . قريش خلقى ينه ابو طالبه كىلدیلر . يغمور صور اب الله تعالى گه دعا قیلون او تندیلر . ابو طالب رسول الله نى آلدی ، كعبه يانينه بارب دعا قىلدى . الله تعالى رسول الله حرمتينه يغمور بىردى . مونی عرفطه او غلى جلهمه اسملى كشي اوشبو ووشچه سويليدى : مين بر يلنى مکه گه باردم ، آچلقدن مکه خلقينك اشى بيك ناچار ايدى ، آخرنده بو آچلق طوغروسنده كيگاش ايتشه باشلادیلر . قايسى : «لات ايله عزى اسملى بوتلردن ياردم استهر گه كير هك» دى ، قايسى : «يوق» منات اسملى بوتدن ياردم صوريق» دى ، آرالرنندن بر قارت كشي طور ب : «سزنگ آرا كزده ابراهيم عليه السلام نسلندن كشي بار ايكان ، نيگه باشقه سبب از ليسز ؟» ديدى . بوسوزنى ايشتكاج قريشنگ الوغلى ابو طالب قاتينه بارديلر ، يغمور دعاسينه چغوينى صورادیلر . كو كده بر گنه بولوط كيسه گى ده يوق : كون چالط آياز ايدى . ابو طالب چقدى ، حرم شريف گه كىلدى ، آرقه سيني كعبه ديوارينه قويدى ، دعا قىلا باشلادى . ابو طالب ياننده : كوزلرى قوياش كىبى يالطرى تورغان بر بالا بار ايدى . شول بالا بار مقلرى ايله كو كگه اشارت گنه ايتكان ايدى ، هر ياقدن بولوطلر چغوب ياواده باشلادى .

راهب بحيرا قصهسى .

رسول الله اون ايكي ياشكه ايرشدى . ابو طالب سوداگر اولديغندن شام قافلهسى ايله سفر گه چقمق بولدى ، رسول الله نى اوزندن آيرب قالدراسى كيلمه گانگه اوزى ايله آينده بر گه آلوب كيتدى . شام ياقنداغى (بصرى) شهرينه يتديلر ، بر قورغان آغاچ استپينه توشديلر . آنك قارشيسنده بر صومعه اولوب آنده (بحيرا) ديب شهرت طابقان جير جيس اسملى بر زاهد بار ايدى . زمانه سنده ايك زور راهب اوشبو ذات ايدى . قوياشلى اسسى كون ايدى ، بو راهب كارواننگ كيلگانون كورب قاراب طوردى . كارواننى قوياش اسسى لگندن صاقلاب

اوستوننده بولوپ كوله گه ياصاب كيله ايدى. كاروان كيلوب
 آغاچ استنده قونغاچ بولوطده شونده طوقتادى. ئەلىگى قورغان
 آغاچده ياشروب يافراق ياردى. بحيراراهب بو حاللارنى اويلاپ
 «مونده آخر زمان پيغمبرى بولسه كيرەك» ديدى. تيزگنه طعام حاضرله توب
 كاروان خلقىنى چاقردى: «الوغسى كچيسى، آزادقل برسیده قالى
 كيلسون!» ديدى. بارسيده بارديلر، بارى رسول الله نى يەش بالا ديب
 كاروان قاتنده نرسه لر صاقلارغه قالدرديلر. بونلر كيلگاچ راهب
 ۴۰ سىنى تيكشرب يوزلر يئنه قىلانشار يئنه قاراب چقدى، هيچ قايسىسندە
 آخر زمان پيغمبر ينىڭ علامتلىرىنى طابمادى. آنلرغه قاراب: «ئىلله بربركز
 كىلمى قالدىمى؟» ديب صورادى. آنلر: «يوق، آنده بارى بربالاغنه
 قالدى، باشقه هيچ كمالمادى» ديديلر. راهب چغوب قاراسه بولوطنك
 همان آغاچ اوستونده تورغانن كوردى. ابو طالب دن اول بالانىدە
 آلوب كيلون اوتندى. ابو طالب آلوب كىلدى، مجلسكه اوطورتدى،
 طعام كىتردى. آشاغان وقتلرندە بحيرار رسول الله نى بىك صناب قاراب
 اوطوردى. اولگى كتابلردە كورنگان صفتلرنك همه سنده رسول الله دە
 تابدى، طعام صوكتنده رسول الله نى يائينه آلدى: «لات ايله عزى حقىنه
 سىندن صوراسى سوزلرم بار، درستن ئەيتسەنە!» ديدى. رسول الله:
 «آنلر حقىنه هيچ آنط ائتمە! چونكه مېنىم ايك دشمانم شونلردى» ديدى.
 آندن صوكت بحيرا، الله تعالى اسمى ايله آنط ايتوب صورادى. شوندىن
 صوكت رسول الله «صورا، جواب بىرورمن» ديدى. بحيرار رسول الله نك
 اوزندن طور مشلر ينى، حلقلىرىنى، صفتلىرىنى يوقلاولرىنى، آشاو اچودە
 نىچك ايكانون بارسندە صورادى. رسول الله هر قايسينه طوغرى
 جواب بىردى. رسول الله نك آخر زمان پيغمبرى بولوندى بحيرانك
 هيچدە شېهەسى قالمادى. آرقاسندەغى پيغمبرلك مھرىنى كورسى كيلوب
 آچوب قارادى، بىك الوغلاب اوپدى. بولارنى قاراب طورغان
 كاروان خلقى: «ھاي - ھاي، راهب بو اوغلنى بىك زورلادى»
 ديب سويلەشلر ايدى. آندن صوكت بحيرا ابو طالب دن «بو بالا
 سىنك كىمك بولا؟» ديدى. ابو طالب «او غلام» ديدى. راهب: «يوق

او غلگ بولماسه كيرەك، بو بالانك آتاسى وفات بولمىشدر» ديدى.
 ابو طالب «درست ايتەسك» شولاي! «ديدى. آندن صوك ابو طالبكە
 «اي ابو طالب! بو بالا آخريمان پيغمبريدىر. شامدە مونك صفاتلاريني
 بلەتورغان يهود علماسى كوب بولور، آنلر ضرر قصد قيلمى قالماسلر.
 سين بو بالانى شامغە آلوب بارما، شوشىندىن مەكەگە قايتار» ديدى. ابو
 طالب دە بحيرانك سوزن طوتدى، يول دە نرسە لرن صاتوب شامغە بارماي
 بورولدى.

واقعا بحيرا ايتكانچە زير، تمام، دريس اسملى اوچ يهودى بحيرا
 كىي آنك صفاتلاريني طانوب ضرر قصد قىلغانلار، اوزلار ينىك قصدلاريني
 بحيراغە دە كيلوب سويلەگانلر، فقط بحيرا ايرك بير مگان «يوق ايلەن
 يورمەگز، بولدىرا آلماس سز. كتابدىن آنك صفاتلاريني قاراگز، بتون
 خلق آگا ضرر ايتەرگە طريشسە لردە ضرر ايتە آلماسلر ديب يازغان
 بيت، ايندى سز اوز كتابغزغە اشانسه گز بو اشنى قويغز!» ديب
 ايتمش. آندن صوك زير، تمام، دريس ياوز نيتلرندىن قايتوب كىتمىشلر.
 رسول الله اوسدى، صيلقدن چغوب يگتلك زمانلرينە ايرشدى.
 الله تعالى آنى كشىلرنك ضررندىن، جاهليت زمانىنك قارالقرندىن
 صاقلادى. رسول الله مروە يوزندىن قومىنك ايك آرتوغى، خلق دە ايك
 كوركامى، حسب يوزندىن ايك حرمتلىسى، كورشيلككە ايك يخشيشى،
 حلم صفتى ياغدىن ايك الوغسى، راستلقدە ايك برنجيسى، يمان سوزدىن
 ياوز خلقدىن ايك يراغى بولغانلغدىن قومى آنى «الامين» ديب آتادىلار.
 رسول الله اون ياشندە عبدالمطلب اوغلى زبير ايلە يمن گە بارب
 كىلدىلار. بو سفرندە دە زبير رسول اللهنك عجب تورلى حاللاريني كوردى،
 مەكە گە قايتقاچ ايبدە شلرى «محمدنك بيك بيوك كشى بولاچاغى شېهە سزدر»
 ديب سويلە شورلر ايدى. رسول الله يكرمى ياشينە ايرشكاچ كوزينە
 فرشتهلر كورنوب، آگا اشاره ايدوب «مونه بو بتون عالمگە
 توغرى يول كور گازەچك، لكن ئلى بو اشكە كرشر وقتى يتمگان»
 ديب ايتورلر ايدى. رسول الله بو اشلارنى ابو طالبكە سويلادى،
 ابو طالب «بو بر بر آورو نو گل ميگان؟» ديب عرب كاهنلرندىن

برينه كور گازدى. كاهن اول ذات شريفنى بىك اعتبار ايله قاراب ابو طالبكە: «موندە هيچ آورو يوق، كوزينه كورينه تورغان فرشتهلر بولوب بو ذاتنى فرشتهلر گە ايله ندرر گە باشلانغچ بولسە كيرەك. احتمال آخر زمان پيغمبرى شوشى بولور» ديدى.

رسول الله نك شام طرفينه ايكنجى سفرى.

كەدە اشراف قریشدن خويلد قزى خديجه اسملى بر خاتون بار ايدى، اول طابش اورطاغينه مال بيرب صاتوغه چغاره ايدى. خديجه گە رسول الله نك خلقى، فعلى معلوم ايدى. او لدەرەك بر توش كوروب آنى توش يوراوچى دن يوراتمش ايدى. توش يوراوچى عالم ذات بولوب: «بو توشگا كوره آخر زمان پيغمبرى سينك ايرك بولسە كيرەك» ديمش ايدى، شوگا كوره هر وقت خديجه «بوكم بولور ايكان؟» ديب اويلاپ يورى ايدى. بر وقت خديجه گە بعض عقل ايله لرى: «سين كوب كشيلرنى مال بيرب صاتوغه چغارب، آنلرنك بايلىق لرينه سبب بولاسك، قریش يكتلرى آراسنده حاضر محمددن عقللى، خلقلى كشى يوق، باشقەغە بيرگان شيكلى محمدكەدە مال بيرب چغارساك مصلحت بولماسمى؟» ديديلر. خديجه «يارار، قبول ايتسە مين آكار باشقە كشيلر گە بيرگان كيهگنە توگل، آرتغى ايله بيرورمن» ديدى. شوندىن صوك رسول الله غە طابش اورطاغينه مال بيرب اوزى نك قلى ميسره نى ايارتب يبردى. بونلر شام قافله سى ايله كينديلر. اولگى بحيرا صومعه سى قارشى سينه كيلوب توشديلر. اول وقتدە بحيرا وفات بولوب اورنينه نسطورا اسملى راهب قالغان ايدى. نسطور انك ميسره ايله طانشلغى بار ايدى. شول سببدن نسطورا ميسره ايله كورشر گە كيلدى، آنك يانندە رسول الله نى كوردى. تيكشرب اولگى كتابلر دەكورگاندىن «آخر زمان پيغمبرى شوشى بولسە كيرەك. مين الله نك برلگينه، محمدنك پيغمبرلكينه شهادت بيرەم. اى ميسره! شامغە سز بارماگز، يهودلر كورب، طانوب، آنى خوارلقغە توشورر گە طريشرلر» ديدى. شول سببلى آنلر بصرى دە آليش بيرش ايتوب شامغە بارماي قايتورغە بورولديلر. (بعض سوزلر گە كورم

شامغە دە باردىلار. ساتولرى بىك يىخشى بولدى. قايتوب مەكە گە ايرىشكان
وقتلىرى كۈنلر بىك اسسى ايدى. خديجه شام قافلەسى نىڭ قايتوون
مەكە نىڭ خاتونلىرى ھم اوزى نىڭ كىزەكلرى ايله قاراب تورالر ايدى. بىر
يولچى نىڭ باش اوستوندىە ايكى قوش قناطلرىنى جايوب چاظر كېي كۈلە گە
ياصاب كىلگانلرن كوردىلر، «بو كمدە، كم؟» دىب عجبىلەنوب قاراب
تورغاندىە ميسرە كىلوب «قوشلر قناطلرى ايله كۈلە گە لەب كىلگان
ذات محمد الامين در، دىدى. آگار شولاي ھر بىر اسسىلك وقتندە
قوش يا بولوط كۈلە گە ياصاب تورغانن، ھمدە نىسطور انىڭ سويلە گان
سوزلىرىنى سويلەدى. ساتو اشلىرىنى حسابلادىلر، باشقە يىلغە قار اغاندىە
فائدىە بىك كۈب ايدى. لىكن حضرت خديجه نىڭ كوگلى مالدە توگىل،
بلكە توشى نىڭ تەبىرى قايجان كىلور اىكان دىب اويلى ايدى. اوز اقدە
اوتىمەدى، خديجه اوزىنى رسول اللەغە عرض قىلدى، يعنى قبول ايتسە
اول آگا خاتونلغە بارمق بولدى. رسول اللە قرداشلىرى ايله كىگاشكاج
آلمق بولدى. حضرت حمزە ايله بىر لكدە رسول اللە باردى. اول ابو
طالب بىك بلاغىلى ايتوب اوشبو رەوشىچە بىر خطبە اوقودى: «اللەغە
شكرلر بولسون، كە بىزنى ابراهيم بالالارندن، اسماعيل نىنلەندىن، مەد
طامرىندن، مضر عنصرىندن ياراتدى. بىزنى كعبەنى قار اوچى، حرم شريف نىڭ
خدمتچىسى ايدىب آدملىرنىڭ باشى وحاكىمى ايتدى. اوشبونىڭ صوتى كندە
قرىنداشىم نىڭ اوغلى اوشبو محمد عبداللە اوغلى قرىش نىڭ كىرەك قايسى غنە
يىكتلىرى ايله اولچانوب قارالسەدە حسب نىسبەدە، عقل ھم آرتقلىقىدە
ھەر كىمگە قار اغاندىە اوستوندىر. درست مالى كۈب توگىلەر، لىكن مال
كىتە تورغان بىر كۈلە گە، آگا قارارغە ياراماس، آلتوب بىرلە تورغان
بىر نرسەدر. واللە موندىن صوتى بونىڭ اشى زور بولاچقىدر. اول
سىز نىڭ شوندى اوق شرافت اىيەسى بولغان حرمتلو قىزى خديجهنى
آلورغە رغبت ايتدى، فلان قدر مەر وىردى» دىب خطبەسىنى تمام
ايتدى. آندىن صوتى ورقە نوفل اوغلى اوشبور رەوشىچە يىنە بىر خطبە اوقودى:
«اللەغە شىكر، كە بىزنى سىن ايتكانچە ياراتدى، صاناغان نرسەلر كندىن
بىكرەك شرافت و آرتقلىق ايله آيرم قىلدى. ايندى بىز عربلرنىڭ اوغلىرى

هم باشلار يىمىز، سىزدە البتە شوندى اوق بيوك درجه لىرىدە سىز، سىزنىڭ
 ارتقاقتىزنى عشيرت خاقتى طانا آلماس، هيچ كىم سىزنىڭ زورلىقى و شىراقتىزىگە
 قارشى سوز ئەيتمەس. بىزدە سىزنىڭ ايله قىر داش بولشونى تايىمىز. اى جماعت!
 شاهد بولغۇز، مېن، محمد عبد الله او غلىنە خو يىلدقزى خديجه نى نكاح لاندردىم»
 ديدى.

قریشنىڭ الو غلىرى شاهد بولدىلار. رسول الله اول وقت يكرمى
 بيش ياشنىدە ايدى. سيدة النساء يعنى خاتونلارنىڭ خواجه سى بولغان حضرت
 خديجه رسول الله دن راضى بولغان كىبى رسول الله دە اول گانچى
 آندىن تمام راضى ايدى. حضرت خديجه سلامت وقتىدە آنىڭ اوستوندىن
 هيچ بىر خاتون آلمادى. رسول الله حضرت خديجه دن ئلك قاسم اسملى
 اوغلى دىياغە كىلدى. شونىڭ اىچون عرب عادتنچە رسول الله نىڭ لقبى
 ابو القاسم دىب ايتلدى. قاسم ياش وقتىدە وفات بولدى. آندىن صوك
 زىنب، رقيه، ام كلثوم اسملى قىزلىرى بولوب پىغمبرلك كىلگەن وقتلرىدە
 حضرت فاطمه رضى الله عنها دىياغە كىلدى. رسول الله آنى هر بالالرىدىن
 آرتق يار ائدى. پىغمبرلك كىلگەندىن صوك عبد الله اسملى اوغلى
 دىياغە كىلوب اولدە كچكىنە وقتىدە وفات بولدى.

قریشنىڭ كعبە اللهنى ياگاندى بنا قىلولىرى

رسول الله اوتوز بيش ياشىنىدە يتكەندە كعبە اللهنى قریش خاقتى ياگانە
 باشدىن سالماقچى بولدىلار، چونكى آنىڭ استىنەلىرى گرلهوك صوى
 سىبىلى بوز ولغالاغان ايدى. ايندى اولىگى استىنە سون واطوب ياگاندى
 سالورغە اويلادىلار. خراجتىنە آقچەدە حاضرلەدىلار. آنى بىك صاق
 بولوب حلال آقچە لىرىدە غنە جىدىلار. لىكن كعبە اللهنى جىمىرگە قورقالار،
 «الله يورطى، الله تعالى نىڭ آچوينا سىب بولمامىز مىكان؟» دىب اويلانالار،
 سويلەشلەر ايدى. شوندىن صوك ولید مغیره اوغلى كىلدىدە «سىز آنى
 جىمىر بىخشىراق ايتەرگە اويلىسىز بىت! الله تعالى نوز اتوچىلرىنى
 هلاك قىلماس» دىب، ايك الك اوزى لوم آلوب كىلوب واطا باشلادى.
 باشقە خلق اول كوونى ھنوز صبر ايتدىلار، «توقتە، ياراماغان اش بولسى»

طالڭغە قەدرى ولیدكە بىر بىر اش بولۇر، اگر اول سلامت طاڭغە كرسە
الله تعالى دن اذن بار ايكانون بلور مزده واطا باشلارمز» ديدىلار، ولید
صاو سلامت طاڭغە كردى. آندن صوك جيمرەسى قدرن جيمر ديلر.
اسماعيل عليه السلام نىڭزىنە يتكاج بىر يازولى طاقطا تابدىلار. آندە
نيچك اشلەرگە كىرەكلگى يازلغان ايدى. شوگا قاراب اشلى باشلادىلار،
قریش نىڭ الوغلىرى طاشنى اوزلىرى طاشى، حضرت عباس ايله رسول
الله شوندى ايدى. حجر اسودنى قويارغە وقت يتكاج اختلاف چقدى:
هر قبيلەنىڭ الوغلىرى «حجر اسودنى مین اوزم قويام، بوش ميڭا تيش»
ديب ايتەر ايدى بىك اوزاق قچقرشدىلر، حتى صوغشورغە يتشدىلر.
شوندىن صوك قریشدن ايك قارط ابو امية بن المغيرة «ای قومم! نىڭە
قچقرشەسىز. بىر كشىنى حکم ايتەرگە قويگزدە شونىڭ حكيمينە راضى
بولگىز» ديدى. خلق مونى مصلحت كورب «يارى، مونە فلان ايشكدن
ئلك كم كرسە شونىڭ حكيمينە راضىمز» ديدىلر. اول آرادە شول ايشكدن
رسول الله كيلوب كردى. خلق هر قايوسى «امين لك ايله ن شهرت
تابقان، امين اسمن آلغان محمدنىڭ حكيمينە راضىمز» ديدىلر. رسول الله
اوستوندىن كىمىنى صالحوب حجر اسودنى شول كىمى اوستونە قويدى،
«ايندى هر قبيلەدن بىر الوغ كشى كىمنىڭ چىتىدىن توتسونلر، هر قبيلە
قويغان كىبى بولور» ديدى. هر قبيلەدن بىر الوغ كشى كىمنى
كوتەردىلر، طاشنىڭ قوياچق اورنىنە يتكردىلر، آنلر كىمىدىن توتوب
كوتەرب تور دىلر، رسول الله اوزى مبارك قولى ايله طاشنى اورنىنە
قويدى. بو تدبيرگە هر كم بىك شادلاندى.

رسول اللهغە اوتوز يىدى ياشىنە ايرشكاندە (يا محمد!) دىگان
طاوشلر ايشتولە باشلادى. اول بوندای اشلرنى بارى خديجه گە گنە
ايتور ايدى. يوغارىدە يازلغان بحيرا، نسطورا كىبى رسول اللهغە
پيغمبر لك كىلمەسدىن ئلك «خاتم الانبياء» كيلور وقت يتدى» دىب سونچ
بىر وچىلر كوب بولدى. دخى سوق عكاظدە بىر قزل توه اوستوندى
ساعده اوغلى قس بىك بلاغلى خطبە اوقودى. خطبە سنده آخىر زمان
پيغمبرى كيلور وقت يتكانلكدن خبر بىر ب اول پيغمبرگە ايبەررگە

قر قدردی. آگا قارشى توروون صاقلانورغه قوشدى. شول وقتى رسول الله اوز يده سوق عكاظده آنك خطبه سيني طغلاو چيلر آراسنده ایدی، لکن خلقنى دین گه اوندر گه بیورمق وقتى يتمگان ایدی. بو فس ایاد قبیله لری بک باشلغى، بلاغت فصاحت ایله بیک مستهور، اوزون عمرلى حرمتلو بر قارت ایدی. خطبه سى نك تر جمه سى اوشبودر: «ای آدملر! کیلگز، طغلاگز، بلگز، عبرت آلگز: یه شه گان اولهر، اولگهن بتهر. بولاچاق بولور. یغمور یاوار، اولهنلر اوسهر. بالالر طوغار، آنا- آنالرینك اورنن طوتار، صوکندن بار سیده بتهر. دنیا داغی بولاتورغان اشلر نك برسى آرتندن برسى کیلور، هیچ کیسلمز. قولاق صالگز، اویلاب قاراگز: کوکده خبر بار، بیرده عبرت آلاچق اشلر بار.

یولدزلر یورور. دیگزلر طورور. دنیاغه کیلگان قالماس، کیتکان کیری کیلمهس. لکن بارغان ییرلرندن خوشنود بولوب قالالرمی؟ یوغیسه آنده طاشلانوب یوقوغه کیتهرلرمی؟ آنط ایتوب ایتهمن: الله تعالی قاشنده بر دین بارد، که سز نك ئلی توتقان دینگزدن خیر لیره کدر، سیو کلیره کدر. الله نك بر کیله چک پیغمبری بارد، آنك کیلور وقتى یاقلاشدی، کوله گه سی باشگز اوستینه کیلدی. آگا ایمان کیترب اییه رگان کشى نینداین بختلی در. وای بد بخت شول کشیگه، که اول پیغمبر گه اییه رمه ی قارشیلق قیلا. یاز قلر بولسون شوندا ی کشیگه، که اول عمرین غفلت ایله اوتکاره. ای جماعت! قایده آتا آنالر، قایده زینتلی اورنلر، قایده طاشدن یور طلر صالحان عاد ثمودلر، قایده کیتدی دنیا بار لغینه آلدانوب «مین سز نك ربگز» دیگان فرعون ایله نمرودلر؟ آنلر بایلقده کو چلیکده سزدن اوستونره ک ایدی توگلمی؟ بو ییر آنلرنی تگرمه ننده تتدی، واطدی، توزان ایتدی. کیمک لرینه قدر چرب طارقالدی. یور طلری جیمرلوب شقسز قالدی. حاضر ییرلرنده اتلر گنه شاو لار. صاقلان، آنلر کبی بولما، غافل بولوب آنلر یولینه کیتمه، هر نرسه فانیدر. باقی بر الله در، شریکی، تیگداشی یوقدر، عبادت قیلناچق اول غندهر، طوغمادی طوغدر مادی. اولده کیلوب کیتکانلرده بز گه عبرت بار. اولم یر ماغی نك کره چک اورنی بار، چغاچق ییری

یوقدر. الوغ، كچك همەسى كیلور، كیتەر، كیتکانی کیری کیلاماس.
شکسر بلام: کشی گه بولغان اش میگاده بولایق در.

قس بن ساعده نك خطبه سی تمام بولدی. قس اوشبو خطبه سینی
اوقوغاچ رسول الله صلی الله علیه وسلم گه اوز اقلامی پیغمبر لك
کیلدی، لکن اول وقتده قس بن ساعده وفات بولغان ایدی.

محمد عليه الصلوة والسلام حضرتلرینه

پیغمبر لك کیلوی

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم گه قرق یاشینه ایرشکانده پیغمبر لك
کیلدی. پیغمبر لگی راست توش ایله ن باشلاندى: توشنده نرسه کورسه
اویانغاچ نهق توشنده کور گانچه اول اش بولور ایدی. آلتی آی
شول رهوشچه اوزدی. اول وقتده یالغزلقنی، آولاقلقنی یاراتا تورغان
بولوب (حرا) طاغنده بر چوقرده یالغزی عبادت قیلور ایدی. شول
حرا طاغنده وقتده جبرائیل فرشته بر کشی صورتنده ظاهر بولوب:
«سونچ ای محمد! مین جبرائیل. سین اوشبو امت که الله نك رسولیسك»
دیدى. آندن صوك «اوقو!» دیدى. رسول الله: «مین اوقی بلمیم» دیدى.
شوندن صوك اول یوقلاغان وقتداغی کبی، رسول الله نى قابلادى (۱).
اول آگا بیک چیتون طیولدی. آندن صوك بیهردی ده «اوقو!» دیدى.
رسول الله «مین اوقی بلمیم» دیدى. ینه آلوب قابلادى (اورتدی)، بیک
چیتونگه ایرشدى. ینه بر آزدن بیهر دیده «اوقو!» دیدى. رسول الله
«مین اوقی بلمیم» دیدى. اوچنچی طابقر قابلادى، بوسیده بیک چیتون
بولدی. ینه بیهر دیده «اقراء باسم ربك الذى خلق، خلق الانسان من
علق، اقراء وربك الاكرم الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم» آیتن

[۱] صحیح بخاری ایله نور الیقین ده بولغان (فغطه) گه یز (بالنمط الذى كان
ینام علیه) قرینه سی ایله ن قابلادى معناسینی ببردك. یوغیسه قسطلانی ده [ای ضمه وعصره]
دیب تفسیر قیلغان، آغا قاراغانده قوچدی هم صدقی معناسنده بولوب جبرائیل
علیه السلام، یوغانده کییمنى صقغان شیکللی، رسول الله نك مبارك اعضاسینی سیپاپ
توشرگان بولسه کیروهك.

اوقودى. رسول الله ده اوقودى، لکن اولگى كورشده فرشتهنى كور و
 بيك آغر بولدى، رسول الله بيك قورقدى، يوره گى بتون تهنى تترهدى،
 خديجه گه قايتوب كرديده (زَمَلُونِي، زَمَلُونِي!) ديدى، يعنى ميني اورتگنر،
 اورتگنر! (اوستومه يابگنر) ديمكدر.

يوردك تترهوى بر آز باصلغاچ طور ب خديجه گه «بيك قورقدم،
 اورماسام ياجن لئمسهم يارار ايدى» ديب جبرائيل كيلگانون، اوقورغه
 ايتكانلرن بار سنده سويلهدى. شوندىن صوڭ خديجه: «قايدا اول سيڭا
 جن ايركلى بولو؟ سىن ياقن قرداشلر گه توتاشاسك، اوز اشينى بولدىرا
 آلمان بيجارهلرنك مشقتلرينى يوكللىسك (آنارغه ياردم ايتەسك)،
 يوقنى جونەتەسك، قوناقنى حرمتلىسك، حقلق اورنلرينە ياردم بيرەسك،
 وَاللّٰهُ سِينِي هِيچ نرسە اوياطقە توشرمەس» ديدى.

آندىن صوڭ قرداشى ورقە نوفل اوغلىنە آلوب بارب: «اى آتام
 توغاننىك اوغلى! قرداشك اوغلندىن ايشت!» ديدى. ورقە: «اى توغانم
 اوغلى! نى كورەسك؟» ديدى. رسول الله كورگانلرينى سويلەب بيردى.
 آنك جبرائيلنى ايشتكانى يوق ايكان، «بو جبرائيل، موسى عليه السلام غە
 اينگان الوغ ناموسدر. كاشكى سىنى قومك تورغان شهرگدن قوغان
 چاغندە قوئلى يىگت بولسامچى!» ديدى. رسول الله «آنلر ميني قوارلر
 مونى؟» ديدى. ورقە: «بلى، سىن كيلگان اش ايلەن كم گنە كيلسەدە
 اول دشمان توتلمش بولادر. اگر مين شول كونلرگه ايرشسەم صرغانب
 ياردم بيرر ايدم» ديدى. لکن ورقە اوزاق تورماى وفات بولدى.
 آندىن صوڭ وحى كيسلدى. بايتاق وقت طوقتاب توردى. رسول الله موڭا
 بيك آرتق بورچولدى. شول قدر بورچولدى، كه اوزىنى بيوك
 طاغنىك پاشندىن آطوب طاشلرغە يتشور ايدى. شول وقت ينە فرشته
 كورنوب: «سىن چندن رسول اللهسك» ديب ايتور، آندىن صوڭ
 رسول اللهنىك كوكللى بر آز باصلور ايدى. ينە اوچ يىل صوگندە (بر
 سزىرگه كوره قرق كون صوگندە) كوكدىن بر طاوش ايشتدى. رسول الله

یوقاری کوتهر یلوب قاراسه حرا طاغنده کیلگان فرشته بیر ایله کوک
 آراسنده او طور غانن کورب قایتدیده (دَثْرُونِي، دَثْرُونِي!) دیدی، یعنی
 مینی اورتکز، اورتکز! دیمکدر. شول وقتده (يا ايها المدثر قم فأنذر)
 آیتی ایندی. یعنی ای کیمینه بورکانوچی! طور، آدملرنی اللهنک عذابی
 ایله قورقت (وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ) ربکا تکبیر ایت، یعنی اللهنی الوغلا (وَتِيَابِكَ
 فَطَهِّرْ) دخیده کیسکنی پاک قیل، (وَأَنْزِلْ جُرْ فَاهْجِرْ) عذابقه سبب بولغان
 نرسه لرنی طاشلا، یعنی الله تعالی قیلور غه قوشقان نی قیل، (وَلَا تَمَنَّيَنَّ تَسْتَكْبِرُ)
 سین کشی گه نرسه بیر گانده سین موتی بیریمده اوزیمه آندن آرتغراقنی
 بیرسون دیب طمع قیلوب بیرمه، (وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ) ربک ایچون صبر
 قیل، یعنی سین الله غه اونده گانده قومک رنجتسه سین شول وقتده صبر قیل.

دین گه اوندی باشلاوی .

رسول الله صلی الله علیه وسلم نلک پاشرتن گنه دین گه او ندی باشلادی .
 ایلک الک خاتونلردن حضرت خدیجه رضی الله عنها، ایرلردن حضرت ابو بکر،
 بالالردن حضرت علی رضی الله عنهما ایمان کیتردیلر. قریش که بر وقتنی آچلق
 بولدی. ابو طالبنک جماعتی کوب، بایلغی یوق ایدی. شول وقتده
 رسول الله صلی الله علیه وسلم آتاسی ایله بر توغان قرداشی عباس قه «طوغاننک
 ابو طالبنک جماعتی کوب، آدملر گه یلر آور، ایده بز بار یقده آنک
 جغشن آزر اق یگلایتیک: سین بر بالاسن تریه گه آلساک، مین برسون
 آلسام یخشیراق بولور» دیدی. شوندان صو ک ایکیسی ده بار دیلر، ابو
 طالب که او یلاغان یخشیلر لیرینی ایتدیلر. ابو طالب مصلحت کورب
 حضرت علی نی رسول الله تریه سینه بیردی. اول وقتده علی یهش صبی
 ایدی. جعفرنی عباس آلدی. علی پیغمبر علیه السلامغه پیغمبرلک کیل گانده
 رسول اللهنک تریه سینده ایدی. شونک او چون اول بو طقه هیچ عبادت قیامادی.
 حضرت ابو بکرده پوتلرنی دشمان کوره، برحق دیننک کیلون کونه
 ایدی. رسول الله ایمان کیتورر گه تیشلی اش ایکانون ایتکاچه اشانندی،
 برده شیکلانوب تورمادی. اوزی قریش آراسنده زورلردن بولوب

گورگام خلقی، یومارد، بای، مجلسی گوگلی، هرکم قاشنده سیوگلی
 ایدی. شونک اوچون اسلام ایله مشرف بولغاچ رسول اللهنک وزیری
 کبی بولدی، رسول الله هر اشدہ آکا کیگاش ایتہ ایدی.
 اسلام دینینہ نلک صاقلق ایله ن گنه، اشانورلق کشی لرنی گنه اوندهله
 ایدی. حضرت ابوبکر اوزی مسلمان بولغاچده سوزی صیيارلق
 کشی لرنی اسلام دینینہ اوندی باشلادی. آنک دیمله وی ایله ن عثمان بن
 عفان، عبدالرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر بن العوام،
 طلحة بن عبیدالله ایمان کیتردیلر. آنلر حضرت ابوبکر ایله برگه
 رسول الله حضورینه کیلدیلر، طهارت آلوب نماز او قودیلر (رضی الله
 عنهم اجمعین). بولاردن صوگ زید حارثه اوغلی، ابو عبیده بن الجراح،
 خباب بن الارت، سعید بن زید و آنک خاتونی فاطمه خطاب قزی،
 ابوسلمه بن عبدالاسد، ارقم بن ارقم، عثمان بن مظعون و آنک قرداشلری
 قدامه ایله عبدالله، عبیده بن الحارث، عبدالله بن مسعود، بلال حبشی،
 صهیب الرومی، عمار بن یاسر ایله آنک آناسی سمیه ایمان ایله مشرف
 بولدیلر.

رسول الله دین گه یاشون اونده گانده نماز نیده قرآن نیده یاشورین
 اوقیلار ایدی. چونکه بریولی غنه بتون خلق آراسینه چغوب آشکاره
 اوندی باشلاسه آدملرنک چیکدن طش اوصاللری بار، احمق لری بار،
 نلله نیندای زور فتنه بولوب کیتوی احتمال ایدی. صوگندن (فَاصِدَعُ
 بِمَا تُؤْمَرُ) آیتی ایندی. معناسی: یورلغان اشگنی آشکاره قیل، یعنی
 هر کمنی حقلغه آچیق دیمله! دیب الله تعالی دن بیورق کیلیدی. آندن
 صوگ رسول الله آچقندن آچق ایمانغه اوندی، قرآننی قچقرب
 اوقی باشلادی. قریش خلقی نلک بیک اول قدر دشمانلاشما دیلر،
 اوزلری نلک باطل دین لری حقنده توغری سوزلر ایشکانچی اورطاچه راق
 تور دیلر. لکن آقرین آقرین رسول اللهنک «پوتلرغه تابنمق شرک،
 بیک یمان آزغلق، عبادتنی بر اللهغه غنه قیلگز» دیب پوتلری حقنده غی
 توغری سوزلری قریش مشرکلرینه بیک آغر طیولدی. دشمانلقنی

بيك نغتوب قىلا باشلايدىلار. توغاندىن بىرلى رسول اللەدىن بىر گنە يالغان سوز ايشتمگان، ھەمەسى رسول اللەنى صناعاتان، آنىڭ قىلغان اشلارى ھەمەسى فائىدەغەغەغە بولغانون كورب تورغان بولسەلردە ھدايت ايرشمگانلرى ايمان كىترگان كشىلرگە بتونلەي دشمان بولدىلار. رسول اللەنىڭ اوزىنە بولغان دشمانلىقلارنى سويلەب بىر رايكەدە تو گل، شول قدر ايمان بولدىلار.

بىر وقتنى قىرىشنىڭ الوغلىرىدىن عتبە، شىبە، ابوسەفيان، ابوالبھتارى، ابوجھل، وليد بن المغيرة، عاص بن وائل، وغيرلر جيلوب ابوطالبكە كىلدىلردە: «سېنىڭ قىرداشىڭ اوغلى بىزنىڭ دىنمىزنى سوكا، سىز اوز كىردە، آتا بابالر كىردە آزغىلىقە ايدى دىب بىزنىڭ آتا بابالرمىزدن بىرلى توتتا كىلگان دىنمىزنى عىب ايتە، خورلى. بىز موگا توزە آلمىمىز. يا سېن محمدنى طى، بىزنىڭ دىنمىزنى آلاي سوكمەسون، يابىزگە ايرك بىر، محمدنى صاقلاب ياقلاب تورما، بىز آگا تەلەگانمىزنى اشلەرمىز» دىدىلار.

ابوطالب مەكەنىڭ پادشاهسى مىزلىندە، ھىش اش آنىڭ قوللىندە بولغاندىن ھىچ آنىدىن اوزب اش قىلا آلمىلار، آنىدىن ھىش قورقا و آگا بوى صونالر ايدى. شونىڭ اوچون ابوطالب اوزى ايرك بىر ماسە محمد غايە السلامگە ضرر كىترمايە چكارن بلە ايدى. قىرىشنىڭ زورلىرىدىن بونداي سوز بولغاچ آنلرنى تەملى سوز، ياقطى يوز ايلە شافى جوابلر بىر ب اوزا طدى. رسول اللەدە اولگسى كى حقائقغە اوندىۋىندە دايمچىلىق قىلدى. مشركلر سوزلرنىڭ بىردە قبول بولنماغانون كور گاچ تاغىندە آرتغراق آچولاندىلار. يىنە ابوطالب قاتىنە بارب: «بىز ايندى بو اشلرگە صبر قىلا آلمىمىز، نى بولسەدە بولسون، يا محمدنى بىزگە بىر.

بولماسە بىز صوغشامىز. ايكى ياقنىڭ بىرسى اولب بتسون دە قايسى ياق بولسەدە قالغانى طنچ طورر» دىدىلار. ابوطالب اشنىڭ جايى كىتكانون سىزب پىغمبەر غايە السلامغە: «قومىڭ شولاى بولاى دىب ايتەلر» دىب سويلەدى. سوزىندە «موندن آرى مېن سېنى صاقلى آلمىم» دىب ايتەسەدە سوزىنىڭ كىلىشىدىن شول آڭلاندى. رسول اللە بو سوزلردن بىك قاينغوردى، مبارك كوزلردىن ياشلارنى تىگەرب: «اى مېنىم آتام اور نىنە

قالغان قرداشم! مین الله تعالی طرفندن دین و شریعتنی ایرشدر رگه
 بیورلدم، الله تعالی بیورغان اشنی اشله می حالم یوق. آنلر نرسه گنه
 قیلسه لرده مین بو اشنی طاشلا یا چق تو گل من» دیب رسول الله بور ولوب
 کیتدی. ابو طالب اوزی ایمان کیتومه سهده رسول اللهنی اوز بالالرنندن
 آرتق سویه تورغان ایدی. آنک بوره وشچه قایغرب کیتوی ابو طالب غه
 بیک قاطی اثر ایتدی. حاضر آرتندن بارب «ای توغانم او غلی! مونده
 کیل ئلی» دیب چاقرب آلدی. رسول الله ایله نوب کیلدی. ابو طالب
 آکا: «سین اشگا دایم چیلق قیل، مین ایسان چاغنده آنلر بر اشده
 قیلا آلماسلر» دیدی. شول معناده بر نیچه بیت ده کویله ب آلدی. رسول الله
 هنوز اولگیچه خلقنی حق دینگه اونده وده بولدی.

عرب آراسنده قرداشلک نی رعایه قیلا تورغانلر ایدی. برکشیگه
 دشمانلق قیلوب کو برهک بولوب دشمان کیلسه اول کشی نک بارچه
 قرداشی، یعنی بتون قبیله سی بر بولوب اول کشی نی صاقلار لر، شونی
 صاقلاب صوغشور غه کیرهک بولسه ده صوغشور لر، حاصل قرداشلری
 ایچون جانلارن فدا قیلور غه قدر حاضر طور لر ایدی. ایندی
 اسلام دینی ظاهر بولغاچ مؤمن لر آراسنده یا کا ایکنچی تورلی برلک
 بولوب کیتدی. مؤمن لر بر بر سینه دینی قرداش بولوب هر مؤمن بتون
 اعضادن بر کیسهک کبی بولدی لر، موکا قاراغانده نسل یا قنلغی بر آز
 یومشی توشدی.

رسول الله نک زینب اسملی قزی ابو العاص اسملی کشیده، رقیه
 اسملی قزی ابو لهب نک او غلی عتبه ده، ام کلثوم شول ابو لهب نک ایکنچی
 او غلی عتبه ده نکاحده ایدی لر. بو وقت رسول الله غه (وَآنذِرْ عَشِيرَتَكَ
 الْأَقْرَبِينَ) آیتی نازل بولدی. معناسی: ای محمد! سین یاقن قرداشلر کنی
 الله نک عذابی ایله قورقت! دیمکدر. بو آیت ایگ گاج رسول الله حرم
 شریف که بارب صفاغه چقدی، قومینی چاقردی. هاشم نسلی جیولدی لر.
 رسول الله آنلر غه: «ای عبدالمطلب او غلری، ای فھر او غلری! اگر
 شوشی طاغ نک آرتنده بر دشمان بار، سزنی طالامق او چون کیلگان

دېسام او شانور سز مې؟» دېدى. آنلار: «اوشانور سز، چو نېكە مو كاقدر سېندىن بىردە يالغان سوز ايشتكانمىز يوق» دېدىلار. رسول الله: «ايندى سز مېنىم سوزىمە اشانسا كز، سزنى آلد كز دە بولا چاقى قىامت كو نى نك عذابى ايله قورقتورغە ميگا الله تعالى بيوردى. مېن سز گا ايھان كىتر كز دىب ايتەمن» دېدى. رسول الله نك آتاسى ايله بر توغان ابو لهب بو سوز گە قزدى. آغزلىرىنى يوجماقلا ندرب: «بىزنى شوشى سوز او چون چاقردك مو نى؟» دىب قاطى قاطى سوز لىر ايتدى. رسول الله نك بىك كىفن بيوردى. شوندىن صوك (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) سورەسى ايندى. بتون سورە نك معناسى اوشبودر: هلاك بولسون ابو لهب هم هلاك بولدى، ابو لهب نك مالى دە كسبى دە آندىن هلاكلك نى بيەرە آلماس، تىز ككر اول ابو لهب يالقنلانغو چى او طقه، همده مويىندە خر ما مونچالاسندىن اورلگان اىب بولغان حالده آنك اوطن طاشو چى خاتونى كرر.

ابو لهب نك هم خاتونى ام جميل نك ياوزلغى نى قدر ايكانلگى شوشى سورەدن بلنسه كىرەك. چونكە آنلار نك ايكسىنە گنە خاص بر سورە اىگدى، خاتونى اوطن طاشو چى دىب خوار ايتلدى. بورەوشچە سورە ايتكاج ابو لهب، اوغللىرى عتبه ايله عتبه نى چاقردى، ايكسىنە دە رسول الله نك قزلىرى بولغان خاتونلىرىنى آيرىرغە قوشدى. آنلار دە مشرك اولدقلر ندىن شول ساعتە آيرىب رسول الله غە كياولك شرافتىدىن، ابو لهب قدا لق فخر ندىن محروم بولدىلر. آنك بلەن گنە دە قناعت ايتمە يىنچە ام كلثوم كياوى بولغان عتبه رسول الله نك ياقاسندىن طوتوب كولىه گىنى بر طسى، «مېن سىنك دىنك نى يار اتميم، سىندە مېنى يار اتميسك. شونك اىچون قز كنى آيرام» دېدى. رسول الله نك بو گا بىك كىنى كىتوب: «يارب! آگا جانوارلردن بر جانوارنى ايركلى قىل» دىب بددغا قىلدى. رسول الله نك دعاسى مقبول بولوب عتبه نى شامغە بارغاندە زرقا دىگان بىردە بر آرسلان چغوب بو طارلاب طاشلادى. آندىن صوك رسول الله رقيه نى حضرت عثمان غە نكاحلاندردى.

رسول الله ايله صحابه لرنى مسخره قىلو چىلر

رسول الله پوتلرغە تابنوني آز غنلق ديب ايتمه سدن ئلك مشركلر
رسول اللهنى كورسهلر : « قاره ! ابى كبشه مالين، اول بيت كو كلان
خبر بیره، عبدالمطلب قلى كو كدن سويله شه » كى سوزلر ايله مسخره
ايتەرلر ایدی. صوگمدن «پوتلرغە تابنو آز غنلق، آنلر فائدهده، ضررده
ككيتره آلميلار» ديب ايتكاج رسول اللهنى بيك آرتق مسخره ايتار
و آنى جفالر بولدىلر. شولايوق نسلرلى قوتلى بولمغان صحابه لرنى ده
بيك مسخره ايتەرلر ایدی. رسول الله و صحابه لرنى بيك مسخره
ايتكانلرنى (مستهزئين) ديب ايتلدى، مسخره ايتوچيلر ديمكدر .

آنلرنك برنجيسى وايك ياوزى هشام اوغلى ابو جهل در. آنك اصل
اسمى عمرو بولوب بركوننى قریش جماعتينه : «محمد سرنك دين كرنى
مسخره قىلدى، تابنا نورغان پوتلر كرنى، آتا بابالر كرنى سو كدى،
همه مرنى احمقغه چغاردى. مين عهدايتهمن : ايرته گه بر كو تهره آلماسلق
طاش آلوب اول سجده گه بار غاچ شول طاش ايله ن باشىنى يه نجرمن،
ايزه رمن. شول وقتده ميني تله سه كرن ياقلار سز، تله سه كرن طاش سز.
عبد مناف او غللىرى ميگا تله سه لرنى قىلسونلر » دىدى. طاك بولدى،
ابو جهل او زى ايتكانچه بيك زور در طاشنى آلوب رسول الله نك
كىلگانون كوتوب او طردى. باشقه ن يلرده گى شيكلى رسول الله كيلوب
نماز ينه كر شدى. قریش جماعتى «نى بولور ايكان؟» ديب قاراب
تورالر اىرى. رسول الله سجده گه بار غاچ قنه ابو جهل طاشىنى كوته ردى.
رسول الله قاتينه بارا باشلادى. رسول الله غه كيلوب يتهم ديگانده گه
كيسهك توسلرى كيتوب قولنداغى طاشنى طاشلادى. شوندىن صوك
قریش نك زورلرى : «نى بولدى اى ابا الحکم؟» دىدىلر. ابو جهل «كيچه
ايتكان اشمنى قىلور غه ديب طاشنى آلوب بارغان ايدم، ياقن بار غاچ
بر آتا توه ميني آشار غه كىلدى، والله عمر مده آندى توه كور گانم
يوق ایدی» دىدى. بو اشنى صوگمدن رسول الله غه صحابه لر ذكر

ایتدیلر، رسول الله «اول جبرائیل در، اگر میگا کیلسه جبرائیل آنی
آلغان بولور ایدی» دیدی.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه سویلیدر: بروقت بز رسول الله
ایله مسجدده بولدق، رسول الله نماز اوقی ایدی. شول وقت ابو جهل
لعین «کم بولدر آلور، محمد سجده گه بارغاج قنه فلان کشی نك
چو بلیگنده گی شاقشی ایچه گیلر نی محمد نك موینینه صالور غه؟» دیدی.
شوندن صو ك عقبه بن ابی معیط توریدیه شول شاقشی ایچه گیلر نی
رسول الله نك موینینه کیترب صالدی. رسول الله سجدهده حالنچه طور
آلماینچه طور دی. مسلمانلر بولسهده بیک ضعیفلری گنه ایدی، آنلر
قورقدیلر، ایچه گی نی آلوب طاشلی آلمادیلر. شوندن صو ك حضرت
فاطمه کیلیدیه ایچه گی نی آلوب طاشلادی. رسول الله طور غاج بو
اشنی قیلغان کشی لر گه اسملرینی آطاب آطاب دعا قیلدی. واقعاً
رسول الله آطاب دعا قیلغان مشرکلر همه سی ده بدر صوغشنده هلاک
بولدیلر.

اراشی دیگان کشی دن ابو جهل بایتاق غنه توهلر کوتهر گه آلغان
ایدی، لکن ابو جهل آقچه سون وقتنده توله مدی. آقچه سون ابو جهل دن
آلا آلما غاج اراشی قریش زورلری نك جیلغان اورنلرینه کیلوب
«مینم حقم نی شوندن آلوب بیرسا گزله!» دیب اوتندی. بونلر مسخره
ایتوب «آنه محمدکه ایت، اول آلوب بیرر» دیدیلر. مقصودلری
هنوز رسول الله دن مسخره قیلماق ایدی. بو کشی آنی مونی بلامادی،
رسول الله غه بارب ایتدی. رسول الله شول کشی ایله ن ابو جهل گه
بارب ایشگینه صوقدی. ابو جهل: «کم بو؟» دیب قیچقردی. رسول الله:
«محمد» دیدی. ابو جهل توسی کیترب چقدی، رسول الله: «بو کشی نك
حقن بیر!» دیدی. ابو جهل: «اورنوگدن قوزغالغانچی حقن نی آلورسك»
دیدی. هم شول آیاق باصقان اورنوندیه بار سنده کیترب توله دی.
صوگندن قریش خلقی «ای اباالحکم (ابو جهل)! نی بولدی سیگا، بولای
محمد دن قوزقوب اش قیلغانوگنی کور گانمز یوق ایدی؟» دیدیلر.
ابو جهل: «اش سز ایتکانچه، لکن محمد مینم ایشگیمه صوقغانده مین

قورقنچلى طاوش ايشتوب قوطم اوچدى. آندىن آرى باش اوستومده شونداى زور توه كوردىم، آنك شىكلىنى هيچ كور گانم يوق ايدى. شوگا كوره تيزرەك تولەدم» ديدى.

مسخرەچيلردىن عبدالمطلب اوغلى ابولەبدر. اول، رسول اللەغە اوزى قدا، اوزى كورشى، لىكن ياوز لقدمە چىكدىن اوزغان بىر ات ايدى. رسول اللەنك ايشكلرىنە نىجسلىر آطوب بلىجراتور ايدى. آنك صاين رسول اللە هيچ برسوز ايتمەس، بارى «اى عبدمناف نىسلى! شوشى موني كورشى لك؟» دىب ايتور ايدى. خاتونى ام جەمىل دە شولا يوق بولوب كشى آراسىندە سوز يورتكانى اوچون قرآندە (حَمَالَةَ الْحَطَبِ) دىب صفتلاندى.

مسخرەچيلردىن ابى معيط اوغلى عقبە، عاص بن وائل، اسود بن عبد يغوث، اسود بن مطلب، وليد بن مغيرة، نصر بن حارث بولوب بونلر رسول اللەنى مسخرە ايتەرلر، بونلرنك اذا وجفالرى چىكسىز ايدى. لىكن بونلر هر قايسى جانلرىنى تموغغە آلوب كىتىلر، نى قدر طرشمەلردە رسول اللەغە ضرر كىترە آلمادىلر.

دىنمەن كىرى قايتارمىق ايچون عذاب قىلنغان صحابەلر بونلردىن برسى رباح اوغلى بلال رضى اللە عنە در. بو بىچارە امىە ابن خلف نك قلى بولوب، اول موينىنە باو بەيلەب صبى لرغە اوينارغە بىرە ايدى. حضرت بلال هنوز «أحد أحد» يعنى: اللە بردر، بردر! دىب ايتور ايدى. كون نك تمام قرغان وقتندە امىە چغار ايدىدە اسسى قمغە حضرت بلالنى چغارب كوكرە كىنە قرغان زور طاش قويار هم «مونه اكر محمد گە كافر بولوب لات، عزى دىگان پوتلرغە تابنماساك سىگا اولىگانچى شوشى عذاب ديور» ايدى. بلال بىچارە همان «أحد أحد» دىب ايتور ايدى. بىر وقتى حضرت ابو بكر اوزب بارغاندە شولاى عذابلاغانلرىنى كورب: «بو مسكين حتمندە اللەدن نىچك قورقمى سىك. قاىچانغە چىكلى عذابلى ايندى آنى؟» ديدى. امىە: «آنى سىن بوزدك، سىن آزدر دك. ايندى اوزك قوتقار» ديدى. شوندىن صوك حضرت ابو بكر آنى صاتوب

آلديده آزاد قىلدى . شوشى توغرىدا حضرت ابو بكرنىڭ يىخشى لغىنى
 ماقتاب (و الليل اذا يغشى) سورەسىدە آيت كىلگانى كىي امىيەنىڭ ياۋزىلغىن
 خوارلابدە شول سورەدە آيت ايگەشسەر . حضرت ابو بكرنىڭ آزاد قىلغان
 قللىرى بىك كوبرى . مشركلار دىندىن چىقارار اوچون قل ياكى نىزەك لورنى
 عذاب قىلغانلارنى ابو بكر كورسە ، اول بىچارەنى صائوب آلور ايدىدە
 آزاد قىلور ايدى . حضرت ابو بكرنىڭ آزاد قىلغان قللىرى كىنيزەكلرى
 اوشبونلردىر : عامر بن فهيرە ، ام عيسى ، زىيرە ، نهدىيە ، نهدىيەنىڭ قزى ، بنى
 عدى بن كعبنىڭ بىر چارىيەسى ھىم بلال آناسى ھامامەدر .

زىيرەنى آزاد قىلغاچ آنىڭ كوزى سوقرلاندى . مشركلار : « موزە
 لات ، ايلە عزى غە تابنوني طاشلاغاچ سوقر بولدى . آنى لات ، عزى سوقر
 ايتدى » دىدىلر . زىيرە : « واللہ يالغان سويللر ، لات ، عزى ھىچ فائىدە ،
 ضرر كىترە آلدى اول » دىدى . اللہ تعالى زىيرەنىڭ كوزىنى ياكادىن
 سلامتلىدى و كورب يورى باشلادى .

مشركلار عمار بن ياسرىنى ھىم آنىڭ آنا آنالرىنى مسلمان بولغانلارنى
 اوچون بىك يمان قهرلىدىلر ، بىچارە عمارنىڭ آناسى سمىيە ايلە آناسى
 عذاب آستىدە شھىد بولدىلر . عمار اوزى ايمان بىر آز ياشرب يورر گە
 مجبور بولدى .

خباب بن الارت دىن اوچون بىك زور جفالر چىكىدى . مشركلار
 خبابنى اوزەگىنە اوتەرلىك عذاب قىلغاچ بىر وقتنى رسول اللہ غە باردى
 رسول اللہ كعبە اللہ كۆلەگە سىندە ايدى . خباب رسول اللہ غە : « شول
 مشركلار گە بددعا قىلسا كچى ! » دىدى . رسول اللہنىڭ يوزى قزاردى ،
 آچوى چىقىدى ، « سزدىن ئىلككى امتلارنىڭ تەن لىرىنى تىمىر طاراق لىر ايلەن
 ايتلرىنى سويەكلرىدىن طاراب توشىرلر ، لىكن ھىوز دىن لىرىدىن قايتماسلر ،
 ايمان لىرىندە ثابت قالور لىر ايدى . اللہ تعالى بواشنى اظهار قىلور ، بىر زمان
 شوندى طىنچ وقتلر بولور اطلانغان كشى ھىچ ضرر سىز صنعادىن ھىچ مورت گە
 قدر يورر ، اللہدىن باشقە ھىچ كمدىن قورقماس . مگر سار قلىرىنى بورى
 آشاماسە پارار ايدى دىب بورىدىن گنە آزاراق قور قوى بولور »
 دىدى . رسول اللہنىڭ بوسوزى اوزى بىك زور معجزەدر ، چونكە اول

وقتدە، مسلمانلارنىڭ حسابى قىرغىغە تولماغان ، اول وقتدەغى حالگە قاراغاندە ھېچ كىم ، مسلمانلار صنعادىن خىزمەت گە قىدرى راختلە نوب يورۇلار دىب اويلا رلىق بولۇشقا يوق ، حتى مەككەدە راختلە نوب نماز اوقى آلەمىلەر ، ايمانلارنى اظهار قىلا آلەمىلەر ايدى . شول وقتدە رسول اللہ «كىسرى ملكى بىزگە بولور ، صنعائىلە خىزمەتدە شول روشچە يورۇلار» دىب ايتەدر . بو الەتتە معجزەدر .

قىرىش مشر كلرنىڭ عتبە بن ربیعەنىڭ رسول اللہ ایلە سويلەشوى

مشركلەر كور دىلەر ، كە عذاب ، قهر ایلە كىشى كو گلندە بالقوب يالطراغان ايمان نورىنى سىندىر بولمىدر . شوندىن صوكت بونلار مشورە كە جیولدىلەر . شوندىە ربیعە اوغلى عتبە اوزى نىڭ ایدەشلىرىنە : «مىن اوزم بار ب محمدگە كو گلندە گى اشلىرىنى سويلەب قارىم ئلى ، قاي برسون قبول ایتماس مىكان ؟ اگر قبول ایتسە صور اغانون بىر رمز» دیدى . قىرىش گروھسى : «ای ابا الولید! بار ، مىن سويلەشوب قارا» دیدیلەر . عتبە كیتدى . رسول اللہ مسجودە نماز اوقىدر ایدى . عتبە رسول اللہ يانینە كیلوب : «ای توغانم نىڭ اوغلى ! مىن بىزنىڭ آرامزده اوزك بىلگانچە حسب نسب جەتندىن بىخىشى مزدن ، مىن قومغا زور اش ایلەن كىلدك : جماعتلىرى آراسىن آيردك ، بار بىلگانلىكلىرىنى جولەرگە چغار دك ، تابنا تورغان پوتلىرىنى عیب ایتدك ، اوتكاندە گى آتا بابالىرىنى كافر دىب ایتدك . مۇنە مىن سىڭا بىر آز كىڭاشلر ایتوب قارىم ، بلكە قايسى سون قبول ایتارسك» دیدى . رسول اللہ : «ای ابا الولید! سويلە طغلاب قارىم» دیدى . عتبە : «ای توغانم اوغلى ! مىن بوسويلەنە تورغان اشلىرىگىن مقصودك مال بولسە بىز سىڭا مال جىوب بىرىك ، ايك بايمىز مىن بولورسك . اگر دە مىن شرافتى تله سەك ، اوستومز گە سىنى خواجە قىلامز ، سىندىن باشقە بىراشنى دە اوزمەمز . اگر پادشاھلىقنى تله سەك سىنى پادشاھ قىلامز . اگر ایدى بو كىلە تورغان نرسە جىندىن بولوب مىن آنى بىەرە آلەسك ايكان ، بىز سىڭا طیب كىترىمىز ، آنك اوچون

مالیمزنی توتارمز» دیدی. رسول الله: «سوزگنی سویلەب بتر دگمی؟
 ایندی طغلاب تور آلیسه» دیدی. شوندن صوڭ (بسم الله الرحمن
 الرحیم حم تنزیل من الرحمن الرحیم کتاب فصلت آیاته قرآنا عربیا
 لقوم یعلمون بشیرا ونذیرا فاعرض اکثرهم فهم لا یسمعون)

آیتندن باشلاب (فان اعرضوا فقل انذرتکم صاعقه مثل صاعقه عاد
 و ثمود) آیتینه قدری اوقودی. عتبه اوزی عرب قومى نك زورلرندن
 آکلیرندن اولوب قرآن نك معناسینی بله و آکلی ایدی. قرآن نك
 بلاغت، فصاحتی عتبه نی تمام عجب که قالدردی، قولندن اختیاری اچقنور
 درجه گه یتشدی. آخرنده مسلمان اولورم دیب قورقه باشلادی ده
 رسول اللهغه «قرداشلك حقینه توқта!» دیدی. رسول الله آیتنی اوقوب
 بتر گاج «ایشندگمی یا ابا الولید!» دیدی.

عتبه ایبدەشلری قاتینه کیتدی. آنلر عتبه نی کور گاجده: «یوق، عتبه
 کیتکان وقتداغی دمرت بلهن قایتمی» دیدیلر. عتبه آنلر یانینه کیلوب
 یتکاج: «مین محمددن بر تورلی سوز ایشتدم، آنک شیکلی سوزنی
 والله ایشتکانم یوق. الله ایله آنط ایتوب ایتهمن: اول جرده توگل،
 سحرده توگل، کورزه لکده توگل. ای قریش گروهسی! مینم سوز منی
 طغلاگز، بو کیگاشنی میگاغنه طابشر کرده اول ایر ایله آنک اشلری
 آراسینه اختیار قویگز، آکا تیمه گز. الله ایله آنط ایتوب ایتهمن:
 آندن مین ایشتکان سوز نك اشی زوردر. اگر عرب آنی چیگسه، سز
 مشقت سز طنچ لانورسن. اگر اول عربنی چیگسه، آنک پادشاه بولوی
 سز نك پادشاه بولوگز باری بر، آنک حرمتی سز نك حرمتگذر. آنک
 سیبلی سز الوغ لفته ایرشکان بولاسز» دیدی. آکا قریش: «محمد
 سینی سحرله گان ایکان» دیدیلر.

نضر بن الحرث دیگانلری قریش نك ایک کیریلرندن ایدی. بو
 نضر حیره یاقلرنده یورب فرس پادشاهلرینک قصه لرن، رستم،
 اسفندیار حکایت لرن ایشتوب قایتقان ایدی. رسول الله قریش گه وعظ

نصیحت قىلسە، اۆلگى ياوز امتارنىڭ قىسەلىرىنى سويلەپ قورقتىسە،
رسول اللە طورب كىتكاندىن صوڭ شول رسول اللە اورننە اوطورب
فرىن پادشاھارىنىڭ، رستم، ھم اسغندىار قىسەلىرىنى سويلەر ايدىدە:
«قارا كز ئلى، مین محمددن يىخشىراق كوركامرەك سويلیم بیت!» دىب
ایتە تورغان ایدی.

مشركلر رسول اللەنى باشقە طریقە چىڭا آلماناچ معجزە سورى
باشلادىلر، ئلك نى قدر معجزە كورسەلردە اوزلرىنىڭ اوى لرنچە
بولدرا آلماسلق نرسە صوراب آبتراقمق بولدىلر.

آى يارلىق معجزەسى

مشركلر جىولوب رسول اللەغە «سین بزگە معجزە ایتوب شول
آینى ايكى گە يارب كورسات» دىدىلر. رسول اللە بارمقى ایلە آیغە
اشارة قىلدى، آى ايكى كىسەك بولوب برسى طاغنىڭ بر ياغندە برسى
بر ياغندە كورندى. شول وقت رسول اللە «كورب شاھد بولگز!»
دىدى. بونى عبداللە بن مسعود ایلە ابن عباس ر وايت قىلدىلر. قرآندە
(اقتربت الساعة وانشق القمر) دىب ذكر قىلندى، معناسى: قیامت یاقن
بولدى، آى يارلدى دىمكدر. مشركلر مونى كورگاچ: «ابى كبشە اوغلى
سزنى سحرلەدى» دىدىلر. شوندىن صوڭ (وان يروا آية يعرضوا
ويقولوا سحر مستمر) آيتى نازل بولدى. يعنى، آنلر نىندای علامتنى
كورسەلردە دائم بولغوچى سحر دىرلر دىمكدر.

حبش بىرىنە كوچو

مشركلر رسول اللەنىڭ اوزىنە اذالرى فقط تىل برلەن گنە بولوب
آرتق ضرر كىترە آلمىلر، ابو طالب دە ايرك بىرمى ایدی. اما صحابه لر گە
اش بىك ناچار، آنلرنى بىك رنجتەلر ایدی. رسول اللە آنلرنىڭ بىك
مشقتە تورولرىنە كوگلى بىك بورچلە، آنلرنى قوتقاررغە نىندى
بولسە بر يول ازلى ایدی. شوندىن صوڭ «ايندى سز عدل پادشاھلى

اورن بولغان حبش ييرينه كو چگز! « ديب رسول الله صحابه لر گه
 كو چهر گه رخصت بيردى. اون اير، بيش خاتون كو چوب كيتديلر.
 آنر: عثمان بن عفان خاتونى رقيه ايله (رسول الله قزى)، ابو سلمه
 خاتونى ام سلمه ايله هم قرداشى ابو سبره خاتونى ام كلثوم ايله، عامر بن
 ربيعه خاتونى ايلي ايله، ابو حذيفه بن عتبه بن ربيعه خاتونى سهله ايله،
 عبدالرحمن بن عوف، عثمان بن مظعون، عبدالله بن مسعود، سهيل بن
 بيضاء، زبير بن العوام رضى الله عنهم ايديلر. شول وقت لرده حضرت
 حمزه ايله حضرت عمر برسى آرتندن ايكنچيسى اوز اقلامى مسلمان
 بولديلر.

حضرت حمزه نك مسلمان بولوى.

بركون رسول الله صفاده او طره ايدى، ابو جهل لعين كيلوب بيك
 يمان سوز لر ايله رسول اللهنى سو كدى. رسول الله آگا هيچ بر
 جواب بيرمهدى. لكن ابو جهل نك ايتكان سوز لر ينى عبدالله بن جدعان نك
 بر كنيزه كى ايشتى. اول كونى رسول الله نك آتاسى ايله بر توغان
 قرداشى حمزه آوغه چقغان ايدى.

اول آودن قايتشلى هركون عادتى بو ينيچه كعبه نى طواف قيلاتورغان
 ايدى. بو كونده قوراللى حالنيجه كعبه گه طواف قه باره ايدى، يولده
 عبدالله بن جدعان نك كنيزه كى حمزه گه ابو جهل نك رسول اللهنى سو كگانون
 سويلدى. حمزه اول وقت ايمانغه كيلمگان بولسه ده قرداشلك حميتى
 قوزغالوب قريش نك جيلوب تورغان ييرلرينه باردى، « مينم توغانم نك
 اوغلن سو كگان سيني؟ » ديب جه يه سى ايله ابو جهل نك باشينه صوغوب
 ياردى. شونداغى كشي لرنك قايسى سى حمزه گه يابشورغه تله سه لرده ابو جهل
 طيدى، « نيمه گز، حقى بار. واقعا مين آنك توغانى اوغلن (محمد عليه السلام نى)
 ناچار سوز لر ايله خوار لاغان ايدم » ديدى. آندن صوك حمزه اوز
 يولينه كيتدى. اول كيتكاج ايده شلرينه: « سز حمزه گه تيه كورمه گز،
 آچوى بله مسلمان بولسه تاغن محمد يلر قوتلانور » ديدى. چونكه
 حمزه قريش اچنده قدرلى، الوغ درجه لى، آنك اوستونه بيك بهادر،
 بيك بولغان بر كشى ايدى.

حمزە رسول الله يانينە باردى، «سىڭا يەمان سوز ايتكانى اوچون ابو جهل نىڭ باشن صوغوب ياردەم» ديدى. شول وقت رسول الله «اگر مسلمان بولساڭ شادلانور ايدم» ديدى. حمزە شوندى كىلمە شهادە كىترب مسلمان بولدى، اوزى نىڭ مسلمان بولغانون، موندن صوك رسول اللهنى قريش دن صاقلایاچاغن اعلان ايتدى (خلق غە بلدىردى). حمزە نىڭ اسلامى ايله اهل اسلام قو تله ندى. مشركلر بىك قايغردىلر، «بونلر تاغن قو تله ندىلر بيت، نى اشلەر گە كىرەك؟» دىب ينه بر يىر گە كىڭاشكە جيولدىلر.

حضرت عمر نىڭ مسلمان بولوى

قريش نىڭ زور لرى بر مجلس ياصاب كىڭاش ايتوب «محمدىلر اوتورى قو تله نه، بو اشنىڭ آخون اويلاپ چارە سىنه كرشر گە كىرەك» ديدىلر. هر قايسى برەر سوز ايتدىلر، قبول قىلنمادى. آخونده ابو جهل لعين «محمدنى اوتورون باشقە چارە يوقدر. اگر بهادرلق قىلوب اوتروچى بولسە مین اوزم فلان قدر توه فلان قدر آقچە بىرر من» ديدى. اوشبو سوزنى ايشتكاج عمر خطاب اوغلى آياق اوزرە باصدى، «بو اشنى خطاب اوغلندن باشقە كشى بولدرە آلماس» ديدى. عمر نى تورلى ياقدن بىك جىلكندىلر، «ونە بو اشنىڭ يارار، موني بولدرساڭ سىن گنە بولدراسىڭ ايندى، باشقە كشى قولندن كىلەسى يوق» دىب هر ياقدن قزدردىلر. عمر قلىچن تاقدى، غيرتلىوب چغوب كىتىدى، بر آز بار غاچ نعيم عبدالله اوغلنە اوچرادى. نعيم عمر گە: «قايدە كىتىڭ بو قدر غيرتلىوب؟» ديدى. عمر: «شول عرب آراسىنە آيرلو صالحان محمدنى دنيادن بتورر گە بارام» ديدى. نعيم: «آى ھاي، عمر! بىك زور اشكە باراسىڭ. محمدنىڭ صحابە لرى آنىڭ قاتندە غنە يورىلر، آكار توتنو آصات قنە بولماس، آنە بولدر آلاسىڭ ايكان عبدال مطلب اوغل لرندن اوزىڭ قوتولا آلماسىڭ!» ديدى. عمر: «سىندە اوز كدە محمدىلردن ايكان سىڭ، ئلك سىنىڭ اشىڭنى بتورر يم» دىب قلىچن آلاباشلاغان ايدى، نعيم: «سىن ئلى مىڭا يتشمە، توغانوك فاطمە ايله كىهوك سعيدنى قارا. آنلر ايكسى دە محمدىلردن» ديدى. عمر: «يوقدر، بولماس!» ديدى.

نعميم: «بولماسە تېكشۈر ب قارا، آندىن آرى مېنىم بىرلەن سويلەش» دېدى،
 عمر آنلارنىڭ مۇسلمان بولۇۋون بىردە احتمال توتىمىدىر ايدى، شوگا
 كورە بوسوزنى تىزگنە يوقغە چخاراسى كىلۇب فاطمە ايله كىهوى سەيدىكە
 كىتىدى. آنلار خىباب بن الارثدەن اول كۈنلردە اينگان (طە) سورەسىنى
 اوگرەنەلر ايدى. عمر آنلارنىڭ او قوغان طاوشلارن ايشتىدى، ايشكىنى
 غىرت ايله قاقدى. خىباب تىزگنە قاچدى. كاغدنى دە يەشردىلر، چونكە
 عمر ايكانون ايشك قاغوندا نوق بلدىلر. ايشكىنى آچدىلر. عمر كردى،
 «نرسە او قىدر ايدى كىز؟» دىب صورادى. «يوق، هيچ نرسە يوق» دىدىلر.
 عمر اشانمادى، «محمد سحرىنە آلدانغان دىب ايشتىگان ايدىم، راست
 ايكان» دىب كىاوى سەيدىكە ياقاستىن توتۇب بىر گە بەردى. توغانى
 فاطمە آرالرېنى آيرام دىب يابىشقان ايدى، عمر آنكە دە يا كاغىنە
 بىك قاطى سوقدى. فاطمەدن گۈرلەب قان كىتىدى. شول وقت فاطمەغە
 دىن غىرتى كىلۇب «يا عمر! اللهدن قورقمىسكىمى؟ شول قدر معجزە بلەن
 كىلگان رسول گە اينانمىسكى. مۇنە مېندە كىهوم سەيددە ايمان كىتردىك،
 باشمىزنى اوز ساگدە منگو قايتىمىز» دىب كىلمە شهادەتنى قىچقۇر ب او قوب
 يەردى. عمر قىرداشىنىڭ يوزىدىن قان آغوغە يوشادى، قىزغانوب
 كىتىدى، بو قدر نىق ايمان لرېنە عجب لەندى. شوندىن صوك او طور دىدە
 «قايدە شول اوقى تورغان كىتابىزنى بىر كىز ئلى» دىدى. فاطمە عمرنىڭ
 يوشاب كىتكەندىن بر آز امىدلەندى. (طە) سورەسى يازلغان كاغدىنى
 كىتۇر ب بىردى، عمر اوقى باشلادى، چونكە عمر يازو بلە ايدى.

قرآن كرىمنىڭ فصاحت و بلاغىنى عمرنىڭ كوگلىنە بىك نىق اثر
 ايتىدى (تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى) آيتن او قودى. بو
 قرآن بىر وكوكلرنى يوقدىن بار ايتكان الله تعالى طرفىدىن ايندىر لىگان
 ايكانون شوشى آيتدىن آكلادى دە ئلك نىنداين طيار اوى و فكر دە
 بولۇب يورگانىنى بلدى. چونكە ئلك بارى پوتارغاغە تابىنوب بىر
 وكوكلرنى وەر نرسەنى يوقدىن بار ايتكان الله تعالى حىرتارىنىڭ
 بارلغىدىن، عبادتكە بر اللهغە تېشىلگىدىن خېرى يوق ايدى. آندىن

صَوِّكُ (أَمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى) آيتىنى يتىدى. معناسى: كوكلاردا بولغان نرسەلەر ھەم يىردەگى نرسەلەر، بونلارنىڭ آراسىنىدىغى نرسەلەر دىخىدە توفراق آستىدىغى نرسەلەر بارسىدە اللەنىڭ غەدر. «عمر بو آيتنىڭ معنالرىنى اويلادى، بىك تىران اويغە كىتوب بر آز توردى. آندىن صوڭ توغانى فاطمە غە قاراب «اى توغان! بوقدر نرسەلەر بارسىدە سز تابنا تورغان تىڭرىنىڭ مىدىر؟» دىب صورادى. فاطمە «شېھە سز بر اللەنىڭ در» دىدى.

عمر «اى فاطمە! بزنىڭ نىنداين زىنتلى بىش يوزلەب پوت لرىمىز بار. آنلردىن برسىنىڭ گەدە بر قارشى بىرى يوق بىت!» دىدى. تمام حَق اىلە باطلنى آيىردى، آنىڭ اوستىنە (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى) آيت كزىمە سىنە بارب يتىدى، معناسى: باشقە عبادت قىلنە چق يوق، بر اول غە، كوركام اسملر آنوقى دىمكدر. عمرنىڭ قولدىن اختىارى كىتىدى، تمام اخلاص اىلە چن كوڭلدىن كلمە شەادە كىتردى. بونى قاچوب يانا تورغان حباب اىشتىدى، (اللە اكبر) دىب سىكرب چقدى دە «سونچ اى عمر! پىغمبر عليه السلام كىچە گە «يارب! بو دىننى عمر يا ابو جهل اىلە عزىز ايت!» دىو دعا قىلغان ايدى، بو دولت وسعادە سىڭا نصىب بولدى» دىدى.

عمر «رسول اللە قايدە؟» دىب صورادى. اول كونى رسول اللە صفا ياننىدە بر ايو دە اصحاب كرام اىلە ياشرن اولترشەلر ايدى. حباب رضى اللە عنە عمرنى شوندىه آلوب باردى. صحابەلردىن برسى قارا اول بولوب چىتدىن اول يورطقە تابا كم كىلگانون قاراب تورەدر ايدى. عمرنىڭ قىلچ تاققان حالده كىلگانون كوردى، تىز گە كىرب «عمر قىلچ تاغوب كىلە» دىب خبر بىردى. اصحاب كرام بىك قورقدىلر، چونكە عمر قورقورلىق كشى ايدى. مگر حمزە برده قورقمادى، «عمر كىلسە نىدىن قورقە سز؟ بىخشىلىق اىلە كىلسە خوش كىلدى، يمانلىق اىلە كىلسە

اول قلچن آغانچى باشن بير گه توش رزمز، ديب ايتكانده عمر كيلو بده كرى .

صحابه لرنك عمر گه اشانچلرى يوق ايدى، شونك او چون ايكى صحابه عمر نك ايكى قولندن تو توب رسول الله يانينه بار مقچى بولدىلر . ايندى اول وقتده رسول الله غه جبرائيل فرشته كيلوب خبر بير گان ايدى . شول سببلى رسول الله جلمايوب غه «بهر گز، توتما گز!» ديدى همده «خوش كيله سز!» ديب عمر نى ياقتى يوز ايله قبول ايتدى . عمر كيلوب رسول الله قارشوسنده تر چو گوب او طردى، رسول الله «ايمانغه كيل، يا عمر!» ديدى . عمر حاضر (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ) ديب ايمان كتردى . بو اشدن صحابه لر شول قدر شادلاندىلر، كه هيچ وقت اول رهوشچه شادلانغانلرى يوق ايدى . شادلىق لرتدن هر قايسى قيقرب تكبير ايتدىلر . الك حضرت حمزه، آندن او چكون صو ك عمر نك مسلمان بولووى اهل اسلام نى شاقطى غه قوتله ندردى . حضرت عمر «يولداش لرمز نيچه گه تولدى؟» ديب صورادى . صاناب قارادىلر ده «سينك ايله ن قرق بولدىق» ديدىلر . عمر «آلاى بولسه ايدى گز، حرم شريف كه بارىق، الله تعالى نك برلك كلمه سيني خلقغه ايشتدرب اوستون قىلىق» ديدى . بار سیده طور دىلر . باشده عمر، آنك آرتنده على، آندن صو ك رسول الله و آنك اولك ياغنده ابو بكر، صول ياغنده حمزه، آرتنده بارچه صحابه لر بارسى بر گلب حرم شريف كه كىندىلر .

قریش نك زور لرى عمر دن خبر كوتوب طورالر ايدى . بو وقت نى عمر نك بتون اهل اسلام آلدینه توشكان حالده كيلگانن كور گاج بر برسینه قاراب: «آنه عمر، بار سنده ايهرتوب آلوب كيله» ديدىلر . لکن ابو جهل بيك او تكون بر ياوز بولغاندن بورهوشچه كيلولرىنى ياراتمادى، سيكرب عمر يانينه باردیده: «خير لى بولسون، بو نينداى كيلش!» ديب صورادى . عمر آقرنلاب قنه كلمه شهادة كىتردى . ابو جهل نى ايتر گده بلمه دى، بر ياقغه آبتراب قنه كىتدى . عمر بتون قریش جماعتينه قاراب: «مىنى بلسگان كشى بلور، بلمگانلر بلسونلر: مین خطاب او غلى عمر من»

دیدى، قریش جماعتى بتونلهى آبترا دیلر، یاق یاقغه تارقالبوب بتدیلر.
اول کوننى مسلمانلر حرم شریفده صفلانوب تکبیر ایتوب نماز او قودیلر.

مشرکلرنگ هاشمیلر گه نفرت اعلانی

قریش طائفهسى کوردیلر، که اهل اسلام کون صابن آرته، هنوز
قوتله نهدر. بتون مکه خلقینه باش بولغان ابوطالب ایمان کیترومه سه ده
پیغمبر علیه السلامنى اوز بالاسندن آرتق یاراته، شول سببلى آنى اوز
اوغلرندن آرتغراق صاقلی. هاشم نسلینک ایمان کیترومگانلر یده ابوطالب
ایله برگه ایدی. قریش مشرکلری هر یاقنى اویلا دیلر، ایگندن بویندن
اولچه دیلر، چامالادیلر. آخرنده بتون هاشم نسلینه هیچ قاتوشماسقه
بولدیلر. هیچ کم هاشم نسلینه نرسه صاتمسون، آلماسون، قر آلماسون،
بیرماسون، هیچ کم آنلر ایله برسوز سویله شماسون قاتشماسون دیب
اتفاق قیلشدیلر. قسقهسى غنه بايقوت یاصادیلر. مونی یازشدیلر ده کعبه گه
آصدیلر، هیچ قایسیمز مونی بوزما بز دیب آنط ایتشدیلر. هاشمیلردن
بارى ابوله بکنه قریش یاغینه چغوب قالدی. باشقه لری بارسى ده شعب
ابى طالبده، یعنی ابوطالب طارماغنده یا خودتقرغنده، هر کم دن آیریلوب
قالدیلر. ایكى یلدن آرتغراق بیک چیتونلك ایله ن عمر کیچردیلر. آشارغه
هیچ نرسه کیتره آلمیلر، بارى یا شرن ره وشده گنه کیتره لر ایدی. اگر
بر مسلمان بازارغه چقسه آگا قیلماغان اذا وجفا قالماس، هیچ کمگه
آلش بیرش ایتهر گه ایرک بیرمه سلر ایدی. حج وقتنده چیتدن کیلگان
خلق هاشمیلر ایله صاتو آلو ایته باشلاسه لار، آلارنى طیارلار ایدی.
هیچ کم اورامده طنچلاب یورى آلمادی. حضرت علی اوزینک اسلامن
یا شرن توتار، اما حضرت حمزه اوزینک بهادر لغی، قلچى آرقاسنده
تله گان بیر گه باروب یورر ایدی. حضرت عمر دخى مشرکلر ایله ن
قرلشوب صوغشوب بولسه ده یورر، هیچ کم دن قورقماس ایدی. حضرت
ابوبکر قریش آراسنده قدرلى، مرتبه لى هم بایاغى ده بار کشى اولدیقندن
اوز اختیارنچه یورر، حتی یا شرن ره وشده اشانچلى راق کشیلرنى
دین گه اوندهر ایدی.

بو اشلىر بار سېدە اسلام دىنى قوۋەت باسۇن اوچون، حتى مەمكىن بولسە
 مۇسۇلمانلارنى دىن لارنىڭ قايتارمىقى اوچون اشلىق نور ايدى. لىكىن مۇشۇكلار
 مۇندىن ھېچ فائىدە ايتە المادىلار، اسلام دىنى بىر دە قۇتۇن توشۇرە المادىلار.
 بو عھد نامەنى يازغان عىكرەمە اوغلى مۇسۇلمانلارنىڭ قولى قۇرۇپ چۇلاق
 بولدى. آنىڭ اوستىنە عھد نامە يازغان كاغىدلارنى كويە آشادى، بارى
 اللە تەالى نىڭ اسم شىرىفى سلامت قالدى. آنى جىبرائىل فرشتە كىلۇپ
 رسول اللە صلى اللە عليه وسلم گە بىلدۈردى، رسول اللە ابۇ طالب گە
 سۇيلىدى. شۇندىن سوڭ ابۇ طالب قىرىش نىڭ جىلۇپ تۇرغان جىين لارنى
 بار بۇ خىرنى سۇيلىدى، «اگر محمد نىڭ ايتكان سوزى راست
 بولسە، سز دە انصاف ايتىڭىز، شۇل آرامزىنى آيىرغان كاغىدنى يىرتۇپ
 تاشلاڭىز. اگر آنىڭ سوزى يالغانغە چىقسە، مۇندە آنى صاقلى المام»
 دىدى. آنىڭ اوستىنە اولگى كۈندە گنە قىرىش نىڭ الوغلىرىدىن دورت
 يىش كىشى: «شۇل قىرداشلىك آراسىنى آيىرغان كاغىدنى يىرتۇپ تاشلاڭىز
 كىرەك» دىب اتفاق قىلىشقانلار ايدى. ابۇ طالب نىڭ رسول اللەدىن كىلۇپ
 خىر سۇيلىدى، عھد نامەنى بوزمىقى تىش دىب دىملىدى تاغىندە زور
 سىب بولدى. عھد نامەنى آلۇپ قارادىلار. واقعا (باسمك اللهم) دىب
 ايتكان سوز گنە قالۇپ، باشقىسۇن كويە آشاب بىرگان ايدى. مۇنى
 كۇرۇپ مۇشۇكلار قىزارىدىلار، ابۇ جەھل دىن باشقىە كۇبىرەگى عھد نامەنى
 بوزۇپ ياغىندە بولۇپ يىرتۇپ تاشلايدىلار. شۇلاى ايتۇپ اهل اسلام
 كىڭ صۇلو ادىلار.

لىكىن بو ايرىكنىڭ اوزاققا بارمادى. بىرەيل اوتۇر اوتۇمەس پىغمبەرلىك نىڭ
 اونىچى يىلىدە ابۇ طالب وفات بولدى. آندىن اوچ كۈن سوڭ خىزىرت
 خىدىجە وفات بولدى.

ابۇ طالب پىغمبەر غىيە الصلوة والسلام ايله ماقتانۇر و آنىڭ پىغمبەرلىكىنى
 كۈكلى ايله اشانۇر ايدى. لىكىن رسول اللە آنىڭ تىرىپە سىندە اوسۇپ
 اوزى بتون مەكە خلقى نىڭ الوغسى بولغانلىقىدىن تلى ايله اقرار قىلۇرغە،
 رسول اللەغە ايبەرچن بولۇرغە غارلەنۇر ايدى. حتى ابۇ طالب :
 «مىن بلەمن: محمد ھېچ يالغان سۇيلىمەس، ھېچ وقت آندىن باطل سوز

اچقنماس. اگرده قریش خاتونلاری مینی عیب ایتمه سلرن بلسه م اییه رر
ایدم» دیب ایته اییدی. وفات بولور آلدندن ابوطالب قریشنک
الوغارینی چاقرب آنلرغه: «محمد امین در، توغریدر، بالغاندن
بیز گوچیدر. مینم سنر گه بیره تورغان نصیحت لرمینی بار سنده محمد
جیوب ایته در، آنک کیتر گان اسلام دینی کوکل قبول ایته تورغان دیندر،
باری قوری تل گنه قبول ایتمی در. والله مین کوزم ایله کوره من:
قریشنک فقیرلری، ضعیفلری، قر عربلری حتی دنیا نك هر یاغنداغی
خلقی محمدنک اونده گان نرسه لرینی قبول ایتوب اشانا چاقلر، قریشنک
باشلقلاری قویرق بولوب قالاجاقلردر (یعنی آگا ایهرمگان قریش
زورلری خوار بولوب قالاجاقلردر). ای قریش جماعتی! والله مین
ایسان سلامت بولسام آنی دشمن یاوزلغندن صاقلار ایدم. سز گده
آگا یاردم ایتمک تیش در» دیب وصیت ایتمدی. ابوطالبنک موندای
سوزلری رسول اللهغه امید بیرب ابوطالب قاتینه باردی، «ای آتامنک
توغانی! بر گنه طابقر کلمه شهادتی آیت، قیامتده مین سیگا شفاعت ایته ر
ایدم، دیدی. لکن ابوطالب اولمدن قورقوب ایمانغه کیلدی دیب
ایتولرندن عارلنوب کلمه شهادتی آیرماچق ایته آلمادی. رسول الله
آنی بیک ایمانغه کیتره سی کیلدی. (أَنْتَ لَاتَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ
يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ) اوشبو طوغریده ایندی. معناسی: درستلکده سین (ای
محمد) اوزک سویگان کشی نی حلقغه کوندره آلماس سک، لکن الله
تعالی تله گان بنده سن حلقغه کوندره.

ابوطالبنک وصیتنی قریش مشرکلری توتمادیلر، بلکه اول اولگاج
رسول اللهغه جفالرینی آرتدردیلر. رسول الله صلی الله علیه وسلم
قریش مشرکلرندن امید اوز گاج مکهدن چغوب طائفکه باردی.

رسول اللهنگ طائفکه باروی هم جنلرنک قرآن نی
طگلاب ایمان کیترو لری

رسول الله صلی الله علیه وسلم زید حارثه اوغلی ایله برلکده طائفکه
باردیلر. اول وقتده طائفده ثقیف قبیله سی تورالر اییدی. رسول الله

آنلرغە: (سز ميگنا ايمان كيتر كز، ياردم بير كز. مين درستلكده الله تعالى طرفندن پيغمبر ايتوب ييه رلدم، سز لرنى حق دينگه اوندهر گه بيورلدم) ديدى. ثقيف قبيله سينك باشلقلىرى عمر و اوغلانلار ندىن عبدياليل، مسعود، حبيب اسملرنده بر توغان اوچ آغاي انيلر ايدى. برسى «خدای سيندن باشقه كشىنى تايمادىمنى؟»، ايكنچيسى «سېنى الله، پيغمبر ايتوب ييه رگاج نيك اوزى صاقلامى؟»، اوچنچيسى «سېن پيغمبر بولغاچ نيك بزدن ياردم اوستى سىك؟» ديدى. رسول الله صلى الله عليه و سلم بونلار نك يار دملرندىن، ايمانغه كيلولر ندىن اميد اوزب «ايندى ايچماسه نيم مونده كيلوب بيور گانمى كشى گه فاش قيلما كز» ديدى. بونلر آنيده قبول ايتمه ديلر. صيلر ينى قوتر تديلر. صيلرى هم قللىرى آنلرنك قوتر توى برله رسول الله نك آرتندن طاش اتوب قوديلر، رسول الله نك او كچه سېنى قاناتديلر، زيدر ضى الله عنه رسول الله غه طاش تيمه سون ديب اوزىنى طاشقه قارشى توتار ايدى. شول وقت زيد بايتاق بير ندىن يارالاندى. رسول الله صلى الله عليه و سلم طائف دن مكه گه قايتور غه چقدى. مكه گه بر پراشكلك بير قالغانده (بطن نخله) اسملى اورنده (الرحمن) سور سېنى اوقى باشلادى. شول وقت جنلر كيلوب رسول الله نك قرآن اوقو غانون طغلاب ايمان كيترديلر. رسول الله آنلرغە: «سز مونده بولماغان جنلر گه ده ايرشدر كز، آنلرده ايمان كيتور سونلر!» ديدى. صوگره رسول الله مكه گه قايتقاچ اول جنلر كيلدیلر، «بز اوزمزنك قوممز گه خبر بيردك، آنلر دخى ايمان كيترديلر» ديديلر. رسول الله آنلرغە الرحمن سور سېنى اوگره توب ييه ردى. رسول الله طائف دن قايتقاندە بيك آردى، مبارك آياقلىرى آورتدى. كون بيك اسسى بولغانلقدن يال ايتمه كچى بولوب شوندىن يراق توگل بر باغچه غه كردى. كول قاتينه بارب او طردى. آياقلىرى يودى. حالبوكه بو باغچه مكه مشركلر ندىن ربيع او غللىرى عتبه ايله شيه نكى ايدى. آنلر رسول الله نى طانيديلر، طائف ياوزلرينك طاش اتوب قو غانلر ينيده كور ديلر ده نلله نيچك كوكللىرى يومشاب كيتدى. آنلر نك عداس اسملى قللىرى بار ايدى. شول عداس غە: «بار،

شول طاباق غە يوزم يمشى (ۋينو غراد) طوترده شول كشى گە ايتوب
بىر « ديدىلر . عداس كيلوب طاباق ايله طولى يوزم يمشى كيتروب
بىردى رسول الله (بسم الله) ديب آلوب قابدى . عداس : «بو سوزنى
بو ياق خلقندن ايشتكانم يوق ايدى» ديدى . رسول الله : «سېن قايسى
ياق خلقندن صوك؟» ديدى ، عداس « نينوا ييرندن من» ديدى . رسول
الله : «ايدگو بولغان يونس عليه السلام اولندن ايكانسك» ديدى .
عداس : «اول يونسنى قايدن بلەسك؟» ديدى . رسول الله «اول پيغمبر ،
مىندە پيغمبر ، بز بر رمز گە قرداشلر من» ديدى . شوندىن صوك عداس رسول
اللهنك باشىنى ، قوللرىنى ، آياقلىرىنى اوبە باشلادى . موني عتبه ايله شىبه
كورب تورالرا ايدى ، بر بر سىنه قاراشدىلر ده «قاراشول اراده قلمزنى
بوزدى» ديب ايتشدىلر . عداس آنلر يانينه كىلگاج «نېك آنى اوبدك؟» ديب
صورادىلر . عداس آنلرغە : «والله مين بو يىر ده آندىن خىرلى كشى يوقدر ديب
بلەم . اول ميگا شونداى نر سەدن خبر بىردى ، كه آنى پيغمبردن باشقه هيچ
كم بلەس» ديدى . آنلر عداسقه قاراب «اول محمد تاغن سىنك دىنگدن
يازدرماسون . سىنك اوز دىنك آنك دىنندن يخشىراق» ديب ئەيتدىلر .
شول اراده رسول الله غە بر كشى كيلوب : «سېن صاق بول ، ابو جهل
مكه خلقى ايله سىنى مكە گە كرتەسكه اتفاق قىلشدى» ديدى . شوندىن
صوك رسول الله صلى الله عليه وسلم عدى اوغلى مطعم غە خبر بىهروب
«سېن مېنى صاقلا ، سىنك صاقلاو كدە مين مكە گە كرر ايدم» ديدى . مطعم
قبول ايتدى . رسول الله مطعم غە كيلوب قوناق بولدى . مطعم اوزى
هم اوغللىرى قلىچلرىنى آصوب قوراللاندىلر . رسول الله آنلرنك صاقلاوندە
حرم شريف كە باردى ، حجر اسودنى استلام قىلدى ، ايكى ركعت نماز
اوقودى . آندىن صوك يورطينە قايتدى . ابو جهل لعين مطعمنك بتون
اوغللىرى ايله قوراللانوب رسول الله ايله يورگانون كورگاج حرم
شريف دە مطعم قاتىنە باردىدە «سېن صاقلاو چىمى ، ياكە محمد كە ايهردىمى؟»
ديدى . مطعم «صاقلاو چى من» ديب جواب بىردى . آندىن صوك ابو جهلدە
قارشى تورا المادى . ابو جهل قوراللانوب كىلگان ايدى ، قوراللىرىن
تاشلادى . آندىن صوك رسول الله مكە دە توردى ، لکن بىك كوب اذا

جفالر چيكدى: قايسى رسول الله نك باشينه تو فراق سيبهر، قاي برسى قوى اچە گى سنده بولغان نجس ايله پچراتورلر ايدى. رسول الله صبر ايتدى. اوشبو وقتلر ده طال بولغان زمعه قزى سوده رضى الله عنهان، آلتى ياشنده حضرت ابو بكر نك قزى حضرت عائشه رضى الله عنهانى نكاحلاندى، لکن حضرت عائشه گە كياو بولوب قوينينه كوروى مدينه گە كوچكچ بولدى، چونكه عائشه نكاح وقتلر نده بيك ياش ايدى .

رسول الله صلى الله عليه وسلم نك معراجى

پيغمبرلك كيلگاندن اون ايكنچى يلده رسول الله معراجغه آشدى رسول الله نك تهنى ايله مكهدن بيت المقدس كه باروى قرآن ايله ثابت بولوب آگا اشانمغان كمسه كافر بولادر. اما بيت المقدس دن كوكلر گە چغوب يوروى درست حديثلر ايله ثابت در، شونك او چون آگا دخى اشانمق تيشدر.

قاضى عياض انس بن مالك دن، اول رسول الله دن كوچرب سويليدر: «ميگا براق كيتلدى، بو براق ايشه كدن ز رراق، قاچردن كچيراكدر. اول كوزينى قايدە توشورسه آياقنى ده شونده قويادر ايدى. مين شول براق غه آطلاندم، بيت المقدس كه كيلدم، پيغمبرلر به يلى تورغان اورنغه براقنى به يلام. مونك صوگنده مسجدكه كرب آنده ايكى ركعت نماز او قودم، مسجددن چقدم، من چغشقه جبرائيل فرشته ايكى صاوت شربت بيردى، برسى خمر دن برسى سوتدن ايدى. مين سوتنى اختيار قيلدم، يعنى ايچدم. شول وقت جبرائيل ميگا: «فطرتنى اختيار قيلدك» ديدى. آندن كوك گە آشوب برنجى قات كوكدە آچارغه صورادق. «سز كم؟» ذيب صوراديلر. جبرائيل: «مين جبرائيل، محمد ايله كيلدم، آگا پيغمبرلك يپهرلگان ايدى» ديدى. بزگه آچديلر، كردك. برنجى قات كوكدە آتامز آدم عليه السلامنى كوردم. آدم عليه السلام «خوش كيلدك!» ديدى. ميگا خير دعا قيلدى. صوگره ايكنچى قات كوگه ايرشوب جبرائيل فرشته آچارغه صورادى. «كم سين، كم ايله كيلدك؟» ديديلر. «مين جبرائيل، محمد ايله. آگا پيغمبرلك يپهرلگان ايدى»

دیدی. آچدیلار، آنده عیسی علیه السلام ایله یحیی علیه السلام بار ایدی.
 «خوش کیلدک؟» دیب قارشى آلدیلر، خیر دعا قیلدیلر. اوچنچى قات
 کوکگه ایرشدىك آچارغه صورادى. اولگیلری کبی صوراب، جبرائیل
 دخى جواب بیرگاچ آچدیلر. آنده یوسف علیه السلام ایله کور شدم.
 «تورلقنک یارطیسی آکا بیرلگان ایمش «خوش کیلدگنر!» دیب
 قارشولاب خیردعا قیلدی. ینه شول رهوشچه دورتنچی قات کوکگه
 ایرشوب نهق اولگی لرینه کرگان کبی کردک. آنده ادریس علیه السلام
 «خوش کیلدگنر!» دیب قارشولاب خیردعا قیلدی. بیشتنچی قات کوکگه
 دخى اولگی لرینه کرگان کبی کردک. آنده موسی علیه السلام «خوش
 کیلدگنر!» دیب قارشولاب خیردعا قیلدی. ینه بیدنچی قات کوکگه
 اولگی لرینه کرگان کبی کردک. آنده ابراهیم علیه السلامنى کوردک.
 اول آرقاسینی بیت المعمورگه تره گان ایدی، بیت المعمورگه هر کونى
 یتمش مک فرشته کرب چغا ایکانده ایکنچی طابقر کیلمی ایکان. اول
 کرگانلری قایدہ بارالردر خدا بلور. آندن صوگ سدره المنتهی گه
 باردق. شونده الله تعالی میگا وحی قیلوب میگاده امتیمهده هر کونى
 ایلی نماز فرض قیلدی. مین شونى آلوب آلتنچی قات کوکگه حضرت
 موسی یانینه قایتدم. موسی علیه السلام میندن «الله تعالی کونینه نیچه نماز
 فرض قیلدی؟» دیب صورادی. مین «هر کونى ایلی نماز فرض قیلدی»
 دیدم. موسی علیه السلام: «سین الله تعالی دن یگل لکنى صوراً. آنک
 اوچون امتک نك هر کون ایلی نمازغه کوچى یتمهس، مین بنی اسرائیلنى
 صنادم» دیدی. شوندن صوگ مین کیری قایتوب الله تعالی دن یگل لکنى
 صورادم. الله تعالی بیشتننى کیهوتدی. موسی غه قایتوب «بیشتننى کیهوتدی»
 دیدم. موسی: «یوق امتک نك موکار کوچى یتمهس. الله دن قایتوب
 یگل لکنى صوراً» دیدی. شول رهوشچه موسی علیه السلام دن الله تعالی گه،
 الله تعالی دن موسی علیه السلام غه قایتا قایتا آخرنده الله تعالی «یا محمد!
 هر تاو لکده بیشت نماز، هر قایسینه اون الوش بارسی ایلی حسابنده
 بولادر. بر کشى بو ایدگولکنى قیلحق بولوب قیلمی قالسه آکا بر
 ایدگولک، قیلسه اون ایدگولک بولور. اگر بر کشى یاوزلقنى
 قیلحق بولوب قیلمی قالسه، آکا هیچ نرسه یاز لماس. بر کشى یاوزلقنى

قىلمق بولوب دە قىلسە آگا بىر گناھ يازلور» دىدى. شۇندىن سوڭ
موسى قاتىنە قايتوب يتدم دە اللەنىڭ مىڭا ھم ائىمە بيورغان اشلىرىنى
سويلەدم. موسى عليه السلام «تاغىن قايتوب يڭل لىكى صور» دىدى.
مىن «ايندى قايتوب موڭا قدر صور ادم، تاغىندە صور ارغە اويالامىن» دىدم.
رسول اللە صلى اللە عليه وسلم شول كىچىندە مەكە گە قايتدى، طالکغە
كر گاج قريشنىڭ جيولا تورغان اورنلىرىنە باردى. ابو جھل شۇندە
اوپورا ايدى. رسول اللە معراج واقعە سن سويلەدى. ابو جھل: «اى
كعب بن لؤى او غللىرى! كىلگىز» دىب چاقرىدى. كىلدىلر. رسول اللە
آنلرغە دە معراج خىرىنى سويلەدى. خلق قايسى عجب لەنوب اوزىنىڭ
بىر قولن ايكنچى قولىنە اوچى ايلە صوغا، قايسى قولن باشىنە قويا. تمام
آبترا دىلر، حتى ضعيفرەك مسلمانلر مرتد بولدىلر. قاى برسى حضرت
ابوبكر گە يوگرب بارب: «محمد شولاي معراجغە آشدم دىب ايتە،
بو نىنداي سوز بولور» دىب ايتدىلر. حضرت ابوبكر: «اگر ايتسە،
راست بولور» دىب شول ساعت تصديق قىلدى. آنلر: «آننىڭ بو
سوزىنى دە راسقە چقاراسمىنى؟» دىگاج، حضرت ابوبكر: «مىن مۇندىن
آرتقراق نى سويلەسە دە اشانامىن» دىدى. شۇندىن سوڭ حضرت ابوبكر نى
(صديق) دىدىلر. آندىن سوڭ كافرلر رسول اللەدن بيت المقدسنىڭ
صفاتلىرىنى ھمدە آنندە اوزلىرىنىڭ كورگان كىشىلىرىنى صورى باشلا دىلر.
«سەن بار غاج شۇنلارنى كوردىمى، آنلر نىچوك؟» دىدىلر. حالبو كە
آنلر صور اغان نرسەلرنى رسول اللە كورمەگان ايدى. اللە تعالى
رسول اللەنىڭ كوزىنە آچقلىق يعنى يىراقنى كورمىنى بىردى (ھەر نرسەدن
پردە كوتەرلدى). آندىن سوڭ آنلر صور اغاننىڭ ھەر قايسى سەنە برەم
برەم جواب بىردى، ھەر قايسى توغرى كىلدى. اوزلىرى دە تصديق
ايتدىلر. «ايندى آلاى بولسە بىزنىڭ شامدىن قايتا تورغان قافلە مۇبار.
آنى كوردىمى؟» دىب صور ادىلر. رسول اللە آنلرنىڭ تولىرى نىچە
ونى روشدە، نى حالدە ايكانون بار سىندە سويلەدى: «فلان كوننى قوياش
توغانندە آلدان قارالى آق تۈمەكىلور» دىدى. شول كوننى، شول وقتدە
آلغە طابا چغوب قارا دىلر، رسول اللە ايتكانچە كوردىلر، لىكىن كافرلر

هنوز ايمان كيترمديلر، « بونر سه بولسون، آيرماچق سحر » ديديلر.
 معراج كيچه سي نك طاكي بولغانده جبرائيل فرشته كيلوب پيغمبر عليه السلامغه
 نماز نك رهوش لر يني، وقتلر يني او گره توب كيتدى. طاك بولغاچ ايكي،
 توش دن صوك دورت، ايكندى وقتنده ينه دورت، قوياش باتقاچ اوچ،
 شفق باتقاچ دورت ركعت نماز او فورغه، كور گازب كيتدى. آكا
 قدرى رسول الله ايرته برله ايكي ركعت، كيچ آنك ايكي الوشى قدر
 او قيدر ايدى.

رسول الله نك عرب قبيله لر ينه ايمان عرض قىلوى.

حج وقتنده بولسون، سوق عكاظ كى بازارلرده بولسون چيتمدن
 كيلگان عربلر گه رسول الله ايماننى سويله ب كور گاز، دنيا و آخرت
 دولتى شوشى ايمان برله گنه بولويى بيك ته مى تل ايله آيرماچق ايتوب
 سويلى ايدى. عربلر نك قايسى قبول ايت، قايسى كير يگه صوغا، قاي
 برسى تاغين سو گنوب يمان سوز ايله قايتاره ايدى. اچلر ندىن مسيلمه الكذاب
 چقغان نى حنيفه قبيله سى شيكلى يمان سوز ايله كيرى قايتارغانى بولمادى.
 بنى عامر گه رسول الله ايمان كيترو تيشلگن سويله گاج، آنلر «اوز گدن
 صوك پادشاهلق بز گه بولسه، يارى قبول ايتهر مز» ديديلر. رسول الله
 آنلر غه: «پادشاهلق الله اشيدر، تله گان اور نينه اوزى قويادر» ديدى.
 اوزلرى نك صور اغانلرى بولماغاچ آنلرده ايمان كيترمه ديلر.

رسول الله نك مدينه خلقى ايله نك كور يشوى.

مدينه نك نككى اسمى (يثر ب) در. مدينه خلقى ايكي زور قبيله گه
 آيرلوب برياغى اوس قبيله سى و برسيدة خزرج قبيله سى ايدى. بونلر
 بر برسى ايله هر وقت صوغشوب تورملر ايدى. مدينه تيره سينه كيلوب
 او طرفان يهودلرده كوب بولوب آنلر سويله شكان وقتلر نده مدينه
 عربلر ينه آچولرى كيلسه «مونه آخر زمان پيغمبرى كيلور وقت يتدى.
 اول پيغمبر كيلگاچ بز سزدن نيچك ايتوب اوچ آلور غه بلور مز»
 ديب ايتلر، شول سوز مدينه خلقى نك كو كلينه بيك نق اورناشوب
 قالغان ايدى.

بر وقتى اوس ايله خزر ج آراسى بىك نىق بوز و لغاج دشماننى
 جىگار ايچون ايدهش كيرهك بولوب شول وقت اوسيلر بنى قريظه
 يهوديلرى ايله ، خزر جيلر بنى النضير هم بنى قينقاع قبيلهلرى ايله اتفاق
 ياصاديلر . اوسيلر تاغن اتفاقداش تابار ايچون مكه گه بارب قريش دن
 اوزلرينه اتفاق قىلشونى استه ديلر . الك يبهر گان كشيلىرى اياس بن
 معاذ ايدى ، ابا الحيسر انس بن رافع ايله تاغن بر آز كشى كىلدى .
 اوشبولر مكه گه كىلگاج رسول الله آنلر يانينه باردى ، آنلرغە : «سز گە
 بو كىلگان اشكزدن آرتغراق نرسه نى ايتيمى ؟ اول نرسه : بر الله غە
 ايمان كىتررسز ، آكاشرك قاتماسسز ، الله تعالى مینى بتون خلقغه
 يغمبر ايتوب يبهردى» دىدى ، قرآن اوقودى . شوندىن صوك اياس بن
 معاذ ايدهشلىرينه «والله بو اش بز گە كىلگان اشمزدن ايند گورهك بيتا»
 دىدى . ابا الحيسر : «قوى ، بز آنك ايچون كىلمهك» دىب اياسنى
 توقتاتدى . مونسى رسول الله نك مدینه كشيلىرينه ئلك يولغوى بولدى .

مدینه خلقنده اسلام دینی باشلانوی .

حج وقتى ايرشدى ، مدینه دن حج غە كشيلىر كىله باشلاديلر . كىلگان
 كشيلىرى رسول الله كوردى . مدینه لكلىر آلتى كشى ايدى . آنلر نى رسول
 الله اسلام دىنينه اوندەدى ، «مينم بودىن نى ايرشدر و مه يار دم ايتگزا !» دىدى .
 مدینه لكلىر برسى برسینه قاراشدیلر ده : «تگى يهودلر قور قوته تورغان
 يغمبر شوشى بولور . ایده ، تيزرهك بز يهودلر دن ئلك مسلمان بولىق»
 دىب ايتشديلر . رسول الله غە ايمان كىترديلر . آندن صوك : «بز موندە
 كىلگاندە مدینه خلقى آراسندە دشمانلق بىك قوتلى ، يعنى اوسيلر ايله
 خزر جيلر بر برينه قاطى دشمانلر . اگر سينك آرقا گده بو ايكى قبيله
 كىلشوب قويسلر سيندن قدرلى كشى بولماس ، ايك قدرلیمز بولورسك !
 كىلهسى حج موسمنده تاغن كور شرمز» دىديلر . مونه بو مدینه ده اسلام
 دىنينك باشلانوی بولدى . بونلر اسعد بن زرارە ، رافع بن مالك ، عوف

ابن حارث، قطبه بن عامر، عقبه بن عامر، حارث بن عبدالله ایدی. ایلک
ئلك اسلام ايله مشرف بولغان انصار كرام اوشبولردر.

بر نیچی عقبه بیعتی

ایکنچی ییل حج موسمی بولغانده ینه مذکور اسعد بن زرارہ هم
اییده شلری بولغان رافع، عوف، قطبه، عقبه، و بونلر یانینه خزرجیلردن
معاذ بن حارث، ذکوان بن عبدقیس، عبادة بن الصامت، ابو عبدالله یزید
ابن ثعلبة، عباس بن عبادة، دخیده اوسیلردن ابو الهیثم بن التیهان، عویم
ابن ساعده مکه گه بار دیلر. مکه نك طشندہ عقبه دیگان اورنده شوشی
اون ایکی کشی ایمان ايله شرافتلی بولوب رسول اللهغه بیعت بیر دیلر،
رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری آنلردن اللهغه شرک قاتودن،
زنادن، اوغریلق، کشی گه یالا یاغودن (افترا) دخیده قر بالالرنی
اوتروندن صاقلانورغه بیعت آلدی. بونلرنک ایکسی اوسدن اونسی
خزرجدن بولوب بار سینهدہ باش اسعد بن زرارہ ایدی. بونلر مدینه گه
بارب قرآن اوگرتمک، دین شریعت بلدرمک ایچون بر صحابه
ییه رلون رسول الله دن صور ادیلر. رسول الله آنلرغه مصعب بن
عمیرنی همده عبد الله بن ام مکتومنی یهردی. آنلر بار دیلر، مصعب
اسعد یورطینه توشوب بولارغه باشقه خلقلرنیده اسلام دینینه دیملی
باشلادی. اما اوس ايله خزرجنک باشقلری ایمانغه کیلمه گانلر ایدی. بر
وقتنی مصعب اسعد بن زرارہ ايله باقچهده تورالر ایدی. اوس قبیلہ سینک
باشلغی بولغان سعد بن معاذ، اسید بن خضیر: «شول بزنگ ضعیفلر مننی
آحمقلاندرغان کشیلرنی تورب فورقتمیسگمی؟» دیدی. اسید اوزینک
چوقمارینی آلدیده مصعبلر تورغان باقچهغه کیلدی، اسعد مصعبکه
اوزلرینک باش کشیلری کیلگانون آکلادی. اسید کیلوب «نی قیلنوب
یوریسز، ضعیفلر مننی احمق لاندرب؟» دیب آچولانا باشلاغان ایدی،
مصعب برده آچولانمی غنه، بیک عقل ايله گنه جواب بیردی: «سز بر
قومنک الوغسی، یخشی ايله یماننی، حق ايله باطلنی آیراسر. ممکن

بولماسى، آرزغە بىزنىڭ ايله اوطرشوب بىزنىڭ اشمىزنىڭ حقى باطل مى
ايكانون تىكشور گە؟ اوز كىزنىڭ كوز كىز ايله كور ب، قولاقلىر كىز ايله
ايشىكچ، اگر ده بىزنىڭ اشمىزنى حق تاپسه كىز بلكه قبول ايتەرسىز؛ يوق
ايندى ياراتمىسىز ايكان سىندىن طىيلور مىز» دىدى.

مصعبنىڭ بوسوزىدىن اسىدىنىڭ آچوى باصلوب يانىنه كىلوب
اوطردى. اول مصعب آكار قر آن اوقودى. اسىدى موى بىك كور كام گە
صاناب شول ساعت مسلمان بولدى. شوندىن صوك سەد قاتىنه قايتوب
كىتدى. سەد اسىدىنى كور گاچدە سىزدى «نېچك صوك؟» دىب صورادى.
اسىدى: «مىن اول ايكى كىشىنى ضررلى تابمادم» دىگان ايدى، سەد آچوندىن
بتونلەي اوط كى قىزدى، بىك يمان آچولانب مصعب قاتىنه اوزى
كىتدى. مصعب تاغىن بر دە آچولانمى، آشقىمى اىبلەب كنه اسىدىكە ايتكان
سوزلىرىنى ايتوب آنىدە يانىنه اوطرتدى. شول وقت اللە تعالى سەدكە دە
هدايت بىردى، اولدە ايمان كىتر ب مسلمان بولدى. آندىن صوك اول،
بنى عبدالاشهل گە قايتدى، آنلرغە: «مىنى نېچك، كىز، نىنداين كىشىز
دىب بلەسىز!» دىدى. خلق: «سېن بىزنىڭ خواجەمىز اوغلى خواجەمىز سىك»
دىدىلر. سەد: «آلاي بولسە، اگر مسلمان بولماسە كىز اير كىز خاتونىزنىڭ
سوزلىرى مىڭا حرام بولسون» دىدى. عبدالاشهل بالالرىدىن ھىچ
مسلمان بولماغان كىشى قالمادى، بارسىدە مسلمان بولوب بتدىلر. مەدىنە دە
كەم گنە بولسون ھەر وقت اسلام دىنى توغرىسىدە غنە سويلەشور بولدىلر،
ھەر كەم دىورلك مسلمان بولوب بتدىلر، بارى بىك آرزىغە قالدىلر.

ايكنچى عقبە بىعتى

ايكنچى يىل يىنە حج وقتى ايرشەدى، حج قىلورغە بىك كوب كىشى
مەدىنەدىن كىلدىلر. آرالرىدە مشركلردە بار ايدى. مەدىنە خلقىنىڭ بىەرگان
ايلچىلىرى رسول اللەنى كور ب سويلەشدىلر. رسول اللە صلى اللە
عليه وسلم آنلرغە يولقوب سويلەشور اوچون اورنىنى عقبە بىلگىلەب
كىچ كىشى يوقلاغاچ شول عقبە گە باررغە بىوردى. اشنى بىك ياشورن
توتەق تىيش بولغانغە كورە رسول اللە آنلرغە: «ھىچ يوقوغە ياتقانىنى

اویا طما گز، کیلوب یتمگاننی کو توب تور ما گز. نیچه گه تولسا گز ده
 شول بیاگیله نگان اورنغه فلان وقتده بار گز! «دیب بیوردی. مدینه
 خلقی حج لرینی تمام ایتکاج اوزلری ایله کیلگان مشرکلر گه سیزدرمی گنه
 وعده قیلغان وقتده عقبه گه بار دیلر. باریسی یتمش اوچ کشی بوکدیلر.
 آنلر نك ایکیسی خاتونلردن [۱] ایدی. رسول الله ایله باری آتاسی
 ایله بر توغان قرداشی عباس غنه بار ایدی. عباس هنوز اوزی مسلمان
 بولوب یتکان بولماسده رسول الله نك عهد آلمان مجلسنده حاضر
 بولاسی کیلیدی. مدینه خلقی جیلوب یتکاج عباس سوز گه کرشوب،
 پیغمبر علیه السلامی کور گازب: «مونه بو محمد مینم توغانم نك اوغلیدر.
 مونك قومی بو کونگه قدر صاقلادیلر، دشمانلق قیلا تورغان هیچ
 کمدن ضرر تیرمه دیلر. مونی صاقلاو یولنده بیک الوغ قاتیلق لونی
 یوکلە دیلر. ایندی سز مونی چاقراسز ایکان دشمانلردن یخشی لاب
 صاقلارلق بولسه گز، وعده گزنی یورینه یتکرر لک بولسا گز غنه چاقر گز
 سز نك شهر گز گه بار سوز، اگر دشمان آکا قصد قیلغانده سز آنی
 یالغز قالدر رلق بولسه گز اول تقدیرده آنی مدینه گه چاقر ما گز، اول
 بار ماسون!» دیدی. شوندن صو ک مدینه خلقندن براء بن معرور دیگان
 کسه: «اگر بز نك کو گلزده باشقه نرسه بولسه بز آنی ایتور ایدک،
 لکن بز راست لقنی هم وفانی تلیمز. رسول الله نك ایسانلگی ایچون
 جانم زنی فدا قیلونی تلیمز» دیدی. شوندن صو ک رسول الله غه «اوز نك
 اوچون هم ربك اوچون بز گه شرط لر ایت!» دیدیلر. رسول الله:
 «مین ربم اوچون شرط قیلامن: الله غه هیچ نرسه نی شرک قاتماس سز،
 بر الله غه غنه عباده قیلور سز. اوزم اوچون: مین بار غاچ خاتونلر گزنی،
 بالالر گزنی نیچک صاقلی سز، مینی ده شولای صاقلار سز! دیو شرط
 قیلامن» دیدی. آندن صو ک هیشم بن التیهان کیلوب: «ای رسول الله
 بز نك ایله بعضلر آراسنده عهدلر بار، بز آنی کیسه چکمز. صو کندن
 الله تعالی سز گه غالب بولونی بیرسه بزنی قالدر ب کیتماس سگمی؟»

[۱] اول خاتونلر نك برسی کعب قزی نسیبه، ایکنچی سی عمرو قزی اسمادر.
 [رضی الله تعالی عنهما]

دیب صورادی. رسول الله جلمایوب کولدی ده «سز نك قانگنر مینم قانم، سز نك حرمتگنر مینم حرمتم. بر قاننی سز اوسته سه گز آنی مینده اوسته یه چکمن، سز قالدر سا گز مینده قالدر اچاقمن» دیدی. شوندن صوگ بیعت بیرو باشلاندى. ایرلر همه سیده بیعت بیردیلر. موگار (عقبه ثانیه) دیورلر. رسول الله: «سز اوز گز گه باش ایتوب اون ایکی کشینی صایلا گزا» دیدی. دیمک مدینه خلقی نك اداره اشی اداره جمهوریه گه ایله ندی. شول اون ایکی کشی مدینه ده کیگاش ایله اش قیلدیلر. آنلر اوشبولردر: ابو الهیثم بن التیهان، اسعد بن زرارة، اسید بن حضیر، براء بن معرور، رافع بن مالک، سعد بن ابی حیشمه، سعد ابن الربیع، سعد بن عباده، عبدالله بن رواحه، عبدالله بن عمرو، عباده ابن الصامت، منذر بن عمرو، بونلرغهر رسول الله «سز قومگنر گه کفیللر سز، حواریلرنك عیسی علیه السلام اوچون کفیل بولولری کبی. مین دخی اوزم نك قومم اوزره کفیلن» دیو بیوردی.

اهل اسلام بو سرنی نی قدر یه شور گه طریشسه لرده قریش مشرکلری نك قولاغینه بو خیر ایرشدی. آنلرنك ایچلری بیک پوشدی، مدینه کشی لرندن کیلوب صوراشه باشلادیلر. «سز، بز نك محمدکه بیعت بیرب آلوب کیتوب صوگنندن بز نك ایلهن صوغشورغه یاردم ایتمه کیچی بولغانسز ایکان» دیدیلر. مدینه مشرکلری بواشنی بلمگان لری سبیلی «هیچ نرسه بولغانی یوق» دیب آنط ایتلر ایدی. عبدالله بن ابی دن کیلوب صورادیلر، اولده «مینم قومم میندن باشقه هیچ بر اشنی اوزمه سلر» دیدی. ایکنچی عقبه بیعتی اوشبو رهوشچه تمام بولدی.

مدینه گه قایتدیلر. اسلام دینی تاغنده شه برهك جه یوله باشلادی، لکن مکه مشرکلری اوزلری نك یاوزلق لرینی تاغنده آرتدیلر. مسلمانلر نی تاغنده آرتغراق قهرلی باشلادیلر. شوندن صوگ رسول الله صلی الله علیه وسلم بارچه مسلمانلرغه مدینه گه کوچه رگه رخصت بیردی، مدینه گه هرکم کوچه باشلادیلر، لکن قریش نك توقتاتونندن قورقوب یاشورن رهوشده کوچه لر ایدی. ایک نك ابوسلمه المخزومی خانونی امسلمه ایلهن بر گه کوچدی. خانونی نی، اوز قومی، نك ایری ابوسلمه دن «سیگنا بیر میپز

آنى» دىب آلوب قالغانلار ايدى، لکن صوگنندن يېەردىلر دە خاڭوئى تىز رەك ايرى قاتىنە بار ب اير شدى. آندن صوگ بىرەم بىرەم ھەر كىم كو چە تورغان بولدى. اوزلرى نك دىن لر ينى صاقلامق، اللە تعالى گە طنج كو گل ايلە عبادة قيلمق ايچون آنلرغە يورط جىر لرنىن، توغان اوسكان شەر لرنىن قايسى آتدا آناسىنى قالدىرب قايسى بالالرىنى قالدىرب كىتولرى بر نرسە گە دە تور مادی. آنلرنك كو گل لرنىن ايمان نورى يالطراغانلقدن فقط طنج عبادت قىلو، دىن صاقلامق قايعوسى غنە بولدى، آندن باشقە سىنە بر دە ايسلرى كىتمەدى مگە دە بارى ابوبكر، على، صهيب، زىد بن حارثە قالدىلر دە كو چەر گە قوتى يتمگان كشى لر گنە قالدى. حضرت ابوبكر دە كو چمە كچى بولغان ايدى، آگا رسول اللە آشقماسقە كىگاش بىردى: «مىگادە كو چەر گە رخصت بىرلور، بلكە بر گە كو چەر مەز» دىدى. ابوبكر رسول اللە غە: «آتام آنام فدا بولسون، سىگادە شولای كو چەر گە رخصت بولور مونی؟» دىدى. آندن صوگ ابوبكر يولغە ايكى توهسون آشاتوب قدر لىب تور غزدى. رسول اللە غە رخصت بىر لىسە آگا بىولداش بولوب مەكن قدر صاقلاب، قدر لب آلوب بارر غە اويلا ب قالدى.

رسول اللە نك ھجر تى.

قریش مشركلرى نك قولاقلىرىنە شيطان كىلوب: «محمد اوزىنە يار دىمچىلر تىابدى، نرسە گە يوقلاب ياناسز. حاضر آنلر قوتلانسه آخرى نىچك بولورن اوز كز بلە سز!» دىدى مشركلر كىگاش يورطىنە جىولدىلر. ھەر كىم اوزى نك فكرن سويلەدى. آخرنىنە ابوجھل لعین: «محمدنى اوترودن باشقە چارە يوقدر، لکن آنى ھەر قىبلە دن برەر يكت بار ب بارسى بر يولى صوقمق تىيش، كم صوقغانى آيرماچق بلنمە سون. اوتروچى بىلگلى بولماغاچ چارە سز ھاشمىلر دىت تولەو گە راضى بولورلر. قان دعواسى بتون قىبلە لر ايچندە تارالور دە بئەر. ھاشمىلر گە دىت تولەمك ايلە قوتلومز» دىدى. بو سوزنى ھەر قايسى معقول كور دىلر. شول كىچدە ياوز فكر لرىنى بولدر مق اوچون بر آز

بوزق لار جيولديلار، كيج كه تابا رسول الله نك يورطينه قاراول تورب محمد عليه الصلوة والسلام چغوب كيمه سون او چون صاقلی لار ایدی. بو اشنی جبرائیل فرشته کیلوب خبر بیردی، الله تعالی طرفندن کوچەر گه رخصت بولغانلغن رسول الله غه بیان ایله دی. ابوبکر ایله بر گه بولاچاقلرینی سویله دی. رسول الله بو اشنی ابوبکر گه بارب بلردی ابوبکر: «ایکی توهم بار، قایسی سون تله ساك شونی آل!» دیدی. رسول الله: «مین بو ساعتده بوش آلمیم حق ایله آلام» دیب بهاسینی بیرب آلدی. تودنی حاضرله بیلگیله ننگان اورنغه ایتهر گه بر یولباشچی غه بیردیلر. باراچق وقتنی یولباشچی غه یخشی آکلاتدیلر. آندن صوگ رسول الله ابوبکر ایله بر گه یولغاچاق اورننی، وقتنی بیلگیله ب رسول الله اوز یورطينه کیتدی. حضرت علی نی چاقرب قولنداغی امانت لرنی بیردی، هر قایو سینی کملر گه بیردسن بیان قیلدی. مونك صوگنده «بو کيج مینم اورنومده یوقلارسك، قورقمه ا سیگا هیچ ضرر ایرشمهس» دیدی. کيج بولدی، رسول الله حضرت علی نی اوز اورنینه یاتقردی. اوزی نك یابنه تورغان نرسه سون علی اوستینه یابدی. رسول الله بر اوچ توفراق آلدیده (وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ) [۱] دیب او قوب توفراقنی صاقلی لر غه سیوب آرالرندن چغوب کیتدی، بارچه سینی ده یوقی باصدی، هیچ قایوسی رسول الله نی کورمدیلر. رسول الله مکه دن چققاچ حضرت ابوبکر ایله بر گه کورشدیلر، (جبل ثور) دیگان طاغده بر چوقر غه کردیلر. اما تگی قاراولچیلر «محمدنی صاقلی مز» دیب ایثك نك یارغندن قاری قاری حضرت علی نی محمد علیه السلام دیب بله لر ایدیده «ئلی بار، کیمگان» دیب او یلی لر ایدی. بر آز صوگره بر کشی کیلوب «مونده نرسه صاقلی سز!» دیب صورادی، آناز «محمدنی صاقلیمز» دیدیلر. بو کشی «محمدنك، سز نك باشکزغه توفراق سیوب

[۱] بز آنلرنك آلرندن آرتلرندن پرده قیلدق، قابلا دق. آنلر کورمه سلر، دیمکدر.

چغوب كيتكانينه نلله نيقدر وقت بولدى ايندى» ديب بونلردن كولوب مسخره ايتدى اول آراده حضرت على تورغانن كورديلر، محمد ديب على نى صافلانار ينى آكلاديلر. هر طرفه خبر يبهرديلر، «كمده كم محمدنى توتوب يا اوترب كترسه، اول كشى گه يوز توه بيره مز» ديديلر. مالغه قزغوب رسول اللهنى ازلهر گه چغوچى كوب بولدى. كوندز قريش نك الوغلى اميه بن خلف ايله بر گه شول جبل تور گه كيلديلر، ايله نه سنده يورديلر، چوقرىنى كورديلر، لکن رسول الله ايله ابوبكرنى كوره آلماديلر. چونكه الله نك اذنى ايله چوقرى نك آغز ينه آلا كر گاجده اورمه كوچ آوقورغان، بر كوگار چين يومر قه صالحان ايدى. اميه چوقرى آغزندن كوگار چين يومر قاسينى، اورمه كوچ اوياسينى كور گاج ايبده شلىرى «چوقرغه كرب قارىق» ديب ايتسه لرد، اول: «سز نك عقلگز بارمى؟ اول چوقرغه محمد طوماسدن نلك كوگار چين اوياساب يومور قه صالحان، اورمه كوچ آوقورغان» ديدى. شوندىن صوك آندن بار سیده بولوب كيتدیلر. حتى آنلارنى چوقردن رسول الله ايله ابوبكر كوره لر. آنلرده آزغنه صوزلو براق قاراسه لر كوره چكلر ايدى. لکن الله تعالى دوستلرن صاقلادى، كور گازمدى. آنلر كيله باشلاغاچ حضرت ابوبكر بيك قورقدى: «يا رسول الله! مينى اوترسه لر، مين بر كشى، بر كشى بتودن هيچ نرسه يوق. اما الله صاقلاسون، سيني اوترسه لر بتون امت نك هلاك بولوينه سبب بولاچق» ديب رسول اللهغه قور قغانن بلدردى. رسول الله: (لَا تَحْزَنُ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا)، يعنى قايغرما! الله نك ياردمى بز نك ايله ندر ديدى. حضرت ابوبكر چوقرغه كر گانده بر تيشك كورب بو تيشكده يلان بولوب رسول اللهغه ضرر ايتمه سه يارار ايدى ديب آياغى ايله اول تيشكى قابلادى. واقعا رسول الله ابوبكر نك آلدينه طايانوب يوقى غه كيتكان ايدى، تيشكدن يلان چغوب ابوبكر نك آياغينه چاقدى. شول قدر آور تدردى، كه حتى حضرت ابوبكر نك كوزندن ياش آغوب رسول الله نك مبارك يوزينه طامدى. رسول الله اويانوب

«نی بار؟» دیب صورادی. ابوبکر «یا رسول الله! آیا غیمه بر نرسه چاقدی، ضرر یوق. آتام آنام سیگا فدا بولسون» دیدی رسول الله طور بیلان چاقغان اور نغه توکوردی. ابوبکر نك یلان چاقغان اورنی حاضر شونده شفا تابوب سلامتلهندی.

حضرت ابوبکر نك آزاد قیاغان قیلرندن عامر بن فهیر شول ثور طاونده قوی کوتهر، کیچ بولغاچ رسول الله ایله حضرت ابوبکر گه صاوب بر آز سوت کیترر ایدی ابوبکر نك اوغلی عبداللهده کیچ بولغاچ قریس نك نیلر قیاغانلرین همده مکده بولغان بار خبر لرنی کیترب سویلهر، طا گغه قدرینه مکده بولور، آیاق از لرینی کتویور توب یوغالتور لر ایدی. اوچ کیچ شول چوقرده تور دیلر. وعدهسی یتکاچ عبدالله بن اریقط تودلرنی کیتردی، رسول الله ایله ابوبکر تودلر گه آطلاندیلر. اوزلرینه ایدهشکه هم یول کور گزر گه عبداللهنی نلکده نوک یاللاغانلر ایدی. آنک قاتینه عامر نیده ایتر تدیار، ساحل یولی ایله بارب قدید دیگان اور نغه ایرشدیلر. آنده ابو معبد اسملی کشی تور ا ایدی. آنک چاطری یانندن اوتوب بار غانده «خرامی یاباشقه بر آشارلق نرسه یوقنی؟» دیب صورادیلر. ابو معبد اوزی ایوده یوق ایدی، خاتونی ام معبد، یوق! دیب جواب بیردی. رسول الله چاطر یاننده بر قوی کورب: «بو نیندای قوی؟» دیب صورادی. ام معبد «بر ناچار قوی شونده کتوگه بارر غه حالی بولماغاندن مونده قالدی» دیدی. رسول الله: «اذن بیر. گز شول قوینی صاوب قارار ایدم» دیدی. ام معبد «یارار، سوتی بولسه صاوب آلکز!» دیدی. رسول الله قوینی توندی (بسم الله الرحمن الرحيم) دیب قوی نك ایچه گینه صیپادی، شول ساعت قوی دن سوت کیله باشلادی. رسول الله «قوی صاوار غه زور چولماک کیترگز!» دیدی. چولماکی، صاوتمی کیتردیار. قوینی صاودی، صاوت طولدی. الک حواجه بولغان ام معبدکه بیردی، اول اچدی. آندن صوگ باشقلری اچدیار. آفتقدن رسول الله اوزی اچدی. ینه صاودی، ینه اچدیار. اوچنچی مرتبه شول قوی دن صاودی ده ام معبدکه بیردی. آندن صوگ حضرت ابوبکر ایله یولغه یونهلدیار. اوزاق تور مادی

چاۋر خواجهسى ابو عبىد كىلوب صاوت دە سوت كوردى، «بو نىندى سوت؟» دىب صورادى. خاتونى ام معبد «موندە بىر مبارك ذات كىلدى» دىب حال احوالىنى، آرق ناچار قوى دن ئىللەنى قدر سوت صاوغانون، نى قدر كشى گە اچرتوب آرتقانن سويلەدى. ابو معبد «اول كشىنى توسليرەك ايدى صوك؟» دىدى. خاتونى: «اور تە بويلى نورلى يوزلى، قارە قاشلى، قارەكوزلى، عجب تورلى يىخشى كشى» دىدى. ايرى ابو معبد، «بوسىنك ايتكان سوزلرگا كورە اول، قرىش دە چقغان پىغمبردر. ا گر مین ايودە بولسام آگا ايهرر ايدم» دىدى. صوگندن ام معبد «اول قويمز حضرت عمر زمانندەغى قور يلقى وقتىنە قدر ياشادى. كشى لرنك حيوانلرى اشارغە تابماغان وقتلرنندە بزنك قويمز كىچ جيلن لرىنى طوطرب قايتور دە بىر صاوب آلور ايدك» دىب سويلەر ايدى.

رسول الله ابو معبد چاۋر نىدن اوز غاچ اوز اقدە كىتمە دىلر، آرتلرنىدن از لەوچى سراقە كىلوب يتدى. بو سراقە بنى مدلج قىبلە سندن اولوب مشركلرنك يوز توه بىرامز دىگان، سوزلرینه كورە يوز توه گە قرغوب رسول اللهنى توتارغە قصد قىلوب كىلگان ايدى. آنى كور گاچدە حضرت ابو بكر «يار رسول الله! طو تولدق» دىدى. رسول الله: «قورقما! الله بزنك ايلەن در» دىدى. سراقە كىلوب يتكان دە گنە آطى نك آياقلىرى تزينە قدر باتدى. سراقە رسول اللهغە: «اى محمد! دعا قىل، مینى قوتولدر. مین آرتمدن سینی از لەب كىلوچى بولسە بار سندن كىرى يهر رمن» دىدى. رسول الله دعا قىلدى، سراقە قوتولدى. آنلرنك يانلرینه كىلوب اوچ كونگە قدر هيچ كمگە ایتمه سكه بولدى. شول وقت رسول الله سراقە گە: «سین كسرى نك بلەز كلرىنى طاقساك نى اشلەرسك؟» دىدى. اول وقتدە بو سوز نك معناسى آچىق بلنماسەدە حضرت عمر زمانندە سراقە كسرى نك بلەز گن كىدى. بو سوز بىر معجزە بولدى. كىلە چكدە اسلام قوتلەنگاچ سراقە اوزى نك امین بولوينە بىر امان نامە صورادى. رسول الله بىر تىرى گە عامر گە يازارغە يوردى. عامر يازت سراقە گە بىرلدى. رسول الله يولنە كىتدى. سراقە شونندە قالدى. صوگندان قرىش نك از لەوچى لرى كىلدى، سراقە: «مین

بو طرفلردن از لهدم، مونده يوق. باشقه ياقلردن از لهر گه كيرهك» ديب
 كيرى بوروب آلوب كيتدى صوگندن ابو جهل سراقهك بو اشيني
 سيز گاج، بيك يمان آچوي كيلوب غير تسز فلان ديب خورلاب بر
 هجويه سويلهدى. آگا قارشى سراقه: «مينم آطنك بير گه باطقانن
 كورسك سينده محمدنك پيغمبرلگينه اشانوب ايمان كيتير ايدك!»
 ديب جواب بير ايدى.

رسول الله قديد ديگان اورندن كيتوب بر آز بارغاج بر كتوچى گه
 اوچراديلر، آندن سوت صوراديلر. «كتوچى» ضاوارلق قويم يوق.
 آنه شونده بر كچه بار، آنكده سوت بتدى» ديدى. رسول الله «آنى
 مونده كيتير ئلى» ديدى. كتوچى كيتردى، رسول الله آنك ايمچه گينه قوليني
 تيرگان ايدى، سوتى كيلدى. ابو بكر قالقانن توتدى، قالقان سوت ايله
 طولدى. رسول الله اول سوتنى ابوبكر، عامر، عبدالله لرغه هم كتوچيگه
 اچرتدى. آندن صوك ينه صاوب اوزى اچدى كتوچى: «سين كم صوك،
 مين سينك شيكلى كشي كورگانم يوق ايدى. اوزگنك كم ايكانوگنى ميگأ
 بلدر سهنه؟» ديدى. رسول الله: «اگر هيچ كمگه بلدر مهسلك بونساك
 ايتور من» ديدى. كتوچى هيچ كمگه بلدر مهسكه سوز بيردى رسول الله
 «مين اللهنك پيغمبرى بولغان محمد» ديدى. كتوچى: «شول قریش خلقى نك
 ديندن چقغان ديب ايتكان كشي لرى سين مونى؟» ديدى. رسول الله
 «آنلر شولاي ديب ايتلر» ديدى كتوچى: «مين شهادت بيره من، كه البته
 سين حق پيغمبرسك. سين اشله گان اشلرني هيچ كم اشله ماز، مگر پيغمبر گنه
 اشله ر. مين سيندن قالميم، سينك ايله بر گه كيتيم» ديدى. رسول الله: «حاضر
 بولماس، مونه صوگندن مينم اشلرم يولغه صالغاج باررسك» ديدى. آندن
 صوك رسول الله ايدا اشلرى ايله كيتديلر. حضرت ابو بكر شامغه كوب
 يورگان سببلى آنى طانى تورغان كشيلىر بيك كوب اوچريلر، «بو
 آلدگزدن بارا تورغان كم؟» ديب صوريلر، ابو بكر «اول بز گه يول
 كور گازوچى» ديب جواب بيره ايدى. زبير بن العوام حضرتلرى شام
 قافلهسى ايله مدينه دن چغوب مكه گه قايتوب كيله ايدى، رسول الله ايله
 كوريشوب رسول الله ايله ابو بكر گه ياگا آق كيملر كيدردي. مكه گه

قایتوب اشلىرىنى قاراغاچ زىردە مدينه گە كۆچدى .

رسول اللهنك مکه دن چغشى مدينه خلقينه ايشتلوب آندە باروى معلوم بولغاندن هر كوننى مدينه خاقتى مدينه نك طشینه چغوب كون اسسى له نگانچى كيلوب يتەرلر ميكان ديب صاقلارلر ، كون اسسىله نگانچ قایتوب كيتەرلر ايدى دوشنبه كوننى عادتلرنچە اسسىلك باصقاچ قایتوب بارالر ايدى ، بر يهودى اوزى نك ايو توبه سىنى توزه تور گە ايونك توبه سینه منگان ايكان ، يراقدن آق چالمالى آق كيىملى كشى لر كيلگانون كور گاج «كو تكانگز كيله !» ديب قچقردى . حاضر قور اللانوب اهل اسلام يولغه ، رسول اللهنك قارشو سینه چقدیلر . رسول اللهغه پیغمبرلك كيلوى نك اون دورتنچى ىلى ربيع اول نك باشلىرى ايدى . كون بيك اسسى ، رسول الله بيك آرغان ايدى . مدينه گە بر ساعتلك قدر يراقلغى بولغان (قبا) ديگان قريه گە ايگدى . بنى نجاردن بر سینه قوناق بولدى . قبا اولنده بر آز توررغه اويلادى . آندە بر مسجد صالحدى . اهل اسلامغه جماعت ايله نماز او قور او چون ئلك صالحان مسجد او شبودر . رسول الله اون كوندن آرتغراق قباده تورب آندن مدينه گە يونه لدى . انصار هر قايسى قلىچلر ينى تاغوب رسول الله ايله برگه كيله لر ايدى . بنى سالم بن عوف محله سینه يتكانده جمعه وقتى ايرشدى . رسول الله آندە ايگدى ، جمعه او قدى . اسلامده ئلك او قلغان جمعه او شبودر . آندن كيتدى . هر كم اوز قابقاسى توغر وسینه يتكاج تو مكنك تز گنن توتوب «يار رسول الله ! بز گه قوناق بولسانه» ديب او تنه لر ايدى . رسول الله : «قويگز ، اول تو مكنك بيورلغان اورنى باردر» ديب ايتە ايدى . تو مكنك تز گنى اوز حالنچە بولوب رسول الله آنى برده توتميدر ايدى . توه او گغه صو گغه قارى قارى بارادر ايدى . بر آز بارغاندن صو ك مالك بن نجار ديگان كشى نك يورطى قارشو سنده بر بوش يورط اورنى بار ايدى ، توه ئلك شول بوش يورط اورنینه چوكسه ده آندە توقتامادى ينه طورب كيتدى . آندن كيتوب بنى نجاردن ابو ايوب انصارى يورطى نك توغر وسینه چوكدى ، لكن توقتامادى ، ينه طورب ئلك توقتاغان بوش اورنغه بارب چوكدى ، و موينن صوزب قچقردى . رسول الله «انشأ الله ، توشه چك

اورنمز شوشى بولاسە كىرەك» دىب توشىدى. ابو ايوب انصارى يورطينە تشرىف يوردى. ابو ايوب نىڭ اسمى خالد دىر. اوشبو خالد ايله زىدبن خارثە رضى الله عنهما تودەگى نرسەلرنى آلوب يورطينە كىتردىلر. تودەنك اوزىنى انصار نىڭ ايك زورسى بولغان اسعد بن زرارە رضى الله عنه اوز يورطينە تىركلەنوب آلوب كىتدى. شوندى تىپەلەدى. رسول الله كىلوى ايله مدينە نورلاندى. اوزلرى نىڭ توغان اوسكان يىرلردن آيىرلوب كىلگان مهاجرلر گەدە ياگان جان كرگان كىپ بولدى.

انصار ايله مهاجرىن

مكەدن مدينە گە كوچوب كىلگان صحابەلر گە (مهاجرىن) دىرلر، كوچوچىلر دىمكىر. اسلام دىنى نىڭ باشلانوى اوشبو مهاجرلر ايلەن بولوب آنلر هر قايسى يوك درجەلى، ھدايت يولدىلرى در اصل مدينەلك بولوبدە رسول الله غە ايمان كىترگان، اسلام دىنى نىڭ طارالوينە ياردم ايتكان صحابەلرنى (انصار) دىرلر، ياردم يىر وچىلر دىمكىر. اسلام دىنى نىڭ قوتلانوى اوشبو ذاتلر ايله بولغاندىن بونلر دخى زور درجەلى، ھدايت يولدىلرى در (رضى الله تعالى عنهم اجمعين). مكەدن مدينە گە كوچوب كىلگان مهاجرلر بىك كوپ ايدىلر. مهاجرلر گە انصار شول قدرلى قدر حرمت ايتدىلر، كە آنى سويلەودن تل عاجزدر. مثلاً هر بىر كشى كوچوب كىلگان صابىن انصار ھمەسىدە «بو مهاجر مىڭا بولسون دە مىكا بولسون» دىب قرعە سالاتورغانلر ايدى. قرعە كىگە چقسە شول كشى اول، مهاجرنى آلوب قدر حرمت ايتەر ايدى. اوزلرى آچ يا محتاج بولسەلردە آچلىق لىرىنى يەشرب مهاجر گە يىرلر ايدى حتى ربيع اوغلى سعدنىڭ ايكى خاتونى بولوب آگا مهاجرلردن عبدالرحمن ابن عوف قوناق بولغان ايدى، شول ايكى خاتونى نىڭ برسون عبدالرحمن غە يىرمك بولدى. موندان عادهدن طش بولغان محبت آدم دە بولغان طىبى الفتدن گنە بولوى محالدر، البته بو، الله تعالى اوزى نىڭ فضل

و كرمى ايله رسول الله غە معجزه يوز ندىن بيرگان محبت بولسه كيرەك.
 آندىن صوڭ رسول الله مهاجرلر ايله انصار آراسىندە قرداشلىك،
 آخرت دوستلىغى يا صادى، هر مهاجر اوزى نىڭ قوناق او يىنە قرداش
 بولدى. بو قرداشلىك باشقە تورلى قرداشلىك لردىن بىك قوۋتلى، چونكە
 خالصا لله ايدى. الله تعالى بو قرداشلىك نى شونداى عجب رەوشدە
 قىلدى، كە حتى تورلى تەندە بر جان دىب ايتورلك ايدى. مدينە نىڭ
 ھواسى مەكە ھواسىنە قاراغاندە باشقە راق بولغاندىن مهاجرلرنى بىزگاك
 تورتا باشلادى. رسول الله غە مدينە نىڭ ھواسىندىن زارلانوچىلر بولدى.
 شوندىن صوڭ رسول الله «يارب! بىزگە مەكە نى سويدىرگان كىبى
 مدينە نى سويدىر، بلكە آنى مەكە دن آرتغراق ياراتساق ايدى. اولچەولرن
 مبارك قىل، مدينە نىڭ و باسىنى جحفە گە كوچر» دىب دعا قىلدى. الله تعالى
 دعاسىنى قبول ايتدى. آندىن صوڭ مدينە دە يىخشى تورا باشلادىلر،
 آورو صرخاو ايلەن بورچولمادىلر.

مدينە دە مسجد ايله رسول الله غە اوى صالحى.

رسول الله نىڭ توھسى ئلك چوكان اورن بنى نجاردن ابكى يتىم نىڭ
 ميراث لرى، يعنى آنلرغە ميراث طرىقچە ملك بولغان ايدى. رسول الله
 آنى اون مئقال آلتون غە صاتوب آلدى. آندىن صوڭ كىرپىچ، طاقطا
 و باشقە كىرەك ياراقلرنى حاضرلەب مسجد صالحورغە، شول مسجد نىڭ
 بر قىرىندە اوزى اوچون بر اوى صالحورغە كرشدى. اوشبو مسجدنى
 صالحانندە رسول الله اوزى مبارك قولى ايله كىرپىچ طاشى تورغان
 ايدى. مسجد نىڭ ايشىگى توھ چوكان اورندە يا صالحى. اول وقتدە
 قبلەسى بيت المقدس، يعنى مسجد اقصى غە تابا بولدى. اوشبو رەوشچە
 مسجدنى هم آنىڭ ايلەن برگە رسول الله غە برسى سودة برسى عائشە
 رضى الله عنھما اوچون ابكى حجرە يا صالحى. اول وقتدە رسول الله نىڭ
 زوجەلرى (امھات المؤمنىن) ابكى گنە، شوگا كورە ابكى سىنە ابكى گنە
 حجرە يا صالحى. آندىن صوڭ رسول الله نىڭ خانونى آرتقان صابىن
 بر حجرە آرتدور بولدىلر.

مسجد تمام بولغاچ عبداللہ بن زید ہم بلال رضی اللہ عنہما نیک
 توشندە آذان ایتونی اوگرانولری سببلی جماعت نمازینە وقت یتکاننی
 بلدرمک اوچون اذان ایتو شروع بولدی .
 مکەدە وقتدە قریش مشرکلری اهل اسلامنی بیک رنجگانلر ایدی،
 مدینە گە کیلگاج یهودلر بیک دشمان بولدیلر .

عبداللہ بن سلامنگ مسلمان بولوی .

یہودلردن رسول اللہنی بلوچی بایتاق کشی بار ایدی، لکن بیک
 کۈنجیلک قیلورلر ایدی . شونلقدن ایمان کیترگان کشیلر یهوددن بیک
 آز بولدی . آنلردن برسی عبداللہ بن سلام رضی اللہ عنہدر، بو عبداللہ
 ابن سلام رسول اللہنک صفاتلرینی توراندە، انجیلدە او قوب بلگان
 ایدی، شونک اوچون رسول اللہ مدینە گە کوچکچاچ ابن سلام کیلوب
 رسول اللہ ایلا کوریشوب مسلمان بولدی . آندن صوگ: «یار رسول اللہ!
 بزنگ یهود خلقی بیک یاوز، کونچی خلقدیر . آنلر ئلی مینم مسلمان
 بولغانمینی بلگانلری یوق . سزدن اوتنەمن: ئلک آنلرنی چاقرب مینم
 خصوصمدە عبداللہ بن سلام سزنگ نینداین کشی کز دیب صوراشسا کز
 ایکان، آندن صوگ مین آنلرغە اسلامنی اظہار قیلور ایدم» دیدی .
 رسول اللہ یهودلرنی چاقردی؛ عبداللہ بن سلامنی آنلر کیلگانچی
 یاشردی یهودلر جیلغاچ آنلردن: «سزنگ سلام اوغلی عبداللہ کز نیندای
 کشی؟» دیب صورادی . یهودلر: «اول خواجە مزنگ اوغلی خواجە مزدر .
 بیک یخشی کشی، آندای یخشی کشی ہیچدە بولماس» دیدیلر . رسول اللہ:
 «صوگ اول مسلمان بولسە نی ایتور سز؟» دیدی . یهودلر: «هیچ بولا
 تورغان توگل، قایدە اول مسلمان بولو، اول بزنگ زور عالمزدن»
 دیدیلر . شول ساعتدە عبداللہ بن سلام چغوب (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
 وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ) دیب ایمانن اشکارە قیلدی . شوندن
 صوگ یهودلر: «هی، اول عبداللہ بن سلام بزنگ یاوزمز، اوزی یاوز
 آنا آناسی یاوز» دیب شوندوق ایکنچی تورلی سوز سویلەدیلر .

عبداللہ بن سلام رسول اللہ غہ: «یا رسول اللہ! میں سز گہ ایتدم بیت:
بزنگ یهود خالقنک نیچک ایکانن، آنلر هر وقت شولای، آنلر هر
قایوسی سزنگ حق پیغمبر ایکانگزنی بله لر، فقط یاوز لقدن، کونچی-
لکدن گنه اقرار قیلوب ایهره سیلری کیلمیدر» دیدی.

مخیر یق ننگ مسلمان بولوی.

اوشانداق مخیر یق یهود عالمرندن ایدی. اول بیك عالم بولوب
اولگی کتابلرنی اوقوب رسول اللہنگ صفاتلرینی بلگان ایدی
آنک بایلیغیده یاخشی بولوب خورمه باغچه لری بیك کوب ایدی.
صوگندن بیان ایتوله چک. احد صوغشی کوننی مسلمان بولدی. احد
صوغشی کوننی اوزی ننگ دینده شلری یهود طائفه مینه: «ای یهود گروهلری!
سز و الله بله سز محمدکه یاردم بیرمک بزنگ اوستمز گه لازمدر» دیدی.
یهودلر «بو کون شنبه کون، بزنگ الوغ کونمز. بو کونده صوغشقه
تو گل اشکه ده چقمیز» دیب آنک سوزن طگلامادیلر. مخیر یق: «بو
پیغمبرنگ شریعتی ایله شنبه کوننی الوغلامق کوتهلدی ایندی» دیب
ایتسه ده یهودلر طگلامادیلر. آنلردن امید اوز گاج اوزی قورالن
آلدیده اوزی ننگ آرتنده قالورلق کشیلر گه: «میں بوگون صوغشده
اوترلسام بارجه مالم محمد علیه السلامغه بولور، اوزی تله گانچه قیلور»
دیدی. آندن صوگ احد طاوی قاتینه بارب رسول اللہغه ایمان کترب
«یا رسول الله! اگر میں شوشی صوغشده شهید بولسام جمله ماللم
سیگا بولسون. اوزک تیشلی کورگان اورنغه توتارسک» دیدی. آندن
صوگ صوغشقه کرب کیتدی، بایناق غنه صوغشوب آخرنده شهید کیتدی.
رسول الله آنک ماللرینی تیشلی اورنلرغه صرف قیلدی. آنک حقنده
رسول الله: «مخیر یق یهود ملتی ننگ ایك یخشی سی در» دیدی.

رسول الله مدینه گه کوچکان یلنده یهودلر ایله عهد قیلشدی. بو
عهدک قاراغانده یهودلر هیچ بر مسلمانغه ضرر ایتمه سک، آنلرننگ
دشمانلرینه یاردم ایتمه سک، اگر مسلمانلرغه بر دشمان کیلسه مسلمانلرغه

ياردم ايتەرگە تيش ايدى. لکن يهودلر عهدلرنده تورا آلاماديلر ، شونك
اوچون اوزلر يك جزالرينى تاتديلر .

رسول الله نك رقيه اسملى قزى اوزى نك زوجى حضرت عثمان ايله
مدينه گ. نلك كیلگان ايدى. صوگندن مسجد بناسينه كرسك گاج رسول
الله باشقه قزلرينى هم زوجسى سودهنى مكهدن مدينه گه آلوب قايتورغه
زيد بن حارثه ايله ابو رافعنى يبهردى. آنلر بيارب رسول الله نك
قزلرى ام كلثوم ، فاطمه رضى الله عنهما ايله سوده رضى الله عنھانى آلوب
قايتديلر . شونده برگه زيد بن حارثه نك خاتونى ام ايمن ايله اوغلى اسامه ،
هم حضرت ابو بكر نك جماعتلرى ايله اوغلى مدينه گه كیلديلر . بيارى
رسول الله نك الوغ قزى زينب مكهد قالدى ، چونكه آنك ايرى ابوالعاص
ابن الربيع اول وقتده مسلمان بولماغان ايدى .

مسجد شريف نك ياصالوى يدى آىغه صوزلدى . اول يدى آى
اچنده رسول الله ابو ايوب انصارى يور طنده توردى شول وقتده
انصار كرام رضى الله عنهم هر قايسى نوبتله شوب رسول الله اوچون
طعام كيتررلر ، رسول الله نك كیلگانينه شادلانوب قوللرندن كیلگان
قدرى ياردم ايتەرلر ايدى . انس بن مالك نك آناسى بيك فقيره بولغاندن
رسول الله غه برده كيترب بيررگه ياخود ياردم ايتەرگه نرسهسى بولماغاندن
آبتراب بر كوننى اون ياشاك اوغلى انس نك قوللندن توتوب رسول
الله غه كيترب طابشردى : «يا رسول الله! بو بالاده سز گه خدمت ايتسه
ايكان» ديدى . شوندىن صوك انس رضى الله عنه رسول الله خدمتده
اوسدى . مسجد هم رسول الله غه حجرلر تمام بولغاج رسول الله اوز
يورطينه كوچدى . ابو بكر رضى الله عنه نك قزى حضرت عائشه مكهد
وقتده رسول الله غه نكاحلانسده ياش بولغانلقدن رسول الله كياو بولوب
قوينينه كرمگان ايدى رسول الله شول وقتلرده حضرت عائشه قوينينه
كياو بولوب كردى .

مسجد نك بر چيتنده بر صفه بار ، آنده فقير صحابهلر تورالر ، اول
صحابه لرگه (أَصْحَابُ صَفَةٍ) ديب ايتورلر ايدى . آنلر نك كيچنورلك
لرى يوق ، شونك اوچون رسول الله آنلر نك بر آزينى اوز قاتنده

آشارغە آلوب قالور، باشقەلر يىنى صحابەلر يورطيا اولەشدرر ایدی. رسول الله اوزى صدقه قبول ایتمهس، باری هدیە (بولهك) قبول ایتەر ایدی. صدقه ديب بر نرسه کیترسه لر اصحاب صغه گه يیه رر ایدی اصحاب صغه هر وقت مسجدده حاضر بولورلر، اما باشقە صحابەلر نماز وقتنده رسول الله يانينه کيلوب نماز او قورلر ایدیده آندن صوگ اوزلرينگ کسبلرينه تارالورلر ایدی.

بويلغه (سنة الاذن)، يعنى رخصت يلى ديب ايتورلر، چونکه مدينه گه کوچەر گه رخصت بير لوب نلک رسول الله نگ رخصتى ايله صحابەلر، صوگره الله تعالى نك اذنى ايله رسول الله صلى الله عليه وسلم کوچدیلر. اوشبو ييل نك محرم آيى نك برنجى کونى اهل اسلام او چون تاريخ باشى اعتبار قيلنمشدر. تاريخ هجرى ديگانمز اوشبودر، که رسول الله نك مکه دن مدينه گه کوچکان يلى برنجى، آندن صوگنى ايکنچى، شول ره وشچه ايدب ساناب کيلگانلر در. حاضرندە رسول الله نك هجرتينه مگده اوچ يوز اوتوز يلدان آرتوب کيتدی.

صوغشقه رخصت بير لوى

نلکده اصحاب کرامدن قايسيلارى «مشرکلر دن نيك بو قدرلى باصترامز، قورال ايله صوغشيق» ديب رسول الله غه ايتوچيلر بولغالادی، لکن اول وقتده رسول الله صوغشورغ، بيورلغانى يوق ایدی. بو يلدە رسول الله صلى الله عليه وسلم گه مشرکار ايله صوغشورغه رخصت کيلدی. چونکه اوس ايله خزرج قبيله لرى دين اسلامنى قبول ايتولرى ايله مسلمانلر شاقطى غنه قوت آلديلر، دشمانغه بر آز قارشى توررلق بولديلر، شونک او چون رسول الله نك کوچوينه بيش آلتى آي اوزغاچ مهاجرلردن بر آز عسکر ايله اصحاب کرامدن [۱] برسینی باش ايتوب آق آلم (فلاق)

[۱] مونک برنجيسى رمضان آينده بولوب حضرت حمزه نى باش ايتوب اوتر کشى ايله شامدن قايتاتورغان قريش کاروانينه قارشى يهرلگان ایدی، لکن مشرکلر کوبرهك بولعاچ مجدى بن عمرو ديگان کشينگ آراغه توشوى سببلى صوغشقى قايتديلر. آندن صوگ شوال ده عبيده بن الحارث نى سيکسان کشى ايله ن بيه رلوب آندهده اوق اطشوب قنه قالدیلر، مشرکلر قاچدیلر. مشرکلر آراسنده ايکى مسلمان بار ایدی. آنلر قاچوب قوتلوب مسلمانلر غه کيلوب قوشلدیلر.

بیر لوب مکہ مشرکلرینک شامدن قایتا تورغان کاروانلرینه قارشى
 یبەرله تورغان بولدی. چونکه دشمان بیک قوتلی بولدیغندن آنلرنی
 ئلك مال یاغندن آبراتمق تیش ایدی. قریش هر وقت شام برله صائو
 آلو یاصاب مکهدن شامغه مدینه آرقلی یوریلر، شوناقدن مسلمانلار
 اوچون بوش آصات ایدی.

مونه اوشبو واقعه لرنی صلطاو ایتوب یاوروپا خلقی آراسنده
 «اسلام دینی قلیچ قوتی ایله طارالدى» دیگان بتونله یبالغش، لکن مشهور
 بولغان بر مسئله باردر، که آکا بو اورنده جواب بیرب کیتو ضرر
 ایتمهس.

اسلام دینی قلیچ قوتی ایله جه یولدیمی؟

اسلام تاریخن بلگان کشیلرغه بویک معلوم مسئله بولسده آزغنه
 بیان قیلوفاندهدن طش بولماسه کیرک رسول اللهنک کوزگه کورنورلك
 عسکری، خلقنی ایهرترلك بایلغی، یاکه کشینی فورقترلق باشقه نرسه سی
 یوق ایدی. هیچ کمنی کوچلهب مسلمان ایتمه دی، اگر اش قوه که قاراب
 بولسه، اول وقتد توت بتونله ی دشمانلری یاغنده ایدی. دشمانلری شول
 قدر قوتلی ایدی، که مسلمانلرنی تله سه لر نیندای عذاب ایله عذابیلر
 ایدی. حتی اوچ یلغه یاقن ابوطالب محله سنده هیچ کمگه قاتشدرمای
 آصرا دیلر. اسلام دینی آکار قارامادی، همان آرتدی. مشرکلر اسلامنک
 نارالوینه قارشى قوللرندن کیلگان هر اشنی قیلدیلر، بولدر آلمادیلر.
 آخرنده مسلمانلر جدی آلمادیلر مدینه گه کوچدیلر. بس مکهده وقتده اسلام
 دینی قلیچ قوتی ایله نارالدى دیمک آیرماچق خطا بولادر.

مدینه گه کیلگاج صوغش قه رخصت بیرلدى. بو صوغش سیاسی
 براش ایدی، چونکه آندن صوگده هیچ کمنی اسلام دینن قبول ایتدررگه
 کوچله نمادی. اسلام دینی هیچ کمنی دین گه کوچله رگه بیورمادی. بلکه
 (لَا اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ) آیتی ایله کوچله ودن بتونله ی
 طیدی، معناسی: دینده کوچله و یوق. حقلق یاوز لقدن آیرلدى دیمکدر.
 اسلام دیننی بیان ایتکان قرآن دینده کوچله و یوق دیب تورغاچ نیچک

ایتوب اسلام دینی قلیچ آر قاسنده غنه جه یولدی دیب ایتور گه کیردک؟ بو
هیچ بولا تورغان اش توگلدر. نیندای ضور بهادر لر، اوز قومی
آراسنده باش بولوب تورغان ذاتلرنک مسلمان بولولری بیک عجب
روشده بولدی. حتی اسلام دینن بتره م دیب قلیچ کوته رب رسول الله
حضورینه بارغان کشیلر مسلمان بولدیلر. قارا، مکده حضرت عمرنک
مدینهده سعد بن عباده ایله اسید بن حضیرنک دین اسلامنی قبول ایتولورینی،
آنلرنی کم تکلیف ایتدی؟ موندن کورندی که، قلیچ نلکده مسلمانلر
قولنده توگل، بلکه دشمانلری قولنده ایدی. هیچ کم قلیچدن قورقوب
مسلمان بولمادی، بلکه تمام حق دین ایکانون آکلاب مسلمان بولدیلر.
لکن مکه مشرکلری اهل اسلامغه مکهده توررغه ایرک بیرمه دیلر،
بیچاره لر یورط جیرلرنده طاشلاب کیتەر گه مجبور بولدیلر. مشرکلر
آنک بلهن گنده قناعت ایتمه دیلر، رسول اللهنی یور طنده باصوب اوترر گه
انفاق قیلشدیلر. رسول اللهده الله تعالی دن اذن بولغاچ اوز یورطن
طاشلاب چقدی. مشرکلر هنوز اوترر گه ازله دیلر، توتوب کیترگان
یا اوترب کیترگان کشی لر گه یوز توه بیورر گه وعده لر قیلوب نی قدر
احمقلرنی قوتور تدیلر. ایندی بوندی مشرکلر ایله ن اهل اسلام اوزلرینی
صاقلار ایچون صوغش آچمای، نی قیلسونلر؟ بو صوغش نی کم دین صوغشی
دیب ایتور؟ شونک او چون نلک باری مکه مشرکلری ایله ن گنه صوغشرغه
امر بولدی. آندن صوگ باشقه لری مشرکلر گه یاردم ایتکاندن بارچه
مشرکلر ایله ن صوغشورغه امر بولدی.

قرآنده صوغش توغر و سنده غنی آیتلر اوشبو ترتیب اوزر مدر: اول
(أذن للذین یقاتلون بانهم ظلموا وان الله علی نصرهم لَقَدِيرٌ. الذین
أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقِّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ) آیتی نازل اولدی.
معناسی: ظلم قیلنولری سببلی صوغشوچیلرغه اذن بیرلدی، الله تعالی
آنلرغه یاردم بیورر گه کوچی یتکوچیدر. شونندای کشیلر، که آنلر
«بزنک ربز بر الله» دیب ایتکانلری سببلی اوز یورطلرندن هیچ تیش سز
چغار لدیلر دیمکدر. آندن صوگ «اوزگز ایله صوغشقان کشیلر ایله ن

سزده صوغشگز ، لکن چیک دن چقما گز ! الله تعالی چیکدن چغوب صوغش
 وقتنده تیش سز اش قیلو چیلر نی یاراتماس ، دیگان معناده آیت کیلدی .
 رسول الله ﷺ قریش ایله ن گنه صوغشدی ، لکن باشقه عربلر
 مسلمانلر غه ضرر قصد قیلوب قریش ایله بر لشکاندن همه عربلر ایله
 صوغشور غه بیورق کیلوب (وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً الْآيَةَ) آیتی نازل
 بولدی ، معناسی : مشرکلر نك بارسی ایله صوغشگز ! دیمکدر . صوگندن
 یهودلر خیانت قیلوب عهدلرینی بوزدیلر . مونه یهودلر ایلان ده صوغشماق
 لازم بولدی . آندن صوگ اهل اسلام غه ضرر قصد قیلو چیلر ، یادشمانلرینه
 یاردم ایتو چیلر ایله ن کیرهک اهل کتاب بولسون کیرهک باشقه بولسون
 صوغشماق لازم بولدی .

قبله ننگ کعبه الله غه ایله ندر لوی

ئلك نماز او قغانده رسول الله ﷺ شامده بولغان بیت المقدس كه قاراب
 نماز او قیدر ، لکن کو کلندن کعبه گه قاراب او قوسی کیله ایدی . واقعا
 رسول الله ﷺ هجرتینه ایکنچی یلنده بر نماز او قغانده کعبه گه قاراب نماز
 او قور غه بیورلدی رسول الله ﷺ آندن صوگ کعبه الله غه قاراب نماز
 او قور بولدی .

اوشبو یلده رمضان روزمسی فرض ، فطر صدقه سن بیرو واجب
 ایتلیدی . شولوق یلده زکاتده فرض قیلندی .

بو یلده رسول الله ﷺ مکه ایله مدینه آراسنده (ودان) اسملی اورنغه
 قدر قریش نك بر کاروانن قصد قیلوب بارسده توغری کیره المادی ،
 یولده بنی ضمیره ایلی ایله صلح قیلشوب قایتدی . آنلر غه هر وقت اهل
 اسلامغه یاردم ایتهر گه ، اگر اوزلرینه دشمان کیلسه اهل اسلام آنلر غه
 یاردم قیلور غه امان نامه بیرلیدی . رسول الله ﷺ آندن قایتوب اوزاقده
 تورمادی ، قریش نك شامدن کاروانی قایتقانن ایشتوب ایکی یوز قدر
 مهاجر ایله چقسه لرده کاروان اوزب کیتکاندن (بواط) دیگان بیردن
 بورلوب قایتدیلر .

آندن قایتقاچ ینه اوزاق تورمای ، قریش کاروانی نك بیک کوب

مال ایله یولغہ چقغانلاری ایشتمدی. اول کاروانده یکر می دن آرتق کشتی بولوب باشلاری ابوسفیان ایدی. بونلرغہ قارشى رسول الله یوز ایلی قدر مهاجر ایله چغوب مدینه ده ابو سلمه نی اوز اورنینه قالدردی. الم (فلاق) نی حمزه گه بیردی. عشیره دیگان اورنغہ بارب یتکاج قریش کاروانی اوتوب کیتکانی باندى. بو چغوده بنی مدلج ایله ن اتفاق قیلشوب قایتدی. شولای ایتوب هر چقغانده موکا قدری قریش دن اوچ آلا الماسه لرده اهل اسلام غه اتفاق داش قبیله لر شاقتی غنه بولدی. اسلام اهلی هنوز آرتا، قوتلنه بارا ایدی. شول وقت لرده کوز بن جابر الفهری دیگان کشتی مدینه خلقی نك ماللرینی قوالاب آلوب کیتکان ایدی. آنک آرتندن قوا چقسه لرده توغری کتیره آلامدیلر. قریش نك یوغاریده مذکور شامغہ بارغان کاروانی اوز اقلامی قایتور غه چغوب، مونى رسول الله ایشتمکانلکدن مشهور بدر صوغشی بولوینه سبب بولدی.

بدر صوغشی

بو صوغش هجرتدن ایکنچی یلده رمضان آینده واقع بولوب اولدن صوغش بولور دیب او یلاب چغلماغانلقدن اتفاقى توغری کیلگان بر صور واقعه در، قریش نك کاروانی شام غه بارب بیک کوب مال آلوب قایتور غه چقدی. باشلق لری ابوسفیان بولوب آنک ایله بر گه عمرو ابن عاص ده بار ایدی. بار مجموعسی ایلی کشتی گه یاقن ایدی. رسول الله بو کاروان نك چقغانون ایشتمکاج صحابه لرنى صوغشوب غنیمت آلور غه قر قدردی. کاروان نك حالن بلور ایچون طلحه بن عبیدالله ایله سعید ابن زید رضی الله عنهمانی شام یاغینه یبهردی. رسول الله صحابه لر ایله مدینه دن چغوب (روحاً) دیگان اورنغہ باردی. آنده اوزى نك عسکرینی قاراب واغراق کورنگان بالالرنی، آورولرنی کیری قایتاردی. ابن ام مکتوب مدینه ده رسول الله اورنینه امام توررغہ؛ ابولبابه الانصاری رضی الله عنه مدینه نی صاقلار اوچون قالدردیلر. مدینه نك یوغاری یاقارنده یوق بار سوزلر یورگاندن رسول الله مدینه نك یوغاری

ياقلا رينه هم شول ياق اول لرغه كوز بولسون او چون قبا اولينه عاصم
ابن عدی العجلانی حضرتلرینی بیهردی. حضرت عثمان نك كیفی یوقلغندن
همده زوجه محترممه لری رقیه رضی الله عنها آورو بولغانلقدن
بارا آلمادی. ابو امامه رضی الله عنه گه آناسی قاطی آورو بولغاندن
مدینهده قالورغه رخصت بیرلدی. باشقه صحابه لر همه سی رسول الله
صلی الله علیه وسلم ایله بر گه ایدی. اهل اسلام عسکری باریسی اوچ
یوزده بیش کشی گه ایرشدی. آلتمش دورت مهاجر، باشقه لری انصار
گرامدن ایدی. بتون عسکر گه باری اوچ آطلی بار: برسی مقداد بن
اسود، ایکنچیسى زبیر بن العوام، اوچنچیسى مرثدغنوی ایدی. یتمش
توه لری بولوب بارغانده نوبتله شوب شول توه گه آطلانور لر ایدی
حتی رسول الله صلی الله علیه وسلم ایله حضرت علی هم زید بن حارثه نك
اوچسینه بر توه بولوب، آنلرده نوبتله شوب آطلانور لر ایدی.
مهاجرین نك المینى مصعب بن عمیر کوتهردی. انصار نك ایکی المی
بولوب، برسی خزرج لر نك، ایکنچیسى اوس قبیله سی نك ایدی. صوگندن
بتون بیر یوزینی تتردکان اسلام ملتى نك برنجی اردوسی او شبودر.
رسول الله نك عسکر ایله چقغانون ابو سفیان ایشندی ده بیک تیزلك
ایله نضم بن عمرو الغفارینى یاللاب مکه گه بیهردی، «تیزلك ایله ن
بارب کاروان نی آلورغه مدینه دن چقغانلرینی خبر بیر!» دیب بیک
آشغچ یورر گه قوشدی. ضمضم بیک آشغچلق ایله یورب مکه گه
بارب بتون مکه خلقی نی قور قوغه توشوردی.

شول وقتده بر عجب اش بولوب کیتدی، شویله ۴۵: مکه ده عهد
المطلب قرى عاتکه بر توش کوردی. توشنده: توه گه آطلانغان بر کشی
کیلوب، «ای جماعت! اوچ کونگه قدر صوغش اورنینه یتشگزر» دیب
ندا قیلغاندن صوك ابی قییس طاغینه منوب بر زور طاشنی قوبتار ب
توبه ن تابا آتقانی، اول تیلوب و اقلانوب هر یور طقه برکیسه گی تیگانن
کوردی. ایرته گیسون عاتکه بوتوشنی توغانی عباسقه سوزیله دی، اول
«بو کونلرده قریش گه بر زور قایغو ایرشور» دیب تاویل ایتوب بونی
یاشرین توتارغه قوشدی. عباس مونی ولید بن عتبه گه، اول آتاسینه

سويلەدى. شوندىن بتون مەكە خەلقىنە خېر تاراتتى. بىر كۈندىن سوڭ
 عتبە بن رىبىعە، ئەنك توغانى شىبە، ابو جەھل، امىيە بن خەلف، زەمە بن الاسود،
 ابوالبختىرى ھەم قىرىشنىڭ باشقىە زورلىرى حىرم شىرىفدە غاتكەنك توغن
 سويلەشوب اوڭرغاندە خىزىت عباس كىلوب ئەنلرنك يانلرىنە اوڭردى.
 شول وقت ابو جەھل عباسقە تابا قاراپ: «سزنىڭ قىز توغانىڭز غە پىغمبىرلىك
 قاچان كىلدى؟ اى عبدالمطلب بالالىرى! ايرلر كىزدە پىغمبىرلىك دعواسى
 بولغانىنە قىناعت اىتمىسىز، اىندى خاتونلر كىزدە پىغمبىرلىك دعواسى قىلا
 باشلادى» دىب بتون عبدالمطلب نىسلىنە تىەرلىك سوزلر سويلەدى. ابو جەھل
 نك بو سوزى بتون مەكە اىچىندە شول كۈن فاش بولوب ىتدى، خاتونلر
 قولايغىنە قىر توشدى. كىچ بولوب عباس اوزىنىڭ يورطىنە قايتىچا عبدالمطلب
 او غللىرىنىڭ خاتونلرى عباس قاتىنە جىولوب عباسقە: «ابو جەھل نك سوزىن
 نىك اول قىر كۈتەرەسىز؟ ايرلر كىز حەقندە ابو جەھل نك سويلەمگان سوزلرى
 قالمادى، اىندى خاتونلر غە قىر تىرە باشلادى، ئەنك بو اشىنەدە جواب
 بىرى قالايسىز؟» دىب عباس نى بىك نىق شىلتە قىلدىلر. ابو جەھل گە يول قو يوب
 بىر سوزدە اىتمى قالغانى اىچون عباسقە بىك اوپكەلەدىلر. بو اش
 عباسقە بىك آغر كىلدى: «مۈنە طاك بولغاچ اول ياوز غە كىرەك بولغان
 جوابلرىن بىر ر من ئلى» دىدى. اىرتە بولغاچ عباس ابو جەھل دن، اىچماسام
 تىل اىلەن بولسەدە اوچ آلیم، دىب حىرم شىرىفكە باردى. ابو جەھل اىلە
 سوز گە كىلىشەرگە بىر بەھانە (صلىتاو) از لەب تورغاندە بىر كىشى كىلوب
 «اى قىرىش! شام كاروانى محمد قولىنە توشكانىچى تىزلىك اىلەن ىتشىڭز»
 دىب قىچقرا باشلادى. خەلق ھەر قايسى اول كىشىنىڭ قاتىنە كىتىدىلر. بس
 عباسقە ابو جەھل اىلە قىچقىرىش غە وقت قالمادى. بو كىشىنىڭ نى اوچون
 قىچقىرغانن، اشنىڭ اصلن توبىن بلور گە ھەر كىم جىولدىلر؛ صوراشدىلر.
 بو قىچقىرىچى ابوسەفىان بىەر گان ضەمضم بولوب چقىدى.

اشنىڭ توبى بلىدى. شام كاروانى اهل اسلام قولىنە توشو احتمالى
 ھەر كىم نى قوزغاتتى. ابو جەھل بتون مەكە اھلىنى صوغىشقى بار غە دىملەدى.

سھیل بن عمرو اوزى نىڭ اوتكىن تلى ايله هر كىمنىڭ غىرت و حمىت
 طمرلىرىنى قوزغا طرلق سوزلر سويلەدى. قىرىش نىڭ زورلىرى ھەممەسى
 ھەكە خىقن قوزغا طوب حاضرلەندىلەر، لىكىن عاتكە نىڭ كورگان توشى
 بايتاق كىشىنى اوى غە توشوردى، ابولھب اھل اسلام غە نىنداين زور
 دشمان بولسەدە. عاتكە توشوندىن اور كوب اوزى بار مادی. ابو جھل
 توغانندە دورت مك درھم آلاچاغى بار ایدی، شول آلاچاغى اوچون
 ابو جھل توغانى عاص بن ھشام نى يەردى. مونىڭ كىرى يىغە اوغللىرى
 عتبە ايله شىبەدە قالمق بولسەلر دە ابو جھل بىردە آنلر غە قالور غە ايرك
 بىر مادی. عتبە گە قالور غە، مەكىن دە توگل ایدی، چونكە ابوسفیان ايله قىرداشلىك
 داغى بىك قوتلى ایدی. امیە بن خلف «مىن قارىدىم، آندای اشلرنى اىندى
 مىن بولدىرا آلمام» دىب قالمق بولغان ایدی، ابو جھل برسورمە صاوتى،
 عقبە بن ابى معیط تاغى خاتون قىزنىڭ يىزەنە تورغان نرسەلرن، ايسلى مای
 صاوتلرن امیە نىڭ يورطىنە كىترب بىردىلر دە «خاتونلر شىكىللى قلىچدن،
 اوقدن قورققان كىشى گە خاتونلر كىى يىزەنە تورغان نرسەلر كىرەك»
 دىب مسخرە ایتدىلر. بو اشلرنى كوتەرب قالاسى كىلمەدى، امیە دە حاضرلە نوب
 كىتدى. عاتكە نىڭ كورگان توشى سىبىلى ابو جھل ايله عباس نىڭ آراسى
 بىك نىق بوزلغان ایدی. حتى بتون عبدالمطلب بالالىرى ابو جھل گە
 آچولرى بىك قايارغان ایدی، لىكىن زمزم صوى ايله صوغارو، كعبە
 معظمەنى عمارە قىلو شىكىللى اشلر عباس دە بولغانلىقدىن عباسقە قالو مەكىن
 توگل ایدی. باشقىلرى تاغى تلەر تلە ماس بارر غە مجبور بولدىلر. ھەكە
 خاقى ابولھب دن باشقىسى ھەممەسىدە حاضرلە نوب بىك آشخىچلىق ایلەن
 يولغە چقىدىلر، مەكە دن باشلاپ بىر اسملى بىر بازارلى اول غە قدر ھەر توقتاغان
 اورنلرندە ابو جھل، صفوان بن امیە، سھیل بن عمرو، شىبە بن رىبە، عتبە بن
 رىبە، قىس بن صبابە، عباس بن عبدالمطلب، ابوالبخترى ھەر كوننى اونار،
 طوقزار توه چالوب عىكرنى نوبتە شوب آشاپورلر ایدی. ابوسفیان
 ايسە آلار بارب يتكانچە ايكىنچى يوللردن يورب كارواننى قوتقارغان
 ھم بلىدىمك اوچون عىكر گە خىر كوندىرگان ایدی. مونى بىلتاچ
 مقصودلرى بولغان كاروان قوتلغاچ مشركلر قايتوب كىتەر گە تلەسلر دە

لكن ابو جهل هیچ گه ایرك بیرمه‌ی: «بو قدر عسکر ایله کیلگاج اهل اسلام دن اوچ آلمی کیتەر گه یارامی؟» دیب قریش خلقینی بدر گه قدر آلوب کیلدی. اخنس بن شریق کیری قایتورغه کیگاش بیرب، آنی قیل ایتمگانلر ایدی کیچ برلهن اول، بنی زهره قبیله سن آلوب کیری قایتوب کیتدی، «ایندی مالمز قوتلغاج مقصودمز بولدی، بز گه باشقه‌سی حاجت تو گل» دیدی. بنی عدی ئلك ده قریش ایله بز گه تو گل ایدی، آنلرده قایتوب کیتدیله.

رسول الله قریش کاروانینی صوراشه صوراشه کیله ایدی. (صفرا) دیگران بیر گه ایرشکاج مکهدن قریش نك بیک نق حاضرله نوب چقغانلرینی ایشتدی. ئلك برده بز ره وشچه بولور دیب اویلانماغان ایدی. ایدی نی اشلر گه کیرهك؟ کیری قایتمق عارلك ایدی، شونک او چون رسول الله صلی الله علیه وسلم کیگاش ایتوب اصحاب کرامغه: «سنی کیگاش بیر سن، کاروان نك آلدینه توشه‌زمی، یا ایسه قریش عسکرینه قارشى چغامزمی؟ الله تعالی میگا اکیسندن برسینی وعده قیلدی» دیدی بعضلر «بز کاروان او چون دیب کنه چقغان ایدک، بولای صوغش بولاچاغن بلسهك تاغنده حاضرله نوب رهك چقغان بولور ایدک» دیدیلر. بونلرنک سوزندن کاروانغه بارورغه تله گانلری بلندی. رسول الله بوسوزنی یاراتمادی ابوبکر الصدیق رضی الله عنه بیک یخشی سویلهب رسول اللهنی شادلاندردی. حضرت عمرده ابوبکر سوزینی قوتلادی. آنک او ستینه مقداد بن اسود رضی الله عنه میدانغه چغوب: «یار رسول الله! الله نك بیورغی نی بولسه بز آگا بوی صوندق، کیرهك قاید بباررغه بیورسا گده بز حاضر مز» دیدی. رسول الله مقداد سوزندن بیک راضی بولدی. ایندی انصار کرام حضرتلرندن برور سوز ایشته‌سی کیله ایدی. چونکه انصار مدینه ده رسول اللهنی صاقلارغه اوستلرینه آلغانلر ایدی، لکن مدینه نك طشقی یاغنده آنلرنک نی اشله یه چکاری معلوم تو گل ایدی. رسول الله انصارغه قاراب «نی ایته‌سز؟» دیدی. سعد بن معاذ «یار رسول الله! بز گه ایته‌سزمی؟ بز سیگا اوشاندى، الله تعالی طرفندن کیترگان نرسه لرنک هر قایوسینه ایمان کیتردک، سیگا ایهر زم، بوی صونار مز دیب عهد ایتدک. شولای

بولغاچ سزنى تله سه گز شونى بز گه بيور گز . سيني حلق اوزره
 پيغمبر ايتوب يهرگان الله حقى اوچون اگر ديگر گه كر سه گز بز
 سزنىك آرتكزدن ديگر گه كر رمز ، هيچ برمز قالماس . بز لر صوغش
 اهلى مز ، هيچ قايومز صوغشدن قور قماس . الله تعالى دن اميد ايتمه من :
 بز دن كوكلگز شادلانور لق اشلر كورر سز . اللهنىك بركتى اوزره
 اوز گزنى نر سه تله سه گز شونده تابا بار گز ، بز قالمامز « ديدى .
 رسول الله سعدنىك بو سوز ندىن بيك آرتق شادلانوب : « اللهنىك بركتى
 اوزره يور گز ! » ديدى . اهل اسلام عسكرى بدر اولينه باردى .

رسول الله : « سز گه سوينچ بيره من : الله تعالى ميگا ايكي طائفه دن
 برسيني وعده قىلدى . والله مين قرىشنىك اولوب ياتقان اورنلر ينى
 كوره من » ديدى . بدر گه كيلوب يتكاج : « بو اورنده فلان كشىنى
 اوترلور » ديب مشركلرنىك اوترله چك اورنلر ينى بره لب كور گازب
 يوردى . صو گندن همه سيده رسول الله ايتكانچه بولدى . اهل اسلام
 بدر اولينه ياقن بر اورنغه توشديلر . اول اورن قوملق بولوب
 يورر حال يوق ، آياق قومدن طيادر ايدى . قرىش خاتى ئلك كيلوب
 صو اور ينى آغانلر ، اهل اسلام صوسزلقندن زحمت چيگه لر ايدى .
 شيطان بعض بر ضعيفرهك كشىلر نى : « سز صوسزلقندن غنده هلاك بولوب
 بتهر سز » ديب قوتورتته ايدى . شول وقت الله تعالى قرىش خلقينىك
 كوكللرينه قور قو صالدى . اهل اسلامغه كوكل طنچلغى بيردى .
 ايرته گيسون رمضاننىك اون يدينچى كونى بيك پيخشى غنه يغمور ياودى ،
 گرله وكرلر آقدى . اهل اسلام صوغه طويديلر ، يرلرى ، آياق آستلرى
 يغمور ايله نغيدى مسلمانلرغه يورمك آصات بولدى . حباب بن المنذر
 رضى الله عنه توغرى فكرلى كشى بولوب رسول اللهغه : « بو اورنغه
 توشهر گه بز گه الله تعالى بيوره مى ، يا ايسه اوز فكر گز ايله اويلاپ
 شوشى اورننى معقول كور دگزمى ؟ » ديدى . رسول الله : « فكرم ايله
 اويلاپ شوشى اورننى معقول كوردم » ديدى . حباب رضى الله عنه :
 « ايندى فكر واجتهاد ايله بولغان اش بولسه بز گه مونده توررغه
 تيش توگل . مين بوندىن يوقارى منوب چيشمه باشينه توشونى معقول كوردم »

دیدى، رسول الله حبابنىڭ فکرنى معقول كورب عسكرنى اول اورندن
 قوز غاثوب چيشمه باشينه اور نلاشدردى. آندە بر زور كول كى
 چوقر قازيدىلر. چيشمه صوى آندە آغوب توشه تورغان بولدى.
 باشقه قىولرنى كومدىلر. بولاي اشلە گاج قريش صوسنر قالدى. سعد
 ابن معاذ: «يا رسول الله! سيڭا بر صالاش يا صيق، شوندىن قارارسن»
 دىب ايتوى بوينچە خرما بوتاقلردن رسول الله غە بر صالاش يا صادىلر.
 حضرت ابوبكر ايله ايكيسى شونده تورولر ايدى. سعد بن معاذ اوزى
 قلىچنى تا قغان حالنچە انصاردن بر آز كشى ايله قار اول تورە ايدى.
 قريش عسكرى تيمور گە چومغانى حالده آغە تابا يوردىلر. مشركلر
 مڭلەب بار ايدى. آنلرنىڭ بر يوز قدرسى آطلى، يدى يوز توهلى
 ايدى. موگا قارشى اهل اسلامدە بارى اوچ آطلى، يتمش توهلى كشى
 بار ايدى. مشركلرنىڭ عسكەر سانلرىدە اهل اسلامنىڭ اوچ الوشندن
 آرتق ايدى. مشركلرنىڭ الم لر ينى بر سىنى ز راره ابو عزيز، ايكنجىسى
 نصر بن حارث، اوچنچىسى طلحه بن طلحه كوتەرگان ايدى. هر
 ايكى طرف صفلانوب بر بر ينه قارشو كىلدىلر. مشركلرنىڭ الم لر ينى
 ابو عزيز بن عمير، آنىڭ قارشو سنده اهل اسلام المنى ابو عزيزنىڭ
 توغانى مصعب بن عمير توتقان، نيچك بولسەدە هر ايكى طرف اوزىنىڭ
 دشمانى ياغندە قرداشن كورە ايدى. حضرت ابوبكرنىڭ عبدالله اسملى
 اوغلى اوز ياننده اسلام عسكرنده بولغانى حالده، عبدالرحمن اسملى
 اوغلى مشركلر آراسنده ايدى. رسول اللهنىڭ آتاسى ايله بر توغان
 قرداشى عباس قريش طائفە سىنىڭ زورلردن بولغانى حالده آنىڭ توغانى
 حمزە اهل اسلام آراسنده بر آرسلان كى ايدى. عبدالمطلبدن
 صوك مكه خلقينه باش بولغان ابوطالبنىڭ بر اوغلى عقيل گە قارشى
 آنىڭ توغانى على تورا ايدى. رسول اللهنىڭ زىنب اسملى قزىنىڭ
 كياوى ابو العاص بن الربيع پيغمبر عليه السلامغە كياولك شرافتينه قاراماينچە
 مشركلر ايله بر گە كىلگان ايدى.

عربلر ئلك فقط نسل نسب ياغىن ياقلىلر، صوغشقه چقغاندە قايسى
 قوم، قايسى قىيلەدن بولوينە قاراب ياردم بىرەلر ايدى. بو صوغشده اول

عادت بوزلدى، آڭا بنوبلدى خىلاف بولوب موندە صوغشۇ بىردە
 قىرداشلىك، نىسل نىسبىلىك نى اويىلاب توڭل، بىلكە مىسلماننى مىشركىمى، اش
 فقط شوڭا قاراب دىن ايچون ايدى. عىبە رىبەه اوغلى بو اشلارنى
 اويىلادى دە قىرىش طائىفەسىنە قاراب: «اى جماعت! كىلەر، كىلەر ايلەن
 صوغشاق، اويىلاب قاراڭز: توغان اوزى نىڭ توغاننن يا اتاسى
 توغاننن يا باشقە جەتدىن قىرداشن اوتىرىچك. بو اش بولا قالسىە صوڭىدىن
 نىچك ايتوب قىرداش اوزىنىڭ قىرداشى نىڭ يوزىنە قارار. بو بولا تورغان
 اشى؟ هېچ! سىز مىنم سوز مىنى طىڭلاڭز، بو اشنى طاشلاڭز دە مىحمدىنى
 باشقە عربكە قويڭز. اڭر باشقە عربلر مىحمدىنى جىڭسە سىزنىڭ تىلە گانڭز
 بولا، سىز گە بىردە مىشقتە نەسى يوق، اڭر جىڭە آلەمىلر ايكان آندىن
 سىز گە بىردە ضرر كىلمى» دىدى. اوشبو رەوشىچە سوزلر سويىلەب مىكىم
 ابن حزامنى ابو جەل گە بىەردى ابو جەل اوزى نىڭ كو بەسىنى جايىلاب
 ماناشە ايدى، عىبە نىڭ سوزلرىنى مىكىم بىن حزام ابو جەل گە ايتىدى.
 ابو جەل اول سوزنى ايشىكاچ دە كو بندى: «آنى مىحمد سىحر لەدى، مىحمد
 ايلە بىزنىڭ آراغە اللە مىكىم ايتە نىچە قايتىمىز» دىب آنط ايتىدى. ھىر
 كىم نىڭ كىڭللىرىنى قوزغاتىلىق سوزلر سويىلى سويىلى آطىنە تىيوب
 صىقلارنى توزەتكىچ اهل اسلام قارشىسىنە باروب «بىز قاتىنە بارا آلما سىلق
 جىلوب بىر كىكان خىلق، جىڭلما سى بىر جىنتىق زى. بو كون مىحمد ھىم ايدە شلار ندىن
 اوچمىزنى آلاچاق مىز» دىدى. اوزلرى نىڭ جىڭولرىندە ابو جەل بىردە شىبەھە
 ايتىمى ايدى. چونكى، حال نىڭ طىشقى ياغىنە قاراغاندە قىرىش مىسكىرى اوزى
 كىوب، قوراللىرى تىتەرلىك ھىر ياقدىن حاضرلىكى توسىلى كورىنە ايدى.
 لىكن آنلردە معنوى قوۋە بىردە يوق ايدى. اهل اسلام دە طىشقى ياقدىن غەھە
 قاراغاندە قورقورلىق در جەدە بولسىدە لىكن معنوى قوۋە اهل اسلام دە ايدى.
 بو جەتدىن ابو جەل بىتونلى غافل ايدى. اهل اسلام دىن غىرتىنى ھىر
 نرسەدىن آرتىق كورىلەر، اولسەلر شىھىد كىتوب او جماعەت كرىچكىلرىنى
 كوز ايلە كورىگان شىكىللى اوشانوب اشلىلر ايدى. حاصللى مىسلمانلر
 بو صوغشە اولمىنى جانلرىنە زور مىنت صاناغاندە مىشركلر مونىڭ
 كىرىسىنچە اولمىدىن بىك نىق قاچالار ايدى.

ئلك رسول الله عبد الله بن جحش نى مکه طرفينه قریش نى احوالن بلوب قايتىمق ايچون اونلاب مهاجر ايله يبهركان ايدى. آنلر بىر كارواننى باصوب عمرو بن حزمى ديگان كشىنى اوترگانلر ايدى. شول عمرونىك توغايى عامر بن حزمى، ابو جهل نىك قوترتوى بوينچە ميدانغه چقدى: «واعمر واه، واعمر واه!» ديب قچقرب اهل اسلام غە اوق آتدى. اول اوق حضرت عمر رضى الله عنه نىك آزاد قىلغان قولى مہجوع رضى الله عنه گە تيوب، بيچارە شوندىن شهيد بولدى. صوغشده ايك ئلك شهيد بولغان ذات اوشبو مہجوع در. رسول الله آنى (سید الشهداء) دیدى، يعنى شهيدلرنىك خواجه ى ديمكدر. اول وقتده صوغشده ئلك مبارزە بولوب صوگندىن صوغش باشلانە تورغان ايدى. موندە عامرنىك «واعمر واه!» ديب اوق اطوى صوغش نىك مبارزەسى باشلانوينە سبب بولدى. بنى محزومدن براوز سوزلى اسود بن عبدالاسد ديگان كشى «يا مسلمانلرنىك كولندىن صو اچەرمەن، ياشول كولنى جيمرەمن بولماسە شوندىە اولەرمەن» ديب قلىچىنى صوزب آلغە يوگردى. حضرت حمزە آگا قارشى چغوب كول قاتندە اسودكە يتشدى، قلىچى ايله چابدى. اسود آرقەسى ايله شوندىە يغلدى، اوزى نىك ياوز لىغە اويلاغان باطل فکرمى بولدرام، آنظمى ييرينه يتكرام ديب اوزىنى كول گە آطدى. حضرت حمزە رضى الله عنه آنى كول اچندە اوتردى. رسول الله اهل اسلام نىك صفلىرىنى توزەتدى. قاي برسى صفدن آلغە تابا چغو براق تورغانلرىنى قولندەغى طاياغى ايله تور توب تيگزلەدى. «مىن بيورماس بورن دشمن غە هجوم ايتمەگز، لکن اوق آتارغە اوگغاي يىرتوغرى كيلسە اوق آتگز!» دیدى. هر ايكى طرف بيك قز شديلىر، صوغشورغە تمام آطلورغە تورديلىر.

مشركلرنى كيرى قايتورغە ديملەگان عتبه، كشى آراسندە درجەم توشەر، ديب قور قغابدن آلدن قوتورنوب يورى باشلادى. بر ياغينه توغانى شيبه نى، بر ياغينه اوغلى وليدىنى آلوب ميدانغه چقدى.

اوزلرینه مبارز [۱] صورادی، بنی نجاردن عفرادینگان خاتوننک
یدی اوغلی بولوب یدیسی ده بدر صوغشنده حاضر ایدی، شونلردن
عوف هم معاذاسملی ایکی یکت هم خزرج قبیله سندن عبدالله بن رواحه
رضی الله عنهم آنرغه قارشى چقدیلر، عتبه آنلردن «سز کملر؟» دیب
صورادی بونلر «بز انصار دن» دیدیلر، عتبه «بز نك» نزنك ایلهن اشمز
یوق، بزگه تیگداشلر مز چقسون» دیدی، رسول الله: «قالق ای عبیده،
طور ای حمزه، قوزغال ای علی!» دیدی، او چیسى طور دیلر، عبیده بن
حارث بن مطلب عتبه گه قارشى، حمزه شیبه گه قارشى، علی ولید گه
قارشى چقدیلر، اول وقتده عبیده آلتمش اوچ، حمزه ایلی سیگز،
علی یگر می بر یه شنده اولوب هر قایوسی قارشو سنداغی دشمانغه
قاراغانده یه شلری تیگز ده یورلك ایدی، هر قایوسی عرب نك بر نیچی
بهادر لردن ایدی، او چیسى ده میدان مبارزه گه چغوب عادت بو ینچه
اسملرینی شهر تارینی سویله دیلر، عتبه، شیبه، ولیدده «مونه یاری بونلر
تیگداش لریمز» دیب بر برینه قلیچ تارتدیلر، آلتی زور درجه لی
کشیلر نك مبارزه گه چغولری هر ایکی یاق خلقنی طب طن ایتدی، نی
بولور دیب هر کم قاراب تورالر ایدی.

حضرت عبیده عتبه ایله صوغشوب بر سن برسی یار الادیلر، لکن
بنونله ی اشنی بترشه آلمادیلر، حمزه ایله علی ایکسی ده بر حمله ده دشمانلرینی
اورب جهنم گه یهردیلر، شولار اوق عتبه نیده اوترب حضرت
عبیده نی رسول الله حضورینه آلوب کیلدیلر، عبیده آیاغنداغی یاره دن
قان آقغانی حالده رسول الله یانینه کیلوب: «مین شهید می؟» دیب صورادی
رسول الله آنک شهید بولووی، اور نینك (جنة الفردوس) ده بولا چاغی
ایله سوینچ پیردی، عبیده موندن بیک شادلاندى، حتی گوزهل بیتلر سویله دی.

(۱) بورنعی زمانده صوغشیلر قلیچ ایله بولغاندن عسکر آراسنده بهادر راق
کشی دشمان عسکری قارشى سینه چغا، اول «مین فلان اوغلی فلان» دیب اوزی نك
کم ایکنن ایته، آندن صوگ بر آز ماقتانه، دشمان نی قورقتورغه طریشه در ایدی،
اوزی نك بهادر لقی لرینی سویله گاچ دشمانغه قارشى: «میگا چغارلق کشی بار می؟
بولسه چقسون» دیب قچقره ایدی، شول کشی نی هم آنک قارشى سینه صوغشورغه
چقغان کشی نی (مبارز) دیرلر ایدی، مبارزلر برسون برسی اوتیر گاچ صوغش
باشلانور ایدی.

لكن يار هسي آغر اولدغندن اوچ كون صو گره مدینه گه قایتشلی یولده وفات بولدی.

بـ و رهوشچه مشركلار نك الو غلر نندن اوچ كشي نك بر يولى يوق بولوى مشركلارنى بيك قايغولى قیلدی، لكن ابو جهل هنوز مشركلارنى صوغشقه قز شدیره، « سز عتبه ایله شیبه گه قاراماگز، آنلر ترتیسز قیلاندیلر، سز صوغشگز » دیب مشركلارنى دیملى ایدی. حضرت ابوبکر اوغلى عبدالرحمننى مشركلار آراسنده كور گاج رسول الله دن اوغلى ایله صوغشورغه رخصت صور ادى رسول الله: « سین مینم كورر كوزم، ایشتور قلاغم اور نونده سك » دیب رخصت بیر مه دی. ایكى یاقده بر برسینه یاقن کیلوب هر یاقدن بيك قاطى اوق آطا باشلادیلر. خزرج قبيله سندن حارث بن سراقه دیگان یكت آرتدن طورب بهادر لرنك صوغشولرینى تماشا قیلا ایدی، دشمان طرفندن آتلغان بر اوق آگا بارب تیوب بیچاره نى شهید ایتدی. انصار دن نلك شهید بولغان او شبودر.

رسول الله اوزینه یا صالحان كوله گه لك صالاشده: « یارب! میگا وعده ایتكان یاردمك نى بیر! » دیب دعا قیلا ایدی. شول وقتده یگل گنه یقوغه كیتوب، حاضر جلمایوب اویاندى: « سوينچ یا ابابكر! جبرائیل علیه السلام فرشته لر ایله یاردم گه کیلدى » دیب سویله دی. آندن صوك اوزى نك كو به سینی کیوب (سیهزم الجمع ویولون الدبر) آیتینی اوقوغانى حالده كوله گه لكدن چقدى. معناسى: جینتق قوولوب تیزدن آرتلرینى بیرر لر، دیمكدر. بو آیت نك آلدنده (أم یقولون نحن جمیع منتصر) آیتیدر. معناسى: بز یار دیملى جیگلمه س بر جماعت مز، دیمكدر. بونسی ابو جهل نك: « بز قاتینه بارا آلم اسلق جیلوب بر ككان خلق، جیگلمه س بر جینتق. بو كون محمدیلردن اوچ آلور مز » دیب ایتكان سوزینه اشار تدر.

نلك مدینه خلقى نك حیوانلارینى قووب كیتكان كرز بن جابرد، مشركلر گه یاردم گه کیله ایكان، دیگان خبر ایشتلوب مسلمانلر بر آز

قايغولى بولغانلر ايدى . رسول الله فرشته لرنىڭ ياردىمگە كىلگانون
 خبر بىر گاج شادلاندىلار كرز بن جابر كىلور گە اويلاسه دە مشركلرنىڭ
 جىڭلگانون ايشتوب كىلمگان ايدى . شول وقتدە بىك قاطى جىل چغوب
 كشى كشىنى كورمەسلك بولدى ، بو فرشته لرنىڭ كىلورلى ايدى .
 رسول الله (سيهزم الجمع) آيتنى اوقوب كورمەسون كىوب كوله گە لىكن
 جقغاج ، براوچ واق طاش آلوب : « شاهت الوجوه » دىب دشمانلرغە
 آتدى ، معناسى : يوزلر قارە وقىح بولسون ! دىمكدر . اول طاشلار
 مشركلرنىڭ كوز ، بورون تيشكلرىنە بارب كردى ، باشلرىنى تمام
 قاڭغرايتدى . بو ، رسول اللهنىڭ معجزەسندن بولوب قرىشنىڭ جىڭلورىنە
 سبب بولدى .

اوشبو اشلر ، يعنى اول داوول چغارب فرشته لر كىلورى ، ايكنچى
 عتبه ، شىبه ، وئىدلرنىڭ بردن اولىب يوق بولورلى ، اوچنچى رسول الله
 آتقان واق طاشدان مشركلرنىڭ باشى ايلەنوب قاڭغرايوى ، كىبى سببلر
 ايلە مشركلرنىڭ تمام تىز بولورلى يوشادى ، كوكل لرىنە هر ياقدن
 قورقوتوشدى . شول وقتدە كىسەكتون گنە رسول الله هجوم ايتەر گە
 امر بىردى ، همدە : « هر كم بوكون دشماندن كىرى دونماى نق صوغشوب
 شهيد بولسە ، الله تعالى آنى اوجماحقە كرتەچكدر . بوكون شهيد
 بولغانلرغە فردوس اوجماحقى حاضر ، رضوان آنى كوتوب تور » دىب
 صوغشقه قز قدردى . رسول الله بو سوزلرنى سويلەگانده خزر ج
 قىلەسندن عمير بن حمام دىگان كشى خرما آشيدى ايدى . اوجماح
 سوينچنى ايشتكاچ قولنداغى خرمانى ارغندى دە : « اوجماحقە كرر اوچون
 شول ياوزلر قولندە اولەر گە كىرەك موني ؟ يارى آلاى بولسە » دىب
 قلىچن آلدىدە شهيد بولورغە قزغراق سوزلر ايلە كويلى كويلى
 مشركلر آراسىنە كىتدى . كويلەب جىرلى جىرلى شهيدلكنىڭ
 ثوابلرىنى سويلەب قاچى ايلە چابا ، تلى ايلە كويلى نىچە مشركنى جهنم گە
 يەرب آخرىدە اوزىدە شهيد بولدى . اوق ايلە ئلك شهيد حارث
 ابن سراقە بولسە ، قلىچ ايلەن ئلك شهيد بولغان كشىدە اوشبو عميردر .
 عفرا خاتوننىڭ الوغ اوغلى عوفنىڭ شهيد بولاسى كىلە ايدى .

اوستينه كيگان كوه سيني «بو كوه به ميگا شهيد كيتەر گه او گفایسز ایتة»
 ديب صالدي ده قايچيني آلوب مشركلر آراسينه كروب نيچه مشركني
 اوتر گاج اوزي شهيد كيتوب مرادينه ايرشدي (رضي الله عنه). باشقه
 صحابه لر دخي تورليسي تورلي ياقدن قايچ لوري ايله هجوم ايتوب
 مشركلر آراسينه كروب كيتديلر. الله نك آرسلاني حضرت حمزه
 قايسي توغرودن هجوم ايتسه تمام آرقا طرفلرينه قدر جروب چغادر
 ایدی. آنك كمي ايكنچي آرسلان بولغان حضرت علي هر بر قارشى سينه
 توغرى كيگان مشركلرني قره ایدی. قریش نك ضرورلر نندن زمعه بن
 الاسود حضرت حمزه ايله علي قارشى سينه توغرى كيلوب آنى اوترديلر.
 زمعه نك توغانى عقيل ده اوترلدى. بنى سهم باشلر نندن عمرو بن العاص
 ابوسفیان ايله برگه بولغاندن بو صوغشده بولنمادی. بنى سهم دن منبه
 ابن حجاجنى ابويسر الانصارى چابدى. آنك توغانى نبيه بن حجاجنى
 حمزه ايله سعد بن ابى وقاص چابديلر. منبه اوغلى عاصنى دحيده
 ابو العاص بن قيس سهمى نى علي رضي الله عنه چابوب، چابقان برسى
 اولب جهنم گه كيتديلر. ابوسفیان اوزى بو صوغشده بولماسه ده اوغلى
 حنظله بار ایدی، اولده اوترلدى.

قریش نك زورلر نندن عمرو بن عثمان (حضرت طلحه نك عمى در)،
 حضرت خديجه نك توغانى نوفل بن خويلد، عبیده بن سعید بار سیده
 ياش آرسلان حضرت علي قايچندن اوتديلر. قریش نك زورلر نندن
 م باشلر نندن ابوالبختري بن هشام ده مجدر بن زياد قولنده اوترلدى
 اهل اسلام نك ايك ياوز هم قوتلى دشمانى بولغان ابو جهلنى اوترر
 ايچون صاغاللاوچيلر كوب ایدی، حتى ابوقيس بن الوليدنى ابو جهل
 ديب بلوب حضرت حمزه اوتردى. حضرت علي ده عبدالله بن المنذر
 ديگان مشركني ابو جهل ديب بلوب اوتردى. شول آرا ده مسعود بن
 امية المخزومي ايله اسود بن عبدالاسد ده حضرت حمزه قايچندن اوترلدى.
 ابو جهل ياوز يتمش ياشنده اوتكون كوزلى، قورقنچ يوزلى
 قارشى، كيرى بتكان بر لعين بولوب «آنام مينى شوشى كون اوچون
 توغردى» ديب بهادر لى كورگازر، مشركلرني همان صوغشقه قزدر

ایدی، اوزینک عشیرتی بنی مخزوم یکتلری ابو جهل نك ایلەنە سندن چولغاب قارا اوللاب یوریلر، آنی بیک صاقلی لر ایدی، شول سبلی ابو جهل قاتینە بارا آلایلار ایدی. ایکی عسکر بر برینە قارا قارشلی کیلوب یتکاندە حضرت عبدالرحمن بن عوف صوغش صفندە بولوب ایکی یاغندە یاب یاش ایکی یکت کورب شونلرنک برسی عبدالرحمن نك جیگندن تارتوب آقرین غنە «قرداشم! سین ابو جهلنی طانی سگمی؟» دیب صور اغان، عبدالرحمن «مین آنی طانیم، صوگ سین آنک بلەن نی اشلیسک؟» دیب صور اغان. یکت «سین طانوساک آنی میگاکور گاز، مین الله ایله عهدایتدم: ابو جهلنی کور گاچدە آگا حملە قیلامدە آنی اوترەم یاشول یولدە شهید کیتم» دیدی. ایکنچی یاغندەغی یکت ینە شولای ابو جهلنی صور اب شول سوزنی ایتکان.

عبدالرحمن بن عوف: «های، خطرلی وقتدە تجربە سز مالایلار آراسندە قالدیم» دیب کو گلندن قور قوب او یلانوب تور غاندە، اول یکت لردن شونداغی غیرت حمیت اهلنی نك سوزی چغوغە عجب لەنگان. بو ایکی یکت مذکورە عفر ا دیگان خاتون نك او غللیری معاذ ایله معوذ ایمشله. بونلر شوشی سوزلرنی تمام ایتوگە بنی مخزوم یکتلری ایله چولغانغان دونغز کتوی کی جیلشوب ابو جهل نك کیلگانون کورگانلر. عبدالرحمن معاذ ایله معوذ گە «ئەنە، سز صور اغان ابو جهل کیله» دیب کور گازو گە معاذ ایله معوذ ایکسیدە چبی گە توشکان قار چغا کبی ابو جهل گە بریولی هجوم و حملە ایتدیله، حالبوکە انصار دن معاذ بن عمرو بن جموح دیگان کشی دە ابو جهلنی کوزەتوب یوری ایکان. اول فرصت تابوب ابو جهل نك آیاغینە چاقان، لکن ابو جهل نك او غلی عکر مە قلیچ ایله آنک قولن یار الاغان ایدی. شونک اوستینە عفرانک او غللیری مذکور معاذ ایله معوذ یتشوب ابو جهل نك اشن بترگانلر. ابو جهل اوزینی عرب نك ایک الوغسی هم شرافتلی سی دیب طانی، مدینە اهلنی باغچه چی، ایگن چی بولغاندن آنلرنی بیک خور کورە ایدی. آنلر قولندە اولوینە بیک خور لاندی، «میننی ایگنچی دن باشقە کشی اوترسە چی!» دیدی. شول وقتدەر سول الله صلی الله علیه وسلم: «ابو جهل،

نى اشلى، آنك حالن بىلگان كىشى بارمى؟» دىب صور اغاچ عبد الله بن مسعود رضى الله عنه كىتىدى. ابو جهل يانينه باردى. اول وقت ابو جهل جان يىرب ياتا ايدى. عبد الله بن مسعود ابو جهل نك صقالندن توتىدى، آياغى ايله موينينه باصدى، ابو جهل كوز لرىنى آچدى. ابن مسعود: «ابو جهل سىنمى؟» دىدى. ابو جهل نك جانى بو غازينه كىلوب يتكان بولسەدە همان شول ياوز لغندە بولوب عبد الله بن مسعودكە: «ھاي، قوى كتوچىسى، بىك بىوك يىر گە چىغان سىك ايكان، بر زور كىشىنى بتون قوم قبىلەسى ايلەن اوترو ئەلى گنە بولغان اش نو گل. قايسى ياق چىگدى؟» دىدى. ابن مسعود: «كورەسك بيت اهل اسلام چىگدى» دىدى. ابو جهل نك امىدى كىسلدى، لکن ياوز لغن ھنوز طاشلامادى، «محمدكە ايت، ئلكدە آنك دشمانى ايدم، ايندى دشمانلغم تاغندە آرتدى» دىدى. آخر صولودەدە ايمانغە كىلمەدى. ابن مسعود رضى الله عنه كچكە گەودەلى ايدى. آنك ابو جهل نك باشىن رسول الله حضورينه كىتروى تماشا قىلوچىلرغە قزق توسلى كورنە ايدى. «موزە اللەنك دشمانى ابو جهل» دىب رسول الله حضورينه كىتردى. رسول الله، اللە تعالى گە شكرانە قىلدى، «بو امت نك فرعونى اوشبودر» دىدى.

عفرا خاتون نك اوغلى معوذنى قدر مشركلرنك باشىن بترگاندىن صوك اوزى دخى شھىد بولوب اللە تعالى نك رضوانينه كىتىدى، آزغە ئلك توغانى عوفدە شھىد بولغان ايدى. شول وقتلردە ابو جهل نك توغانى عاص بن هشامدە ھلاك بولدى. قريش نك مشھور باشلرندن طعيمة برەر مسلماننى شھىد ايتكاندىن صوك حضرت حمزە قلىچندن كىچدى. اوشبولارنى كور گاج مشركلر ھمەسىدە قاچارغا باشلادىلر. قاچا آلغانلر قاچدى، قاچا آلغانلر اسير بولوب اهل اسلامغە توتقون توشونى جانينه منت بلدىلر.

قريش نك بر نچى درجە باشلر ندىن اميە بن خلف اوزى قارطھم زور گاودەلى ايدى. صوغش نك آقتغينه قدر طوردى، آخرندە اوغلى على ايله بر گە عبدالرحمن بن عوف حضرتينه اوزلرىنى طابشررغە مجبور بولدىلر. ابن عوف ئلكدىن طانشلق لرى بولغاندىن آنلرنى

صاغ قالدر مق اوزره اسير آلورغه اويلا ب سو يله شكانده اميه بن خلف:
 «شول تيمر لر گه چولغانوب صف لرنى يرتقان بهادر كم ايدى؟» ديب
 صورادى. ابن عوف دخى: «اول رسول الله نك عمى حمزه ايدى» ديب
 جواب بيردى. اميه بن خلف: «بزنى بو حالگه شول توشوردى» ديدى.
 آنلر بو سوز لرنى سو يله شوب تور غانده اميه بن خلفنى بلال رضى الله
 عنه كوردى ده: «اى انصار! مونه كافر لرنك، فاجر لرنك باشى اميه بن خلف،
 اوتر گز آنى!» ديب قچقردى. آنى ايشتو ايله عفرا خاتون نك او غلى معاذ
 بر نيچه كشى ايله كيلوب اميه نى اوترديلر. شول آرا ده اميه بن خلف نك
 او غلى على نى عمار بن ياسر رضى الله عنه اوتردى. ايندى اهل اسلام
 آيرماچق جيگوب قريش مشركلرى بيك قاتى جيگلديلر.

اهل اسلام دن صوغش ميداننده توشوب قالغانلر ايله مجروح
 بولوب صو گندن وفات بولغان شهيدلرنك بار مجموعى اون دور ت،
 آلتيسى مهاجرلردن، آلتيسى خزرج قبيله سندن، ايكيسى اوس قبيله سندن
 ايديلر.

قريش مشركلرينك ميداننده اوترلگان لرى يتمش كشى بولوب
 يكرمى دور تى اشراف قريش دن ايدى. بو صوغشده يتمش كشى اهل
 اسلام قولينه اسير توشديلر. بونلرنك آراسنده رسول الله نك عمى عباس،
 آتاسى ايله بر توغان نك او غللى عقيل بن ابوطالب، نوفل بن حارث
 ابن عبدالمطلب، كياوى ابوالعاص بن الربيع اشراف قريش دن ايديلر.
 بونلر صو گندن بار سیده مسلمان بولديلر. مصعب بن عمير نك توغانى ابو عزيز
 ابن عمير دخى اوشبو اسير لر آراسنده بولوب شول صوغشده اسلام دينى
 ايله مشرف بولمشدر. سهيل بن عمرو والعامرى خالد بن هشام المخزومى
 ابى بن خلف نك او غلى عبدالله دخيده حضرت سوده نك توغانى عبد بن
 زمعه، وليد بن الوليد، اميه بن خلف نك آزاد قيلغان قلى نسطاس، شول
 اسير لر آراسنده اشراف دن ايدى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم اولك لرنى كومه رگه بيوردى: اوترلگان
 قريش باشلقلرى بر قيو اچينه سالنديلر. اميه بن خلف كو بهسى اچنده
 ششكان سببلى اوترلگان اور نونده كوملدى، اوستينه بر آز طاش، توفراق

طاشلادیلر، باشقەلری تاغن قایسی قایدە کوملیدیلر. اهل اسلامنک جیگگانون خبر بیر مک اوچون سوینیچ آلورغە زید بن حارثە رضی اللہ عنہنی مدینە گە بیەرلیدی. زید باریب سوینیچ بیردی، لکن زید بارغاندە مدینە خلقی یا کاغنه رسول اللہ قزی حضرت رقیهنی دفن ایتوبکنە تورالر ایدی. اسیرلرنی قاچماسونلر اوچون بوغاولادیلر. آنلرنی بوغاولارغە حضرت عمر بن الخطاب قە بیورلمش ایدی. حضرت عمر اسیرلرنی بیک قاطی بەیلەگان، عباس دە شونلر ایله برابر نق بەیلەنگان، کیچ عباس اگراشور ایدی. رسول اللہ عمی عباسنک اگراشوینی ایشتوب قرغاندی، کوزینە یوقو کرمدی. انصار کرام رسول اللہنک یوقوسز کیچ اوز درغانون ایشتکاج بعضیلری عباسنک باولرینی چیشدیلر. شول حالنچە آزاد ایتلون صورادیلر. لکن اسیرلر حقندە وحی کیلمەگانی سببلی آنلر حقندە اوی، اجتهاد ایله اش قیلمق لازم ایدی.

رسول اللہ صحابەلر ایله کیگاش ایتدی. حضرت عمر «یا رسول اللہ! بارسى ننگدە موینن کیسدر» دیدی. سعد بن معاذدە شول فکردە بولدی. رسول اللہ بیک رحیم شفقتملی بولغاندن بو سوزنی قبول ایتمدی. یاگا باشند «اسیرلر حقندە نی قیلاسز؟» دیدی. حضرت عمر ینە طوردی «یا رسول اللہ! آنلر مشرکلرنک باشلریدر. بارسى ننگ موینن کیسەرگە کیرەك» دیدی. اولگی فکرنده نق طوردی. حضرت ابوبکر «اسیرلردن حق آلوب قوتلدرمق مصلحت بولسە کیرەك» دیدی. رسول اللہ ابوبکر رضی اللہ عنہنک سوزینی معقول تابدی. دورت مک درهم برابرینە قوتلدرورغە بیوردی. فقط یاوزلقلری چیکدن طش بولغان عقبە بن ابی معیط ایله نضر بن الحارثنی مدینە گە بارشلی یولده اوترتدردی. رسول اللہ بدرده اوچ کیچ قالوب قومی ایله مدینە گە قایتدی. اسیرلر ایله غنیمت مالی دە برگە ایدی. آنلرنی صاقلارغە بنی نجاردن عبداللہ بن کعب کە بیورلغان ایدی. ئلك قریشنک کاروانینی بلمک اوچون جاسوس کبی ایدب بیەر لگان طلحه ایله سعید بن زید رضی اللہ عنهما از لہب تیکشرب مدینە گە قایتوب رسول اللہ آندە بولماغاچ آنک

آرتدن بدر گه تابا كيتكانلر ايدى. يولده اوچراب رسول الله نك
 جيتگانون تبريك ايتديلر. صقرا بوغاز ندن چقغاج غنيمتني تيگز
 ايدب رسول الله صحابه لر گه بوليب بيردى اسيرلرني يولده قالدرب
 اوزى مدينه گه قايتدى. بر كوندن صوكت اسيرلر دخى كيتردى.
 رسول الله اسيرلرني صحابه لر گه طار اندى: «آشاو اچولريني ياخشى
 قارا كز!» ديدى. رسول الله ايتكاج هر كم اوزنده گى اسيريني ياخشى
 آشاتوب اچرتوب تريبه قيلديلر.

رسول الله نك عمى عباس شاقطى غنه باى ايدى. مكه دن صوغشقه
 چقغانده خاتونى ام الفضل غه بايتاق غنه آلتون بيرب: «اگر ميگا بر حال
 بولسه بو آلتون بالالرم ايله سيگا بولور» ديدگان، آنى بير گانده ده،
 ايتكانده ده هيچ كم يوق، بوسرنى خاتونى ايله عباس اوزى گنه بله،
 باشقه كشى بلمه گان ايدى. صوغش كيرك ياراغينه اوزى ايله ده بر آز
 آلطون آلغان بولسده، آنسى اهل اسلام طرفندن غنيمت ايتوب
 آلغان ايدى. رسول الله عباسقه «سين اوز گنى ده توغانو كمت اوغللرى
 عقيل ايله نوفل نیده آقچه لرن تولده آل!» ديدى. عباس حاضرده
 اوزنده مالى قالماغان سويله ب صوغشده قولندن آلغان آلطون غه
 حسابلاب آزاد قیلولارن اوتندى. رسول الله «سينك بز نك ضرر مزغه
 آلوب كیلگان آلطون لر گنى سينك فائده گامير ميبز» ديدى. عباس نك
 اول سوزن قبول ايتمه دى. عباس «يامينى قولمنى صوزب تله ندره سگموني؟»
 ديدى رسول الله «صوكت خاتونك ام الفضل غه بير گان آلطونلر»
 ديدى. حالبوكه اول آلطونلرني بير گانده هيچ كم يوق ايدى. عباس
 «آنى سيگا كم خبر بيردى» ديب صورادى. رسول الله «رېم خبر بيردى»
 ديدى. عباس «مين شهادت بيره من، سين البته راست پيغمبر سكت» ديب،
 شول وقت كلمه شهادت كيترب مؤمن بولدى. لکن اسيرلك حقى همان
 كچلمه دى. باشقه اسيرلر كى قوتلو حقن توله ب مكه گه قايتدى. مكه دن
 قوتلو آقچه سين كيترب باشقه اسيرلر دخى بره م بره م قايتا باشلاديلر.
 آقچه توله رگه حالى يتمگان كشى لرنك يازو بلاگانلرى انصار دن
 اوبار بالاغه يازو اوگر دتمك، يازونى اوگره توب يتكر گاج هيچ مانع سز

مکه گه کیتمک اوزره مدینه ده قالدر ایدی، مکه خلقی چیت پادشاه بیرینه
(غرانیتسه) گه بارب صاتو آلو ایله شغل له نگان سبیلی یازو بله لر،
مدینه خلقی آراسنده یازو بلگان کشی آزایدی. بو تدبیر ایله مدینه ده ده
یازو بلوچی کو بهیدی.

رسول الله نك قزی زینب هنوز مکه ده ایدی. بدر صوغشنده
کیاوی ابو العاص بن الربیع مدینه ده اسپر بولوب یاتا ایدی. حضرت
زینب که آناسی خدیجه زینب نی کیاو گه بیرگان کونی بر موین باوی
بیرگان ایدی. زینب اوزی نك ایری ابو العاص نی قوتلدر مق او چون
شول موین باوینی بیهردی. مدینه ده آنی بازارغه چغاردیلر. رسول الله
قزی نك موین باوی بازارغه چغوی صحابه لر نی بیک اثر له ندردی.
رسول الله نك ده بیک کوکلی نچکهردی رسول الله «اگر مصلحت
کورسه گز، زینب نك کیاوینی آزاد قیلگز، بدل او چون بیهرگان
نرسه سنده کیری قایتار گز!» دیدی. لکن زینب نی مدینه گه بیهرمک نی
شرط قیلدیلر. ابو العاص مکه گه قایتدی. رسول الله زید بن حارثه نی
انصار دن بر کشی ایله قزی زینب رضی الله عنهان آلو رغه بیهردی.
آبلرغه «سن فلان اورنغه بارب تور گز، زینب کیلوب یتسه آنی
آلوب قایتگز» دیدی. زینب رضی الله عنها: «ابو العاص میگا مدینه گه
قایتورغه ایتکاج حاضر له نه باشلادم، مین حاضر له نوب یور گانده عتبه
قزی هند تو غری کیلدی. اول میگا «ای محمد قزی! مین ایشتم سین
آتا گا قایتماقچی بولاسک ایکان» دیدی. مین یوق دیدم. هند «ای آتام
ایله بر توغان نك قزی! قایتمه، اگر سینک کیره ک نرسه ک بولسه یا سفر
او چون یا آتا گا ایرشور او چون نرسه گنه حاجتک بولسه ده مینده بار.
ایرلر آراسنده بولغان اش خاتونلر آراسینه کر می اول» دیدی. اول،
بونلر نی قیلاسی کیلوب یاخشی نیت ایله ایتدی، شولای بولسه ده مین
قور قدم» دیب سویلیدر.

زینب حاضر له نوب یتکاج قاین آغاسی کنانه برتوه آلوب کیلدی.
زینب توده گی هو دج (شردف) که منوب او طردی. کنانه جه یه سن او قلرن

آلدى. مۇنى قىرىش خلقى كورب تورلى سوزلار سويلەشدىلار. شۇندىن
 صوڭ آرتىدىن چىقىدىلار. (ذى طوى) دىگان اورنغا يتكاش آرتىدىن كىلۇب
 يتدىلار. ايك ئلك هبار بن الاسود كىلۇب يتدى دە زىنب كە اوق آتام
 دىب قورقتى. حضرت زىنب ھودجىدە ايدى. كنانە تزلەندى دە بىر كزده
 ياقن كىلمە كز آتام دىب جاھىيە سىنە اوقنى جايلاب قويدى كشىلر كىرى
 چىگىدىلار. شۇندىن صوڭ ابوسفيان قىرىشنىڭ زورلىرى ايلەن كىلدى دە
 توقتاب كنانە گە (سىن بىر گە آطما، بارب سىننىڭ ايلەن سويلەشە مەز گنە بىر)
 دىدى. كنانە جاھىيە سىن قويدى. شۇندىن صوڭ ابوسفيان كىلدىدە «سىن
 درىتىن اويلا ماغان، بىزنىڭ قايقومىزنى بىلەسەڭ، مەمدىن بىر گە نى كىلگەنۇن
 بىلەسەڭ، ھەر كەمنىڭ كوز آلدىندە آننىڭ قىزىن آلۇب چغوب باراسەڭ.
 كشى مۇنى بىر گە خورلىق دىب اويلا. بو بىزنى باصو بولا. كشى
 ايتور: قىرىش تامام ضەيف لەنگان، مەمدىننىڭ قىزى تامام قىرىشنىڭ كوز
 آلدىندە مەدەن چغوب كىتىدى، دىورلر. اول خاتۇننى آتاسىدىن آيرىب
 توروونىڭ بىر گە بىردە حاجى يوق. سىن ئلى اول خاتۇننى (حضرت
 زىنبنى) كىرى آلۇب قايت، خلقىنىڭ طاوشى باصلسون. كشىلر
 «ئلى ابوسفيان مەمدىننىڭ قىزىدە يەرمى كىرى قايتاردى» دىب سويلەسونلر.
 آندىن صوڭ يەشەرىن گنە سويلەش دە آتاسىنە قايتارسەڭ» دىدى. شۇندىن
 صوڭ زىنبنى كىرى قايتاردى. خلقى طاوشى باصلغاچ، بىر كۇننى كىچ
 كنانە زىنبنى چغاردى. زىد بىن حارثە ايدەشى ايلە توغرى كىلدىلر.
 كنانە زىنبنى آنلرغە تابشردى. آنلر آلۇب قايتوب رسول اللەغە
 تابشردىلر. اسىرلر آراسىدە ابوعزە الجەمى دىگان شاعر، بو كۇندىن
 صوڭ اسلام ضررىنە سوز سويلەمەس شرطى ايلە آزاد قىلىندى.
 مطلب بن حنطب ھەمدە صفى بن رفاعە بوش آزاد قىلىندىلر.

رسول اللە كىاوى ابو العاص نىڭ اسلامى.

ابو العاص بن الربيع حضرت خديجهنىڭ آناسى ايلە بىر توغان
 بولۇپ مەدە امانت ايهسى، باى، سودا گر دىب ماقتاولى ايدى. پىغمبەرلىك
 كىلمەسدىن ئلك حضرت خديجهنىڭ دلالتى ايلە زىنبنى رسول اللە مذكور

ابو العاص قە بېردى. رسول اللەغە وحى كېلگەچ خەبەر بەردە قىلىرى دە
 رسول اللەغە بارسى دە ايمان كىتىدىلەر. ابو العاص اول وقتتە ايمان
 كىتمەدى. قىرىش رسول اللەغە دشمانلىق قىلا باشلاغاچ مشركلەر «سز
 محمدنى بتونلەي قايغودن بوشاتد كۆزدە پىغمبەرلىك دعوى قىلا باشلادى.
 آنك قىلىرىنى آيرىب قايتمار كۆز، آكاش بولسون» دىدىلەر. يوقارودە
 بيان اولندىغى اوزرە رسول اللەغە «سەن ياقىن قىرداشلىرىنى اللەنىڭ عذابى
 ايلە قورقتا!» دىب يورق ايتگان وقتلردە بولسە كىرەك، مشركلەر
 غەبەگە «سەن محمدنىڭ قىزىنىڭ، سىڭا قىرىشنىڭ كىرەك قايسىنىڭ غە
 قىزىنى صوراسا كە بىر رەزى» دىدىلەر. غەبە «سىڭا سەئىد بن العاص قىزىنى
 بىر سەكەز آيىرام» دىدى رسول اللە قىزىنى آيىردى، نىندىن زور
 درجەدن محروم قالدى. ابو العاص قە دە بارب «سەن محمدنىڭ قىزىنى
 آيىر، سىڭا قىرىشنىڭ قىزىنىڭ سەئىد بىر رەزى» دىدىلەر.
 ابو العاص ايمان كىتىرگان بولماسە دە آنلارغە بىك نىق توردى. «سەن
 اوزىڭنىڭ ايدەشمىنى آيىرمام، مەنم خاتونمىدىن قىرىشنىڭ ھېچ
 بىرىنىڭ قىزى سىوگىلى توگىل» دىدى. رسول اللە آنى كىيولگەندە
 ماقتىدىر ايدى. لىكىن زىنەب ايمان كىتىرسە دە ابو العاص مشرک حالنچە قالدى.
 رسول اللە مەككەدىن مەدىنەگە كۆچكەندە زىنەب كۆچە المادى. بىر
 صوغىشىندە ابو العاص اسىر توشكاندىن زىنەب آنى قوتلىدىرغە بايتاق
 نرسە ايلە اوزىنىڭ قىممىتى مۇيىن باوينى بىرەب ابو العاصنىڭ بوش
 آقچە سىز قوتلۇيىنە سەبب بولغان ايدى. شۇندىن قايتقاچ ابو العاص زىنەبگە
 مەدىنەگە كۆچەرگە اختیار بېردى. زىنەب شۇل وقتتە مەدىنەگە كىلگان
 ايدى. آندىن سوڭ ابو العاص ساتو اوچون شامغە كىتدى. بايتاق غە
 باشقە كىشىلرنىڭ دە امانتلىرى بار ايدى. ابو العاص شامدىن قايتىشلىق
 بتون ساتو نرسەلىرى امانتلىرى ايلە اسىر آلىدى. تو توب مەدىنەگە
 آلوب كىلدىلەر. ابو العاص اوزىنى ھامىيە سەئىدە آلوون زىنەبدىن
 اوتىدى. زىنەب قبول ايتدى. مسجددە رسول اللە نماز اوقغاندە زىنەب
 كۆردىدە «اى جماعت! مەن ابو العاص بن الربيعنى صاقلانمە آلدۇم»
 دىدى. رسول اللە نمازىن تامام ايتكاچ «سۆيلىشكەن تاوشنى ايشتىگان سىزدىن

میں دہ سزنگ ایلہ برگہ ایشتدم» دیدی. آندن صوگ اسیر آغان
 کشی لرگہ « ابو العاصنگ بزگہ نینداین کشی ایکانون بلہسز، اگر
 مصلحت کورسہ گز آنک آغان نرسہ لرینی قایتارب بیرہسز. اگر
 ایندی اوزمز آغاننی بز بیرہیمز دیب ایتسہ گز سزگہ اللہ تعالیٰ
 بیرگان غنیمت، کوچک اش تو گل، اختیار اوز گزده» دیدی هر قایوسی
 «یا رسول اللہ! قایتار امر» دیدیلر. هر کم آغان نرسہ لرن کیترب
 یردی لر، حتی کچکنہ باونیدہ قایتارب بیردیلر. رسول اللہ زینبکہ
 کیلوب «اول سیگا حاضر حرام، یاقگا بارماسون، لکن سین ابو العاص
 نی حرمت قیل، آنی بیک تریہلہ» دیدی. ابو العاص نرسہ لرن آلوب
 بتر گاج مکہ گہ قایتوب کیتدی. هر کمنگ امانت لرینی طابشردی. آندن
 صوگ خلقغہ «ای آدمیلر! میندہ بربر گزنگ حقى قالما دیمی، هر قایوگز
 حقزنی آلوب بتر دگزمی؟» دیدی. خلق هر قایوسی «یوق سیندہ
 هیچ حقمز قالما دی. سین بیک امین ہم یاخشی کشی» دیدیلر. رحمت
 اوقودیلر. ابو العاص شول اورندہ اوق «ایندی آلاى بولسہ
 مین گواہلق بیرہمن: حلق اوزرہ عبادت ایتلمش ذات یوق. مگر
 بر اللہ تعالیٰ دخیدہ گواہلق بیرہمن محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام اللہنگ
 بندہسی ورسولیدر» دیب ایمان کیتردی. «مین مدینہدہ وقتدہ اوق ایمان
 کیترمہ کچی ایدم، لکن قریش بزنگ مالمزنی طالب آلوب قالدی
 دیب ایتہسونلر اوچون بورہوشچہ قیلدم» دیدی. آندن صوگ
 مدینہ گہ کوچدی، رسول اللہ زینبنی اولگی نکاحی ایلہ بیردی.

احد صوغشی

یوقارودہ بیان اولندیغی اوزرہ ابوسفیان بدر صوغشی توغر وسندہ
 اهل اسلامغہ توغری کیلمہی مکہ گہ قایتوب کیتکان ایدی ۷۰۰ بن
 عاصدہ آنک ایلہ برگہ ایدی. اول کارواندہ مک توه یوگی مال بولوب
 صوما باشی ایلی مک آلتون ایدی. بو صومادہ اشراف قریشنگ
 کوبسینگ الوشی بار ایدی. کاروان مک گہ قایتقاچدہ دار الندوہ
 (کیگاش اوچون جیلا تورغان یورطلاری) دیگان یورطقہ قویلدی.

بدرده قرلوب مکه گه قایتقاچ صفوان بن امیه، عکر مه بن ابو جهل، عبدالله بن ربیعہ کبی یا آتاسی یا توغانی اوتر لگانلر ابوسفیان قاتینہ جولدیلارده «محمد بزنگ زور لر مرنی اوتردی. قایسی یتیم، قایسی طول قالدی ایندی شوشی کارواننک فائدهسی ایله ن بزگه یاردم ایتگز، محمددن اوچ آلیق.» دیدیلر. ابوسفیان موگار کوندی، باشقه صوما ایه لرینی ده کوندردی. ایلی مک آلتون طابشاری قالدی. برگه برطابش ایتکانلر ایدی شوندن یکر می بیش مک آلتون آلوب قرده یوری تورغان بدوی عربلردن عسکر جیارغه اویلا دیلر. بدر صوغشندہ اوتر لگان اشراف قریشنی سویله ب آنلرنی قرغانورلق جرولر جراب خلقنی صوغشقه قر قدر مق بولدیلر. عمرو بن العاص، هبیره ابن ابی، وهب، ابن الربیع، ابو عزة الجمحی لرنی صایلاب آلوب عرب آراسینہ ییهر دیلر. ابو عزة بدرده اسیر توشکاج اسلام ضررینہ برسوزده سویله مهو شرطی بلهن گنه آزاد ایتلسده صفوان بن امیهنک قستاوینا جدی آلمادی، چقدی. اهل اسلام ضررینہ جرلی جرلی عربلرنی قوتورتدی.

قریش حاضر له نوب اوچ مک عسکر ایله مکه دن چقدیلر. یدی یوزی کوبه لی، ایکی یوز آطلی عسکر ایدی. اوچ مک توهلری بار ایدی. باشلقلری ابوسفیان بولوب آنک خاتوننی هندده برگه ایدی. بدرده اوتر لگان آتاسی عتبه ایله توغانی ولیدنک اوچن آلورغه عسکرنی قر قدره بارر ایدی. آندن باشقه دخی بایتاق غنه خاتونلر بار ایدی. اون بیش خاتون دو مبر ا کبی اویون قوراللری ایله کویله ب هم عسکرنک یوره گن قوزغاترلق جرولر جراب بارالار ایدی. عباس ابن عبدالمطلب بو صوغش قه بارمادی، حتی مشرکلرنک صوغشقه حاضر لانوب بار اچقلرینی بیان ایتوب رسول الله غه خط ییهردی. عباس خطنی اوچ کونده مدینه گه ایر شدر مک شرطی ایله بنی غفار قبیلہ سندن بر کشی نی یاللاب ییهرگان ایدی. اول کشی قبا اولنده رسول الله نی توغری کیترب خطنی طابشاردی. رسول الله خطنی ابی بن کعب گه اوقتوب یاشرین توتارغه قوشدی. آندن صوگ رسول الله قبا اولی نک

زورلارندن سعد بن الربيع ايله بايتاق غنه سويله شوب كيگاشلار ايتشدى.
 آندن مدينه گه قايتدى. قریش نك حالن عسكرن تيكشرو او چون حباب
 ابن المنذر نى شمچى لقغه يبهردى. اول چغوب مدينه دن يراق تو گل
 (عرض) ديگان اورند، قریش عسكرن كورب قايتوب سويلهدى.
 هجرت دن او چنچى يل شوال آيى نك باشلر نده چهار شنبه دُون قریش
 عسكرى مدينه توغروسينه كىلدى. احد طاغى ياننده (عينين) ديگان
 اورنده قوندى، ايكى كون شونده قالدى.

جمعه كون رسول الله توشنده، بر آز صغر لر بوغازلانغانن ذوالفقار،
 اسملى قلىغى نك اوچى و اتيلوب بر كيتك پيدا بولغانن، آرقه سينه بيك
 نق كوبه كيوب مبارك قولنى اول كوبه نك ياقاسينه قويغانن كوردى.
 ايرته بولغاچ رسول الله توشنى اصحاب كراغغه سويلهدى. «بو غازلانغان
 صغر لر صحابه لرمدن اوترله چك دانلر، قلچمنك اوچى كيتلوى مينم اهل
 يتمدن برسى نك اوترلويينه اشارت، نق كوبه مدينه شهرى بولور»
 ديب توشى نك تعبيرينى سويلهدى «هم بو حالگه قاراغانده مدينه اچنده
 تورگز، دشمان هجوم ايتيه باشلاسه كررگه ايرك بيرمه سكه صوغشورمز»
 ديدى. صحابه لر دن كوبسى بو فكرنى بيك مصلحت كورديلر. منافق لر
 باشى عبدالله بن ابى سلولده شوشى فكرده بولندى. واقعاً رسول الله نك
 فكرى بيك معقول ايدى. چونكه مدينه نك طرفلرى تورلى بنا، يورط،
 قويما و غير نرسه لر ايله چولغانغانلقدن قوتلى نق بر كوبه شيكللى ايدى.
 بسوى عربلرده، مكه عربلرى ده آنداي صوغشقه برده ايله شمگانلر
 ايدى. آنلر، نى بولسه ده دشمانلر بر برينه قارا قارشى كىلگه اچده تيزر كه
 صوغشوب اوترشونى آرتق كورهلر ايدى. مدينه اچنده گنه تورغانده
 نلك كوتوب زار قورلر ايدى. صوگره صوغش او زاقغه كيتوب مشركلر نك
 غيرتلرى چيگار ايدى. لکن بدر صوغشنده بولماغان يكتلر آنداغى
 صوغشوچيلر نك آلغان ثوابلرىنى الله تعالى قاشنده بولاچاق درجه لر ينى
 رسول الله دن ايشتوب صوغشقه بيك صوصاغانلر ايدى. آنلر «يارسول الله!
 بز بوكوننى بيك كوتوب تور ايدك، طشقه چغوب كوكره كلر مرنى
 دشمان كوكره كلرينه قارشى قويوب صوغشور ايدك» ديديلر. حتى

صحابه لردن دە بەعضار «مەدینەدەن چەقما ساق دىشمان بىزنى قورقاق دىور» دىب چغونى آرتق كوردىلار. حضرت حمزەدە چغوب صوغشو طرفندە ايدى.

موندای سوزلر بولغاچ رسول الله چارەسز طشقه چغارغە قرار بىردى. جمعه خطبە سنده صوغش نىڭ فضيلت لىرىنى سويلەدى. ايكندى نمازىنى جماعت ايله اوقغاچ حضرت ابو بكر، عمر ايله حجرە سینه كىتدىلر. رسول الله نىڭ چالمە سىنى تۈزەتدىلر، سفر كىم لىرىنى كىرتدىلر، رسول الله بىرسن ايكىنچى سى اوستىنە ايكى كۈبە كىدى، قىلچىنى تاقدى دە حجرە سىندىن چقدى. عسكرك نىڭ ايك كىرەكلى اورنى، عسكەر باشى كىرەك كم بولسون آنىڭ اشىنە قاتشما سقە تىشىدر. بو اورندە رسول الله مەدینەدە توروب قنە، قارشى غە كىلوب كرە باشلا سە لرغە صوغشوب كىرى بىەر مك نى مصلحت كۈرە طورب آنى چغارغە دىملە ولرى بىك زور خطا ايدى شونىڭ اوچون اوس قىبلە سى نىڭ باشلىغى سعد بن عبادە رضى الله عنە حضر تلىرى ايله اسىد بن حىير حضر تلىرى «سز، رسول الله نىڭ چغو مصلحت توگل دىگان سوزىنى توتماينچە آنى چغارغە مەجبور ايتدگنر و حالنكە آگاوحى كىلە، نىچك تىش ايك انون اول اوزى بلە» دىب چغارغە يورگانلرنى شلتە لە دىلر. شوندىن صوك چغو كىرەك دىب يور وچىلردە او كندىلر هم رسول الله اوزى نىڭ حجرە سىندىن چغو غە «يار سول الله! بىز سىم نى بيور ساك شوگا راضى مز، اوزك نى تله ساك شونى اشلە» دىدىلر. رسول الله اول وقتدە قوراللانوب چغوب آطينە آطلانورغە تور ايدى. «بىر يىغمىر گە قوراللانوب يتكاچ صوغشماى دونمك كىلشمەس» دىدى. آتىنە مندى. عسكەر ايله مەدینە نىڭ طشقى ياغىنە چقدىلر. اوزى اورنىنە مەدینەدە ابن ام مكتوم نى قالدردى، سعد بن معاذ ايله سعد بن عبادە رضى الله عنهما حضر تلىرى كۈبە كىگانلرى حالدە رسول الله نىڭ آلدندىن صاقچى بولوب بارالرا ايدى رسول الله يە شەرەك بولغانلرنى كىرى بىەردى. شونلر آراسىندە رافع بن خدىج ايله سمرة بن جندب نىدە قايتارغان ايدى. صوگندىن رافع اوق آتارغە اوسطا دىگناچ رافع غە بارر غە رخصت ايتدى. مونا سمرە بونى كورب: «مىن كورە شكابدە

رافعنی جغام، آنی بیہردی، مینی قالدرہ «دیب یغلی باشلادی رسول اللہ غہ بونی
 ایتدی لر رسول اللہ رافع ایله سمرة نی کور اشدر دی، سمرة رافعنی جقدی.
 آندن صوگ سمرة گہ دہ بار رغه رخصت بیردی. اول کونده (سیخین) دیگان
 اورنده کیچله دیلر. کیچ ایلی کشی ایله محمد بن مسلمہ الانصاری اسلام
 عسکرینی صاقلاب قار اول تور دیلر. ذکوان بن عبد القیس رسول اللہ
 نك چاطرینی صاقلاب هر نرسه گہ کوز قولاق بولدی. سحر وقتنده رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اول اورندن طورب، احد طاغی طرفینہ تابا
 یونہلدی عسکر نك باریسی مک چاماسنده ایدی. منافقر باشلغی عبداللہ
 بن ابی سلول «محمد مینم سوز منی توتما دی» دیب اوچ یوز خلقنی ایہر توب
 قایتوب کیتدی. حضرت جابر نك آتاسی عبداللہ آنلرنك آرتلرندن
 بارب «نیک قایتاسز، قایتما گز. اللہ یولنده صوغشگز!» دیب دیملہب
 قارادی، لکن ابن ابی سلول طغلامادی، شول قایتودن قایتوب کیتدی. عبداللہ
 آنلرغہ «اللہ سزنی یراق ایتسون دہ اسلام عسکرینہ سزدن موگسزلق و یرب
 سز گہ حاجت توشمہ سون. کورر سز، اللہ تعالی پیغمبری نك سز گہ
 حاجتن توشورمہس» دیدی. اهل اسلام باری یدی یوز گہ قالدی.
 آنلرنك باری یوزی کوبہلی ایدی. آطلری باری ایکی گنہ، برسی
 رسول اللہ نك، برسی ابو بردہ رضی اللہ عنہ نك ایدی.

اهل اسلام احد طاغینہ آرقہ قویوب مدینہ گہ تابا قارشو بولدی لر.
 مشرکلر اهل اسلام قارشو سینہ صف لاندیلر. اهل اسلام نك سنجاعی
 (آلمی) مصعب بن عمیر دہ ایدی. اوس قبیلہ سی نکى اسید بن حضیر
 قولندہ، خزر ج نکى حباب بن المنذر قولندہ ایدی. مشرکلرنك امیرلری
 ابوسفیان بولوب اوک قول قوماندانی خالد بن الولید، صول قول
 قوماندانی عکر مہ بن ابی جہل، جہیلہ ولی لرنك صفوان بن امیہ ایدی.
 رسول اللہ اوزی عسکر نك اور تاسنده بولوب آلداغی عسکر گہ
 ابو عبیدہ بن الجراح ایله سعد بن ابی وقاص، آرتداغی فرقہ گہ مقداد
 ابن عمر، اوک قول غہ عکاشہ بن محصن اسدی، ابو مسلمہ بن عبدالاسد
 صول قول غہ مامور بولدی لر.

اهل اسلام عسکرینی نك صول یاغنداغی عینین دیگان طاغدہ بر

كچيد (ايكى طاو آراسىندە طار يول) بار ايدى. اول اورىندىن مشركلرنىڭ
 آتلى عسكەرى كىلوب چغوب اهل اسلامنىڭ آرت ياقلىرىنە توشۇ
 احتمال لارى بار ايدى. رسول الله شول احتمال دن امين بولمىق اوچون
 اول اورىغە ايللى او قچى قويوب آنارغە عبدالله بن جبير رضى الله عنه نى
 باش ايتدى. آنارغە «عسكەر اسلام كىرەك جىگسون، كىرەك نىچك
 بولسە دە مېندىن قوزغالورغە خبر كىلمە يىنچە اورىنگىزدىن ھىچ قوزغالما كىز،
 حتى عسكەرنى قوش چوبلەگانن كورسە كىزدە قوزغالما كىز» ديدى.
 رسول الله قولندە بىر قىلچ بار، اول قىلچ قە عربچە «قور قودە عارلك
 آغە تابا بارودە عزت و شرافت بار. و حالنكە قور قوبلەن كشى
 تقدىردىن قوتلماس» دىب يازلغان ايدى. رسول الله «بو قىلچنى حقىنى
 اوتەمك شرطى اوزىرە كم آلا؟» ديدى. اصحاب دن شاقىلى غنە كشى لىر
 آلورغە تەسەلردە رسول الله يىنە اولىكى سوزىنى ايتدى. انصار دن
 بىك بهادر ابودجانە رضى الله عنه «يا رسول الله! بو قىلچنىڭ حقى نەدر؟»
 دىب سورادى. رسول الله «آنكى حقى ايلوب بوگولگانچى دشمانغە
 اورمق در» ديدى. ابودجانە رضى الله عنه «يا رسول الله! مېن اول
 قىلچنى شول شرطى ايلە قبول ايتوب آلان» ديدى. رسول الله قىلچنى
 آڭا بىردى. اول آرادە بىر منافىق ايلە بىر مرتد طرفىدىن صوغىش
 باشلاندى. آنكى اوچون قىزمان آتلى بىر منافىق اسلام عسكەرى ايلە
 مەدېنە دن چىققاچ كىرى آيرلوب قايتوب كىتكان ايدى. مەدېنە گە قايتقاچ
 آنى خاتونلر مسخرە ايتكان لىر، شوڭكار چدى آلەمى آچو ايلە بهادرلىق
 كورگازرگە صفنىڭ آلدى ياغىنە چغوب تورا ايدى. اوس قىبىلە سىندىن
 ابو عامر دىگان بىر كشى ئلك رسول الله نىڭ كىلوون خبر بىرگان،
 سوڭكىدىن رسول الله كىلگىچ كونچى لىگىدىن كىر و ضالانئە قالوب
 رسول الله دن آيرىلوب ايللى لب ايلە چىكى ايلە مەگە گە كىتكان ايدى.
 قىرىش مشركلرىنە «مېن صوغىش مېدانىنە بارغاچ بارسى دە مېڭا ايلە رلر»
 دىب چىغان ايدى. و حالنكە رسول الله آنى (فاسق) دىب صفت لاغان
 ايدى. صوغىش مېدانىنە كىلگىچ بىك الوغىسمان لانوب «مېن ابو عامر
 رەھب» دىب اوزىنى طانوتماقچى بولغان ايدى، آڭار ايلە رگە قومى

قومی تو گل او غلیدہ قبول ایتمہدی «۴۵»، ابو عامر فاسقمی سین؟ «دیگاج» میندن
 صوڪ قومم بوز لغان ایکان» دیب اوس قبیلہ سی ایلہن صوغشقه کرشدی.
 مذکور قرمان ہر کم دن ٹلک اوق آنا باشلادی، اوس قبیلہ سی یکت لری
 ابو عامر نی طاشقہ توتدیلر. طاش، اوق یغمور اور نینہ یاودی، ابو عامر
 فاسق فاچا باشلادی، آگا ایہرب هو ازن قبیلہ سی دە آرتقہ چیگندیلر.
 اول آرادہ قریش نك الم (فلاق) توتقان کشی سی طلحہ بن ابی طلحہ میدانغہ
 چغوب مبارز تلهدی. حضرت علی بن ابو طالب رضی اللہ عنہ آگا قارشی
 چقدی، قلیچی ایلہ چابوب مشرکنی جہنم گہ یہردی. آندن صوڪ قریش نك
 المنی عثمان بن ابی طلحہ توتدی حضرت حمزہ رضی اللہ عنہ آنک قولنی یارالادی
 الحاصل تو غانندن، آنا ہم او غلدن یدی کشی عبدالدار نسلندن قریش
 المی آستندہ بیک تیز گنہ قردیلر. ینہ شولوق نسلدن ارطات بن شرحبیل
 آغان ایدی، حضرت حمزہ آنی تاغین بتردی. آندن صوڪ شریح بن
 قارظ آلدی، آنی اصحاب دن برسی کیلوب اوتردی. ایندی عبدالدار
 نسلندن الم توتار کشی قالمادی. آندن صوڪ قل لرنندن صواب دیگان
 کشی توتقان ایدی، مذکور قرمان آنیدہ اوتردی.

قرمان نی قدر صوغشدی، نی قدر مشرکلر نی اوتردی، لکن رسول اللہ
 آنی «تموغلقدر» دیدی قرمان نك صوغشقانن کورب رسول اللہ غہ
 «بیک طرشوب صوغشا بیت!» دیدیلر. رسول اللہ ہنوز تموغلق دیدی.
 بر آزدن صوڪ قرمان یارالانوب یغلدی، یانینہ کیلوب برسی «شہید لک
 قوتلو بولسون!» دیگان ایدی. قرمان «شہید لک مینم خاطر مہ کر بدہ چقغانی
 یوق، قریش بز نك خرما باغچہ لرینی نہ رہم ایتمہ سون دیب طرشدم مین»
 دیب ایتدی دە یانندہ غی بو قچہ سندن بر اوق باشی آلوب اوزی نك بو غازینہ
 قادادی. شول ردوشچہ آخرندہ اوزینی اوزی اوتردی، رسول اللہ نك
 خبری راستقہ چغوب زور بر معجزہ سی بولدی.

ابودجانہ رضی اللہ عنہ قلیچنی آغاچ باشینہ قزل چالما اورادی، آنک
 عادتی ہر وقت صوغشده شول قزل چالمانی اوراسہ صوغشا باشلی
 ایدی. آندن صوڪ صوغشقه کرشوب نی قدر مشرکلر نی اوترب
 صف لرنی یاروب آرت یاقلرینہ چقدی. آندہ کویلہب صوغشقه

قر در ب او طره تورغان خاتونلر بار ایدی. ابو سفیان خاتونی هندکه
 صوغارغه کوتهرگاچ صوقمادی، چونکه رسول الله قلیچی ایله آکا
 صوغوب ماتاشاسی کیلمه دی. ینه صوغش میدانینه کرب کوکره گینی
 کیرب یوری، لکن مشرکلرنی بیک قره ایدی. رسول الله آنک کوکره ک
 کیروب یورونینی کورگاچ «ونه موندای یوروشنی الله دشمان توته
 لکن بو اورنده تو گل باشقه وقتده» دیدی.

حمزه رضی الله عنه مشرکلرنی قرب آرسلان کبی یوریدر ایدی. بدر
 صوغشندده بیک آرتق بهادرلق ایله ن صوغشقانی او چون مشرکلرنک
 بار قایغوسی حضرت حمزه نی اوترمک ایدی. مشرکلردن جیر بن
 مطعمنک بدرده قرداشنی حضرت حمزه اوترگان سبیلی جیر اوزی نک
 حبشی قولینه «اگر سین حمزه نی اوتره آلساک میندن آزاد» دیگان
 ایدی. ابو سفیان خاتونی هندده وحشی گه کوب بوله ک لر وعده قیلغان
 ایدی. بو وحشی نایزا (حربه - سونگی) بله ن چه نچر گه، هم اوقمی
 باشقه نرسمی آطارغه بیک اوصطا ایدی. کیره ک چه نچیسون، کیره ک
 آطسون توغری کتیره ایدی. شونک او چون وحشی صوغشقه بارغاچ
 طاش آستینه پوصوب حضرت حمزه نی توغری کتیرر گه گنه قاراب
 توردی. سباع بن عبدالعزی ایله حضرت حمزه بر برسینه قاراقارشی
 توغری کیلوب سباعنی حمزه صوغوب توشر گانده وحشی گه ده بیک
 او گغای توغری کیلوب حمزه گه نایزاسین آتدی، حضرت حمزه رضی الله
 عنه نک نه ق قاسیغینه توغری کیلوب ایکنچی یاغینه بارب چقدی. حضرت
 حمزه وحشی گه قارشی یوگره باشلاغان ایدی، بارب یته آلمادی، الله نک
 رحمتینه ایرشوب شهید بولدی.

اهل اسلام باشده تمام مشرکلرنی جیگدیله، مشرکار قاچوب بتدیله.
 اهل اسلامدن هر کم غنیمت آلورغه یوگر دیله. شول وقتده عبدالله
 ابن جیر قول آستنده غی آرت یاقنی صاقلی تورغان ایلی کشی دن کوبسی
 غنیمت آلور او چون اورنلرینی تاشلاب کیتدیله. عبدالله بن جیر
 رضی الله عنه نی قدر نصیحت قیلسه ده طگلامادیلر، کیتدیله. مشرکلرنک
 اول یاقداغی آطلی عسکرلری خالد بن الولید قول آستنده ایدی.

خالد طباغ آراسنداغی کچیددن اوتوب نیچه کره مسلمانلرنیک
 آرتلرینه توشمه کچی بولسه ده اوقچی لر ایرک بیرمگانلر ایدی. ایندی
 مشرکلر جیگلدی دیب اوقچی لر کیتکاج آنده عبدالله بن جبیر الانصاری
 سیگز یا اون اوچ کشی ایاه گنه قالغان ایدی، باشقه لری طگلامی
 اورنلرینی طاشلاب کیتکانلر ایدی. شول وقتده خالد بن الولید آطلی
 عسکر ایله آرتدن هجوم ایتوب نلک اورنلرنده قالغان اون اوچ چاماسنداغی
 اوقچی لر نی قرب بتردی، اول بیچاره لر شونده بارسیده شهید بولدیلر.
 اهل اسلام غه «آرتگز غه قاراگز نلی!» دیگان طاوش کیلدی. قاراسه لر،
 آرتدن دشمان عسکری کیلوب قره باشلاغانی کور دیلر. کیسه کتون
 اویلاماغان اش بولوب کیتکاج آبدراب کیتدیلر، اهل اسلام طانومای
 برسی برسون اوتره باشلادی. اول آرا ده اَلَمْ نِی توتقان مصعب نی برا
 ابن قمئه دیگان لعین شهید قیلدی ده «محمد نی اوتوردم» دیب قچقردی، اهل
 اسلام بتونله ی قاوشادیلر. قایسی قاچوب کیری کیتدیلر. مشرکلر رسول
 الله نی چولغاب آلدیلر. حضرت حمزه نیک شهید بولوی شول وقتده بولدی.
 مسلمانلر تمام آبترا دیلر بعض سی «پیغمبر علیه السلام اوتوراسه،
 آنک دینی باقی بیت، دینی اوچون صوغشوق تیش، محمد علیه
 السلام اولیگان یولده بز گده اوله رگه کیرک» دیدیلر. مسلمانلر
 اورنلرندن تار الدیلر. لکن رسول الله هنوز اورنده طور ایدی.
 شول وقتده طاش ایله ن بهروب رسول الله نیک مبارک تشینی صندر دیلر.
 مغفری (بورک آلدی) یا کاغینه باطوب کردی. صوگندن اول باتقان
 تیر بو جرالر نی حضرت عبیده بن الجراح تشی ایله تارتوب آغانده
 ایکی تشی نوشدی. رسول الله یالغز قالغانده حضرت علی هنوز صوغشه،
 لکن رسول الله نیک سلامت ایکانون بلوب تو گل ایدی. رسول الله
 قاتنده ابوظلحه الانصاری بار ایدی. اول، اوق آتار غه بیک
 اوصطا ایدی، هنوز اوق آطوب رسول الله نی مشرکلردن صاقلاب
 توردی. رسول الله نی ایک نلک کعب بن مالک طانودی، مغفر آستندن
 کوزلری نور لی کورنگکاج ایله برک قاراسه، رسول الله ایکان
 بلدی، بیک قاتی طاوش ایله «سو یونچی، رسول الله سلامت، والله مونه!»

ديب قچقردى. رسول الله كعب كه كوب قچقراستقه اشارت قىلدى،
 صوغش ميداننده هنوز ثبات اوزره صوغشا تورغان صحابه لار حاضر
 جيولديلر. صحابه لار دىن على، سعد بن ابى وقاص، سهل بن حنيف، ابو
 دجانه الانصارى، زياده بن الحارث، شول وقتده ام عماره ديب مشهوره
 بولغان نسيبه اسملى خاتون بيك ثبات ايله صوغشديلر. مذكور خاتون
 ميدانغه چغرب شونداى عجب رهوشده صوغشدى، كه بيك كوب
 ايرلارنى آرتنده قالدردى. اول، اوزى ايكي اوغلى، هم ايرى صوغشديلر.
 رسول الله غه هجوم ايتوب كيله تورغان آطلى عسكرنى قلىچ ايله بهرب
 آطندن توشورب اوتردى. نيچه بيرندن يار الانوب قانى آغوب طورسه ده
 هنوز ايرينى، اوغللارنى «ايدى كز، صوغشكز!» ديب صوغشقه ديملى
 ايدى.

حضرت طلحه رضى الله عنه مشركلارنىك اوقارى رسول الله غه تيماسون
 اوچون اوزىنى اوق قارشوسنده توتدى، حتى شول وقتده قولى چولاق
 بولدى. زياد بن السكن ديگان كشى انصار دن اون دورت يكت ايله
 كيلوب بيك قاطى صوغشديلر، آخرنده بارسى ده شهيد بولديلر. زياد
 اوزى رسول الله قوچاغنده رسول الله نىك مبارك يوزينه قاراغانى حالده
 جان بيردى. اوشبو وقتده وهب بن قابوس توغانى نىك اوغلى حارث
 ابن عقب ايله رسول الله ايله كور شور گه جبل مزينه دن كىلگانلر، رسول
 الله مدينه ده بولماغاچ صور اشوب احدكه كىلگانلر ايدى. اهل اسلام نىك
 جىگلكان و قتلرينه توغرى كىلسه نرده صوغشقه كرب باطرلارچه
 صوغشديلار، حتى ايكي كره رسول الله غه هجوم ايتكان بولك لر گه
 قارشى چغوب نه الله نى قدر ليمسون اوترب كيرى يبهرديلر. اوچنچى
 فرقه دشمان عسكرى هجوم ايتكانده چغوب ينه دشمان نى كيرى چيگندرب
 اوزيده شهيدلك شربت ن اچوب او جماح قه يونه لىدى. يوقارى ده ذكر
 ايدلگان مخير يق ده شوشى وقتده كيلوب ايمان كيتردى هم صوغشرب
 شهيد كيتدى.

مشركلار دن ابوعامر فاسق چوقرلر قازب اوستون اورتوب قويغان
 ايكان. رسول الله شول چوقرغه كيلوب توشدى، شونده حالسز بولدى.

ایکی تزی صدر لوب کیتدی. حضرت علی رسول اللہنی قولندن تو ثوب چغاردی، طلحه بن عیدالله کوتەر شدی. شونندن صوگ رسول الله صحابه لر ایله ن بو اورنلرینی طاشلاب برطنچ راق اورنغه بارهق بولدیلر. چونکه مشرکلر اهل اسلامنی شاقطی جیگسه لرده بتونلهی بتره آلمایه چقلرینی سیزدیلر، شول سبیدن بو وقت صوغش بر آز با صلغان ایدی. رسول الله سعد بن ابی وقاص ایله سعد بن عباده رضی الله عنهما آراسنده طاغغه بارب او طرماقچی بولوب کیتدی. آنک ایله ن برگه اصحاب کرامدن حضرت ابوبکر، عمر، علی، طلحه، زبیر، حارث بن الصمه رضی الله عنهم بار ایدی. شول وقتده عثمان بن عبدالله «قایدہ محمد؟ اول قولسه مین قولمادم» دیب کیله ایدی، آطی طایوب چقورنغه نوشدی، آگا حارث ابن الصمه رضی الله عنه یتشوب قلیچ ایله اوتردی. آنک آطنی، قورال لرینی آلوب کیتر گانده آرتندن عید بن عامری کیلوب یتشوب حارثنک ایلک اوستینی یارالادی، لکن ابودجانہ اوچوب نوشکان قارچغا کبی یتشوب عیدنی جهنم گه یبهردی.

اسلام دینی نک دشمانلرندن بولغان امیه بن خلف مکده وقتنده رسول الله صلی الله علیه وسلم گه «مین عود اسمای بر آط تربیه لاب آشاتام. شول آطقه آطلانوب سینی اوتررمن» دیب ایتوینه قارشی، رسول الله شول آط اوستونده وقت، انشاء الله مین سینی اوترسه م کیرهک» دیب ایتکان ایدی. اولده شوشی احد صوغشنده آطینه آطلانغان حالنچه رسول الله غه کیلوب (یا سین یامین) دیب هجوم ایتوب رسول الله غه قارشی کیله باشلاغاچ صحابه لردن بعض لری آنک قارشی سینه چقمق بولسه لارده رسول الله «تیمه گز!» دیب قولینه بر نایزا آلوب آتدی، امیه نک بوغازنداغی تو یونینه بارب تیدی، امیه آطندن زرر نه یله نوب یغلوب نوشدی «محمد مینی اوتردی» دیب او کرب اییده شلری قاتینه باردی. ابوسفیان یاراسن قاراغاچ «یوقغه قچقراسک، جرتلوب قنه کیتکان، ضررلی یارا یوق» دیب جوانماقچی بولسه ده امیه بن خلف محمد علیه السلام نک سوزن ایسینه توشورب: «محمد میگا شول آطک اوستونده سینی اوتررمن» دیب ایتکان ایدی، آنک ایتکان سوزی درستکه چقمی قالمی. مین

شوشندن اولهر من» دیدی. واقعا قایتشلی یولده او گز کبک او کرب باقرب جان بیردی.

رسول الله صحابه لر ایله احد طاغی یاننده بر تیگز اور نغه کیلوب جیولدی لر. آنده مونده تار قالغان صحابه لر جیولشدی لر. حضرت فاطمه رضی الله عنها صو کیتردی. حضرت علی صو صالوب رسول الله نك قاناغان یوزینی یودی لر. قان توقتاماجاچ برکیزنی کویدر ب باصدیلر. آندن صو ک قان توقتادی. رسول الله طاش اوستینه منمه کیچی بولغان ایدی، منه آلمادی، چونکه قان بیک کوب آغوی سبیلی حالی کیتکان ایدی. طلحه بن عبیدالله کو تهر وب منگردی. شونده مشرکلردن بر آز کشی نك طاغ اوستینه منمه کیچی بولغانلارن کورب رسول الله آنلر بزدن یوغاری منه رگه تیش تو گل دیب الله تعالی گه «یارب! یوقاری، شرکلر چغا آلماسونلر ایدی» دیب دعا قیلدی. الله تعالی دعاسینی قبول ایتدی، ابوسفیانلر نی قدر یوقاری چغارغه طریشسه لرده چغا آلمادیلر. ابوسفیان رسول الله نك سلامت بولوب بولماغانن بله سی کلیه ایدی. شونک او چون اهل اسلام جیلغان اور نغه آرا گزده «محمد بارمی؟» دیب قیچقردی. رسول الله صحابه لر گه «تیک طور گز، جواب بیرمه گز!» دیدی. شونک او چون ابوسفیان سوزی جوابسز قالدی. آندن صو ک اوچ تابقر «ابوبکر بارمی؟» دیدی. جواب یوق. ینه اوچ کره «عمر بن الخطاب بارمی؟» دیدی. هیچ جواب یوق. ابوسفیان باشقه صحابه لر نی صور امادی، چونکه شوشی اوچ ذات سلامت بولسه اسلام دینی هنوز قائم بولاچاغن قطعاً بله در ایدی. ایندی آنلر جواب بیرمه گاج اوزی نك قومی قاتینه بار دی ده «اوچسی ده سلامت بولسالر البته جواب بیرر لر ایدی. وفات بولغانلر. ایندی بز نك اش بتکان» دیدی. شوندن صو ک حضرت عمر چدی آلمادی: «هی، الله نك دشمنانی! یالغان سویله دک، سین صاناغان ذاتلر همه سی سلامت لر، سینک حقتدن کیله چکلر» دیدی. ابوسفیان «صوغش» نوبت ایله ن. بوگون بدر کونینه قارشى بوالدی. «دیدى. حضرت عمر «شولای، لکن تیگز تو گل: سز نك

اولك لار نمو غده، بز نكي لار او جما خده» ديدى. ابوسفيان «مبارك بول،
 اى هبل!» ديدى. چونكه اول صوغشقه چقغانده، هبل اسملى پوت قارشى
 سینه بارب صوغشقه چغيمى يوقمى ديب فال آچقان ايدى. ابوسفيان
 بو موقيتلارن شول هبل دىگان پوتدن كوره ايدى. آندن صوك
 ابوسفيان «سز نك اولك لار آراسنده قولاغى بورنى كيسلگان كشى لار
 بولور. آنداي اشلارنى قیلورغه مين هيچده فوشمادم. اول اشكه مين
 برده شادلانيم» ديدى. آندن صوك مشركلر مکه گه قايتوب كيتديلر.
 اهل اسلامدن يتمشدن آرتغراق كشى شهيد بولديلر. آلتيسى مهاجرلردن
 باشقهسى انصاردن ايدى. مهاجرلردن حمزه ايله مصعب بن عمير، انصاردن
 حظه بن ابى عامر، عمرو بن الجموح و آنك اوغلى خلد بن عمرو،
 سعد بن الربيع، انس بن النضر، وغيرلر شهيد بولغانلار ايدى
 (رضى الله عنهم)

ملاحظه - بو احد صوغشنده اهل اسلامغه بوقدر بلاءنك كياوى
 اول اوزلرى جيگوبده صوگدن جيگلوب كيتولرى انار او چون بيك
 عبرتلى ايكي درس بولدى: برسى، عسكرگه هر وقت باشلق لرى نك
 اشينه قاطشماي، باشلق لرى نى ايتسه شونى تونارغه تيشدر. بوسوغشده
 باشلق لرى رسول الله بولغاچ آنك اشينه قاطشماسقه ايكي جهتدن لازم
 ايدى. اول، الله رسولى اولديغى او چون آنك بر اشينه طابشرلوب
 تورمق، ايكنچى عسكرگه باش بولغانلقدن آنى اوز اشنده تمام اختيارلى
 قالدريغه تيش ايدى. رسول الله مدينه نك اچنده توروب قنه صوغشونى
 آرتق كورگان بولسهده طغلاماديلر، آنى احد طاغينه چغارغه مجبور
 ايتديلر. رسول الله عسكرنى تيشلى اورنلرغه اورناشدر ب مشركلر
 آرتدن آطلى عسكر ايله ن كيلو احتمال لرينه قارشى ايللى اوچىنى
 آرتدن صاقلارغه قويدى، آنلرغه «جيتساكده جيتساكده ميندن خبر
 كيلماي اورنوگزدن قوزغالماگزا» دىگان ايدى. آنلر رسول الله نك
 بوسوزنیده، اوزلرينه باش ايتوب قويلغان عبدالله بن جبير رضى الله
 عنه نك سوزنده تونماديلر، غنيمت اوچون تاراديلر. شول تارالولرى
 اهل اسلامغه نينداين زور بلالار كيلوينه، جيتگان عسكرنك كيرى

جیڭاوینه سبب بولدی.

ایکنچی درس، عملر هر قایوسی هر وقت الله رضاسی او چون بولورغه، دنیا جهتینی، مال قایغوسینی کرتمه سکه تیوشدر. بوصولغشده او قچی لردن باری باشاقلری عبدالله بن جبیر ایله سیگز اون چاماسندهغی کشی الله رضاسی او چون اشلب اور نلرنده طور ب جانلرینی فدا قیلدیلر. باشقه او قچی لر دنیا عرضی، مال قایغوسی کرتدیلر. بودرس لر اهل اسلامغه هر وقتنی او یلارغه تیشلی بولغان بیک کیره کلی درس لر در. بولار نیچه عزیزنک باشی برابرینه کیلگان بیک قیمتلی درس لر در. رسول الله صلی الله علیه وسلم شهیدلرنی دفن ایتکاندن صوگ مبارک یوزلری یارالی، کوکلی قایغولی بولوب مدینه گه قایتدی. شهید لرنک خاتونلری، بالالری یغلاغان صاین منافق لر شادلانور لر، یهودلورده اچلرنده گی آغولرینی چغارور لر ایدی اوشبو واقعه ده اهل اسلامنک اخلاصلی دوستلری ایله ایکی یوزلی دشمانلری آیرلدی.

حمرأ الاسد سفری

رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینه گه قایتقاج، مشرکار: «بز جیگتکاج مسلمانلرنی بتونله ی بترر گه کیرهک ایدی» دیب یا کادن مدینه گه کیلورلری احتمال ایدی. موندای اش بولماسون او چون رسول الله آر تلرندن عسکر ایله چغوب قورقتورغه او یلادی. شونک او چون صحابه لر گه دشمان آرتندن چقمق ایله بیورب: «ئلك چقغان کشی لر گه چقسون، ئلك چقماغانلر قانشماسون!» دیدی. صحابه لر جراحت لرینی به یله ب رسول اللهنک سوزینی توتوب هر قایوسی چقدیلر. رسول الله مدینه گه ابن ام مکتومنی باش ایتوب قالدردی. ائم هنوز صوغشدن قایتقان حالنچه ایدی. آنی حضرت علی گه بیردی (حمرأ الاسد) دیگان بیر گه قدر بار دیلر. واقعا رسول الله او یلاغان اش درست بولوب چقدی. چونکه عکر مه بن ابی جهل «بو قدر جیگوبنی قیلدق دیب بله سز، موزه آنلر قایتقاج تاغن جیاور لرده اوز اقلامی اوز مز گه کیلور لر.

سز ایندی جیگگاج مدینه گه بارب مسلمانلرنی بتونلای بترر گه تیش « دیدی. لکن صفوان بن امیه «یوق بز حاضر جیگگان حالمز چه قایتەف تیش» دیدی. ابوسفیان قایسی یاغغاده آوارغە بلمای ر و حادیدگان اورنغە قدر قایتدیلر، آندە بارسیدە عکر مە سوزینە آوشوب یا گا باشند مدینه گه کیلوب اهل اسلامی شوشی جیگگان وقتندە بتونلای بترر گه اتفاق قیلشدیلر. آنلر شول اوی لری ایله مدینه گه تابا قوزغالماق او چون حاضر لەنوب تور غانندە باشقە خبر کیلوب ایرشیدی. شو یله ۴۵: مەبد خزاعی اسملی برسی هنوز مسلمان بولماسەدە مسلمانلرغە محبت ایتوب قریشنی دشمان کورە ایدی. آنک ۵۰ گه یومشی توشوب بارشلی حراء الاسدە رسول اللہغە توغری کیلوب احد صوغشندە کورگان قایغولری او چون تعزیت ایلهدی. آندن کیتکاج قریش عسکرینە توغری کیلوب ابوسفیان ایله ن دە کورشیدی. ابوسفیان «آرتگدەنی بار؟» دیب صورادی. مەبد «آرتەدە محمد بار. اول، شول قدر کوب عسکر ایله ن چغان، ۴۵ عمرمدە اول قدر کوب عسکر کورگانم یوقدر» دیدی. آکا قارشی ابوسفیان «سین نی سویلەشەسک، آنار دە قوزغالورلق حال قالمادی بیت» دیدی. مەبد «اؤلگی کون صوغشە چقمی قالغانلر او کوب بار سیدە برگە جیلغانلر، سز گە بیک یاخشی غنە تشارن قایراب کیلەر، میندن حمراء الاسدە قالدیلر. اگر یالغش چامالان بولماسام سز موندن قوزغالوب کیتکانچی آنلرنک آط باشلرینی کورر سز، مونه کیلوب چغارلر» دیدی. بوسوزنی ایشتو گە صفوان بن امیه «کور دیگزمی؟ مونه مینم سوزم درست کیلوب چقدی. ایدە گز بر بلا گە اوچراغانچی تیزرک کیتەر گە کیرەك» دیدی. ابوسفیاننک کو کلینە قورقوشیدی. تیز تیز گنە قوزغالوب مکه گە قایتوب کیتدیلر. قریش عسکرندن قالغان یکی کشی اهل اسلام قولینە توشدیلر. برسی بنی امیەدن معاویە بن مغیرە، ایکچیسى مشهور شاعر ابو عزه ایدی. آنی بدر صوغشندە اسیر آلوب ص. وگرە اهل اسلام ضررینە برده سوز سویلەمس شرطی ایله ن آفچە سز غنە آزاد قیاغانلر ایدی، لکن ابو عزه آنک قدرینی بلمەى تاغن احد صوغشینە چغوب اسلام ضررینە شەرلر

سو يله ب عهدىنى بوزغان ايدى. رسول الله آنى اوترر گه بيوردى .
 ابو عزه تاغن قوتقارولارن اوتنسه ده رسول الله: «لا يلدغ المؤمن من
 جحر واحد مرتين» ديدى. يعنى: مؤمن بريـلان اونندن ايكى نابقر
 چاغلاماس، ديمكدر. اوتنچى قبول ايلتمه دى، اوتر لىدى. رسول الله بر
 آز يورب مدينه گه قايتدى.

اول وقتده زينب بنت خزيمه رضى الله عنها طول قالوى
 سببلى رسول الله غه نكاح لاندردى. اول فقراغه بيك صدقه بيروچان،
 شونك اوچون آگا (ام المساكين) ديب ايتلور ايدى. لکن ايكى آى
 دان وفات بولدى. اوشبو يلمه حضرت حسن رضى الله عنه توغدى.
 خمر اچمك، اوطش اوينى اوينامق حرام ايدلدى.

خندق صوغشى

مدينه ياننده يهود طائفهسى بايتاق غنه بار ايدى. آنلردن (بنى قينقاع)
 ديگانلرى مدينه نك يوقارى ياقلارنده تورالر، اوزلرينك نق كر يوستلرى
 بولوب، بهادرلق ايله نده شهرتلرى بار ايدى. رسول الله مدينه گه
 بار غاچده يهود طائفهسى رسول الله حضورينه كيلوب اهل اسلام ايله
 اتفاقدە بولشور غه، اسلام دشمانينه ياردم ايتمه سكه تمام سوز بيرگانلر
 ايدى. هجرتدن ايكنچى يل بنى قينقاع عهدلرينى بوزب بر مسلماننى
 اوترديلر. شونك اوچون رسول الله آنلرنك اوستينه عسكر ايله ن بارب
 شهرلرن اون بيش كون چولغاب تورغاندن صوك يهودلرنك كوكلارينه
 قورقو توشوب رسول الله دن كيلشونى صوراديلر. رسول الله آنلر غه
 بالا چاغالرينى جماعتلرى ايله آلوب كيمك، ماللرينى مسلمانلر غه
 قالدر مق شرطى ايله كيلشدى. اوچ كيچ تمام بولغانچى يورط جيرلرينى
 طاشلاب كيتهر گه بولوب، يهودلر اول اورندن قوولديلر.

هجرتدن دورتنچى يلمه بنى نضير يهودلرى، رسول الله بر نيچه
 صحابه ايله آنلرنك اولينه بارغانده رسول الله نى اوترر گه اتفاق
 قيلشديلر. آرالردن سلام بن مشكم اسملىسى آنلر غه: «سن بواشدن
 قايتگن، بواش عهدنى بوزودر، محمدكه الله طرفندن حالگن خبر بيلور.»

دیب نصیحت قیلسەدە آنلر طگلامادیلر، جبرائیل فرشتە رسول اللہغە کیلوب خبر بیردی. شونک او چون رسول اللہ آنلرغە «اون کون اچندە بویردن چغوب کیتسونلر!» دیب خبر بیردی. یهودلر کیتەرگە اویلاغانلر ایدی، لکن منافقلر باشلغی عبداللہ بن ابی سلول «بن سزگە یاردم ایتەرمز، اور نوگزده تورگز. باشقە یهودلرده یاردم ایتەرلر» دیب یاشرن خبر بیردی. شوندن صوگ بنی نضیر یهودلری بیرلرندن کیتەمس بولدیلر. رسول اللہغە اوز لرینک کیتەمەولرن بلدرب خبر بیردیلر. رسول اللہ صحابہلرینی جیدی مسجدده امام توررغە ابن ام مکتومنی قالدردی. المنی حضرت علی گە بیردی. بارب بنی نضیرنی چولغاب آلدی. ابن ابی سلولده، یهودلرده یاردم ایتە آلامادیلر. اون کون طاش، اوق آطوب تورغاندن صوگ بنی نضیر امان صورادیلر. رسول اللہ بونلرغە، قورالدن باشقە توہلرینە یوکلەگان قدر ماللرینی آلورلر. ینە بتونلەی بویرنی طاشلاب کوچوب کیتولرینە رخصت بیردی. آنلر آلتی یوزلەب تۆرگە یوکلەگان نرسەلرینی آلوب قایسی خیبر، قایسی شام طرفینە کوچوب کیتدیلر. اوشبورەوشچە اللہتعالی یهودلرنک یاوزلق لرندن اهل اسلامنی طنچ لاندردی.

مونه ایندی اوشبورنی قینقاع ہم بنی نضیر یهودلرینک باشلقلری مکەگە بارب قریش مشرکلرینی قوتورندیلر. رسول اللہ ایلە صوغشرغە اتفاق یاصاب تاغندە برآز اییدەشلر ازلەب عرب آراسینە چغوب کیتدیلر. غطفان، بنی سلیم قبیلەلرینی نابوب اتفاقلرینە کرتدیلر. اوشبورەوشچە اوزلرینە یاردمچی لر تابلغاج قریشنک زورلری جیلوب (دارالندوب) دە کیگاش ایتکاج، رسول اللہ ایلە صوغشرغە برکدیلر. دورتمک عسکر جیدیلر. اوچ یوزی آطلی ایدی، مک پیش یوز توہلری دە بار ایدی. باش قوماندان ابو سفیان، المنی توتوچی ابو طلحەنک اوغلی عثمان ایدی. اوشبو عسکر ایلە ابو سفیان چغوب (مرالظهران) دیگان بیرگە ایرشکاندە غطفان عسکری قوشلدی. باش قوماندانلری مشهور عینە بن حصن ایدی. بنی مرە قبیلەسی باشلغی حارث بن عوفدە باشلری جملەسندن ایدی. آنک اوستینە نجد قبیلەلرندن بنی سلیم، بنی اسد، اشجع

قبیلەلری دە قوشلدى ابو سفیان نىڭ عسكەرى آرتقان صابىن آرتدى،
 آخرىندە اونىڭدىن آرتقى قوتلى بىر دوايىلە مەدىنە منورە گە تابا يوردى.
 رسول اللہ صلى الله عليه وسلم قىرىش نىڭ بىر اشلىرىنى اىشتىكاچدە
 صحابەلەرنى جىوب كىڭاش ايتدى. سلمان فارسى رضى الله عنه : يا
 رسول الله! بىز نىڭ يىرمىزدە بىر شەرگە قوتلى دشمان كىلەچك بولسە،
 آنىڭ اىلە نەسىنە خندىق، يعنى چوقر قازىمىق عادتىر» دىدى. عربدە
 چوقر قازىمىق عادىنى موگا قىر يوق ايسەدە بو كرە مناسب كور لوب
 خندىق قازىمىقغە اتفاق قىلىشىدىلار. مەدىنەدە نى قىر كورەك، لوم، تىمىر
 كورەك شىكىللى قازرغە يارى تورغان نرسەلەر بولسە، ھەمەسندە جىدىلەر.
 بنى قريظە يھودلەرى اول وقتدە رسول اللہ اىلە ەھدىلى بولغانغە آنلردىن دە
 قازرغە يارى تورغان قوراللەرنى، سوكىدىن قايتار بىر مەك اوزرە
 عارىتكە آندى. رسول اللہ اىلە ھەر بىر مەسلمان مەدىنە نىڭ اىلە نەسىنە
 چغوب خندىق نى قازىماغە باشلايدىلار. اهل اسلام نى قىر قىر مىق اوچون
 رسول اللہ اوزى طوفراق طاشى ھەم قازىشە ايدى. بتون اهل اسلام
 بىك طرىشوب قازىلار ايدى. سلمان فارسى رضى الله عنه قوتلى ھەم
 آندى اشلىر گە اولدىن او گرەنگان ايدى. شول سىببلى بىر يالغىزى اون
 كشى قىر اشلەر ايدى. بولاشدە منافق لردە تلەر تلەمەس كىنە بولشقان
 بولدىلەر. بو وقتدە رسول اللہ صلى الله عليه وسلم دن آز طعام اىلە كوب
 كشى طويدىمىق كىبى مەجزەلەر كورندى.

انصار دن بشىر بن سعد نىڭ قىزى آتاسىنە خرما ايتەدر ايدى.
 رسول اللہ آنى كور دىدە: «شول خرما لرنى موندە كىتر ئلى، قىزم!» دىدى.
 بو قىر خرما لرنى رسول اللہ نىڭ ايكى اوچىنە صالدى، اوچلارى طولمادى.
 رسول اللہ بىر جەيمە يا آشيا ولق كىتر گە بيوردى، كىتر دىلەر. خرما لرنى
 شوندىە صالدى. صحابەلەردىن بىر سىنە خندىق نى قازوچىلارنى چاقىرغە،
 بيوردى بايتاق كىشەر كىلە، كىلە آشادىلەر. خرما ھنوز آرتا ايدى،
 حتى جەيمەدن چىتكە توگىلە باشلادى.

حضرت جابر نىڭ بىر ناچار غنە قوبى بار ايدى. خندىق قازرغە
 كىتكەندە جابر خانونىنە شول قوبىنى سويدىر بىر پىشەر گە ھەمدە بىر آز

آرپە ايكمە گى حاضرلەب قويارغە قوشىدى. كىچ قايىقاندا رسول اللەنى
 اشارغە يورطينە چاقردى. ھونى ايشتكاج رسول اللە، بىر كشى گە:
 «سەن بو گون رسول اللە ايلە طعام اشارغە بتون خالقنى چاقىر» دىدى.
 اول كشى بتون خالقنى چاقردى، و حالئىكە جابر بارى رسول اللەنى غە
 چاقىرغان ايدى بو قدر خلق كىلگاج ايتىرادى، نى قىلسون «رسول اللە
 بىلى اشلەمس» دىب شول قوى ايتى تاغىن بىر آز آرپە ايكمە گىنى
 كىترب رسول اللە آلدىنە قويدى. رسول اللە اول طعام غە بىر كىت ايلە
 دعا قىلدى (بسم اللە) دىب آوز ايتىدى. آندىن صوكت توركم، توركم
 خلق كىلوب اشادىلر، قارىن لىرىنى طويدىر ب كىتدىلر، لىكن ھمان بىر
 قىرىنى اشاب بتورە آلمادىلر.

چوقىر قازىغاندا بىر اورىندە طاش چغوب طاش بىك زور بولغانلىقدىن
 ھىچ كىم واطا آلمىدىر ايدى. رسول اللە غە خىر بىرىلوب رسول اللە
 كىلدى. مبارك قولىنە لوم آلدى، (بسم اللە) دىب بىر اوردى، اوچدىن
 بىرىنى قوبتاردى. طاش و اتلغاندا مەدىنە نىكى ايكى طاشلىق آراسى ياقتىر ب
 كىتدى. رسول اللە (اللە اكبر) دىدى، مسلمانلردە (اللە اكبر) دىدىلر.
 ايكىچى كرە رسول اللە لوم ايلە بەردى، يىنە طاش واطلوب قوبدى. يىنە
 ياقتىلىق بولدى. رسول اللە اوچىچى كرە بەردى، يىنە ياقتىر ب كىتدى دە
 طاش تمام واطلوب اورىندىن قوبدى، سلمان فارسى رضى اللە عنە:
 «يا رسول اللە! اول يەشىن كىبى ياقتىلىق نرسە؟» دىدى. رسول اللە:
 «بىرىچى ياقتىلىق دە خىرە ايلە كىسرى نىك سىراى لىرى كورندى. جبرائىل
 عليه السلام: سىنىك اىمتىك آنلارنى آلاچاق، دىب خىر بىردى، ايكىچى
 ياقتىلىق دە شام ايلە روم نىك قىزل سىراى لىرى كورندى. جبرائىل عليه السلام:
 سىنىك اىمتىك آندەدە ظاھر بولاچاق، دىب خىر بىردى. اوچىچى سىندە
 صنەا سىراى لىرى يالطىرادى. اىتم آندەدە ظاھر بولاچاق دىب، جبرائىل
 عليه السلام خىر بىردى» دىدى. بوسو يىنچىنى ايشتوب مسلمانلار شادلاندىلر.
 خندق اشى تمام بولدى قىرىش عىكرى دە قوياش بايشى ياغىدىن
 كورندىلر. عىينە بن حصن ايلە حارث بن عوف قوياش چغشى ياغىدىن
 اوزلارى نىك عىكرلارى ايلە كىلدىلر. رسول اللە صلى اللە عليه وسلم شەرنىك

داشتی یاغینه چغوب (سلاع) دیگان طاغغه آر قایدیار. دشمنانغه قارشى
 صف بولوب تور ديلر، اسلام عسكرى اوچك بولوب اونوز آلتى
 اطلارى بار ايدى. مهاجرلر المى زيد بن حارثه قولنده، انصار المى
 سعد بن عباده قولنده ايدى. مشركلر گروھسى بر حمله ده اهل اسلامنى
 بترمك بولوب كيله لر ايدى. قارشى لرنده خندق كور گاج قاراب
 حيران بولديلر. آنده موندە بارب قاراديلر، اوتوب كررلك اورن
 تابماديلر. قايسى غنه ياقدن كيلوب كرمك بولسه لر اچدن اوق، طاش
 آطوب كرندرلر ايدى. لکن اول آرادە بنى قريظه يهودلرى عهدلر ينى
 بوزغان خبرى كیلدى. اهل اسلام خندق نى صاقلاب شغل له نگانده كيچ
 كيلوب مدینه شهر ينى باصمق بولالرايكان، ديب سويله شه باشلاديلر.
 بنى قريظه يهوديلردن شاقطى غنه زور بر قيله ايدى. مدینه نك طشقى
 ياغنده بر بيرده كر يپوست اچنده تورالر ايدى. آنلر رسول الله ايله
 عهدلى بولغاندن ئلك اول ياق طنچ ايدى. آنلرنك بو رهوشچه عهد
 بوزولرى اهل اسلام غه بيگروه كده آرتق چيتون بولوب كيتدى. بنى
 قريظه اوس قيله سينك حمايه سنده و آنلرنك امانى آستنده بولغانلرى
 اوچون اش نك حقيقتن بلور اوچون سعد بن عبادە، سعد بن معاذ، عبد الله
 ابن رواحه، حوات بن جبير و رضى الله عنهم يبه رلديلر. عهد بوزولرى
 راستقه چقغانلقدن يبه رليگان كشى لر تمام اميدلر ينى كيسوب قايتديلر.
 حتى سعد بن معاذ رضى الله عنه: «بنى قريظه ايله ن صوغشماينچه الله تعالى
 جانمى آلماسون ايدى» ديب دعا قیلدى قايتوب رسول الله غه يه شرن
 رهوشده بلدر ديلر. رسول الله (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعْمُ الْوَكِيلُ) دیدى هم: «ای
 جماعت مسلمين! سوينچ سز گه، بواش نك آخرى ايد گودر» دیدى.
 رسول الله صاقلق اوچون اوچ يوز كشى ايله زيد بن حارثه رضى الله
 عنه نى هم ايكي يوز عسکر ايله سلمه بن اسلمنى كوندردى آنلر مدینه نى
 بنى قريظه يهودلردن صاقلار غه كيتديلر. رسول الله اوزى قالغان
 عسکر ايله خندق نى صاقلادى. خندق نك بر چيتى يبخشى لاب قازيلوب
 يتمه گان ايدى. مشركلر نك كيچه قارانغولغنده اول اورندن اوتوب

چغو احتمال بولغاندن اول اورنى بر آز عسکر ايله رسول الله اوزى
صاقلار ایدی.

شول ره وشچه مشرکلر مدینه نی چولغاب آلوب اون بیش کون
توردیلر، مسلمانلر بیک یالقدیلر، آچلق بلالری کوندن کون آرتماقده
ایدی. حاصل مسلمانلرغه هر یاقلرندن بلایاوغان وقت شوشی وقت
ایدی. مناقلر: «محمد بزگه کسری خزینه لرینی وعده قیلا، لکن بزخندق
اچنده بر آطلام بیر یوری آلمیز» دیب سویله شه باشلادیلر. عرب
خلقی موندای اوزن صوغش لرنی کورگانلریده یوق، کوتهرده آلمیلار
ایدی. آنلر دشمان قارشینه کیلگاج قایسی یاق بولسه ده بولسون تیز ره
به رشوب، صوغشوب تاشلارغه عادته نگانلر ایدی. آنک اوستینه قش
وقتی بولغانده صوق بیک قاطی حکم سور، مشرکلر نك حیوانلرینه آشاتور
آز قلیده یوق. شول سبیدن حیوانلری آچلقدن اوله، اوزلری صوقغه
جدی آلمی دردر قاطریلر ایدی. ایکی یاق بر برسینه باری اوق آطشه ده مالش
آطشه، باشقه اشنی قیلا آلمی تور ایدی. مشرکلردن، آخری بولای ایتدرب
اش بولماس، دیب خندق نك بر طار راق بیرندن آطلرن سیکرتوب بر زیچه سی
چقدیلر. آنلر عمرو بن عبدود، عکره بن ابی جهل، هبیره بن ابی وهب،
نوفل بن عبدالله، ضرار بن الخطاب، مرداث بن محارب ایدیلر. آنلر
آرتندن ابوسفیان ايله خالد بن الولید آنلرغه آرقه بولوب بر آز مشرکلر
ایله طشقی یاقدن خندق یانینه کیلوب قاراب توردیلر. عمرو بن عبدود
آطن آغراق قوالاب اییدمشلرندن آیرلندی ده بر آز بارغاج مبارز
(قارشى سینه چغوچی ایر) صورادی. و حالنکه بو عمرو بیک کوب
واقعه لر کورب اوز درغان، هر وقت دشمانن جیغه کیلگان، حتی یالغز
چاغنده نینداین کوب خلقلی تور کم لرنی جیگوب تارقاتقان، مثلی یوق
بر بهادر اولوب عربلر آنک بر یالغزینی بر بولک آطلی عسکرگه تورا
دیپ ایتلر ایدی. آنک ایله صوغشو آرسالن ایله ن صوغشو کبی
بولوب، بیک آرتق بهادر لک کیرهک ایدی. شول سبیلی اول، میگا کم
چغا؟ دیب ایر صور اغاج هیچ کم آکا قارشى چغارغه اویلامادی. باری
حضرت علی «مین چغام» دیب رسول الله دن رخصت صورادی. رسول

الله «سین او طر، علی! اول کیله تورغان کشی عمرو بیت» دیدی. عمرو تیز گنه قارشى سیننه چغوچی بولماغاچ تاغنده بهادر لانبوب شاپرنا باشلادی «آرا گزده صوغشقه چغارلق ایر یوق مونی. قایدہ سزنىك الوغ لرگز؟» دیب ینه قچقردی. ینه حضرت علی چقمق بولسه ده رسول الله رخصت بیرمهدی. عمرو بتونلهی آقرا باشلادی «قایدہ میگا قارشى چغار کشیگز؟» دیب ینه قچقردی. حضرت علی «عمرو بولسه بولور، یا رسول الله، اوزم چغام» دیدی. رسول الله اوزى نك كوبه سینى آگا کیرتوب ذوالفقار اسملی قلیچینی بیله طاغوب: «یارب! آنام ایله برتوغان قرداشم عبیده بدرده، ایکنچی قرداشم حمزه احدده شهید بولدیلر. یانمده آتام ایله برتوغان نك اوغلی علی گنه قالدی. یارب! آنی صاقلا، مینی یالغز قالدر ما.» دیب دعا ایتدی.

حضرت علی جه یه و گنه عمرو قارشى سیننه باردی. ایکی یاق عسکری تماشا قیلوب تورالر ایدی. حضرت علی عمرونی حق دین گه اوندادی. عمرو آغزینی طوطرب کولدی ده «وسوز ایله مینم قارشوما چغارلر دیب خاطر یمه ده کیلگانی یوق ایدی، سین کم صوگ؟» دیدی. حضرت علی: «مین علی ابو طالب اوغلی من» دیب جواب بیردی. عمرو «سینك نسلك آراسنده زور راق کشی یوق مونی؟ ئلی سینك آغز گدن سوت ایسی کیله، مین سینك آتاك ایله کوب اشلر قیلدم. سینك قانك نى قیو میگا چیتیرهك بولور» دیدی. حضرت علی آگا قارشى «آلایمی؟ لکن میگا سینك قانك نى تو گهر گه بیک کوکلی بولور دیب او یلیم. ئه یده سینده آطگدن توشمک تیش» دیدی. بو سوز عمرو گه بیک قاهلی طیولدی، آچوی چقدی. آطندن توشوب یه شین کبی حضرت علی نك اوستینه هجوم ایتدی. حضرت علی آگا قارشى قالقان توتدی. عمرو شونداى آچو ایله صوقدی، که حتی قانغان ایکی پاره گه بواندی. حضرت علی نك باشینی ده بر آز یارالادی. نوبت حضرت علی گه یندی حضرت علی ذوالفقار ایله بر صوقغان ایدی عمرو شوندوق یغلوب قاطدی.

آندن صوگ نوفل آطنی قوروب آلغه تابا چقدی. زبیر بن العوام رضی الله عنه نوفلنی باشندن یارب توشردی، حتی ایهرینی ده کیسیدی.

بوزك اوچون زبیرگه «سینك قلیچك كبی قلیچ كورگانمز یوق ایدی» دیگاج، زبیر «آنی اسله گان قلیچ توگل، بلکدر» دیدی. آندن صوگ حضرت عمر اوزی نك توغانی ضرارغه همده علی ایله زبیر لر عکرده، هبیر، مردات لرگه حمله و هجوم ایته باشلاغانلر ایدی دور تسی ده بر یولی نپچك چغوب کیتکانلرینی بلعی قالدیلر. عکرده جان قورقوسندن چقغانده نایزاسینی توشورب قالدیرغان سبیلی حضرت حسان رضی الله عنه عکرده نی مسخره قیلوب برور بیت ایله کویلهب عیب له دی.

عمر و بن عبدو دنك میدانده باشی بتوی اهل اسلام نی بیک شادلاندردی، مشرکلر نی تمام قایغوغه صالیدی. شوندن صوگ ابو سفیان «بوگون بزگه خیرلی اش یوق» دیب چیگنوب عسکری قاتینه باردی. ایرته سی کون بنی قریظه یهودلری ایله مشرکلر هر یاقدن اهل اسلام نی چولغاب آلوب اوق آتدیلر. مسلمانلرغه آچلق یوره ک لرینی تمام اوز درگه یتکرگان وقتنده بورهوشچه هر یاقدن دشمان نك چولغاب آلوب اوق آطوی چیکسزده چیتون بولدی اخشام وقتنده دشمان چیگلدی، اهل اسلام ده آزغنه صولو آلدیلر. ایرته گه دشمان هر یاقدن هجوم ایته نی قیلورمز دیب هر کم بیک قورقوده ایدی. حالبوکه الله تعالی آنلرنك قوتلورینه ده سببلر نی حاضرلهب قویغان ایدی.

شول رهوشچه، که نعیم بن مسعود غطفانی ایمان کیترب لکن هنوز ایمانن یاشره ایدی. خندق قاتینه کیلوب قار اول لردن رخصت آلدی. رسول الله حضورینه کیلیدی. کلمه شهاده کیترب «عرب قبیله لری مینم مسلمان بولغانم نی بلعی لر، اگرده بیورسه گز شوشی توغروده اسلام دینینه بر فائده لی خدمت ایته ر ایدم» دیدی.

رسول الله «صوغش بر تورلی آلداش در، سینده بز نك ایچون بر تورلی حیله قور» دیدی. نعیم اشجع قبیله سی نك اشرافندن بیک فکر لی تدبیرلی بر کشی ایدی. اول بنی قریظه یهودلرینه کیتدی. آنلرنك باشی کعب بن اسد ایله ن کورشدی. کعب یاننده یهودنك زورلری ده بار ایدی. نعیم سوزگه کریشوب آنلرغه «ای بنی قریظه نك حرمتلی زورلری! مینم سزنی نی قدر یاراتقانم نی بله سز، سزگه مینم اچمدن بولغان چن محبتم

سزنىڭ اوچون قاينغا تادى، نىچە كوندن بىرلى سزنىڭ حال لىر كىزنى او يلىم»
 دىب ايتو يىنە قارشى يهودلار «بىر سىڭا ھىر ياقىدىن اوشانامىز، سويلە!» دىدىلەر
 نعيم «مىن شول ياقنى بىگىرەك او يلىم: قىرىش ايله غطفان قىبىلەلرى موندە
 كىلدىلەر، محمدىلەرنى بتورمە كىچى بولالار، لىكن آنلردە ياخشى غنە قارشى
 تورالار. ايندى قىرىش ايله غطفان قىبىلەسى بىك طويدىلەر. تاغىن آزغىنە
 او كائىسز بولسە، سزنى طاشلاب كىتە چىكلەر. سز عھد كىزنى بوزو سىبىلى
 محمدىلەردىن قوتولا آلماس سىز. مىنم فىكرىمە كورە سىز قىرىش ايله غطفان
 قىبىلەلرىنىڭ اشراپلارنى رھن (زاكالات) ايتوب بىر آز كىشى آلگىز.
 شولاي قىلسە كىز سزنى يالغىز قالدۇر ب كىتە آلماس لىر» دىدى. يهودلەر:
 «بىك راست ايتەسك» دىب آنڭ كىڭاشنى معقول كوردىلەر.

نعيم آندىن كىتوب ابوسفىيان قاتىنە باردى. آنلرغە «سزنىڭ خىبر كىز
 بارمى؟ يهودلەر محمد ايله بولغان عھدىلەرنى بوزولر يىنە او كىتوب يا كادان
 آنڭ ايله ياشرىن اتفاق ياصاغانلەر، عھد بوزغانلەرنى محمددىن كىچىدرمك
 اوچون قىرىش ايله غطفان اشراپلارنى بايتاق غنە كىشىنى رھن گە آلوب
 محمد گە بىر مە كىچى بولغانلەر، اكر سزدىن رھن صوراسەلەر بىر مە كىز»
 دىدى. بوسوزدىن قىرىشنىڭ باشلارى شىبھە گە توشدىلەر. حقىقتىن بلور
 اوچون بنى قىرىظە گە كىشى بىبەردىلەر. آنلر بنى قىرىظە گە بار ب «بىر
 موندە سزنىڭ باشلىق لىر كىزنىڭ دلالتى ايله كىلدك، و حالنكە سىز حاضر بىك
 آور ما طاشاسىز. موندە بىر گە اوزاقلا ب ياتور اورن يوق، عىسكەر
 آچلىقدىن زار لانه، حىوانلەر بىچەن يوقلغىدىن اولوب بىتەلەر، بىر ايرتە گە
 بارمىز بىر گە لەب بىك قاطى ھىجوم ايتەر گە كىرەك» دىب خىبر بىردىلەر.
 بنى قىرىظە آنلرغە قارشى «ايرتە گە شىبھە كون بولوى سىبىلى بىر بىر اشكەدە
 قاطشەمىز. آندىن صوك بىر گە صوغشور غە مەكەن بولور شول شرط
 بلەن، اكر سىز بىر گە زور لار كىزدىن بىتمىش كىشىنى رھن ايتوب بىرسە كىز
 آنلەرنى بىر كىر بىپوستەمىزدە بىكلا ب توتارمىز. شول وقتدە غنە بىر سزدىن
 امىن بولورمىز» دىدىلەر. بوسوزنى ايشتىكاج قىرىش، غطفان باشلىغى
 نعيمنىڭ سوزى درست ايكان دىدىلەر. بنى قىرىظە گە يىنەدىن خىبر بىبەردى
 «بىر سىز گە رھن دە بىر مەمىز، ياردەمگىز گەدە ابدىر اغانمىز يوق. تىلەسە كىز
 چىغوب صوغشور سىز، تىلەسە كىز صوگىدىن ضرورى اوز كىز گە

بولور. محمدیلرنك قولینه ئلەكسەكز یاقاكزنی فوتقارا آلماز سز
 كیره گكزنی تابار سز» دیدیلر. بنی قریظە دە نعیمنك سوزی درست ایکان
 دیب اوزلری نك کر پیوستلرینه کرب بیکلانیدیلر. اوشبو سبیدن عرب
 قبیلهسی ایله یهودلر آراسینه دشمانلق اوراغی چه چلیدی، صوغش تاغن
 مردر کون گە بارسەد. ئلکگی غیرت قالمادی. آخرندە برکون رسول الله
 اویله نمازی ایله ایکندی آراسندە دعا قیلدی. شول وقتدە شادلق علامتی
 کورندی. جبرائیل فرشته کیلوب الله تعالی طرفندن جیل ایله فرشتهلر
 یبه رلوب اهل اسلامغه یاردم ایتە چکلرینی خبر بیرگان ایدی. رسول الله
 مونی صحابه لر گە سویله ب سوئچ بیردی. ایکندی ایله اخشام آراسندە
 بیک یمان داوول ظاهر بولدی. صوق جیل هیچ مثلی کورلمە گان
 اوخشاشلی بولوب ایسە باشلادی. جیل دن توز ان توفراق کوتەر یلوب
 مشرکلرنك یوزلرینه کوزلرینه کرب کورمە س ایتدی. طعام پشەر گە
 دیب قویغان قازان لرینی یوز توبەن قابلاب طاشلادی. چاطرلری
 هوادە اوچوب یوری باشلادی. کیچ بولوب قارانغولق باصدی، قورقنچ
 تاغن آرتدی. بو اشلر بارسیدە مشرکلر گە خاص بولوب باشقە لر گە
 هیچ نرسە یوق ایدی. شولاییدە اسلام عسکری صوقلقدن، آچلقدن تارالوب
 رسول الله یانندە باری اوچ یوز لەب صحابه قالغان ایدی. دشمان نك
 حالندن خبر کیترمک او چون رسول الله حذیفه بن الیمان رضی الله عنه نی یبه ردی.
 حذیفه بن الیمان رضی الله عنه باری قریش عسکری نی حالده ایکانون
 قارادی دشمان تمام آبتراغان، نی قیلور غە بلمی طور ایدی. ابوسفیان
 دە امیدن اوزب «ای جماعت! بو بیر بز گە طـور ب یاتور اورن
 تر گل، حالبوکە بنی قریظە ایله ندە آرامز بوزلدی. مین اوزم قایتوب
 کیتەم، سز دە کوچوب کیتگز» دیب آطینه آطلانوب کیتەر گە حاضر له ندی.
 ابوسفیان شول حاضر له نودن عسکرینه قایتور غە قوشرب قایتوب
 کیتدی. باشقە مشرکلر دە آنك آرتندن قایتوب کیتدیلر. فقط عمرو بن
 العاص ایله خالد بن الولید ایکی یوز قدر آطلی عسکر ایله آفتقغە
 قالدیلر، چونکە آرتلرندن چغوب اهل اسلام هجروم ایتمک قورقنچی
 بار ایدی. مشرکلر تون قارانغودە کیتکاندن بیک کوب آزق و باشقە

ئۇرسە قالدىرب كيتكانلار ايدى. ايرتە گيسون اهل اسلام آنى خيوب
 آلديلر. آندن باشقه ابوسفیان يهودلرنك باشى حىي ديگان كشى گه
 يكرمى توه بيرگان، حىي اول توهلرنى آلمانغان بلكه آنلرغه خرما
 آزقلر طوطرب كيرى ابوسفیانغه يبرگان ايدى. اهل اسلام آنیده
 اله كترديلر. آچلقدن آلجیغان اهل اسلامغه بونعمتلر بيك لذتلى
 رزق بولديلر. اهل اسلام آچلقدن همده دشماندن قوتلوب شادلانديلر.
 رسول الله صلى الله عليه وسلم «ايندى موندن آرى سز گه مشركلر
 كيله چك توگل، بلكه سز گه آنلر اوستينه باررغه نوبه ايرشه چك» ديدى.
 بو صوغشده مشركلردن دورت كشى هلاك، اهل اسلامدن بيش
 كشى شهيد بولديلر.

بنی قریظہ صوغشی

رسول الله خندق صوغشندن قايتوغه جبرائیل فرشته كيلوب بنى
 قریظه يهودلرينه باررغه الله تعالى طرفندن امر كتردى.
 رسول الله حضرت بلالغه هر كمنى بنى قریظهغه صوغشقه باررغه
 ندا قيلورغه بيوردى. حضرت بلال «اللهنك بيورغينه بوى صونغان
 خلق ايكندى نمازىنى بنى قریظه اولنده اوقسون» ديب ندا قيلوب
 چاقردى. رسول الله آلمنى حضرت على گه بيوردى. اهل اسلام بارب
 چولغاب آلديلر. بو يهودلر ئلك رسول الله ايله اتفاق قيلشوب
 توروبده اهل اسلامنك ايك آبتراغان وقتنده عهدلرینی بوزغانلر، دشمان
 ياغينه چغوب اهل اسلام ايله صوغشقانلر، رسول الله صلى الله عليه
 وسلم نى بيك رهنجتهكانلر ايدى. شول ياوزلق لرى نك جزاسنى ده تابديلر،
 چونكه بولار بار سیده اسير آلندى. رسول الله بونلرنى سعد بن معاذ
 حكمنه طابشرب سعدنك حكمنى بوينچه ايرلرى بار سیده اوترلدى،
 بالالرى، جماعتلرى اسير آلنوب ماللرى تقسيم اولندى. شول رهوشچه
 اهل اسلام كورشى لرندە بولغان ايك حيله كار ياوز دشمانلردن قوتولديلر.

حَدِيثِيَّةٌ صَلْحِي

رسول الله صلى الله عليه وسلم توشنده صحابه لرنك چه چلرینی

قایسی آلدرب قایسی سی فسقارتوب مسجد حرام غه طنچ لاب کرگانلرینی کوردی. ایرته گیسون مسلمانلر غه اوزی ایله بر گه لب عمره حج قیلور غه بار اچاقلرینی خبر بیردی. مدینه ایله نه سنده گی بتون عربلرینی بارر غه دیلمه دی. لکن عربلر آشغوب کیلمه دیلر. رسول الله مؤمنلر ایله آنده بارغاج کیری قایتا آلماس دیب اویلا دیلر. رسول الله مک پیش یوز قدر اهل اسلام ایله یونه لدی. مدینه گه باش ایتوب ابن ام مکتومنی قالدردی. اوزی ایله خاتونی سلمه نیده آلوب چقدی. هر کم صوغش اوچون کیلمه ی عمره اوچون کیلگانون بلسونلر دیب آلدان قربانلرینی چغارب یهردی. رسول الله صحابه لر گه باری قنی سنده بر قلیقنه آلور غه بیوروب باشقه تورلی صوغش قورالی آلور غه رخصت ایتمه دی یولده غسغان دیگان بیر گه ایرشکانده قریش صوغشقه حاضر له نوب اهل اسلامی مکه گه کرتمه سگه اتفاق قیلشقانلرینی ایشتمدیلر. خالد بن الولیدنی ایکی یوز آطلی عسکر ایله آغه ناباده یهر گانلری خبری ده ایرشدی. رسول الله مونی ایشکاج «خالدکه اوچرامی تورغان یولدن کم آلوب بارا بلور؟» دیدی. اسلم قیلله سندن بر کشی «مین آلوب بارام» دیب یولباشچی بولوب کتدی. خالد مونی بلگاج قریش که قایتوب خبر بیردی. (ثیه المرار) دیگان اورنغه ایرشکاج رسول الله نک تومسی چوکدی، قووب ده قارادیلر کیتمه دی. صحابه لر رسول الله غه مونی خبر بیرگانلر ایدی، رسول الله: «برهه نک فیلنی توقتاتقان ذات توه نیده توقتاندی» دیدی.

رسول الله حَدِيثُكَ چيگنده بر صوسز قویو یانینه کیلوب ترشدی. لکن صوسز لقدن بیک جفا چيگارلك اورن توغری کیلگاندن رسول الله غه شکایت ایتدیلر. رسول الله صلی الله علیه وسلم اوزی نک چیرمه سندن بر اوق آلوب شول اوقنی مذکور صوسز قیو غه طاشلاغان ایدی، قویودن صو قایناب چغوب بتون عسکر اسلام هیچ صوغه آبرامادیلر. رسول الله صوغش اوچون کیلمه گاننی بلدرمک اوچون خراش بن امیه الخزاعی نی یهرسه ده قریش آنی او ترر گه قصد قیلوب احابیش قیلله سی گنه آرالرینه کروب خراشنی او ترترمدیلر. خراش بونی رسول الله غه خبر بیردی.

آنندن صوڭ رسول الله اوزينڭ مقصودن آڭلاتمق، آنداغى
 ضعيف مسلمانلار ايله كورشوب كوڭل لر ينى يوانمق اوچون حضرت
 عثمان نى يبهردى. حضرت عثمان بارب مكه گه كردي. رسول الله نڭ
 مقصودن سويلهدى. قريش حضرت عثمان نى قبول ايتوب «كعبه نى
 طواف قىلاستىمى؟» ديديلر. حضرت عثمان: «رسول الله نى طيغاج مين گنه
 نيچك طواف قىلیم» ديب قبول ايتمهدى. مشركلر بوسوز گه آچولانوب
 حضرت عثمان نى حبس قىلدیلر. مسلمانلار آراسنده عثمان اوترلگان
 ديگان سوز چقدى. شوندىن صوڭ رسول الله بر آغاج آستنده صحابه
 لردن اولگانچى صوغشور غه، كيرى چيكمه سكه بيعت آلدى. بو
 بيعتنى بيعة الرضوان ديب آتالدى. مشركلر آراسنده بو بيعت
 اشى مشهور بولدى. قريش قورقدى. اول آراده بر مسلماننى مشركلر
 شهيد ايتديلر. مشركلردن اون ايكي كشى نى مسلمانلار اسير آلدیلر.
 قريش اش نڭ آخرى هنوز ناچار غه تابا بارغان كورب قورقولرى
 آرتدى ده كيلشوب قايتور غه سهيل بن عمرو نى يبهردیلر. اول كيلوب
 رسول الله غه «اى محمد! اول آطشوب بر كشى نى اوترولرى آحمقلر
 اشى، بز نڭ عقللى باشلار من اول اشدن راضى توگل، سين بز گه اسير
 آلغان كشى لر منى قايتارب بىر!» ديدى. رسول الله: «سز بز نڭ كشى
 لر منى قايتار سه گز، بز ده سز نڭ كشى لر گزنى قايتار وەز» ديدى.
 مشركلر حضرت عثمان نى يبهردیلر. آنڭ ايله بولغان كشىلرنى ده آزاد
 ايتديلر. شوندىن صوڭ سهيل بن عمرو كيلشو توغروسنده رسول الله
 ايله سويله شه باشلادى. بايتاق غنه سوزلر ايله تارتشودن صوڭ دورت
 ماده اوزرينه كيلشو بولدى.

- ۱ - مسلمانلار ايله قريش آراسنده اون يىل صلح بولوب تورر.
- ۲ - مسلمانلار غه قريش دن كيلوچى بولسه مسلمانلار آنى قايتارب
 بىورلر، أما مسلمانلار دن قريش كه بر كشى بارسه آنى قايتار و لازم بولماس.
- ۳ - بو يىل رسول الله صحابه لر ايله عمره حج قىلماى قايتورلار.
 كيلهسى يىل حج وقتى اير شكاج اوچ كون قريش مكه دن چغوب توررلر.
 اهل اسلام ايركنلهب حج قىلورلر، لکن قنى سنده بر قلىچ ايله جهيه گنه
 آلورلر، باشقه قورال آلوب كيلمه سلر.

۴ - قریش دن باشقەلر محمد عايە السلام عھدینە كرسەلەر اختیار، قریش عھدینە كرسى كیلگان كشی قریش كە كرر گە اختیار بولاچق. رسول الله بو شرطلر نك ھمە سندنە قبول ایتدی، لكس مسلمانلر بو شرطلر دن آرتق ممنون بولما دیلر. «بزرگە قریشدن مسلمان بولوب كیلگان كشی نی نیچك آنلر غە كیری قایتار ر مز» دیدیلر. رسول الله «اگر بزدن آنلر غە كیتو چی بولسە، آنى الله یراق قیلسون. أمّا آنلردن بزرگە کیلوب بزر آنى قایتارمز ایكان الله تعالی آنلر غە بیک تیز قونلونی بزر» دیدی.

او چنچی شرط بوینچە بویل طوافسز قایتو مسلمانلر غە بیگرە كده چیتون بولدی. چونكە رسول الله توشندە مسجد حرام غە طنچلق ایله كرگانلرینی كور ب، بوتوش شول حالنچە کیلور دیگان، ایدی. حضرت عمر ابوبكر دن بوتوغروده «رسول الله مسجد حرام غە كرر مز ديب ایتكان ایدی بیت، نیچك بولای كر می قایتامز؟» ديب صورادی. ابوبكر «صوك بویل كرر مز ديب ایتدی می، یوق می؟» دیدی. حالبو كە رسول الله بویل ديب ایتمه گان ایدی. آندن صوك كوب آنى مونی تیکشرمە دیلر، صلح شرطلرینی یازە باشلا دیلر. یازو چی حضرت علی ایدی. رسول الله علی گە «باشده بسم الله الرحمن الرحيم ديب یاز!» دیدی. سهیل «یوق، باسمك اللهم ديب یاز» دیدی. «باسمك اللهم» ديب یازلدى. آندن صوك رسول الله «هذا ما صالح علیه محمد رسول الله» ديب یازار غە قوشقاچ، سهیل «بزر سینی رسول الله ایكانگنی بلسەك سیگا قارشیلق قیلماس ایدك. (محمد بن عبدالله) ديب یاز!» دیدی. آندن صوك رسول الله علی گە (رسول الله) دیگان سوزنی بوزار غە، محمد بن عبدالله ديب یازار غە قوشسەده حضرت علی «مین (رسول الله) دیگان سوزنی بوزار غە قور قام، بوز میم» دیدی. آندن صوك رسول الله مبارك قولی ایله اوزی بوزب (محمد بن عبدالله) ديب یازلدى. آندن صوك یازب تمام ایتدیلر. آنى ایكى نی یازب هر ایكى سینە ایكى طرفنكده زورلری نك اسملری یازلدى. ایكى یازونك برسی اهل اسلام غە، برسی قریش كە بیلدی.

مذکور سھیل نك اوغلى ابو جندل مسلمان بولغان ایدی. آتاسی سھیل آنی بوغاوولاب توتادر ایدی. شول وقتدە ابو جندل بوغاوینی اوستورەب تكبیر ایتوب رسول اللہ حضورینە کیلیدی. آنی کورگاچدە سھیل «ایک نك مونه شوشی اوغلم ابو جندلنی قایتارب بیروگزینی صوریم» دیدی. اهل اسلام قایتارماسقە نی قدر طر شلق قیلسەلردە بولمادی، سھیل «اگر بونی قایتارب بیرمە سەگز صلح یوق حکمنده بەلاچاق» دیدی. شوندن صوگ رسول اللہ ابو جندل گە صبر ایتەرگە قوشوب اللہ تعالی بیک تیزدن آلارنی قوتولدر اچاغن، مکە نك دە بیک تیزدن فتح اولنە چاغن آگلاتدی. حاضر گە عھدنی بوزارغە یاراماغانون سویلەب ابو جندلنی سھیل گە بیرب بیەردی. صلح تمام بولغاچدە خزاعە قبیلەسی رسول اللہ حمایە سینە کردی. بنی بکر قریش کە قاتناشدی. صلح اشلری تمام بولغاچ رسول اللہ صحابەلر گە چەچ آلورغە یا قسقارتورغە ھمدە قربان چالوب احرامدن چتارغە بیوردی. صحابەلردە قربانلرینی چالديلر، قایسی چەچن آلوب، قایسی قسقارتوب رسول اللہ بیورغنی یرینە کیتردیلر. بویل کعبە اللہغە طواف قیلماغانلرینە بیک قایغرسالردە برییل چغوب آلغان چەچلرینی اوچورتوب کعبە گە ایتوب طاشلادیدە شونندان تفال ایدب شادلانديلر.

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حدیبیەدە اون توقز کون تورب اصحاب کرام ایلە مدینە منورە گە قایتورغە چقدیلر. یولدە «انا فتحنا» سورەسی نازل اولوب کیلە چکدە تیزدن زور زور فتوحات بولاچق ایکانی بلندی. اصحاب کرام آنی ایشتوب ھم او قوب شاد بولديلر.

مصالحە نك فائدەسی

دشمان اوزی نك دشمان کورگان کشی سینى بیلگلی یاخشی بولور، یاخشی نیتلی دیب ھیچ اویلی آلمیدر. اهل اسلامنی عربلر ھر قایوسی دشمان کورملر ایدی. شول سببلی آنلر رسول اللہنی یاخشی اشکە اوندی دیب بلمیلر ایدی. رسول اللہ نك یاخشی لغە اوندە گانون ھمدە

اسلام دینی هر کم آ گلارلق یگل هم حق دین ایکانون بلدرمک او چون قریش ایله مصالحه ایتوب کیلشوب تور مق لازم ایدی. چونکه اهل اسلام هر کم ایله قاتناشوب ایر کلهب سو یله شوب یوری باشلاغاچ حق نك حق ایکانون هر عقل ایسه سی بله چك، اسلام دینده بولغان فضائلنی آ گلایاچق، اهل اسلام نك کور کام خلقلی، یاخشی صفاتلی کشی لر ایکانون تو شونه چك ایدی. اگر رسول الله صلی الله علیه وسلم نك اوزن کورسه اول کشی گه رسول الله اوزی نیندای عزیز ذات، شریف صفات ایسه سی ایکانونده هیچ شبهه سی قالما یاچاق ایدی. مونه شونك او چون بو مصالحه بتونله ی فائده غنه ایدی. اول مصالحه ده اهل اسلام غه آغر شرطلر بولسه ده مصالحه نك کلی بولغان فائده سیننه قاراغانده آنلر بیک کچکنه بولوب قالالر ایدی. مونه شونك او چون رسول الله صلی الله علیه وسلم مصالحه نی لازم تابدی. اما صحابا لر نلکده صلح نك هر یاقدن تو گه روک بولوب کیله تورغان بیک الوغ فائده لرینی آیرماچق بامه گاندن قایغردیلر، حسرتلندیلر. فقط سوگندن صلح نك هر یاقدن کیلگان فائده سون کور گاج اوزلریده اوکندیلر، اش اوزلری بلگانیچه بولمای، صلح بتونله ی فائده غنه ایکانون آ گلادیلر.

مصالحه ده گی بر شرطنی بتر و

مصالحه ده مسلمانلر غه ایک آغر شرط، مسلمان بولوب کیلگان کشی نی صوری کیلسه لر مشرکلر گه بیر بیه رمک ایدی. رسول الله مدینه گه قایتوب اوزاقدده تورمادی، ابو بصیر ثقفی مکده اسلام ایله مشرف بولوب قاچوب مدینه گه کیدی. مکدن ایکی کشی کیلوب آنی صورادیلر، رسول الله آنی آنلر غه بیرر گه مجبور بولدی. ابو بصیر «یا رسول الله! مین اوزمنی شرکدن پاکلهب موند، کیلگان ایدم، ایندی کیری نیچک آنلر آراسینه قایتور من» دیسه ده رسول الله: «سین بر آز صبر ایت، حاضر گه صلح نی بوزار غه یار می، سیگاوسینک شیکلی لر گه الله تعالی بیک تیزدن شادلق ایله نطنچلق بیر چك» دیب آنک کوگان جواتدی.

اول ایکی کشی ابو بصیرنی آلوب کیتوب (ذوالحلیفه) دیگان بیرر گه ایرشکاخ خرما اشار غه او طور دیلر. ابو بصیر آنلر نك بر سیننه «قاید»

ئىلى، قىچىك اوتىكن مىكان؟ مېندە قاراب قارىم» دىگان بولوب صورادى.
 تىكى كىشى آنى مۇنى بىردە اويلاماي غنە بىردى. مۇندىن سوڭ ابو بصير
 اوز قىچى ايلەن اول كىشىنى چابوب اوتىردى، مۇنى كور گاج ايكنچى
 ايبىدەشى توروب قاچدى. ابو بصير مېندە گە كىلوب «يار سول الله! سېندە
 مېنى بىرب يېرۇب اوز كىك عھد كىنى بىرىنە يتكردىڭ. الله تعالى مېنى دە
 قوتقاردى» دىب مېندە دە قالور غە صورادى. رسول الله آگا: «سېن مۇندە
 طورغاندە صورى كىلسە لىر بىر گە همان بىرب يېرۇمك لازم. حاضر گە قايدە
 بارسا كدە بىر ياقغە كىتوب بىرەك تور» دىدى. ابو بصير چغوب در ياقرىنە تابا
 كىتدى. آندە مەكە دن شامغە بارا تورغان يولدى (ئىيىص) دىگان اورىندە تورا
 باشلادى. اول آندە مەكە دن شامغە بارا تورغان مشر كلرنىڭ يولچى لىرىنى
 توتوب طالارغە كىشىدى. آنىڭ قاتىنە تاغىن يوقارىدە مذكور سھىل
 اوغلى ابو جندل دە اتاسى نىڭ بوغولرىندىن نىچىك دە اچقنوب كىلدى.
 شولاي ايتوب آقرىن آقرىن ابو بصير يانېنە جىيولدىلر. بونلار جىيولا
 تور غاچ بىك تىز ارادە يتمش كىشى بولوب قىرىش نىڭ شامغە بارا
 تورغان يولنى كىسدىلر. ابو بصير آنلرغە امام طوروب آنلر جماعت
 نمازىنى اوقى تورغانلر ايدى. ابو جندل بار غاچ ابو جندل امام بولا
 باشلادى. ابو جندل نىڭ آندە چىتغان خېرى جە يىلگاج غفار، اسلم، جھىنە
 قىبىلە لىر ندىن و باشقە قىبىلە لىر دن جىيولا جىيولا اوچ يوز گە تولدىلر. مەكە
 خلقى نىڭ شام يولى بتونلەي كىسلىدى. و حالنكە مەكە دە آشلق بولمى، ساتو
 آلودىن باشقە ھىچ تىركىك قىيلا آلمايلار، ساتو آلونى تاغى
 عر بستاندە غنە دە ايتوب بولمى، شامغە بار غە كىرەك ايدى، مشر كلر
 تمام آتار ادىلر. بىك تىز رسول الله غە خېر يېرۇب: «ابو بصير ايلە
 ابو جندل نى، ايبىدە شلىرى ايلە قبول ايتوب آلا كورا!» دىب صلح
 نامە دە گى ايكنچى شىر طىننىڭ بىر لىر وون اوتىدىلر. بو ايكنچى شىر طىرىش دن
 مسلمان بولوب بارغان كىشىنى قىرىش كە قايتاروب بىر مەك بولوب
 بو شىر طىقە صحابە لىر بىك قاىغىرغانلر ايدى. آنلر: «مسلمان بولوب
 كىلگان كىشىنى نىچىك ايتوب كافر لىر قولېنە بىر رمىز» دىب تمام حىسرتلە نىگانلر
 ايدى. رسول الله مشر كلرنىڭ اوتىچلرن قبول ايتوب ابو بصير ايلە

آنك يولداش ارن پ قىرب خط يازدى، خط بارغانده ابو بصير آورى
 ايدى. رسول الله نك خطى ايرشكاچ آلوب يوزينه كوزينه سورتوب وفات
 بولدى (رضى الله عنه). ابو جندل ابو بصير نى دفن ايتكاچ ايپده شلار ينى آلوب
 مدينه گه كىلدى شوندىن صوك مسلمان بولوب مدينه گه كىلو چىلر كو به ايدى.
 پادشاهلار نى دين گه اوندو.

حديثيه دن قايتقاچ رسول الله صلى الله عليه وسلم حق بولغان اسلام
 دينينه اوندوب پادشاهلار غه خط يبهردى. بعض صحابه لار «پادشاهلار پيچه تسز
 خطى قبول ايتمىلر» ديگكچ رسول الله پيچەت يا صاقتى. آكا (محمد
 رسول الله) ديب يازردى. روم پادشاهسى قيصر غه دحية الكلبي نى،
 حاطب بن بلتعنه نى مصر اميرى مقوقس كه، عمرو بن امية الضمرى نى حبش
 پادشاهسى نجاشى گه، عبد الله بن حذافة السهمى نى فرس پادشاهسى كسرى گه،
 علاء بن الحضرمى نى بحر ين پادشاهسى منذر بن ساوى گه يبهردى.
 موندن باشقه بيك كوب پادشاهلار غه خط يازدى. پادشاهلار آراسنده
 قبول ايتوب ايمان كىتر گانلرى ده بولدى. ايكى آراده قالغانلرى ده بولدى.
 فرس پادشاهسى رسول الله خطى ايرشكاچ تكبر له نوب يرطوب طاشلادى.
 آنى ايشتككچ رسول الله: «الله تعالى آنك اوز ملكنده يرطسون» ديب دعا
 قىلغان ايدى، اوزاق ده تور مادي، اول پادشاهنى اوز اوغلى اوتردى.
 آندن صوك حضرت عمر زماننده بتون نسلندن پادشاهلق كىتوب
 فرس پادشاهلقى دنيا يوزنده قالمادى. بتون يير صولرى اسلام حكومتى نك
 بر ولايتى حكمنده قالدى.

عمرة القضاء

آلتىچى يلدە رسول الله عمرة نيتى ايله مكه گه بارر غه چغوب
 حديثيه صلحى بوينچه عمره نى ايكنچى يلغه قالدرب قايتوب كىتكان ايدى.
 بريل تولغانده، يعنى هجرتدن يدنچى يلده ذوالقعدة آينده ايكى مك لاه
 اصحاب كرام ايله مدينه دن مكه گه قاراب چقدىلار. آلتمش تويە
 قربانلق آلدىلار. اهل اسلام مكه گه ياقن بولغاچ صلح نامه ده گى شرطقه
 بناء قريش طائفهسى مكه دن چغوب تور دىلر. رسول الله صحابه لار ايله
 مكه گه كىر بىت الله نى زياره وطواف قىلدىلر. صفا ايله مروه آراسنده

سعی و هر احکام حجنی بیرینه کیتردیلر. رسول الله مکده وقت عباس نك التماسيله ميمونه بنت الحرث رضی الله عنہانی نکاح لاندی. بویلدده دوس قبیله سندن ابوهریره رضی الله عنه مدینه گه کیلوب اصحاب صفه گه قوشلدی. دوس قبیله سی نك باشلی طفیل بن عمرو هجرتدن نك مسلمان بولوب یاقن تیره منی اسلامغه اوندی ایدی. اول، خیبر صوغشنده دورت یوز کشی ایله کیلوب اهل اسلامغه یاردم ایتدی. هجرت نبویه دن سیگزنچی یلده اشرف قریشدن خالد بن الولید ایله عمرو بن العاص هم عثمان بن طلحه مدینه گه کیلوب دین اسلامغه کر دیلر. حضرت خالدکه (سيف الله = الله نك قلچی) ديب لقب قوشلمش بولوب صوغش فننده ماهر لگی، صوغش لرده بهادر لغی ایله مشهور در. عمرو بن العاص دخی دهات عربدن بولوب بيك او تکن فکر لی، عجب تور لی تدبیر لی برذات ایدی. عثمان بن طلحه ده عبدالدار اوغل لرندن بولوب کعبه نك آچقچی آنلر نك قولنده بولور ایدی.

مکه ۶ مکر مه نك اسلام قوائینه کروی

الله تعالی بر نرسه نی اراده قیلسه آنک سبب لرنده حاضر لیدر. رسول الله مکه نی آلمی باشقه شهر لرنک بوی صونماسن، قریش نی جیغمی باشقه خلق نك نغتبوب اییه رمه سن بيك یاخشی بله ایدی. لکن مکه نی صوغشمی غنه، آنک حر متن صاقلابنه قولینه کر ته سی کیله ایدی. حذیبیه صلحندن صوگ خزاعه قبیله سی رسول الله عهدینه کر گانلر، بکر قبیله سی قریش عهدینه کر گانلر ایدی. خزاعه ایله ن بکر آراسنده اولده نوک دشمانلق بار، لکن اسلام دینی نك نوری بالقجاج اول دشمانلق لر آزاراق یه شرن گه ایله نگانلر ایدی. اوشبو سیگزنچی یلده بنی بکر کیسه کتون گنه خزاعه قبیله سینه هجوم ایتدیلر. قریشدن صفوان بن امیه، عکر مه بن ابی جهل، سهیل بن عمرو هم باشقه لرن بنی بکر گه یادم ایتوب خزاعه قبیله سندن یکر می اوچ کشی نی او تر دیلر. بو اش بولغاچده عمرو ابن سالم خزاعی قرق کشی ایله مدینه منوره گه کیلوب رسول الله غه حال لرنی بیان ایتدیلر. بو اش ایله ن قریش حذیبیه صلحینی بوز غان بولدیلر.

خزاعه قبيله سى رسول الله نى يار دم اوسته ب كیلگانلار ایدی. رسول الله
آنلرغه «امید ایتکاملر نندن آرتغراق ایتوب یار دم بیرر من» دیب سوز
بیردی. قریش که «یا خزاعه دن اوتر لگان کشی لر نك دیتن توله گز، یا
بنی بکر نی صاقلاودن قولگزنی سلته گز» دیب خبر کوندردی. قریش
طائفه سى ایکی یاق نك برسندء قبول ایتمه دیلر. لکن عهدنی بوزولرینه
بیک آبرادیلر، حتی صفوان ایله اییده شلرینی بارب اوروشدیلر.
آخر نده قریش خلقی مصالحه نی یا گارتوب قایتورغه دیب ابوسفیان نی
بیردیلر. ابو سفیان مدینه گه بارب رسول الله نی کوردی، مصالحه نی
یا گارتونی اوتندی لکن بر جوابده آلا آلمادی. حضرت ابوبکر،
عمر، علی کبی زور صحابه لر نی ده کورب قارادی، همان برسندنده فایده لی
جواب ایشته آلمادی. تمام آبراب قایتوب کیتدی. خلق جیلوب «آنی یه
صلحنی صوزب قایتماغان سک، طنچ تورر ایدک. یا که صوغش خبری
کیرمه گان سک، صوغشقه حاضر له نور ایدک. ایندی نی اشلر گه کیرلک»
دیپ آچولاندیلر. اما رسول الله ابو سفیان کیتکاچده بیک نغتوب
صوغشقه حاضر له نه باشلادی «یارب بز نك بو حاضر له نومزدن قریش نی
غافل قیل» دیب دعا قیلدی. رسول الله خزاعه قبيله سینه مکه ایله مدینه
آراسنداغی یول لر نی توتوب مدینه یاغینه کشی بیر مسکه بیورغان
ایدی. خزاعه قبيله سى یول لر نی صاقلا دیلر. رسول الله نك بیورغی طارالوب
رمضان باشنده هر یاقدن اهل اسلام مدینه گه آغوب کیله باشلادی.
لکن حاطب بن بلتعه اسملی کشی رسول الله نك صوغشقه حاضر له نگانن
یازب مکه گه بر خاتون ایله بیر گان، بو اش رسول الله غه وحی ایله
بلدر لگان ایدی. رسول الله علی، زبیر، مقداد رضی الله عنهم نی بپه رب
«فلان اورنغه بار گز، آندن بر خاتون اوزار، آنك یاننده بر خط
بولور، شول خطنی آلوب کیتر گز» دیدی. آنلر بارب شول اورنده
خاتون نی توغری کیتردیلر. اول، خطنی صور اغاچ طانا باشلاسه ده
آنلر «رسول الله یا لغان سویله مس، تیز چغار، بولماسه سیننی چیشندر ب
قارار مز» دیگاچ چه چ طلمندن چغار ب بیردی. بو حاطب بن بلتعه اش
ایکانی بلندی. چیکسز عجب له ندیلر. چونکه حاطب بدر صوغشنده

حاضر بولغان بيوك صحابه لردن ايدى. آنداي كشي نك بو رهوشچه دشمانغه اسلام نك مونداي وقتداغى سرينى آچوى برده بولورغه تيشلى توكل ايدى. رسول الله حاطب نى چاقرب «بو نينداي اشك؟» ديب شلته قيلغاچ اول «يارسول الله! ايمانغه هيچ ده ضرر كيلگانى يوقدر، فقط مكده بالام چاغام جماعتلرم بار، آنلرنى صاقلار قوم قبيله م يوق. شوشى خط آرقاسنده قریش جماعتلرم نى رعایت قیلور لر ديب اويلادم» دیدى. حضرت عمر «رخصت بىر، يا رسول الله! بو منافق نك موينن اوريم» ديگان ايدى، رسول الله «صبر ايت، يا عمر! حاطب بدر صوغشنده حاضر بولدى، الله تعالى بدر صوغشنده حاضر بولغان اهل اسلام غه نى قيلسه كزده كيچدم ديگان بولسه بلمه س سك بيت» ديگاچ حضرت عمر «الله هم الله نك رسولى بليگو چير هكدر» ديب طوقطادى.

رسول الله قریش اوستينه بارغانن يه شرر اوچون ابو قتاده نى نجد ياغينه بر آز عسكر ايله بيه رگان ايدى. يعنى اوزى نك عسكر جيغانن دشمان ايشتسه نجد ياغينه بارا تورغانلر در ديب اويلاسونلر اوچون ايدى. رسول الله اون مك عسكر ايله مدينه دن چقدى. يولده ابوقتاده كيلوب قوشلدى. بعض قبيله لر تاغن كيلوب قوشلوب اهل اسلام عسكرى اون ايكي مك گه يتدى. حضرت عباس بدر صوغشى اوزغاچده ايمان كيترسه ده ايمانن يه شرب مكده زمزم صوغار و خدمتنده طور ا ايدى. يولده اولده اهل عيالى ايله مكه گه بتونله ي كوچوب بارشلى توغرى كيلوب قوشلدى. يوكلرينى مدينه گه بيه رب اوزى رسول الله ايله كيرى مكه گه كيتدى. رسول الله آندن بيك شادلانوب «مهاجر لرنك آقتغى سين بولدك» دیدى. يولده قریشلر دن ابوسفیان بن الحارث ايله عبدالله بن ابى اميه طوغرى كيلديلر. رسول الله بر آز آنلرغه صالحقنراق توردى، چونكه مكده وقتده بوايكسى قرداش بولا تورب رسول اللهغه بيك قاطى دشمانلق قيلغانلر ايدى. مسلمان بولونيتى ايله كيلگاچ، رسول الله نك زوجه سى ام سلمه رضی الله عنهاده دلالت قيلغاچ رسول الله آنلر نیده قبول ايتدى. (كديد = قديد) ديگان بيه رگه ايرشكاچ روزه چيتون بولا باشلادى. شونك اوچون رسول الله آغز آچارغه رخصت

ايتىدى. اوزى دە، آچىدى. (مر الظهران) دىگان، يىرگە يتكاش رسول الله
 اون مك اوط ياندر غە يوردى. اون مك اوط ياندر دىلر، عرفه اوطى
 كىبى ياقن تىر، بتونلەي بالقوب كىتىدى. ھېچ نرسە بلەي ياتقاندا قريشكە
 كىسەكتون رسول اللەنك چاماسز كوب عسكەر ايلەن كىلگەننى ايشىتىدى.
 قريش بوخبرنى ايشىتكاشدە ابوسفیان بن حربنى، حكيم بن حزام، بدیل
 ابن وراقنى خبر بىلشوب قايتور غە يېزىلر. آنلر مر الظهران غە
 كىلوب يتكاش اهل اسلامنك اوطن كور بىك عجب لەندىلر. «بونىنداين
 اوط بولور؟» دىب آنلر سويلەشوب تورغاندا اهل اسلام
 صافچىلرى توتوب آلدىلر. توتوچىلرنك برنجىسى حضرت عباس
 ايدى. حضرت عباسنك چغوى قريشكە «سز تىزرەك كىلوب رسول
 اللە غە بوى صونگزا!» دىب آكلامق اوچون ايدى. آگا ابوسفیان
 توغرى كىلوى بىك موافق توشىدى. حضرت عباس رسول الله اذنى
 ايله آنك آق قاچرىنە آطلانغان ايدى. ابوسفیاننى آرتىنە آطلاندرب
 تىزگە رسول الله حضورىنە كىتردى. ابوسفیاننى حضرت عمر
 كور گاش قىلچىنى توتوب چابار اوچون يوگردى، لکن حضرت عباس
 آطلانغان حيوانلرىنى تىزرەك قوالاب عمر دن ئلك رسول الله حضورىنە
 ابوسفیاننى ايرشدردى. رسول الله حضورىنە كىلگاش حضرت
 عباس «مىن ابوسفیان غە عفوگزنى اوتنەم» دىدى. حضرت عمر «يا رسول
 الله! اسلامنك برنجى دشمانى ابوسفیان كىلدى. رخصت پىر، چابوب
 اوترىم» دىدى. رسول الله حضورىنە عباس ايله عمرنك سوزلرى
 بر برىنە خلاف بولدى. رسول الله عباسقە «بوگون ابوسفیاننى
 سىن صافلا، ايرتەگىسون قارارمز» دىدى كىچ اوزغاش ايرتە برلە
 حضرت عباس ابوسفیاننى رسول الله حضورىنە آلوب
 كىلدى. رسول الله ابوسفیانغە «لااله الا الله» دىب ايتور وقت
 ايرشمەدىمى؟» دىدى. ابوسفیان بر آزاويلا ب تورغاندن صوك «لااله الا الله»
 دىدى. ينە رسول الله «يا ابا سفیان! محمد رسول الله دىب ايتور گەدە
 وقت یتەدیمى؟» دىدى. ابوسفیان «يا محمد! بو توغروده كوگلمدە بتوب
 یتەگان برشاك بار، بو توغروده بر آز مهلت پىر» دىدى. حضرت
 عمر دە كىلوب يتكان ايدى. قىلچن توتوب چاطرنك طشقى ياغندە «ای

ابو سفیان! طشقی یاقدە بولساڭ بولای اویناب سویلەشە آلماس ایدک»
 دیب عمر اوز اوزینە سویلەشوب یوری ایدی. حضرت عباس ابو
 سفیان غە «عقلگنی باشگا جی، موندان چقوگنی عمر قلچی ایله کوتوب
 تورا بیت» دیب ایمان کیتور گە نصیحت ایله دی. شوندن ابو سفیان
 «محمد رسول الله» دیب ایمان کیتردی. شول مجلسدە حکیم بن حزام،
 بدیل بن ورقا ایمان کیترب مسلمان بولدی. رسول الله عباسقە «سین
 ابو سفیانی عسکرنگ اوتە (کیچە) تورغان یول اوستینە بوغاز قاتندە
 قاراتوب تور، اللهنگ عسکرنگ تماشا قیلسون» دیدی. حضرت عباس
 «یا رسول الله! ابوسفیان بیک ماقتانونی یاراتە تورغان ذات، آگا
 ماقتانورلق براش قیل» دیدی. رسول الله «ابوسفیان یورطینە کرگان
 کشینگ جانی امیندر، آگا هیچ کم تیمەس. مسجد شریف کە کرگان
 کشی امیندر، اوز یورطینە بیکلەنگان کشی امیندر، قورال طاشلاغان
 امیندر، حکیم بن حزام یورطینە کرگان کشی امیندر» دیدی. آندن
 صوڭ عباس ابوسفیانی عسکرنگ اوزغانن تماشا قیلدرغە بوغاز داغی
 کچیدکە آلوب باردی. عسکرلر تورکم، تورکم بولوب اوتوب
 کیتەلر. ابوسفیان «بونلر کم لر؟» دیب صوری ایدی. عباس «بوفلان،
 مونسى فلان لر» دیب ایتە ایدی. اول سیف الله احضرت خالد بنی سلیمدن
 مک بەادر ایله ابوسفیان توغروسینە کیلوب بارسى بو آغزدن
 تکبیر ایتدی. ابوسفیان «بو کم؟» دیب سورادی. آندن صوڭ
 زبیر بن العوام دورت یوز کوبەلى یگت ایله مهاجرین المى توتقان حالده
 تکبیر ایله دنیانی یاگراتدی. ابوسفیان بولار نیدە سورادی. آندن صوڭ
 بنی غفار یگت لری ایله ابوزر الغفاری حضرت لری اونکاندەده سورادی،
 عباس «بونلر بنی غفار قبیلەسى» دیگاچ، ابوسفیان «آنلر ایله آرامزده
 هیچ نرسە یوق» دیدی. شول رەوشچە عسکرلر اوتوب تورالر،
 ابوسفیان صوری، عباس جواب بیرە ایدی. ابوسفیان بوقدرلی عسکرنی
 حاضر لەب جیوب بر لەشدر ب آلوب کیلور گە نینداین زور فوۋ
 کیرەك ایکانون اویلاب تورغاندە اوز اقدن بیش مک قدر کوبەلى،
 آطلی عسکر ایله رسول اللهنگ (قصوی) اسملی توهسی اوستندە کیلگانی

كور ندى. كىلوب يتوب تكبير ايله طاغ لورنى تتر تكاچ، ابوسفیان عباسقه
«توغانوڭ اوغلى پادشاهلغى نىنداین زور ايغان ايكان» ديگان ایدی.
حضرت عباس «ای ابوسفیان! ياخشى آڭلا، بو پادشاهلق تو گل
پيغمبر لکدر» دیدى. آندن بتون عسکر او توب بتکاچ ابوسفیانغه مکه گه
قایتورغه رخصت بیرلدى. ابوسفیان حکیم بن حزام ايله مکه گه قایتدى.
حرم شريف، مکه كىلوب قريشكه «ای آدميلر! كيلگان محمددر، قارشى توررغه
هيچ ممکن بولماسلق زور قوت ايله كيله» دیدى. «صوڭ محمدنى
ايتدى؟» ديب صوراديلر. آڭا قارشى ابوسفیان «ابوسفیان يورطينه
كرگان كشى اميندر، مسجدكه كرگان اميندر، ايونده او طرب ايشكنى
بيكله گان اميندر، قورالن طاشلاغان اميندر، ديب ايتدى. آندن صوڭ
مسلمان بولگز، سلامت بولورسز ديب آقتق سوزن ايتدى» دیدى.
شوندىن صوڭ خاتونى هند ابوسفیانغه يابشدى، صاقالندن توتوب «ای
غالب نسلى! شوشى جولهر تيلينى او ترگز!» ديب قچقردى. ابوسفیان
«صاقالمنى يبه، اگر مسلمان بولماساڭ والله باشك بتهر. بار تيزرهك،
طاوشگنى چغارما، ايو گه قايت» دیدى. هندده بورنغى زمانلر بوگون
آلشغانن سيزدى، تيزرهك يو گرب يورطينه قایتدى.

مکه اچنده بر تورلى قايناو قوبدى، خلق تمام قاوشادى، نى
اشلهر گهده بلميلر. قايسى مسجدكه بارا، قايسى ابوسفیان يورطينه كره،
قايسى قورالانا، قايسى قورالن طاشلى، بر جيولا بر تارالار ایدی.
باشلقلى ابوسفیان مسلمان بولوى ايله بايتاق خلق اسلام دينينه آوشدى.
فقط سهيل بن عمرو، عكرمه بن ابى جهل، صفوان ابن اميه بر آز عسکر
ايله مکه نك توبه ن ياغنده صوغشقه حاضرله نديلر. رسول الله اوزى
بايتاق عسکر ايله مکه نك يوقارى طرفندن كرهچك ایدی. خالد بن
الوليد اوزينه بيرلگان عسکر ايله توبه ن ياقدن كررگه بيورلغان
ایدی. باشقه لرغه دخى هر قايسينه اورنى ييلگى له نگان ایدی. رسول الله
صلى الله عليه وسلم «قريش ياغندن قارشى لق قىلوب صوغشه باشلاماسلر
هيچ قايسى آز صوغشما گز» ديب قات قات بر كتوب ايتدى. واقعا
اهل اسلام هر طرفدن مکه گه كرديلر، قارشى توروچى بولمادى. فقط

سھیل بن عمرو ایله عکر مہ بن ابی جھل ھمدہ صفوان بن امیہلر بو
 آز عسکر ایله مکہ نك توبہ ن طرفندہ صوغشقه حاضرلہ نوب تور دیلر .
 اول طرفدن عسکر ایله کیله تورغان خالد بن الوایدکه مشرکلر قارشى
 تور دیلر . خالد آنلرغه نصیحت قیلوب قاراسادہ سوز آ گللاتہ آلمادی .
 آنلر قزغانلر ایدی . اهل اسلام دن ایکی کشى نی شهیددہ ایتدیلر . سوز
 طغلاولر نندن خالد امیدن کیسیدی ، شوندن صوگ بر قاطی غنه حملہ قیلدی .
 اون اوچ مشرک ھلاک بولو ایله باشقہ لری تارالدى . رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ وسلم مکہ گہ کر گاندہ باشینہ قار اچالما کیوب ، بیک توبہ نچیلکلی
 بولوب توبہ ن تابا قاراب ، حتی مبارک ما گلایلری ایہرینہ تیہ یازب
 کردی . رمضان آینک یکر منچی کونی جمعه کون طاک وقتى ایدی .
 رسول اللہ مکہ گہ کر گاچدہ کعبہ اللہ غہ باردی . اول کعبہ اللہ کورنگاچدہ
 قچقرب تکبیر ایتدی . آنی کورب بارچہ صحابہ لر تکبیر ایتدیلر .
 رسول اللہ حجون دیگان اورنغہ باردی . ایندی اول وقتدہ آندہ
 اسلام آلمی تولقونلانا ایدی . ام سلمہ ایله میمونہ رضی اللہ عنھما اوچون
 شونندہ بر قبدہ یاصالغان ایدی . شول اورندہ رسول اللہ آز غہ یال
 ایتدی . یانندہ حضرت ابوبکر آنک ایله سویلہ شہ ہم سورہ فتح نی اوقی
 ایدی . رسول اللہ کعبہ نی طواف ایتدی . استلام حجر قیلدی . کعبہ اللہ
 ایلہ نہ سندہ اوچ یوز آلتمش پوت بار ایدی ، رسول اللہ قولنداغی
 طایاغی ایله پوتلر نی تور توب «حق لقی کیلدی ، باطل اردی» دیب ایتدیدہ
 پوتلر نی چغار تدرب طاشلاتدی . شول کون نی کعبہ اللہ هر پوتلردن
 پاکلہ ندی . عرب شہر لری نك کو بسندہ اللہ غہ شرک قاطوبتدی . آندن
 صوگ رسول اللہ کعبہ گہ کردی ، ایلہ نہ سندہ تکبیر ایتدی . آندن صوگ
 مقام ابراهیم گہ چقدی ، نماز او قودی ، زمزم صوینی اچدی . آندن
 صوگ مسجددہ او طردی . شول وقتدہ هر کم رسول اللہ غہ کوزلرینی
 یوزلدر گانلر ، قریش مشرکلرینہ نی حکم قیلور دیب کوتوب تورالر
 ایدی . آنلرغہ ایندی نی گنہ قیلسدہ کو ب بولاچق توگل ایدی ، چونکہ
 آنلر رسول اللہ نی اذا وجفا قیلدیلر ، حتی اوترر گہ قدر طرشدیلر ،
 شہر نندن چغار دیلر ، نی قدر مسلمانلر نی عذاب قیلوب اوتر دیلر .

مشركلرنىڭ بو اشلىرىنە البته نىندى جزا بولسىدە از دىب ايتورلك ايدى. لکن رسول الله صلى الله عليه وسلم بو اورنده شونداى بيوك علو جنابلق كور گازدى، شول قدر كور كام خلقىنى اظهار قىلدى، كە موني دوستى دە، دشمانى دە ماقتارغە اختيار سز مجبور بولور. نىنداين قارا كوكلر موندان عجب لەنوب انصافقە كيلور.

شويلا، كە: رسول الله قريش كە قاراب: «يە، ميني سزگە نى قىلور دىب اويلى سز؟» ديدى. آنلر «ياخشى قرداش، ياخشى قرداشنىڭ او غلىسك» ديدىلر. رسول الله صلى الله عليه وسلم «بار كز، همه كز آزادلر سز» دىب مشركلرنىڭ همه سىنە آزادلق بىردى. فقط عكرمه بن ابى جهل، صفوان بن اميە، عبدالله بن ابى سر ح عامرى، عبدالله بن الزبهرى، عبدالعزى بن خطل، حويرث بن نقيد، مقيس بن صبابە، حضرت حمزەنى شەيد قىلغان وحشى، حضرت زىنبنى كوچەرگە چىغاندە قورقتوب قورصاغن توشررگە سبب بولغان هبار اسود اوغلى، خاتونلار دن ابوسفيان خاتونى هند، سارە اسملى خاتون، ابن خطلنىڭ ايكى جروچى كىزەكلرنىڭ قانلارن حلال قىلوب رسول الله «مذكور كشى لرنى قايدە توغرى كىلسە لردە بەرب اوتر كز!» ديدى. بو كشى لر تور لىسى تور لى ياققە قاچدىلر. ابن خطل نى هم ايكى كىزەكلنىڭ بر سىنى توغرى كىتر ب اوتردىلر. حويرث ايله سارە اسملى خاتوننى حضرت على اوتردى. مقيس اوزى نىڭ ايبدەشلىرى ايلەن خەمراچوب او طرغان پىرلرندە نەملە ابن عبدالله الكلپى سىزب باردى دە قلىچ ايله چابوب اوتردى. باشقەلرى قاچدىلر. آنلرنىڭ هر قايسى بىلگلى بولغانغە كورە باشقە خلق هر قايسى طنچ ايدى. اشراف قريش دن خويطب بو كشى لر جملە سندن بولە اسەدە قورقوب قاچقان ايدى. آنى ابوذر الغفارى رضى الله عنه كور ب رسول اللهغە كيلوب خىر بىردى. رسول الله «بز اوتررگە قوشقان كشى لر بىلگلى ذاتلردر، باشقە لرغە امان بىردك بيت» ديدى. ابوذر آنى خويطب قە بار ب خىر بىردى، خويطب بو سوزنى ايشتكاچدە رسول الله حضورىنە كيلوب ايمان كىتردى.

حضرت ابوبكر اوزى ايك نلك ايمان كىترسەدە آتاسى ابو قحافە

هنوز ايمان غه كيلمه گان ايدى. حضرت ابوبكر آنى قولندن تو توب
رسول الله حضورينه آلوب كيلدى. اول شونده ايمان كيتردى.
رسول الله صلى الله عليه وسلم صفا اوز رينه چغوب او طردى. آدميلر
كيلوب رسول الله غه برهم برهم بيعت بيره باشلاديلر. رسول الله «الله غه،
اللهنك رسولينه بوى صونار او چون بيعت بيرگز!» ديدى. هر قايسى
شونك او چون بيعت بيردیلر. ايرلردن بيعت آلنوب تمام بولغاچ، خاتونلر
بيعت بيررگه باشلاديلر. قريش دن شرافت ايه سي بولغان خاتونلر آلدان
كيلدیلر. آنلر آراسنده قيافتن اوز گهر توب ابوسفيان خاتونى هندده
كيلدى. رسول الله آنلرغه «شركدن، او غريلق دن، ز نادن صاقلانمق غه
همده بالالر گزنى او ترمه سكه، هيچ كمگه يالا ياقماسقه، الله تعالى نك
بيورغان اشينه قارشى بولماسقه، بوى صونار غه بيعت ايتهرسنز!» ديدى.
رسول الله «شركدن صاقلانورسنز» ديگياج آنلر «والله سين بزگه
ايرلرگه قويمان شرطنى آر تدر دك. شولايدنه بز آنى بيرينه يتكررمز،
يعنى سوزگا بوى صوندق» ديديلر.

هند نلك نينداين يمانلق لر اشله گان كى، صوگنندن بيك اخلاصلى
مسلمه بولدى. حتى يورطينه قايتقاچ «نى قدر سزگه آلدانوب يورگان مز»
ديب همه پوت لر ينى قرب چغار ب طاشلادى. رسول الله صفاد، الله تعالى گه
حمد، ثنا ايتكان وقتده انصار دن بعضلرى «رسول الله اوز يورطينه
قايتدى، نسل نسلبرينه قاوشدى، ايندى بزگه قايتماس» ديب اويلا ب
قايفر شرلر ايدى. جبرائيل عليه الصلوة والسلام رسول الله غه كيلوب
انصار نك قايفرولارن بلدردى. رسول الله دعاسينى تمام ايتكاج.
انصار دن «شوندى قورقورقوز بار ايكان؟» ديب صورادى. انصار ده
«يار رسول الله! بز نك كوگلمزدن شوندى قورقورقوب بولوب كيچدى» ديديلر.
رسول الله آنلرغه «اى انصار جماعتى! مين اللهنك قولى هم رسولى
من. سز نك شهر گزگه كوچدم، تركلگم هم وفاتم سزده بولاچقدر»
ديدى. انصار كرام بو سوزدن بيك شادلانديلر، حتى يغلاشديلر. اول
آراده اويله وقتى ييتوب حضرت بلال كعبه اوستينه چغوب اذان
اوقودى. نيچه ساعت كنه نلك پوتلر ايله طولى كعبه الله بار سندنده

پاڭلەنوب اوستوندا اذان ايتلدى. بو وقتدا قريش نىڭ تور لىسى تور لى سوز سويلەشكەنلەر، بارى ابوسفيان غنا «مىن محمد توغرى سىندە بىر سوز دە ايتىمىم. آگا كوكدىن خىر كىلە» دىدى. شوندىن سوڭ رسول الله آنلرنىڭ قاتىنە كىلوب ھەمەسى نىڭ سويلەشكەن سوز لىرىنى خىر بىردى. حارث بن ھشام حاضر شوندا ايمان كىتردى.

ابوسفيان خاتونى ھندىلىك نىنداين زور ياوزلقلار قىلۇبدە سوڭىدىن عفو قىلنۇى باشقا اوتىرلور گە ھىم ايتلۇب قاچقان كىشى لىر گە دە امد بىردى. ابن خطل نىڭ قالغان كىزەكى ايمان كىتر بىر رسول الله حضورىنە كىلدىدە عفو اوتىدى، رسول الله آنى كىچدى. عبدالله بن سعد بن ابوسرح حضرت عثمان نىڭ سوت قىلدىشى بولغاندىن آكار يالنوب عثمان آنى يە شىر بىر تور غىزان ايدى. شاوشو باصلغاج عثمان آنى رسول الله حضورىنە آلۇب كىلۇب عفوئىنى اوتىدى. رسول الله آنىدە كىچدى. عكرمە بن ابى جھل صوغىشە جىڭگىچ يىمىن طرفىنە قاچقان ايدى. عكرمە نىڭ خاتونى ئلكدەنوڭ مىلمان بولغان ايدى. اوزى نىڭ ايرى عكرمە اوچون رسول اللەدن امان صورادى. رسول الله آگادە امان بىر گىچ، ام ھكىم اوزى نىڭ ايرى عكرمە آرتىدىن از لەب كىتدى. ايرى دىگىز گە كوىمە گە او طىر ب كىتر گە تور غاندا آرتىدىن بار بىتدى دە، «مىن سىڭا، آدم لىرنىڭ اىڭ اىد گولك قىلاتور غانلرى طرفىدىن امىن لك آلۇب كىلدىم، ايدە قايت!» دىدى. عكرمە رسول الله حضورىنە كىلۇب مىلمان بولدى. رسول الله آنىڭ مىلمان بولۇپىنە بىك شادلاندى. صفوان بن امىە قاچوب اوزى نىڭ دىگىز گە سالور غە اويلاپ كىتكەن ايدى. آنىڭ آتاسى ايلە بىر توغان نىڭ اوغلى عمىر جەمىھى رسول الله غە كىلۇب «يا رسول الله! صفوان بن امىە اوزى نىڭ قومى نىڭ خواجەسى در. اول اوزى نىڭ دىگىز گە سالور غە كىتدى. سىن آقغە دە قاراغە دە امىن لك بىردىڭ. صفوان غە دە امىن لك بىرسە نە» دىدى. رسول الله «بار آرتىدىن ىتىش، اول امىن» دىدى. عمىر علامت اوچون رسول الله نىڭ چالماسىنى آلۇب صفوان قاتىنە بار ب «مىن، سىڭا آتام آنام فدا بولسون، آدم لىرنىڭ اىڭ آرتى، اىڭ بىخشىسى، رحىملى شىقلىسى، كىشى گە بىك

ایزگو لک ایته تورغانی قاشندن کیلدم. سینک آتاک ایله بر توغاننک
اوغلی، آنک قدرلی بولووی سینک قدرک، آنک شرافتلی بولووی سینک
شرافتک» دیدی. صفوان «مین شول اوتورر دیب قور قام» دیدی. عمیر
«اول اوترو برله ماتاشودن یوقار یراق. آندای اشنی قیلودن حرمتلیرک»
دیدی. امین لک علامتینه بیرلگان چالمانی کورگازدی. شوندن صوگ
صفوان رسول الله حضورینه قایتدی ده عمیرگه اشارت قیلوب «مونه
بو، سز میگا امان بیردگز دیب او یلی، شولایمونی؟» دیدی. رسول الله امان
بیرگانن بلدر گاج، صفوان ایکی آی مهلت صورادی. رسول الله آکا
دورت آی مهلت بیردی. شونندان صوگ مسلمان بولدی. باشقهاری تاغن
شر لای مسلمان بولدیلر. آنلر حارث بن هشام، کعب بن زهیر، سهیل
ابن عمرو، حضرت حمزہنی اوترگان وحشی، ہبار بن الاسودلر ایدی.
مکہنی فتح قیلغانی صوگندہ رسول الله اون توقز کون آندہ
قالدی. نمازنی قسقه ایتوب مسافر بولوب اوقدی مکہ گه عتاب بن
اسید حضرتلرینی والی ایتوب قویدی. هر کونگه بر درهم وظیفه بیردی.
مکہ گه کروینه بیشنچی کون بولغانده اوتر آطلی عسکر ایله حضرت
خالدنی بیہرب (عزی) دیگان پوتلرینی واطردی. عمرو بن عاصنی
(سواع) دیگان پوتنی واطارغہ، سعد بن زید الاشہلینی یکرمی آطلی
عسکر گه باش ایتوب (مناء) دیگان پوتلرینی واطارغہ بیہدی. آنلر
ہمہسی بارغان اورندہ بیورلغان رموشچہ واطوب قایتدیلر. رسول الله
مکہنی فتح قیلغاج ثقیف، ہوازن دیگان قیلہلر رسول الله ایله صوغشورغہ
حاضرلہ نہ باشلادیلر.

حنین صوغشی.

ثقیف ایله ہوازن قیلہلری نک الوغلی مشورہ ایتوشوب «محمد
بز گه کیلگانچی بز آکا بارغہ کیرک» دیب بیک قاطی حاضرلہندیلر.
رسول الله آنلرغہ قارشی اون ایکی مک عسکر ایله چقدی. بعض
صحابہلر «بو قدر کوب عسکر ایله بولغاج بز جیگمی کم جیگار؟» دیب

اويلادىلار. آلدان خالد بن الوليد بايتاق عسكەر ايله كيله ايدى.
 دشماننڭ قاچوب پوصوب تورا تورغان عسكەرى كيسەكتون چغوى
 سببىلى اسلام عسكەرى بتونلەي قاچا باشلادىلار. رسول الله قاتىندە بارى
 حضرت عباس، ابو بكر، عمر، علي، فضل بن عباس، ابو سفیان ايله
 ربيعة حارث اوغللىرى، ابى لهب اوغلى معتب لىرگنە قالدى. رسول الله
 (الّٰى اِيْهَا النَّاسُ) دىب قىچقردى، خلق ايشتە آلمى ايدى. رسول الله (اَنَا النَّبِيُّ
 لَا كَذِبَ، اِنَا اَبْنُ عَبْدِ الْمُطَلِّبِ) دىب ايتە ايدى. آندىن سوڭ عباسقە
 رسول الله «سین قچقرا!» دىدى. حضرت عباس «ای انصار گروھسى،
 ای بیعة الرضوان ایلەزى!» دىب قىچقردى، عباس بىك شەب
 طاوشلى بولغانلقدىن ھەممى آنڭ طاوشىن ايشتوب لىك دىب كىلە
 باشلادىلار. شوندىن مسلمانىلار ياڭا باشدىن جىلوب ھجوم ايتدىلار.
 شوندىن سوڭ مشركلر بار سىدە قاچدىلار. مشركلرنڭ قاچقانلىرى غنە
 قاچوب قوتولدى. آندىن باشقەلرى يا اوتىرلدى ياكە اسىر توشدى.
 بالالىرى خاتونلىرى اسىر توشدىلار. يكرمى دورت مڭلەب تۈە، قىرق
 مڭدىن آرتق قوى، دورت مڭ اوقىە كموش وباشقە نرسەلر غنىمەت
 ايتوب آندى. الحاصل مكەدە فتح ايتولوب قىرىش رسول اللهغە بوى
 صونغاچ عربستاندە اهل اسلامغە قارشى توررلىق حكومت قالمادى.
 شريعة اسلاميەنڭ فضىلتلىرى خلق آراسىندە جايولە باشلادى. ئلك
 ئللە نىنداين قاراش ايله قاراغان خلق اسلام دىنن كورب بلە باشلادىلار.
 حلق نرسە، باطل نرسە ايكانى كورندى. ئلكدە مشركلرنڭ بىك
 زورلاب قهرىدىن قورقوب قارشى سىنە كىلوب قىربانلار چالوب تعظىملى
 تورغان پوتلرنى مسلمانىلار كىلوب واطوب مسلمانىلارغە آندىن بىردە ضرر
 كىلمە گانون كوردىلار. قوللىرى ايله ياساغان پوت فاندەدە ضرردە ايتە
 آلمى ايكانون توشوندىلار. عبادت قىلورغە يارى تورغان نرسە پوتلر
 توڭل ايكانون بلدىلار. شوندىن سوڭ ھەر طرفدىن رسول اللهغە
 ايلچىلر كىلە باشلادى، آنلر كىلوب مسلمانىلار بولوب كىتەلر ايدى.
 شول سببىلى جزیره العربدە اسلام دىنى بىك آشغىچلىق، بىك تىزلىك ايلەن
 جەيولە ايدى. بىك كوب يىرلرگە قرآن اوڭردىمك، شريعةت بادرمك

او چون كشي لر بيه رلدى. بگه گده عتاب بن اسيد حضرتلر ينى والى،
يعنى باش ايتوب قويلدى. شول سيگزنچى يلنى حج ده امير بولمق ده
عتاب بن اسيد حضرتلر ينه طابش لمشدر. عتاب حضرتلر ي بيك يه ش
يكت بولسه ده فوق العاده اقتدار لى، ثباتلى ايدى.

توقزنچى يل - بو يلده مشهور شاعر كعب بن زهير مسلمان
بولدى. رسول الله نى ماقتاغان (بانى سعاد) قصيده سيني تريب كيلوب
رسول الله حضور نده او قودى. رسول الله آنى يار اتدى، حتى بر
بيت نى ايتكانده رسول الله اوستوننده گى كيمنى صالحوب بيردى. بو يلده
تبرك صوغشى بولدى. طائف شهر نده گى ثقيف قبيله سى اسلام دينينه
كردى. بو يل ايلچيلر كيلوى بيگروه كده كوب بولدى. شونك او چون
بو يلغه (سنة الوفود)، يعنى ايلچيلر يلى ديب ايتلدى. رسول الله صلى الله
عليه وسلم حضرت ابو بكر نى حاجى لرغه امير ايتوب بيه ردى. دخيده
زكات جبار او چون رسول الله هر ياقغه برور كشي نى مأمور، يعنى
تور. ايتوب بيه ردى.

هجر تدن اوننچى يل - بو يلده نجران ولايتنده بنى الحرث
قبيله سى نه رسول الله حضرت خالد نى دين گه اونده مك او چون بيه رب
اول طرفده مسلمان بولديلر. آنلرغه دين او گره تر گه هم زكات لر ينى
جبارغه رسول الله عمرو بن حزم نى بيه ردى. نجران ده نصار اده بار
ايدى. آنلر ده جزيه بير مك بولوب دين اسلام حمايه سينه كرديلر.
بو يلده سلمان، عامر، ازده حولان قبيله لر تدن ايلچى لر كيلوب دين
اسلامغه كرب كيتديلر. آنلرغه باشقه دخى بيك كوب طرفدن ايلچيلر
كيلديلر. بو يلده همدان قبيله سى هم يمنده واطرافنده بولغان خلق لر
تور كم تور كم مسلمان بولديلر.

حجة الوداع

هجر تدن اوننچى يلده رسول الله حج قيلدى. بونى (حجة الوداع)
دير لر. رسول الله صلى الله عليه وسلم ذوالقعدة نك يكرمى بيشنچى كونى
اويله نماز ينى او قغاندن صوك اهل بيتى هم صحابه لر ي ايله مدينه منوره دن

سفر قیلدیلر. (ذوالحلیفه) دیگران اور زدن احرامغه کر دیلر. آندن کیتوب ذوالحجه نك دور تنچی کوننده مکه گه یتشدیلر. حضرت علی یمن طرفنده بولوب دین اسلامغه اونده مک او چون بیهار لگان اییدی. اولده یمن دن مکه گه رسول الله حضورینه کیلوب ایرشدی. عربستان نك هر یاغندن خلق جیولغان اییدی. رسول الله ایله حج قیلور غه کیلگان خلق یوز مک یاخود یوز یکر می مک چاماسنده اییدی. رسول الله حرم شریفکه ابی شیبه قابقاسندن کردی. بیت اللهنی طواف قیلدی. مسلمانلر غه حج حکملرینی او گره توب «مناسک حجنی میندن او گره نگر. بلکه موندن صوک مینم ایله ن بویرده کور یشه آلماسسن» دیدی. عرفه کوننده حاجی لر غه بیک تاثیر لی خطبه او قودی. جاهلیت زمانه سندن قالغان قان دعوالرینی بتردی. آندن صوک خطبه سنده «ای آدمیلر! سز نك خاتونلر گز او ستونده حق گز بار، خاتونلر نك سز نك اوستو گز ده حق لری بار در. خاتونلر سز نك حق گزنی رعایت ایتسونلر. سز ده خاتونلر گز غه کور کام معامله قیلگز. مؤمنلر هر قایوسی بر بر سی نك قرنداشلر یدر. هیچ کمگه قرداشی نك مالی حلال بولماس، مگر اوزینک رضاسی ایله بیر سه گنه حلال بولور. مین سز گه شریعت حکملرینی ایرشدر ر گه لازم بولغان قدر لی سون ایرشدر دم. سز گه ایکی نرسه قالدرا من، شول ایکی نرسه گه یابشسه گز هیچ آداشماس سز: برسی، الله نك کتابی، ایکنچی سی، رسول نك سنتیدر» دیدی. آندن صوک ینه بیک کوب شریعت حکملرینی بیان ایتکاچ: «ای آدمیلر! مین سز گه ایرشدر دم می؟» دیدی. صحابه لر «بلی، ایرشدر دک» دیدیلر. آندن صوک او چ طابقر «یارب، شاهد بول!» دیدی. حجده کشی بیک کوب، هر کم رسول الله نك طاوشینی ایشته سی کیله، لکن ایشته آلمیلار اییدی. شونک او چون ربیعہ بن امیه بن خلف رسول الله نك خطبه سنی ایشته گانلر گه ایشتدره اییدی. آندن صوک ایکندی وقتی ایرشدی، حالبوکه او یله ده او قلمایغان اییدی. شونک او چون اول او یله صو گره ایکندی او قولدی. اخشام وقتنده موقوفده رسول الله غه «الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا» آیتی کیلدی. معناسی: بو گون دین گزنی کامل قیلدم. سز گه نعمتمنی تمام

ايتدم. سز گه دين بولمق اوزره اسلام ديننى اختيار ايتدم، (ياخود اسلام دينى اوزره سزدن راضى بولدم) ديمكدر. بس بو آيتدن رسول الله نك خلقغه او گره تەك لازم بولغان نرسه لرنى او گره توب يتكرگانلىكى، شونك اوچون رسول الله نك عمرى آز قالغانلىغى بلندى. حضرت ابو بكر بو آيتنى ايشتكاج يغلادى. آتدن (مزدلفه) گه بارب اخشام ايله يستونى برگه او قوديلر. رسول الله مناسك حجنى تمام ايتكاج قربان چالدى، چه چن آلدردى، رسول الله نك مناده امتينه خطاب قيلغان خطبه سى او شبو مفهومده ايدى: «هر برگز نك قانى، مالى، ايكنچى لرگز گه حرامدر. قيامت كوندە ر بگز حضورينه كيله چك سز. الله تعالى سز نك قيلغان عملرگز دن صورار، عملرگز گه كوره جزاسينى بيرر. صاقلانگز، ميندن صوكت كافر لر كى تور كم تور كم بولوب برگز نك مويينه اورماگز. اى آدميلر! ايرشدر دمى؟ شاهد بول، يارب! موندە حاضر بولغانلر، موندە بولماغانلر غه ايرشدر سونلر.» آندن مكه گه كيلدى، طواف وداع ايتدى. ابن عباس رضى الله عنه قولندن زمزم اچدى. حج تمام بولغاچ رسول الله مدينه گه قايتدى. قايتشلى منگولك يور طينه چاقرلغانينى خبر بيردى. شول وقتلرده اوغلى ابراهيم وفات بولدى. شول كونى قوياش تو تولوب بعض كشى لر رسول الله نك اوغلى ابراهيم وفات بولغانغه كوره قوياش تو تولدى ديگانلر ايدى. آنى ايشتكاج رسول الله «ايرماچق بلگز، قوياش ايله آى الله تعالى نك برلگينه، قدرت و عظمتينه دلالت قىلاتورغان علامت لردندر. آنلر نك تو تولوى هيچ كم نك توغانى يا اولگانى اوچون بولماس» ديدى. رسول الله نك بارى بالالردن حضرت فاطمه رضى الله عنها گنه سلامت قالوب باشقه لرى اوزندن ئلك وفات بولديلر.

هجرتدن اون برنجى يل - بويلىده رسول الله شام ياغنده (بلقا) ديگان اورنغه عسكر يبهرمك اوچون حاضر له نور گه كرشدى. بو عسكر گه امير ايتوب اسامه بن زيد رضى الله عنه نى يبهرمك بولدى. لکن اسامه رضى الله عنه يهش يكت بولوب، يهشى اون يدى دن اوزماغان ايدى. بعض كشى لر اسامه نى باش ايتوب يبهروگه بيك راضى بولاسيلارى

كىلمەدى. رسول الله بو سوزنى ايشتكاج بىك آچولاناي، چغوب «اي آدميلر! ميگا سزنىڭ قاي برگزىدن اسامەنى عسكەر باشى ايتوب يېر ومنى ياراتتى سوز سويلەوچيلر بار دىب ايشتلدى. اگر مينم اسامەنى باش ايتومە سوز ايتسەڭز آنڭ آتاسىن يېەرگانمەدە ايتكان بولور سز. الله ايله آنط ايتوب ايتەمن: آنڭ آتاسى زىد اميرلك كەتپيشلى ايدى. آندن صوڭ آنڭ اوغلى اسامەدە تپيشلى (اگر چە اول توغرىدە سويلەشۇچى ميگا بىك سيوكلى كشى بولسەدە) اسامە ايله آنڭ آتاسى ھر بر ايدگولكنى قىلور لىر دىب اويلارلق كشى لىردى. بس آنلرغە خىر ايله وصيت قىلڭز، آنلر سزنىڭ ايدگو لىرگىزىدن در» ديدى. اسامە رضى الله عنه مدينەنىڭ طشقى ياغندە (جرف) دىگان اورندە المنى قىلادى. آنڭ قول استىدە حضرت ابوبكر، عمر، سعد، سعيد، ابو عبىدە، قتادە رضى الله عنهم كىي بىك زور صحابە لىردە بار ايدى. لىكن رسول الله سلامت وقتدە حضرت اسامە چغوب كىتە المادى. رسول الله آغرى باشلادى. تەنندە اسسپىلك ھم قاطى باش اور توى پىدا بولدى. شولاي بولسەدە صوغش اشىنى توقتاتمادى، حضرت اسامەگە الم بىردى. اسامە عسكەرىنى جيوب يتكرگاج رسول اللەنىڭ آخرت سفرىنە كوچوى ايله توقتالوب كىرى مدينەگە قايتدى. آندن صوڭ حضرت ابوبكر خلىفە بولغاچ حضرت اسامە ياڭادن حاضرلەنوب صوغشقا كىتدى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ وفاتى

رسول الله ھىجرىتىدىن اون بىر نچى يىلدە صفر آينىڭ باشىدە حضرت ميمونە رضى الله عنها يورطىدە آغرى باشلادى. اون اوچ كون آغردى. اول وقتدە رسول الله امھات المؤمنىن بولغان خاتونلرى يورطىنە نوبت ايله كوچە ايدى. اوروى قوۋتلەنگاچ حضرت عائشە رضى الله عنها ھىجرەسىدە ياتورغە باشقا خاتونلردىن رخصت آلوب حضرت عائشە رضى الله عنها يورطىدە غنە ياتا باشلادى.

رسول الله آورو بولسەدە بىر ياغىدىن فضل بن عباس ايكىنچى ياغىدىن حضرت على تو توب يورگانلرى ھالىدە مسجدكە چقىدى.

رسول الله، الله تعالى که حمد و ثنا ایتکاج: «ای آدمیلر! هر کم نك
آرقه سينه اورغان بولسام، مونه آرقام، کیلسون اورسون. اگر کم نك
بولسه ده میندن آلاچاغی بولسه، آنه مالم کیلسون، میندن آلسون!» دیدی.
صوگره منبردن توشوب او یله نمازینی او قودی. ینه منبرگه منوب اولگی
سوزینی تکرار ایتدی. شول وقت بر کشی کیلوب او چ درهم آلاچاغی
بارلغن سویله دی رسول الله آنی توله دی. اصحاب احد او چون دعا
واستغفار قیلدی. آندن صوگ «مشرکلر جزیره العربدن چغارلسونلر.
پادشاهلردن، قبيله لردن کیلگان ایلچی لرگه مین سلامت وقتده نیچک رعایه
قیلنسه میندن صوگده شولایوق رعایه قیلنسون. الله تعالی بر قولنی دنیا
ایله اوزینه یولقمق آراسنده اختیار لی ایله دی. قول دخی اللهغه یولقمقنی
اختیار ایتدی» دیدی. رسول الله نك بو سوزندن مرادی اوزی ایدی.
حضرت ابوبکر بو سوزنی آگلاب «نفسمز سیگا فدا بولسون» یا
رسول الله» دیب یغلادی. رسول الله ینه صحابه لرگه کوب وصیتلر
ایتدی. رسول الله ابوبکر دن بیک راضی ایکانون بلدر دی. حضرت
ابوبکر ایشکندن باشقه هر ایشکلرنی بیکلهرگه بیوردی. آندن صوگ
«سزنی اللهغه طابشردم» دیب حجره سعادتینه کرب کیتدی. رسول الله نك
آوروی قاطی لانغاننی بلگاج انصار کرام مسجد شریف ایله نه سنده
ایله نوب یوری باشلادیلر، بیک آرتق قایغور دیلر. آندن صوگ حضرت
عباس رسول الله نك آلدینه توشوب، اوغلی فضل هم علی حضرتلری
رسول الله نی قولطقلاب تاغن مسجدگه چغار دیلر. رسول الله منبرگه
چقدی، انصارغه خطاب ایله «ای آدمیلر! مینم وفات بولاچاغمنی
ایشتوب قایغو حسرت چیگاسز ایکان. دنیا ده بر پیغمبر امتی فاتنده باقی
قالغانی بارمی، که مینده سز نك فاتگزده قالور ایدم. تحقیق بلگز، مین الله
تعالی حضرتلرینه یولقاچاقمن. اللهغه یولقمق شرفینه همه گز دن تیشردک
مین. سزگه نصیحتم شول: مهاجرین اولین گه حرمت ور عایت ایتگز.
ای مهاجرین! سز لرگه وصیتم بودر: انصارغه یاخشی معامله ایته سز.
آنلر سزگه یاخشی لق ایتدیلر، سزنی بیرلرینه کیتردیلر، یور طلرینه
کرتدیلر، اوزلرینک ترکلک لری طار بولاتور وب سزنی اوزلرندن آرتق

كورب ماللرينه اوز تاق ايتديلر. هر كم انصار غه باش بولسه، آنلارنى
 رعايه قىلسون، آنلارنىڭ كيمچىلىك قىلغانلارن كورسە، عفو قىلسون»
 دىب نصيحت ايتدى. آندىن صوڭ كىرەك كم بولسون بتون امتىنە نصيحت
 ايتوب «اى آدمىلر! عالمده يورگان اشلر هر قايسى اللە تعالى نىڭ قضا
 و تقديرى ايلەن. اوز وقتىدە بولاچق اشنى آشقىدرو دە فائىدە يوقىدەر.
 اللە تعالى هېچ كم نىڭ آشقىدروى ايلە آشقىماس. اللە نىڭ قضا و تقديرىنى
 جىڭو خىيالىدە بولغانلر اوزلرى جىڭلورلر. اللەنى آلدماق بولغان
 كشىلر اوزلرى آلدانوب حسرتلى بولورلر. مېن سىزگە رحىملى،
 شىقتلى ايدىم، سىز بىڭا قاوشاچاقسىز. بىر بىر مۇزنى تابشاچاق اورنمىز
 حوض كوثر دىر. هر كم مېنىم ايلە كوثر كولىدە كورشەسى كىلسە قولن،
 تىن فائىدەسىز اشلردىن صاقلاسون. اى آدمىلر! گناھ نەمت نىڭ اوزگار و يىنە
 سىيدىر. اكر خلق اللە غە اطاعتلى بولسەلر تورەلردە ياخشى بولور.
 اكر خلق بوزوق بولسەلر تورەلردە شونداى بولورلر» دىدى.
 وفاتىدە اوج كىرن قالغانچى مسجدكە چغوب نمازنى جماعت ايلە
 امام بولوب اوقىدى. اوروى قاطى لانغاچ «ابو بكرگە بىورگىز،
 آدمىلرگە نماز قىلدىرسون» دىدى. رسول اللە نىڭ وفاتىدە قدر اون ىدى
 نمازنى حضرت ابو بكر امام بولوب اوقىدىلر. ربيع اول نىڭ اونىنچى
 كۈنىدە جبرائىل عليه السلام كىلوب رسول اللە نىڭ خاطرىنى صوراشوب
 كىتىدى. ايكىنچى كۈن جبرائىل حال بلور اوچون كىلدى. يىمىدە يالغانچى
 پىغمبەرلر چىققانلر ايدى. شونىڭ اسود عنسى اسمائىسى اوتىرلگانن خىبر
 بىردى. رسول اللە صحابەلرگە خىبر بىردى. صوڭىدىن اسودنىڭ باشى
 بىرلگان خىبرى كشى آرقلى دە كىلدى. آندە ايكىنچى مسىلمە الكذاب
 دىگان كشى دە پىغمبەر مەن دىب بايتاق خلقنى آزدىغان ايدى. آنىڭ دە
 تىزدىن ھلاك بولاچاغى رسول اللە غە بلدىرلگان ايدى. آنسى نىڭ صوغىش
 ايلە ابو بكر خلىفە زمانىدە اوتىرلدى.

ربيع اول نىڭ اون ايكى سىندە دوشنبە كۈن رسول اللە ايرتە بىرلە
 مسجدكە چىقتى. اول وقتىدە صحابەلر صف صف بولوب حضرت
 ابو بكر نىڭ آرتىدە اويوب نماز اوقىلار ايدى. رسول اللە امتلرى نىڭ

بورهوشچە صف صف بولوب عبادتدە بولولر يىنە شادلانوب جامايوب قىنە
 كولىدى. ابو بكر نىڭ اوڭ ياغىندە او طرب آڭا او يوب نماز قىلدى.
 آندىن سوڭ اصحاب كرامغە وعظ نصيحت قىلدى. صحابەلر رسول الله
 بتونلەي سىلامتلەندى دىب اويلايدىلر، بىك شادلاندىلر. توش وقتى يتماس
 بورون جبرائىل عليه السلام ايله عزرائىل عليه السلام كىلدىلر.
 جبرائىل عليه السلام اچكارى كىردى، ايشك توبىندە عزرائىل عليه
 السلام نىڭ قالغانون، كررگە رخصت صورانغون ايتدى. رسول الله
 رخصت بىرگاچ عزرائىل عليه السلام كىردى. الله نىڭ امرىنى بلدىرى،
 رسول الله جبرائىل نىڭ يوزىنە قارادى، جبرائىل عليه السلام «يارسول الله!
 ملاء اعلیٰ سنك كىلوڭنى كو توب تورالر» دىدى. رسول الله عزرائىل
 عليه السلامغە «بىورلغان اشكنى ادا قىل!» دىدى. حضرت عزرائىل
 رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ پاك جانىنى قبض ايتوب (أَعْلَاءُ عَلِيْنَ) گە
 آشدردى. اَنَا لِلّٰهِ وَاَنَا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

رسول الله نىڭ وفاتى اوزرىنە مؤمنلرنىڭ آنالرى بولغان خاتونلرى
 يىغلى باشلايدىلر. آنلرنىڭ يىغلاولرى مسجددەگى صحابەلرگە ايشتلىدى.
 آنلردە رسول الله نىڭ بو دنيادىن كو چكانون آڭلايدىلر. هر كم، نى قىلورغە
 نى ايتورگە بلىمى قاطوب قالدىلر. صولو آلوب يىغلى باشلايدىلر. حضرت
 على، نى ايتورگەدە بلىمى قاطوب توردى حضرت عثمان نىڭ تلى توتولوب
 تلىسز كىبى بولدى. حضرت عمر بو تماشانى كورگاچ قىلچىنى قولىنە
 آلوب «كىمدە كم رسول الله اولدى، دىسە موينى اورام» دىب طوردى.
 اول وقتدە حضرت ابوبكر اوز محلەسىندە ايدى. مسجدكە كىلدى.
 خلقنىڭ تمام آبتراغانون كوردى. رسول الله نىڭ حجرەسىنە كىردى.
 مبارك يوزىنى آچب قاراب رسول الله نىڭ دنيادىن كو چوب كىتكانن
 بلدى. رسول الله نىڭ اويلىدى دە «تركلگك نىچك نورلى ايدى، اولگاچدە
 نىنداين رهوشدە نورلى گوزل سىك» دىب يىغلايدى. جماعتلرىنى يواتدى
 آندىن سوڭ مسجدكە چغوب «اى آدمىلر! هر كم محمدكە طابىئەتە محمد
 اولدى. هر كم اللهغە طابىئەتە الله تعالى باقىدىر، اولمەس» دىدى. آندىن

صوڪ (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل
انقلبتم على اعقابكم ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئا وسيجزي
الله الشاكرين) آيتىنى اوقودى. معناسى: محمد توگل، مگر رسول در،
آندن ئلك پيغمبر لر كيلوب اوتديلر. اگرده اول اولسه يا اوترلسه سز
كبرى دونه چك منى، اگر بر كمسه كبرى دونسه اول كشى اللهغه ضرر
ايتمهس. الله تعالى اسلام نعمتى نك شكرينى قيلغانلرغه جزاسينى تيزدن
بیره چكدر. بو آيت احد صوغشنده محمد اوترلدى ديگان طاوشقه
كشىلر تمام آتراق تارا الا باشلاغاچ نازل بولغان ايدى. بو آيتنى
صحابه لر نيچه طابق اوقوغان بولسه لرده آنلرنى رسول الله نك وفاتى
حيراغه توشورگان، شوگا كوره آيتنى اويلاو درجه سندن ده اوزغانلر
ايدى. بالغز حضرت ابوبكر عقلنى باشينه جيا بلدى، صحابه لر گه خبر
بيرب قر آندن رسول الله نك اوله چك ايكانينى بلدرگان آيتلرنى
اوقودى. شوندىن صوڪ عمر نك ده عقلى باشينه كيلدى، رسول الله نك
وفاتينه اوشاندى حضرت ابوبكر (انك ميت وانهم ميتون) آيتنى اوقودى.
معناسى: محمد! سينده اوله چك سك، آنلرده يعنى مشركلرده اوله چكلر
ديمكدر. صوگندىن حضرت عمر «گويامين بو آيتلرنى اوقماغان كى
بولغان من» ديدى. حضرت ابوبكر نك سوزلرندىن صحابه لر آگغه كيلدىلر،
بر يقودان اويانغان كى بولدىلر. حضرت اسامه گه رسول الله
اورايغاچ خبر بارغان ايدى، اسامه شول وقتده عسكرى ايله مدينه گه
كردى. آلمنى رسول الله نك ايشكى توپينه قادادى. آلمنى جيلبرده ب
توروى تاغنده دهشتلى بولوب كيتدى. رسول الله فانى دنيادن كو چكان
كونى دوشنبه، سه شنبه هم چهار شنبه كون حالنچه قالدى. اول آراده
صحابه لر رسول الله دن صوڪ شريعت حكملر ينى يورتك، امة محمد يه نك
اشلر ينى باشقارمق، برك و قوه اوزره يه شه مك اوچون ابوبكر
رضى الله عنه نى خليفه صايلاديلر. آندن صوڪ رسول الله نى يوب
كفن له ب دفن ايتدىلر. حضرت على رسول الله نى يودى، عباس آگا

ياردم ايتدى. بو اشده حضرت عباس نك اوغللىرى فضل، قثم دخيده، اسامة بن زيد، رسول الله نك آزاد قىلغان قولى شقران خدمت ايتشديلر. رسول الله نى يوغاچ اوچ قات كفن ايله كفن لهديلر، كفن لهب حاضر قىلغاچ ايوئده سر يرينه قويديلر. آندن صوك هر كم يالغز يالغز كرب نماز او قوب چقديلر. شونده اوز حجره سنده قبر قازب لحد آلديلر ده حضرت على، عباس و آنك اوغللىرى فضل ايله قثم لحدكه اينوب جبر لهديلر. حضرت بلال قبرينه صو بور كدى. قبرنى بر قارش قدرلى يردن كوتهرنكى ايتديلر. رسول الله نك قبر شريفلىرى بو كونده (روضه مطهره) ديب معروفدر.

رسول الله صلى الله عليه وسلم امتينه ايكي نرسه قالدرب كيتدى: برسى، الله نك كلامى - قرآن. ايكنچى سى، رسول الله نك سنتى در. قرآن، رسول الله صلى الله عليه وسلم گه هر واقعه صاين كبرهك وقتنده غنه ايگوب يكرمى اوچ يل اچنده تمام بولدى.

خاتمه.

الشمائل الشريفة - رسول الله آق، نورلى يوزلى، اورتا بويلى، الوغ باشلى، سورمهلى كوزلى، اوزون كرىكلى، قارا توكللى ايدى. اوستوندن كييمينى صالسه اريگان كموش توسلى بولا، اگر جلمايوب كولسه نور لانوب كيتسه، سويله شه باشلاسه تش آرالردن نور چه چلگان كى كورنه، آغى تشى نك آرالرى آچىق ايدى. بيك كوركام خلقلى، آدميلرنك ايك بهادرى، ايك جومارطى ايدى. ايكي ايك باشى آراسى يراق. آنك پيغمبر لك مهري قزل توسلى، كورگارچين يومورقاسى قدرلى ايدى. آياقلىرى قوللىرى ايرى، كوز آغنده قزل صرقلر بار ايدى. چىگاسى كيك، قاشلىرى نهزك بولوب جهيه كى توگهرهك صرلغان ايدى. بورنى نچكه اوزونچه، اوستى آز غنه قالفوب تورا ايدى. توگهرهك قويى صاقاللى، ياغاغى آز ايتلى، تيگز اوزونچه راق ايدى. آغزى كيلشلى الوغ، ايرنلىرى اورتاچه، يالتر اوقللى آق تشلى ايدى. تيگز اعضالى، قوتلى نهلى، كيك كوكرهكلى ايدى. بلهكلى، ايك

باشلاری، کوکرگى نىڭ يوقارى طرفلرى توڭلى ايدى. آنى كىسەكتون
 كورگان كشىنى مەھابتى باصا، مجلسىنە او طرشقان كشى چن كوڭلدىن
 آڭا محبت ايتە ايدى. تيز يور شلى، يوشاق غنە باصار، سالماقلا نوب
 آطلار ايدى. يورسە يوقارىدىن توبە نىڭە تابا يورگان كىي يورر
 ايدى. چىتكە قاراسە بتونلەي بورلوب قارار ايدى. سوزى آچىق
 بولوب هر كم آڭلارلق ايدى. ايك دشمان كورگان خلقى يالغانچىلىق
 ايدى. بر قوم نىڭ ايشىگىنە كىلسە ايشىككە توغرى كىلمەس يا اوڭ يا صول
 ياغدىن كىلوب (السلام عليكم، السلام عليكم) ديور ايدى. يوقوغە
 ياتقاندە اوڭ قولىنى ياڭاغى آستىنە قىلوب ياتور، آندىن صوڭ (باسمك
 اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ) دىب ايتور، اويانغاچ (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا
 أَمَاتَنَا وَآلِيَهُ النَّشُورُ) دىب اوقور ايدى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم ياقنلارندىن بر قزنى كىاوگە بىرمك
 بولسە چارشاو ياقىنە كىلوب: «قزم! سىنى فلان كشىگە كىاوگە صورىلر،
 اگر ياراتماساڭ بارمىم دىب ايت. چونكە بولاي ايتونىڭ اوياطى
 يوقدر، اگر ياراتساڭ تىك تورووڭ اقراردر، يعنى رضا بولساڭ
 اويالوب اندەشمى قالساڭدە يارار، شول رضالىق بولور» دىب ايتور
 ايدى.

رسول الله نىڭ بالالىرى - رسول الله نىڭ اوڭ قاسم اسملى اوغلى
 دىباغە كىلگان ايدى. شول سببلى رسول الله نىڭ كنىهسى (ابو القاسم) در.
 صوڭرە زىنب، رقيه، ام كلثوم، فاطمە اسملى دورت قزى، عبد الله
 اسملى بر اوغلى توغدى. بونلر هر قايسى ھىجرىدىن ئلك مەكەدە وقت
 حضرت خديجە رضى الله عنھادن توغمىشلردىر. حضرت فاطمە رضى الله
 عنھادن باشقەسى رسول الله وفاتىدىن اوڭ وفات بولدىلر. رسول الله نىڭ
 ماريە قىبطىە اسملى جازىەسندىن ابراھىم اسملى اوغلى دىباغە كىلدى.
 اولدە يەشلىگندە وفات بولدى. رسول اللهدىن صوڭ حضرت فاطمە
 رضى الله عنھاگنە سلامت قالغان ايدى. لىكن رسول الله صوڭىدە
 اوزاق تورمادى، بر نىچە آيدىن صوڭ وفات بولدى.

رسول اللہ ﷺ خاتونلاری - رسول اکرم ﷺ نڭ زوجهٔ محترمه لرندن حضرت خدیجہ ایله زینب بنت خزیمہ رضی اللہ عنہما رسول اللہ ﷺ نڭ وفات اولمشلردر رسول اللہ ﷺ نڭ وفاتندہ توقر زوجه سی قالدی. بونلر، حضرت عائشہ، حفصہ، سودہ، میمونہ، صفیہ، جویریہ، ام حبیبہ، ام سلمہ، زینب بنت جحش رضی اللہ تعالیٰ عنہن ایدیلر.

فضائل اصحاب رضی اللہ تعالیٰ عنہم.

صحابہ - رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گه ایمان کیترب آنی کورسه، یا ایمانلی حالندہ رسول اللہ ایله یولداش بولسه شول کشی نی (صحابہ) دیرلر. صحابه نی کورگان کشی لر گه (تابعین)، تابعین نی کورگان لر گه (تبع تابعین) دیرلر. صحابه لر هر قایوسی هدایت یولدلر ی، اوجه-اح یولباشچی لری در. بزگه دین آنلرنڭ او گره توی، بیک نق طرشولری ایله ایرشدی. صحابه لر دین او چون جانلرینی، ماللرینی فدا قیلدیلر. کونی تونی دین او چون طرشدیلر. رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حضرتلاری آنلردن راضی بولغان حالده دنیادن کوچدی. آنلرنڭ فضیلت لرینی بزگه بیان ایتدی. شونڭ او چون بزگه هر بر صحابه نی دوست توتوق و سومک لازم در. رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم « آدمیلرنڭ ایڭ ایدگوسی مینم زمانم اهلی، آندن قاللا آنلرغه یاقنلر، آندن قاللا آنلرغه یاقنلر. آندن صوڭ شوندی قوم کیلور، شهادتندن ئلك آنط ایتەر، و حالنکه شول آنطی شهادت ایدی» دیدی. یعنی ایڭ ایدگی ذانلر صحابه لر، آنلردن قاللا تابعین لر، آنلردن قاللا تبع تابعین لردر. آندن صوڭ کیلگان کشی لرنڭ تورلیسی بولور، شریعتنی رعایه قیلو آزغه قالور دیمکدر.

حضرت ابوبکر نڭ فضیلتلری - رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم: «میگا ایبدہ شلگنده هم مالنده آدمیلرنڭ ایڭ منت قیلورلق بولغانی ابوبکر در. اگر مین دوست توتار بولسام البته ابوبکر نی دوست توتار ایدم، لکن اسلام قرداشلگی یتہ در. مسجدده گی ایشکلر نی بیکلهب ابوبکر یوری تورغان ایشکنی گنه قالدر گز!» دیدی. رسول اللہ

مونی آورغان وقتندە، آخر عمرندە ايتكان ایدی . صحیح بخاری دە ذکر ایتله، ابو موسی الاشعری رضی اللہ عنہ ایتہ: «رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مدینہ دە بر قویماغہ سویه لوب طور ایدی . بر کشی کیلوب کررگہ رخصت صورادی . رسول اللہ: «بار رخصت بیر، کرسون ہم آگا او جماخ ایلهن سوینیچ بیر!» دیدی . چقسام - ابو بکر . آچدم، او جماخ ایلهن سوینیچ بیردم، اول کردی . ینہ بر کشی کیلوب رخصت صورادی . رسول اللہ «بار، کرسون! آگادہ او جماخ ایلهن سوینیچ بیر» دیدی . چقسام - عمر . آچدم، او جماخ ایله سوینیچ بیرب کرتدم . ینہ بر کشی کررگہ رخصت صورادی . رسول اللہ: «بار رخصت بیر، آگادہ کیلهسی بیلا اوزرینه او جماخ ایلهن سوینیچ بیر» دیدی . چغوب ایشکنی آچسام - عثمان . آنیده کرتدم، کیلهسی بیلا اوزرینه او جماخ ایله سوینیچ بیردم . حضرت عثمان (اللهم صبراً و اللہ المستعان) دیدی «معناسی: ای اللہ! صبر صور یمن . اللہ دن یاردم استهله، دیه کدر .

حضرت عمر بن الخطاب نك فضيلتلى - رسول الله
 صلی اللہ علیہ وسلم ایتہ: «او جماخه کردم . آنده بر سرای کوردم . بو کماگه؟ دیب صورادم، عمر بن الخطابقه دیدیلر . اول سرايغه بر کریم دیب او یلاغان ایدم، عمر نك غیرتلی بولوی خاطریمه کیلوب کر مادم» دیدی . حضرت عمر: «آنام آنام سیگا فدا بولسون، یا رسول اللہ! مین سیگا کونلهب غیرتله نه می صوگ؟ (سیگا هیچ کونله میم، غیرتله نمیم)» دیدی . رسول اللہ: «مین یوقوده وقتنده آدمیلرنی کورگه زدیلم . هر قایوسی نك کولمه کلری بار . قایسی نك کو کره گندن توراً، قایسی نك آندن ده کیمروک . عمر بن الخطاب او توب کیتدی، آنک کولمه گی اوستره لوب بارا» دیدی . رسول اللہ دن: «مونی نر سه ایلهن تعبیر قیلدک؟» دیب صورادیلر . رسول اللہ: «دین ایله» دیدی . دخیده رسول اللہ عمر گه: «شیطان سیگا هیچ یولقمادی، سین بر یولغه کرسهک هر وقت شیطان سین کرمه گان یولغه کره در» دیدی .

حضرت عثمان نك فضيلتلى - عایشه رضی اللہ عنها

حضرتلاری ایتهدر: «رسول الله صلى الله عليه وسلم بالنظريني آچوب او طرا ایدی. شول وقت ابوبکر رضی الله عنه رخصت صوراب کردی آندن صوڭ عمر رضی الله عنه رخصت صوراب کردی. ایکی گرانده رسول الله شول حالچه طور دی. آندن صوڭ عثمان کیلوب کرر گه رخصت صورادی. رسول الله ئلك کیم لرینی تیگزله دی. آندن صوڭ عثمان کیلوب کردی. صوڭندن رسول الله دن، ابوبکر کردی، برده چیرکه نمه دك، شول حالچه او طردك. عمر کردی، شول حالچه او طردك، چیرکه نمه دك. اما عثمان کره باشلاغاچ کیم لرگنی توزه توب او طردك؟ دیب صور اغان ایدم، رسول الله: فرشته لر او یاغان کشی دن نیچك اولماسقه دیدی» رسول الله تبوك صوغشینه عسکر کوندرر گه حاضرله بگانده آچلق ایدی. شول وقتده حضرت عثمان اوچ یوز توه یوگی آزق همده مك آلتون بیردی. رسول الله شول وقتده آغا خاصلاب دعا قیلدی. هم «موڭا قدر وموندن صوڭنی قدر خطالری بار و بولاچق بولسه همه سی ده الله تعالی طرفندن عفو قیلندی» دیب رسول الله عثمان غه سوینیچ بیردی.

حضرت علی نك فضیلتلری - رسول الله صلى الله عليه وسلم

حضرت علی گه «سین میندن، مین سیندن» دیدی، یعنی نسب هم علم ایله سین میڭا توتاشقان، مینمه نسیم سینك نسیمگه توتاشقان، دیمکر. رسول الله تبوك صوغشینه چقغانده حضرت علی نی یور طلرینی قارارغه قالدردی. حضرت علی «یار رسول الله! مینی بالالر ایله ن قالدراسك مونى؟» دیدی. رسول الله حضرت علی گه «سینك مینم قاشمده درجهك موسی قاشمده هارون درجه سی کبی، باری تیک میندن صوڭ پیغمبرلك کنه یوق» دیدی. خیبر صوغشینده رسول الله «ایرته گه ألم نی شونداى کشی گه بیررمن، که الله تعالی آنك قولنده آچار» دیدی. شول کیچنی هر کم میڭا بیرسه چی دیب او یلاب یاندیلر. طاك بولدی، هر کم ألمنی اوزینه بیرلون تلی ایدی. رسول الله: «قایده، علی بن ابی طالب؟» دیدی آنك کوزی آورته دیدیلر. رسول الله آنی چاقررغه فوشدی.

حضرت علی كیلدی. رسول الله آنك كوزینه تو كرك آلوب تیر دید،
 دعا قیلدی. علی نك كوزی شوندوق سلامتله ندى. ألمنى ده علی گه بیردی.
 حضرت علی: «یار سول الله! آنلر ایله بز نك كبی بولغانچی صوغشیم می؟»
 دیدی. رسول الله آگا توقتیه، آقرین. آنلرنك كریپچ لری آلدینه بار،
 آندن صوك اسلامغه اونده، آندن صوك آنلرغه واجب بولغان الله
 حقن خبر بیر. الله ایله آنط ایتوب ایتهمن، كه سینك سببلی الله تعالی بر
 كشی گه هدايت بیروی سینك قزل توهلرك بولوب شونلرنی الله یولنده
 صرف قیلودن ده آرتغراقدر» دیدی.

حضرت ابوبكر نك خلیفه لگی .

رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری دنیا یورطندن كو چوب
 کیتوی ایله صحابه لر بیک آبتراشوب قالدیلر. حضرت عباس هم علی
 و باشقه صحابه لر و اهل بیتدن بایتاق غنه كشی لر رسول الله نی یومق
 كفن لهب كومك توغرولرینی باشقارمق اشنده یوریلر ایدی. شول
 وقتده او یلاماسدن بیر خبر کیلوب ایرشیدی. شویله كه: بنی ساعده
 سقیفه سنده انصار جیولوب سعد بن عباده گه بیعت بیرر گه کیگاش ایته
 باشلاغانلر ایدی. مونی ایشتكاچده حضرت ابوبكر، عمر، عبیده
 ابن الجراح رضی الله عنهم حضرتلری بنی ساعده سقیفه سینه بار دیلر.
 خبر نك ر استلغی بلندی. انصار دن برسی توروب: «بزلر رسول الله نك
 یار دمچی لری مز. بز اسلام نك حاضر عسکریمز. ای مهاجرلر! سز
 بز نك آرامزغه کیلوب صغغان بر خلق سز، امیرلك بز نك حقمز در»
 دیدی.

پیغمبر علیه السلام سلامت وقتنده اوك یاغینه ابوبكرنی، صول
 یاغینه عمرنی او طرتا، ابو عبیده حقنده دخی: «بو امت نك امینی در» دیب
 ایتور ایدی. بونلرنك اوچسی بر دن سقیفه گه کیلوب كر گاچ گویا
 رسول الله اوزی ترلوب قایتقان شیکلی بولوب کیتدی، هر کم
 آنلرنك آوزندن نی چغار ایکان دیب کوتوب قالدیلر.

حضرت ابوبكر رضی الله عنه رسول الله، نی رهوشچه خطبه

سويلەر ايسه نەق شونك كىبى ايتوب اول الله تعالى گە حمد ثنا ايتدى،
 آندن صوك بىك اثرلى ايتوب خطبە او قورغە كرشدى . مهاجرلرنك
 نى در جەدە ايكان لر نى آڭلاتدى خليفەلك مهاجرلر گە تيش ايكانون
 بلردى . فقط انصار نىدە بر دە اونو تىمادى . «اى انصار ! سز نك دە باشقە
 خلقدن ئلك اسلام غە كر وڭز ، حق دىن گە ياردم و نصرت ڭز نى هيچ كم
 انكار ايتمەس . الله تعالى سز نى دىننە ياردم او چون صايلادى . رسولى نك
 سز گە كو چوب كىلون مىسر قىلدى . سز اوز ڭز ايتكانچە فضل
 و شرافت نك اهلى سز . لكن امير لك اشندە عرب قىبلە لرى فقط قرىش نى
 طانيدىر . باشقە لرنك امير بولوون استە ميلر . آنك او چون قرىش قومى
 حسب نسبچە عربلرنك آرتوغىدىر . بىر امير لرمز ، سز وزير لرسز ،
 هيچ كىڭاش و مشورت دن قالماس سز . سز گە كىڭاش ايتلمەى بر اش دە
 قىلنماس» دىدى . آنك او ستىنە حضرت عمر انصار غە قاراب «رسول الله
 آورو وقتندە سز نى بز گە وصيت ايتدى ، اگر سز امير بولاچق
 ايسه ڭز بز نى سز گە وصيت ايتەر ايدى» دىدى . هر كم او يغە قالدىلر .
 حباب بن مندر طور ب «بزدن بىر امير ، سزدن بىر امير بولسون»
 دىدى . حضرت عمر «ايكى امير جىلماس ، پىغمبر عليه السلام قايسى
 قىبلە دن بولسە خليفە سى دە شول قىبلە دن بولور غە تيش . آلاى بولماغاندە
 و الله عرب خلقى بوى صونماس» دىدى . آندن موندن سوزلر قوز غالا
 باشلاغان ايدى ، عبىدە بن الجراح «اى انصار ! اول باشلاب بو دىن گە
 ياردم ايتكان سز ايدڭز . صاقلانڭز ، ئلك اشنى بوز غانندە سز بولماڭز»
 دىدى . انصار دن سعد بن نعمان بن كعب نك او غلى بشير رضى الله عنه
 «اى آدمىلر ! حضرت محمد قرىش نسلندن در . آنك اوز قومى خليفەلك گە
 تيشلى در . بز نك اسلام غە باشقە لردن ئلك كر و مز ھمدە ياردم بىر و مز
 بار در . لكن آندن مرادمز الله نك ھم رسولى نك رضا سىدر .
 آنك او چون بز دن يادە قارشى سىنە بر بر نرسە صورامىمز» دىدى .
 بشير نك بوسوز ينە حباب «سین سعدكە كونلەب ايتەسك» دىگان ايدى ،
 بشير «والله آلاى توڭل ، لکن بو قوم نك حقىنە قاطشونى درست كورمىم»

دیدی . شول وقتده حضرت ابو بکر «مونه سزگه شوشی ایکی کشینی
 صایلام، تله گانگزگه بیعت بیرگز . برسی عمر بن الخطاب، برسی عبیده
 ابن الجراح» دیدی . آنلر ایکیسی ده «یوق، بر سینک آلدگا چقمیز .
 رسول الله آله قویغان کشی دن کم اوتەر» دیدیلر . ینه سوز کوبه یه
 باشلاغان ایدی، حضرت عمر هر کمنی توقتاتدی . حضرت ابو بکرگه
 قاراب «رسول الله سینی دینمزنک رکنی بولغان نمازده اوزینه خلیفه
 ایتدی، سینی بارچه مزغه امام ایتدی . بیر قولگنی سیگنا بیعت بیرم، دیدی .
 ابو عبیده ده ابو بکرگه بیعت بیررگه کیله باشلاغاچ آنلردن ئلك مذکور
 بشیر بن سعد ابو بکرنگ قولن توتوب بیعت بیردی . آندن صوگ عمر
 ایله ابو عبیده بیعت بیردیلر . بولاردن صوگ اوس قبیله سی نک باشلری
 بولغان اسید بن حضیر اوزی نک قومی ایله ن کیلوب بیعت بیردیلر .
 شوندن بارچه سی ابو بکرگه بیعت بیردیلر . فقط حضرت علی ، زبیر
 ابن العوام، مقداد بن الاسود، سلمان فارسی، ابوذر غفاری، عمار بن یاسر
 عتبه بن ابی لهب ابو بکرگه بیعت بیرمی قالدیلر . چونکه آنلر حضرت
 علی گه بیرمکنی قوتلی لر ایدی . لکن صوگندن بارسی ده بیعت بیردیلر .
 بس ابو بکر رضی الله عنه حضرتلری بالاجماع خلیفه وحق لقاوزه
 امام بولدی . ایکنچی کون بارچه خلق جیلوب بیعت بیرگاچ خلیفه
 حضرتلری منبرگه منوب الله تعالی گه حمد و ثنا ایتکاچ «ای آدمیلر ! مین
 سزگه امیر بولدم، حالبوکه سزنک ایگ یخشی گز توگل ایدم . یخشی لق
 ایتسام میگا یاردم ایتگز، اگر یمانلق قیلسام میگا توغری یولنی کورگه زگز .
 طوغریلق امانتدر، یالغانچیلق خیانتدر . سزنک ضعیف گز مینم قاشمده
 قوتلی در، آنک حقینی آلوب اوزینه بیررمن . قوتلی گز مینم قاشمده
 ضعیفدر، آندن کشینک حقینی آلوب ایه سینه بیررمن انشاء الله تعالی .
 جهادنی تاشلاماگز، جهادنی طاشلاغان قوم خوار بولور . مین اللهغه
 همده اللهنگ رسولینه بوی صونسام، سزده میگا بوی صونگز . اگر مین
 اللهغه ورسولینه گناهلی بولسام سزنکده میگا بوی صونماقگز لازم
 بولماس . طورگز نمازغه، سز لرگه الله رحمت قیلسون» دیدی .
 آندن صوگ خلیفه حضرتلری اسامه نی حاضر له ندرب پهرمک ایله ن

شغل لهندي . رسول الله اسامه نى عسکر باشلغى ايتوب روم لىر ايله
 صوغش رغه يبه ررگه ديب عسکر جيدرغان ايدى . آنلر چغوب كيتكانچى
 رسول الله دنيا دن كو چكانلكدن ابو بكر رضى الله عنه اسامه گه حاضر له نوب
 چغوب كيتهر گه بيوردى . اسامه بيك يه ش بولغاندن بعضلر آنكث اور نينه
 آزراقى تجربه كورگان الوغراق كشى نى يبه رسه كز مصلحت بولور
 ايدى ديسه لرده خليفه حضرتلرى اول سوزنى برده ياراتمادى « رسول الله
 باش ايتوب قويغان كشى نى مين نيچك ايتوب اور نندن تو شريم . مين
 رسول الله نكث اشن هيچ بوزمام » ديدى . اسامه قول آستنده حضرت
 عمر ده بار اچاق ايدى . اسامه دن خليفه حضرتلرى عمر نى رخصت
 صوراب آلوب قالدى . اسامه گه (الله سلامت لك بيرسون . بار ،
 رسول الله نيچك بيورغان بولسه شول رهوشچه قيل) ديدى . اسامه
 اسلام عسكرى ايله ن بارب جيگوب قايتدى .

عربلرنك مرتد بولولرى .

رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرى نكث وفاتى نى بلگاچ مكه ،
 مدينه ، طائف دن باشقه هر يرده عرب قبيله لرى قايسى نكث يارطى سى ،
 قايسى بتونله ي مرتد بولديلر . مكه ده ده خلق چوالا باشلاب مكه باشلغى
 عتاب بر اور نغه ياشرنوب نى بولا ديب قورقوب تورغانده ، سهيل
 ابن عمرو حضرتلرى كعبه ايشگينه كيلدى ، خلقنى چاقرب آنلرغه : « اى
 مكه اهلى ! سز ايك آفتق دن مسلمان بولدكز . ايندى بتون خلقدن ئلك
 مرتد بولماكز . رسول الله بيورغان رهوشچه بواش بولور . الله
 تعالى بو اشنى تمام ايتهر » ديب مكه خلقينه سويلهدى . شونكث سوزى
 ايله ن مكه ده مرتد بولغان كورنمهدى . ايمانلرنده ثابت قالديلر . طائف
 خلقى ده ثابت قالديلر . باشقه لرى مثلا ، بنوطى ، اسد ، غطفان كيبلىر (طليحه)
 ديگان بر يالغانچيغه ايهر ب بتونله ي مرتد بولديلر . بنو حنيفه (مسيلمه
 الكذاب) قه ايهر ب ، يمن اهلى (اسود عيسى) گه ايهر ب مرتد بولديلر .
 بعض قبيله لىر زكات بيرودن گنه باش طار تديلر ، « بن ايمان كيتره من ،
 نماز او قيمز ، زكات بيرميبز » ديديلر .

صحابہ لر بو اشکە بیک آبتراشدیلر . لکن خلیفہ حضرتلری برده
 آبترا مادی ، دین تو غر وسندہ هیچ یوم شاقلق قیلما دی ، مرتدلرنک بار چہ سی
 ایلہن صوغشور غہ بولدی . حضرت عمر : «ایمان کیترب نماز او قغان
 کشی لر ایلہن نیچک صوغشور سک ؟» دیگان ایدی ، حضرت ابو بکر
 «واللہ رسول اللہ غہ بیر تور غان زکات لرندن بر بہر دن (قوی بالاسی) نی
 بیر مہ سہ لرده آنا ر ایلہ صوغشام ، چونکہ رسول اللہ (ایمان کیترسد لر
 میندن قانلرینی ، ماللرینی صاقلادیلر ، مگر اسلام حق ایلہن) دیب ایتدی
 بیت ! زکات مال حق . زکاتن بیر مہ گان اسلام حقیقی او تہ مگان بولادہ
 آنک ایلہن صوغشور لازم بولا» دیدی . صحابہ لر او یلاب قارا غاچ
 خلیفہ حضرتلری نک سوزن موافق طا بدیلر . ہمہ سی زکاتن بیر مہ گان
 کشی ایلہن صوغشور غہ اتفاق قیلشدیلر . اگر شول وقتدہ خلیفہ حضرتلری
 آز غہ یوم شاقلق کور گاز سہ اسلام نک صوغشور قوتی بیک ضعیف
 بولور ایدی . اول وقتدہ خلیفہ حضرتلری عسکر نی اسامہ ایلہن بیہر گان
 ایدی . مدینہ دہ عسکر نک آزلغن سیزب مرتدلر مدینہ نی طالار غہ قدر
 کیلدیلر . لکن خلیفہ حضرتلری آلدن ایشتوب صاقلق اوزرہ بولوب
 بار قدر صحابہ لر نی جیوب مسجئدہ حاضر تور دی . یوللار غہ
 صاقلق کوندر دی . بسر مرتبہ مرتدلر کیاوب هجوم ایتمہ کچی
 بولدیلر . لکن صاقلیلر خبر بیرب اولگور گانلکدن خلیفہ حضرتلری
 مسجئد اگی بار صحابہ لر ایلہ چغوب مرتدلر نی تار قاتدی . صوغشور
 آنلر بر بر سی ایلہن خبر لہ شوب کوبرک بولوب کیلدیلر . خلیفہ
 حضرتلری بار قدر عسکر ایلہن طاک باشندہ آنلر طنچ قنہ تور غاندہ
 کیسہ کتون کیلوب باصقالقندن مرتدلر قاچار غہ مجبور بولدیلر ، شول
 وقتدہ اسامہ حضرتلری دہ مشرکلر نی جیٹوب شادلق خبری ایلہن
 قایتوب کیلدی . آنی یراق سفر گہ بیہر و مدینہ دہ عسکر آزل قالوینہ
 سبب بولسہ دہ فائدہ سی بیک کوب بولدی . اول یاق خلقی اسلام نک قوتندن
 قور قدیلر ، فتنہ چغار رلق لر ییدہ طنچ قنہ بوی صنوب قالدیلر . اسامہ
 عسکر ی آر غان ایدی . خلیفہ حضرتلری آنلر نی یال ایتہر گہ قالدرب
 اوزی بر آزل عسکر آلوب بایتاق اور نلردا غی مرتدلر نی تار اتدی .

اسامه عسکری یال ایتکاج خایفه حضرتلری اون بر باشلق بیلگیلهب هر
 قایو سینه عسکر بیرب مرتدلر ایله صوغشورغه بیوردی. همه سینه آلم
 (فلاق) بیوردی. آنلر بارغان اور نلرندن تمام بوی صوندرب زکات لرینی
 آلوب قایتدیلهر.

طلیحه پیغمبرلك دعواسی قیلوب، سلمی دیگان خاتونده بایتاق کشی
 ایهرتوب فتنه چغازب یاتالار ایدی. حضرت خالد، طلیحه ایله سلمی غه
 قارشى بارب اشلرن تاراتدی. سلمی نی اونردیلر، عسکرن قردیلر.
 طلیحه شام یاغینه قاچدی. مونی کورب اول یاقدن بایتاق قبيله خالدکه
 کیلوب ایمان لرینی یاغار تدیلر. فقط رسول الله سلامت وقتندوق
 پیغمبرلك دعواسی قیلغان یالغانچی (مسيلمه) بیک کوب خلقنی ایهرتکان
 ایدی

مسيلمه الکذاب - یمامه طرفنده (یالغانچی مسيلمه) نك يانينه
 قرق مک لهب کشی جیلغان، خلقنی بیک آزدر «محمد مینی پیغمبرلك که
 قانشدردی، مینده پیغمبر» دیب اوشاندره، همده «ایرته نمازی ایله
 یستو نمازینی اوقماس سز، آنلرنی مین توشردم» دیب یوق سوز لر
 سویلی ایدی. خلیفه حضرتلری مسيلمه گه قارشى عکر مه بن ابی جهل
 ایله شرحبیل بن حسنه نی باررغه بیوردی. «ایکیگز برله شوب آندن
 صوگ صوغشور سز» دیگان ایدی، لکن عکر مه شرحبیل نك کیلوون
 کوتمه ی صوغشه باشلاب جیگلدی. خلیفه حضرتلری آنی قایتارمادی.
 «عمان طرفینه بیهر لگان حدیفه بن محصن، عرفجه بن هرثمه یانلرینه
 بار، آنلر ایله برله ش» دیدی. خلیفه حضرتلری خالدنک طلیحه، سلمی
 اشلرن بترگانن بلگاج خالدگه مسيلمه ایله بارب صوغشورغه بیوردی.
 شرحبیل گده آشقمای خالدنک کیلگانن کونهر گه قوشدی. خالد عسکر
 جیوب اوزاغراق جوانغاج شرحبیل تاغن آشغوب مسيلمه ایله ن
 صوغشوب جیگلدی. آندن صوگ خلیفه حضرتلری هر احتمال غه قارشى
 تدبیرن قیلدی: اولگی لری کبی خالدکه تاغن جیگلور گه توغری کیلسه
 دیب آرتینه صاقلغزه عسکر بیوردی.

بىر سىجىھ اسەملى خاتىرە پىغەبەرلىك دەۋاسى قىلۇپ شاقىلى غەنە بوز قىلق غە باش بولغان ايدى. خالدا ايسە بىگرەك صوغىش نىك سىرلۇن بىلگاندىن صاقلق ايلەن بەھادىرلىقنى بىرگە جىغان ذات ايدى. آرتىدە سىجىھ دن دە قور قورلىق اش قالماغانون كوردى. آندىن صوڭ بار عىكرى ايلە مەسىلەگە قارشى باردى. آلدى ياقداغى عىكرىنە شىرەبىل نى باش ايتدى. مەسىلەدە بىك نىق حاضرلەنگان ايدى. صوغىش باشلاندى. ئلك مەسىلە عىكرى اسلام عىكرىن بوزب حضرت خالدىنك چا طرىنە قدر كىلدىلر، طالار غە توتوندىلر. شوندىن صوڭ اللەنك ياردىمى ايلە اسلام عىكرى ياڭا باشدىن كىرى قايتوب بارى بىر يولى ھجوم ايتدىلر. مرتدىلر بوزلدى، كوسى تىلف بولدى. شول آرادە حضرت حمزەنى اوتىرگان وحشى شول وقتداغى قورالى ايلەن مەسىلە نىدە بەرۇب اوتىردى. مرتدىلر تمام جىڭلدىلر. بو صوغىش اسلام عىكرى نىك شەرتن آرتىردى. بو صوغىشە اهل اسلام دن ايكى مەڭدن آرتىراق شەھىد بولدى. مرتدىلردىن بىكرى مەڭدن آرتىراق كشى ھلاك بولدىلر.

قرآنى جىيو.

كلام شىرىف رسول اللە زماندە بىرگە جىوب يازلماغان ايدى. مامە صوغىشندە حافظ قرآن (قرآنى كوڭلىنە بىكلەگان) لىر بىك كوسى شەھىد بولغاچ حضرت عمر نىك ايتوى بو يىنچە خلىفە حضرتلىرى قرآنى جىوب يازار غە بىوردى. زىد بن ثابت الانصارى رضى اللە عنە قرآنى جىوب يازدى. آنىك مەجموعىسىنە (مصحف) ايتلەدر. اول مصحف خلىفە حضرتلردە، آندىن صوڭ حضرت عمر ياندى، آندىن صوڭ حفصە رضى اللە عنەا يورطىدە صاقلاندى.

عراق عربنى آلو

حضرت ابو بكر رضى اللە عنە اول مرتدىلرنىك اشىن بىردى. آنلر ھەممەسى اسلامغە كىرى قايتدىلر، زكاتلردە بىرمەك بولدىلر. تمام اول اشدىن بو شانغاچ عراق عربنى آلمىق واول ياقغە اسلام نورى چە چەمەك ايلەن شىغلەندى. خلىفە حضرتلردىن رخصت آلۇپ اول ياقدە مەنى بن

حارثة الشيباني حضرتلرى سيگىز مك عسكر ايله ن صوغشه ايدى. خالد ابن الوليد مرتدار اشن بترپ قايتقاچ خايغه حضرتلرى آنيده اون مك عسكر ايله حيره شهرنى آلمق او چون بيهردى. خليفه نك بيورغى بويىنچه مثنى ده خالدكه قوشلدى، بارى اون سيگىز مك عسكر بولدى. آنلر بارب حيره طرفنده صوغشا باشلاديلر. اول ايكي اول خلقى صوغره حيره شهرى نك خلقى ايله باشلغى جزيه بير مك شرطى ايله كيلشديلر. ايران پادشاهى حيره باشلغن تو شرب آگا « نيك مسلمانارغه بيرللك؟ » ديب آچولانوب آنك اور نينه ايكنچى باشلق قويوب ماتاشا ايدى. اسلام عسكرى ولجه، ليس ديگان اور نلرده بيك قاطى صوغشوب ايران عسكرى بوزلدى، تمام قزلدى. صوغره بايتاق صوغشور بولوب اوزدى، اممعايشا اسملى شهرنى بتونلهي خراب ايتديلر، حيره نى صوغشوب آلديلر، انبار شهرى، عين التمر قلعهسى آلندى. ديمك، دنيا ده بر نچى دولت مين گنه، ديب تورا تورغان ايران دولتى نك شهرلرى برهم برهم اهل اسلام قولينه كره باشلاديلر.

شام طرفى

اول وقتده دولت لردن عربستان غه كورشى بولغانلرى ايكي ايدى: برسى، ايران. ايكنچيسى، روم دولتى ايدى. رسول الله زمانندوق روم دولتى ايله نده صوغش باشلانغان ايدى.

ابو بكر حضرتلرى شام ياغينه روملر ايله ن صوغشوق ايچون اول خالد بن سعيدنى كوندردى. اول بارب روم نك ماهان اسملى گينير الى ايله صوغشوب جيگدى. خليفه دن طاغن ياردم صورادى. چونكه اش زوزغه تابا بارا ايدى. خليفه حضرتلرى عمان عسكرى ايله ن عكرمه نى، حميد عسكرى ايله ن ذوالكلاع نى بيهردى. قضاعه طرفنده زكات، خراج آلورغه بارغان وليدكه ده عسكر جيوب شامغه باررغه بيوردى. دخيده عمر و بن العاص نى بر فرقه عسكر ايله ن فلسطين غه كوندردى. يزيد بن ابى سفيان نى ده بر فرقه عسكر گه باش ايتوب دمشق شام ياغينه بيهردى. بولار اوستندن بر فرقه گه باش ايتوب ابو عبیده بن الجراح رضی الله

عنه بنی بیهردی. و آنی بارچہسی ننگ او ستینہ ناظر نصب ایتدی. ولید بن عقبہ، عکرمہ، ذوالکلاع، خالد بن سعید یانینہ بارب یتکاج خالد باشقہ امیر عسکرلرنی کونمہی شول اوچ باشلقنی برگہ آلوب ماہان اوستینہ صوغشورغہ باردی. ماہان دمشق شامغہ کردی. خالد آننگ آرتندن بارب دمشق یانندہ عسکر اردوسنی قوردی. ماہان روم عسکری ایلہن چغوب یوللرنی بیک قاطی توتدی. یولده خالد اوغلی سعیدنی توتوب شہید ایتدی مونی ایشکاج خالد بورلوب قاچا باشلادی. ولید بن عقبہدہ آننگ بلہن ایدی. فقط عکرمہ بر اورندہ نق طورب اسلام عسکرین صاقلادی. یوغیسہ اسلام عسکری ننگ بیک کوبسی قرلاچق ایدی. خلیفہ حضرتلری مدینہ گہ قایتقان شرحبیل بن حسنہنی ولید اورنہ اردن فرقه سینہ باش ایتوب بیهردی. شرحبیل خالد بن سعید قاتنہ کیلوب آننگ یارتی عسکرین آلوب اردن یاغینہ کیتدی. آندن صوگ مدینہدہ ینہ بر آز عسکر جیولدی. خلیفہ حضرتلری آنی معاویہ بن ابی سفیانغہ بیرب توغانی یزید قاتینہ بیهردی. معاویہ اول عسکر ایلہن چغوب کیتدی. خالد بن سعید یانینہ بارب یتدی، آننگ قالغان عسکرین آلوب اوز عسکرینہ قوشدی. آندن توغانی یزید قاتینہ بارب یتدی. شول رەوشچہ یزید بلقاغہ، عمرو بن عاص فلسطینغہ، شرحبیل بن حسنہ اردن گہ، ابو عبیدہ بن الجراح جاییہ جہتینہ بارب اردولرینی قوردیلر. روم ایمپراطوری هرقل بونلرننگ قایسی نہ قارشی یوزمک، قایسی نہ قارشی آلمشمک عسکر قویدی. دشمان عسکری برگہ بیش دیب ایتورلک رەوشچہ کوب بولغان دن اسلام امیرلری بارسى بر اورنغہ جیلونى مصلحت کوردیلر. خلیفہ حضرتلرن دن کیلگان بیورق دە شول رەوشچہ ایدی. (یرموک) دیگان اورنغہ جیولدیلر. مونی کورگاج روملارده بر اورنغہ جیولدیلر. شول رەوشچہ روم خلقی ننگ کوزی یرموک یاغندہ چاغندہ خلیفہ حضرتلری ننگ امری بوینچہ قهرمان خالد حضرتلری اون مک عسکر ایلہن عراق یاغندن کیسہ کتون کیلوب چقدی. یولده نیچہ اورندہ صوغشار قیلوب هر قایدہ جیگوب کیلدی. اول وقتدہ روم خلقندہ اخلاق تمام بوزلغان ایدی. اهل اسلامدہ ایسہ بیک توزوک

ایدی. حتی بر گنیرال اوزی نك او تگونگنه كشی سین اسلام عسکری نك
 حالن بلوب قایتورغه ییهرگان ایدی اول كشی قایتقاچ گنیرال غه: «آنار
 کیچ راهب، کوندز عسکر در. آرالرنده حقلقنی بیک نق یورتلر،
 زنا قیلغانلرنی رجم قیلالر، اور لاغان كشی نك اوز اوغللری بولسده
 قولون کیسه لر» دیگاچ، گنیرال «آلای بولغاچ بزگه آنلر ایله ن صوغشوب
 ماتاشوغه قاراغانده ییر آستینه كرمك آرتغراقدر» دیمشدر. بو صوغشده
 مسامانلر قرق مك چاماسنده، روملر ایکی یوز قرق مك چاماسنده
 ایدی. روملر کبی اهل اسلامده مك كشی دن بر فرقه، مك كشی دن بر فرقه
 یاصادیلر. آنك اوستینه سیف الله خالدنك ایتوی بوینچه عسکرنی بیک
 ترتیبلی منتظم رهوشکه صالیدیلر. صوغش باشلاندى، بیک قاطی صوغشیدیلر.
 شول وقتده مدینه دن بر كشی کیلوب خلقغه مدینه دن تاغن یاردم
 کیله دیب خبر ییردی. حالبوکه ایندی اول وقت خلیفه حضرتلری وفات
 بولوب آنك اورنینه حضرت عمر خلیفه بولغان، حضرت عمر، ابو عبید،
 ابن الجراحنی بتون عسکرگه باش ایتوب ییهرگان ایدی. فقط اول
 یورقنی صوگندن غنه ایتیدیلر. صوغش نك بیک قرغان وقتنده صوغشنی
 توقتاتوب یورگی اسملی گنیرال سیف الله خالد قاتینه کیلوب خالدکه:
 «ای خالد! توغری سویله، آزاد كشی یالغان سویله مهس، حرمتلی كشی
 كشی نی هیچ آلداماس. سز نك پیغمبرگزگه كوكدن بر قلیچ ایگوب اول
 قلیچنی سیگا بیرگان، سین شول قلیچ ایله ن قایسی غنه قومگه صوقساك اول
 قومنی جیگاسك ایکان، بو نیچك اش؟» دیدی. خالد آنك سوزن انكار
 ایتسهده یورگی: «صوك سیننی نيك سیف الله (الله قلیچی) دیب ایتهلر؟»
 دیدی. خالد: «الله تعالی بزگه بر پیغمبر ییردی. مین اوزمده آگا
 قارشی صوغشوچی لر آراسنده ایدم. لکن صوگندن میگا الله تعالی
 هدایت ییردی. مین آگا ایهردم. اول پیغمبر میگا «سین الله نك مشرکلرگه
 قایراغان قلیچی سك» دیدی. میگا یاردم تلهب دعا قیلدی» دیدی. شوندن
 صوك یورگی: «صوك سز نرسهگه اوندی سز؟» دیدی. خالد: «اوچ
 نرسه نك برسسی: یا اسلام، یا جزیه، یا صوغش» دیدی یورگی: «اگر بره
 قبول ایتوب مسلمان بولسه آنك مرتبهسی نیچك بولور؟» دیدی. خالد

«مسلمان بولغان كشي نك مرتبه سى بزنك ايله ن تيگزد» ديدى. يورگى:
 «اول كشي گده سزنك كبي ثواب بولورمى؟» ديدى. خالد: «اول كشي
 بزدن آرتغراق ثواب آلور، چونكه بزن پيغمبرنى كورب ايمان
 كيتردك. اما سزنك كبي لر پيغمبرنى كورمه گان، شونك اوچون كورمى
 ايمان كيتركانك ثوابى ده آرتق بولور» ديدى. شوندىن صولك يورگى
 حاضر شونده ايمان اوگره نوب ايمان كيتردى. غسل قيوندى، ايكي ركعت
 نماز او قودى. صوگره اهل اسلام ايله برگه صوغشقه كرب بيك قاطى
 صوغشدى هم كيچكه نابا يورگى حضرتلرى شهيد بولدى. بو گونده اويله،
 ايكندى نمازىنى اياما ايله او قوديلر. بوگون خاتونلر ده بيك قاطى
 صوغشقا لاديلر. روملر تمام آرغانلر ايدى. شول وقتده حضرت خالد
 اورتالرينه بيك قاطى هجوم ايتوب روملرنك آطليسى ايله ن جهيه ولى
 عسكرلرى نك آراسىنى آيردى. آطلىلرى جهيه ولى عسكرنى طاشلاب
 قاچدى. شول وقتده اوزلرى نك جهيه ولى عسكرلرىنى آطلىلرى ايله
 تاباديلر. روملر بتونله ي بوزولوب قاچا باشلاديلر. حتى قاچا تورغان
 عسكرنك آرتندن خاتونلر غه قدر قووب اوترديلر. يوزمك دن آرتق
 روم عسكرى هلاك بولدى. مسلمانلردن بارى اوچمك قدر شهيد بولدى.
 ابو بكر رضى الله عنه بيك عدل، تدبيرلى، غيرتلى بر خليفه ايدى.
 آنك زماننده عربستانده اسلام تمام جهيلدى، قوتلندى. آنك زماننده
 مسلمانلرنك صوگندن زور مملكتلرنى آلورينه نيگزلر سالندى.
 آلمش اوچ يه شنده وفات بولدى. آفتق سوزى (تَوَفِّيَ مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي
 بِالصَّالِحِينَ) بولدى. يعنى ميني مسلمان حالنده وفات قيل، هم ايندگولر گه
 توتاشدر! ديمكدر. جنازه نمازىنى عمر قىلوب رسول الله حضرتلرى
 ياننده دفن قيلندى.

عمر رضى الله عنه نك خليفه لگى.

ابو بكر رضى الله عنه اوزى آورى باشلاغاچده اوز اورينه
 حضرت عمرنى خليفه قىلور غه كيگاش بيردى. آنى بر كاغدگه يازدرب
 خلقغه: «مين سزگه بر خليفه قويدم، سز راضىمى؟» ديب صورادى هر

کم راضی بولغانلارن بلدر ب حتی حضرت علی: «عمر دن باشقه کشی
 خلیفه بولسه راضی تو گلمز» دیدی.
 حضرت ابو بکر و فات بولغانده ایکی زور دولت ایله ن صوغشه،
 هر اشنی بیک تدبیرلی یورته ایدی. ایران یاغنده عسکر باشغی بولغان
 مثنی بن حارثة الشیبانی ایران نك بیک نقلاب صوغشورغه حاضرله نگانون
 بلوب یاردم صورامق اوچون مدینه گه بارغان ایدی. حضرت ابو-
 بکر نك آورو وقتنده کرب کورشدی. احوالنی بیان قیلوب یاردم
 صورادی. خلیفه حضرتلری مثنی گه عسکر یه رمک اوچون حضرت
 عمر گه بیوردی. حضرت عمر خلقنی عراق صوغشینه باررغه دیله دی.
 ابو عبید ثقفی نی باشلق ایتدی. ایکنچی خلیفه بولغان عمر رضی الله عنه
 تاغنده نغتو براق اشکه کرشدی. سعد انصاری ایله سایطنی ده برور فرقه گه
 باش ایتوب مثنی غه قوشوب یه ردی. ایران دولتی نرسی اسملی گنیرال
 ایله ن جابان اسملی گنیرال نی کوب عسکر ایله ن یه رگان ایدی. آنلردن
 نرسی دیگانی (کسکر) دیگان بیرگه، جابان اسملیسی (نمارق) دیگان بیرده
 اردولرن قور دیلر. نمار قده بیک قاطی صوغش بولدی. ایران عسکری
 بوزلدی قاچقانلری نرسی گه قوشلغان ایدی، اولده بوزلوب قرلدی.
 جالینوس دیگان گنیرال ده کوب عسکر ایله ن کیلوب صوغشوب قاراسه ده
 بوزولدی. لکن شول وقتده بهمن دیگان گنیرال لری فرات صوی
 قرینه اردو قور ب صوغه کوپر صوقدیلر. شول وقتده مثنی کوپردن
 چقما سقه ایتسه ده ابو عبیده کوپردن چغوب صوغشقه توتوندی. اوزی
 شهید بولسه یدی کشی گه قدر باشلق صانادی. «اول یدی باشلق بتسه
 مثنی عمومی قوماندان، یعنی بارچه عسکر گه باشلق بولور» دیگان ایدی.
 اوزی ده یدی باشلق ده شهید بولدی لر. خلق قاچا باشلاب بیک قریلا
 باشلادی. مثنی «مونه اوزم سزنی صاقلاب آرتگذر ده تورام، صوغه توشوب
 اوز گزنی هلاک قیلماگز» دیب کوپر قاتنده ایک آفتغه قدری صاقلاب
 توردی. خلق کوپردن چقدیلر، شولابده بیک کوب کشی قرلدی. حضرت
 عمر مونی ایشتوب بیک بور چولدی. هر یاقغه مثنی قاتینه عسکر جیوب
 باررغه امر نامه لر یه ردی مثنی یانینه عسکر جیولا باشلادی. تورلی

باشلق لر قوللری آستنداغی خلق دن عسکر جیوب کیلیدیار .

مهران همدانی دیگان ایران گینیرالی بیک کوب عسکر ایله ن کیلوب
 صوغشوب بوزلدی . اول صوغشده قهرمان مثنی نك توغانی مسعود شهید
 بولدی . فرات ایله دجله آراسی اهل اسلام قولینه کردی . ایرانده برسی
 رستم ، ایکنجیسی فیروز اسملی مشهور قوماندانلر هر قایوسی اوز
 سوزن یورتیسی کیلوب فتنه چغارالر ایدی . ایران نك عقللی لری
 جیلوب «سز بولای بولسه گز ایکی گز گده بز قارشى تورامز . موندای
 زمانده اتفاق ایله ن تور سه گز غنه تور رسز» دیگاچ کیلشدیلر . فیروز
 ایله ن رستم بیک اتفاق ایله یزدجردگه بوی صونارغه ، آنی پادشاه
 طانورغه سوز بیردیلر . مسلمانلر ایله ن صوغشورغه تاغنده چنلابراق
 کرشدیلر . چاماسز کوب عسکر جیا باشلادیلر . مثنی ینه عمر رضی الله
 عنه گه خبر کوندردی . خلیفه بیک تیزلك ایله ن عسکر جیوب اوزی
 بارمق بولغان ایدی . لکن حضرت علی ، طلحه ، زبیر ، عبدالرحمن کبی
 الوغ صحابه لر خلیفه نك باروینی مصلحت کورمیدیلر . بلکه صحابه لردن
 بر غیرتلی ، ثباتلی کشینی بتون عسکرگه عمومی قوماندان ، یعنی بتون
 عسکرگه باشلق ایتوب بیهرونی مصلحت کوردیلر . حضرت عمر مشاوره
 صوگنده سعد بن وقاص رضی الله عنه نی بیهرمک بولدی . آنی چاقرب
 نصیحت لر بیروب سر عسکر ایتوب کوندردی .

سعد بارب یتکانچی قهرمان مثنی رضی الله عنه نك صوغشقانده
 یار الانغان یاراسی آچیلوب وفات بولدی . وفات بولماس دن ئلك :
 «ایران بیرینه کرب صوغشماگز . بلکه چیت لرنده ، سرحدده گنه صوغشگز ،
 الله مظفر قیلسه بیر لرنده کورسز ، بولماسه آرتگز داغی اوز ر عیه گز گه
 تیا نورسز . آرتگز ده یول کیسلامس . ایران نك یولن تاغنده یاخشی راق
 اوگره نورسز . الله تعالی آنلرنی تمام مغلوب قیلغانچی شول رهوشچه
 قیلگز ، آنلر تمام ضعیف له نوب یتکاچ مملکت لری نك اچینه هجوم ایتهرسز !»
 دیب وصیت ایتوب قالدردی . مثنی نك توغانی مثنی بو وصیت نی سعد
 حضرتلرینه ایتکاچ ، موندای قهرمان نك یوق بولوینه بیک جانلری آچیدی .
 سعد حضرتلری قادیسه گه بارب اردوسن قوردی . عسکرینی بیک منتظم

رەوشدە ايتوب ترتيبكە سالدى. ھەر فرقهگە بىك تىجر بەلى، بولدىقلى باشلاقلار قويدى. ايران ياغندن رستم سىر عىسكىر بولوب چاماسىز كوب عىسكىر ايله ن كىلدى. قادسيه صوغشى ديگان مشهور صوغشى بولدى. بو صوغش دە اهل اسلام دە كورنگان صبر، ثبات، قهرمانلىق ايس كىتكىچ درجە دە ايدى. بو صوغش دە ايران نىك بىك زور (درفش كاويانى) اسملى الم (فلاق) لرنى ضرار بن الخطاب آلدى. قاپلان تىرىسندن يا صالوب ھەر تورلى قيمتلى جوهرلر ايله زىنتلەنگان ايدى. قعقاع اسملى قهرمان نىك بىك نىق ھجومى ايله بارب ھلال بن علقمە رستم نى اوتردى. بو صوغش دە اهل اسلام قرق مكدن آرتغراق ايدى. سىگىز مگ بيش يوز لەب شھيدلرى بولدى ايران نىك يوز يگرمى مگ عىسكىر لرنى بىك آزى قاچوب قوتلدى. بىك مشهور باشلىقلرى، بهادرلرى اوتىرلدى. غنىمت ايله مدينەگە سوينىچ خبرى يېھىلدى. خليفە حضرتلرى ھمدە صحابەلر بىك شادلاندىلر. اما ايران پادشاھسى نى، رستم بتوب عىسكىرى قىرلغان خبرى كىلوى بىك يمان حسرتلىندى.

آندن صوك مدائن شھرى آلندى بو شھر ايران نىك پايتختى ايدى. دخيدە تكريت، موصل، نىنوى، جلولا، حلوان شھرلىرى آلندى. ايران شھرلىرى شول رەوشچە اهل اسلام قولىنە كرديلر. رسول الله خندق صوغشندە «كسرى نىك خزىنەلرى ميگا آچلدى» ديگان ايدى. منە بو صوغش دە ھمەسى كوز آلدينە درست بولوب چقدىلر. دخيدە فرات صوى قىرىندە ديورلك كوفە ايله بصرە شھرلىرى سالندى. ايران ياغندە اسلام عىسكىرى بو قدر اشلىر قىلغاندە روم ياغندە دە اش موندن كىم توگل ايدى. ابو عبىدە بن الجراح رضى الله عنه يرموك صوغشندە روملر تمام جيگلكاچ ياگاندى بىك نىق لاب كوب صوغشلىر قىلدى. حلب، اورفە، مرعش، انطاكيە، صيدا شھرلىرى آلندى. عمرو بن العاص فلسطين ياغندە روم عىسكىرىنى بوزوب نابلس، يافە، عزە شھرلىرىنى آلدى، روم عىسكىرى قاچوب قدس شريفكە كىر بىكلەندىلر. قدس خلقى اهل اسلام نىك ھر ياقدە عدل حكىم ايتكانلرىنى، قول آستىداغى ياط دىن خلقىنە دە بىك رحىملى شىقتىلى بولغانلرىنى بلگانلر ايدى. شونىك اوچون

«بىز صوغشيمىز ، مسلمان پادشاهسى قول آستىنه كرمىز ، لکن خليفه حضرتلرى اوزى كىلسون . بىز آنك اوز قولينه طابشرلامىز» دىب خبر كوندردىلر . خليفه عمر حضرتلرى اوزى نك قولى ايلەن نو بتلەشوب توهگە منوب كىلدىلر . قدسگە كرگانده توهگە آطلانو چىراپلى قولغە توغرى كىلدى . حضرت عمر اوزى بتون دىيانى تترەتكەن خليفه بولسەدە توهنك تىزگىن توتوب جىتەكلەب جايدە و شەرگە كردى . شەرنى خليفەگە طابشردىلر . خايغە حضرتلرى قدس خلقىنه طىچلق بىردى . «نصارا خلقى و باشقە خلق اوز دىن لرىنى او لگىچە توتارلر . آنلرنى هيچ كو چلەوچى بولماس . چىر كاولرى اوز اختيارلر نده بولور» دىدى . آندن صوك مدىنەگە قايتدى .

هجر تەدن يگر منچى يلدە مصر و اسكندرىە شەرلرى نە دخى عمرو ابن العاص ، زبىر بن العوام حضرتلرى بىبەرلوب آنلر دخى مصر و اسكندرىە شەرلرىنى آلدىلر . اول ياق نك اصل خلقى بولغان قبطلر بتونلەى صوغشماى طابشرلماقچى لرايدى . فقط بر آزر روم گىنيراللىرى قبطلرنى طىوب اوزلرى اهل اسلام ايلەن صوغشوب ماتاشدىلر . لکن بر حملەدە اشلىرى بتدى . فقط اسكندرىەنى اوچ آى قدر چولغاب تورب صوگىندن آلدىلر . شولاي ايتوب مصر مملكتى دە اسلام قولينه كردى . ۲۲ نچى يلدە طرابلس دە آلتدى .

حضرت عمر آلتمش اوچ يەشندە هجر تەدن يگر منى اوچنچى يلدە (ابولؤلؤ) دىگان بر قول طرفىدن ايرتە نمازى او قغان وقتندە شهيد بولدى . عبدالرحمن بن عوف حضرتلرى نمازنى يىگلچە او قوب تمام ايتدى . آندن صوك حضرت عمر دن «خليفه بىلگىلەب قويساك ايدى» دىدىلر . لکن حضرت عمر «مىن بو يوكنى اولگاچدە يوكلى آلەمىم ، شولايدە رسول الله او جماخ ايلەن سوينچ بىرگان هم آنلردن راضى بولغان آلتى ذات نك مشاورەسى ايلەن آرالرىدن برسىنى خليفە صايلارلر» دىدى . اول وقتدە طلحە ايودە يوق ايدى . «اوچ كون طاحەنى كوتەرسىز . آندن صوك كىلمەسەدە صايلارسىز» دىدى .

اول آلتى ذات على ، عثمان ، طلحە ، زبىر ، سعد بن ابى وقاص ،

عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہم ای دیلر. بو آلتی ذاتنی (اصحاب شوری) دیرلر. اوزی نك اوغلی عبداللہ غہ فکر بیرمک او چون گنه بو مجاسکە کرر گە، لکن خلیفہ صایلانماسقە قوشدی. آنیدن صوڪ حضرت عائشە دن «رسول اللہ قبری یاننده دفن ایتەر گە رخصت صوراً» دیب اوغلی عبداللہنی بیہردی. حضرت عائشہ رخصت بیردی. شونك او چون روضہ مطہرہ دە حضرت ابوبکر یانینہ دفن ایتلیدی. حضرت عمر اون یلده آلتی آیدن آرتغراق خلیفہ بولوب توردی. حضرت عمر نك کورکەم صفت لرینی سویلەب بتروندن قلم عاجزدر. فسقەسی: غیرتلی، حمیتلی، عدل، طرش، توغری سوزلی، حقائق توغروسندە هیچ کمدن قورقماس، آنك مثلی تابلماس بر عزیز ذات ایدی.

عثمان رضی اللہ عنہ نك خلیفہ لگی

او چ کون مشاورە دن صوڪ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ خلیفہ صایلانندی حضرت عثمان آتاسی عفان، آنك آتاسی ابو عاص، آنك آتاسی امیہ، آنك آتاسی عبدمناف بولوب بیسنچی بو وندە رسول اللہ باباسیلہ آنك باباسی برلە شور. ایمان غہ ئلك کیلوچیلر جملە سندن بولوب رسول اللہ نك کیلیدی. رسول اللہ ئلك رفیہ رضی اللہ عنہانی، اول وفات بولغاچ ام کلثوم اسملی قزینی نکاح لاندردی. پیغمبر نك ایکی قزینی نکاح لانغانی او چون (ذی النورین) دیب ایتلیدی. خلیفہ بولوب اون ایکی یلدن اون ایکی کون کیم تورمشدر. آنك خلیفہ لگی زماننده اسلام عسکری ترکستانغہ قدر آطلادی. تون یاغندە داغستاننی اوزب کیتدی. قویاش بایشی یاغندە تاغن بحر محیط غربی گە قدر اسلام المی (فلاقی) تولقونلانوب ظاهر بولدی. قبریس جزیرەسی اسلام قولینہ کردی. آفریقە نك بیک کوب شەرلری فتح ایتلیدی، حتی دیگز آرقلی انداس یاغینہ چغوب صوغش قیلوچیلردە بولدی.

قرآننی یاگادان یازو

حضرت ابوبکر قرآننی جیدرب یازدرغان ایدی. هر قوم اوز لغتی ایلەن اوقیلر ایدی. صوگنندن اوقتودە اختلاف کورندی. شونك

اوچون حضرت عثمان حذیفه بن ثابت نك ايتوی بويىنچه قرآننى قريش لغتى ايله گنه يازدردى. زور قارىلردن آلتى كشىنى چاقرب يازارغا يورب: «بر نرسه ده اختلاف قيلشسه گز قريش لغتى ايله ن يازگز» ديدى. بر نىچە مصحف يازب شهر لرگه طار اتدى. بر سىنى اوزى ياندى. قلدردى. حاضرده ياز لاهم او قلاتورغان قرآن او شبو قرآنغە موافق در. او شبونك ايله ن قرآن اوز گهر تلودن صاقلاندى.

حضرت عثمان بر كون (اريس) ديگان قيونى قازرغە قوشوب شونده قازيغانلرن قارارغە اوزيده بارغان ايدى. قولنداغى يوزگى قيوغە توشوب يو غالدى. بتون قيو اچن چغارب از لسه لرده تابلمادى. بويوزك، رسول الله دن قالغان مهر اور نينه باصار اوچون (محمد رسول الله) ديب يازلغان ايدى. صوگندن حضرت عثمان ينه شونك اوخشاشلى مهر يا صاتوب توتدى. عثمان رضى الله عنه حضرتلرى بيك حليم ايدى، هيچ كمنك سوزىنى كىرى گه قاقماس ايدى. آنك شول صفتندن فائده لانبوب قاورغە طرشوچيلر كوب بولدى. بايتاق زور اور نلردن اولگى امير لرىنى توشرب ايكنچى لرنى قويدى. شول اور نلرغە كوبرهك اوزينه ياقن قرداش كمسه لر قويديلر. آنك اوستينه مروان ابن حكم حضرت عثمان نك كوبرهك اشىنى اوز قولينه آلوب بارا ايدى. چونكه حضرت عثمان اوزى سيكسان يه شلرده گى قارت ايدى مصرده عبدالله بن سعد بن سرح امير ايدى. آندن راضى بولماي، آنى توشرتور اوچون خلقى مدينه گه كىلديلر. خليفه نك يورطن چولغاب آلديلر. حضرت على نك طرشوى ايله مصرغە حضرت ابوبكر اوغلى محمدنى امير ايتلدى. شونك ايله محمد بن ابوبكر مصر كشى لرى ايله يولغە چققان لر ايدى. يولده بر شيكلى كشىنى تو توب تيكشرسه لر بر خط چقدى. خطده مصر اميرينه «سين محمد بن ابوبكرنى هم فلان كشى لرنى جاين تاوب اوتر، اوزك بله ن بولشقان كشى لرنى حبس قيل» ديب يازلغان امر چقدى. خط عثمان مهرى ايله ن پچاتله نگان، يازوچى عثمان ديب قول قوياغان ايدى. خلق شوندىن عجب له نوب كىرى مدينه گه قايتديلر. صحابه لرگه خطنى كورگازديلر، حضرت عثمان غه بر آن

صحابەلەر ايله حضرت على كرب «خط ايتوچى سىنىڭ قولكشى،
 توه سىنىكى مى؟» دىب صورادى. حضرت عثمان رضى الله عنه بولارنىڭ
 اوزىنىكى، مەردە اوزىنىكى ايكانن سويلەدى، فقط «ياز و كىمكى؟» دىگەچ
 «يازونى مەن ياز مادم، يازار غەدە قوشمادم، قولمى دە مەصرغە بار غە
 بىور مادم» دىدى. يازونى نەغتب قاراغاچ مروان يازوى ايكانى بلندى.
 بو واقەنى ايشتب تاغن مفسدلىر كوب بولوب كىلدىلر. حضرت
 عثمان غە «يا خليفه لك نى تاشلا، ياكە مروان نى بزگە بىر» دىدىلر. حضرت
 عثمان رضى الله عنه مروان نى دە بىرمەدى، خليفه لك نى دە تاشلامادى. شونىڭ
 اوچون فتنەچىلر كوبەيدى اوين قاماب آلدىلر. حضرت على اوغللىرى
 حسن ايله حسين نى هم قوللارنى حضرت عثمان نىڭ يورطن صاقلار غە
 بىردى زىير ايله طلحه حضرتلرى دە اوغللىرىنى بىردىلر. آنلر هر
 قايسى حضرت عثمان نىڭ ايشكى توبندە طوروب اچكەرى كررگە
 ھىچ كىمى بىرمىلر ايدى. لىكى فتنەچىلر ايشكىدن كررگە يول بىكەچ
 يورطنىڭ آرتىدىن كرب حضرت عثمان نى شھىد ايتدىلر. خليفە
 حضرتلرى روزە بولوب قرآن او قىدر ايدى. (فسىكفىكهم الله) آيتنە
 قانى آقدى. حضرت عثمان رضى الله عنه سىكسان ايكى يەشندە شھىد
 بولدى. خليفە بولوب تورماقى اون ايكى يىل در. حضرت عثمان
 كور كام خالقلى، يوشاق طبيعتلى، بىك او يالوچان ھىم صبولى بر ذات
 ايدى.

على رضى الله عنه نىڭ خليفەلىكى.

حضرت عثمان شھىد بولغاچ، مەدىنە خلقى حضرت على رضى الله
 عنه گە بيعت بىرمەك بولسەلردە اول قبول ايتمەدى. بعضلر طلحه گە بارب
 بيعت بىرمەك بولدىلر، اولدە قبول ايتمەدى. يىنە حضرت على گە بيعت
 بىرمەك بولوب اوچكە قدر اوتتوبدە قبول ايتمەگەچ آخرىندە «امام سىز
 تورب بولماس، بوزوشچە تورمىق شىرىعتكە صىماس» دىب يالئوب،
 نەغتب ايتكەچ قبول ايتدى. اول طلحه ايله زىير بيعت بىردىلر، آندىن
 صولك باشقىلر بيعت بىردىلر. اما كوفە خلقى زىيرگە، بصرە خلقى طلحه گە،

شام خلقی معاویہ گہ کو گل قویغانلر ایدی. حضرت علی مدینه خالقندن بیعت آلاچ هر شهر دن بیعت آلور غه کشی بیهردی. شامده والی بولغان معاویہ حضرت علی گہ بیعت بیرمدهدی. شونک او چون حضرت علی عسکر ایله شامغه بارر غه قرار بیردی. لکن شول وقتده «مکده حضرت عائشه عثماننک قانن استهب عسکر جیا ایکان» دیب خبر کیلدی. آنک اوستینه طلحه ایله ز بیرده بیعت لرینی بوزوب عثمان قانن استهب عسکر جیغان خبر لری کیلدی. (طلحه، زبیر مدینهده بیعت بیرگاچ عمره فیلامز دیب مکده گه کیتکانلر ایدی). حضرت علی جیغان عسکری ایله ن طلحه، زبیر لر گه بارمقی بولدی. آنلرنک بصره غه کیتکانلری ایشتلوب حضرت علی ده بصره غه کیتدی. حضرت علی بارغاچ الک کوب نصیحت فیلدی. حضرت عائشهده طلحه لر ایله برگه ایدی.

جمل واقعه سی - هر قایوسی اشک آخرن اویلاب کیلشور گه بولدیلر. ایرته گه کیلشور، صلح نامه یازامز دیب تور غانده عثماننی اوترگان کشیلر جیلوب کیگاشدیلر. «اگر بونلر، یعنی علی، عائشه، طلحه، زبیر کیلشه قالسه لر، عثماننی اوترگان کشیلرنک بار سینی ده اوترور گه کیلشور لر. بز بونلر غه کیلشور گه فرصت بیرمه سکه کیرهک. طاک بولماسدن نلک قارانغی وقتده صوغشنی باشلار غه کیرهک. صوغشنی کم باشلاغانی بلنمه سون» دیدیلر. آنلرنک بو کیگاشلرینی حضرت علی ده، طلحه ایله زبیرده بلمه دیلر.

واقعا طاکدن نلک سحر وقتده حضرت عثماننی اوترگانلر، بصره عسکرینه بارب اوق آطا باشلادیلر. خلق هر قایوسی یوقی سندن اویانوب هیچ نرسه بلمه دیلر. طلحه ایله زبیر طرفی، علی اشنی صوغش سز بترمه سکه اویلادی آخریسی، دیدیلر ده صوغشقه کرشدیلر. حضرت علی، نی بارن صور اغاچ آغارده «بصره عسکری صوغشا باشلادی» دیدیلر. حضرت علی ده «آخری طلحه ایله زبیر صوغشمی قالور غه تله مه دیلر» دیدی. علی عسکر گه «ای مسلمانلر! قارشو گزده بولغان کشیلر ده مسلمانلردر. آنلر سز گه قارشی اوترور گه کیلمه سه لر سز آنلرنی اوترمه گز. قاچوب کیتکاننی هیچ آرتندن قوما گز، یغلغان غه تیمه گز»

ذیب قچقردی. صوغش بیک فاطمی بولدی. طلحه اوق ایله یارالانوب شهید بولدی. زبیر صوغش میدانندن کیتکان ایدی، بر اورنده نماز اوقورغه تورغانده عمرو بن جرهوز دیگان کشی آنیده شهید ایتدی. بونی ایشتوب حضرت علی: «زبیرنی اوتروچی کشی گه اوط بلهن سیونچی بیرگز!» دیدی. چونکه اول «هیچ کمنی آرتندن قووب بارماگز» دیگان ایدی. حضرت عائشه برتوه اوستونده گی هودج (شردف) اچنده ایدی. خلق هنوز هودج ایله نه سنده صوغشائر ایدی علی توه نك آياقلىرىنى كيسه رگه بيوردى. توه نك آياقلىرىنى كيسديلر. آندن صوك بصره عسكرى تارالدى حضرت علی عائشه گه «الله تعالى سینی یارلقاسون» دیدی. عائشه ده علی گه شول سوزنی ایتدی. آندن صوك حضرت علی بصره گه کردی. هر کم بیعت بیریلر. حتی یارالی لرده بیعت بیردی. علی رضی الله عنه حضرت عائشه نی بیک الوغلاب مدینه گه بیهردی. بو صوغشقه توه ایله نه سنده بولغانی سببلی (وقعة الجمل) یعنی توه صوغشی ذیب اسم بیریلر. هر ایکی یاقدن اونارمك چاماسنده آدم وفات بولدی.

صفین صوغشی - حضرت علی کرم الله وجهه عراق طرفنده بیعت آلوب تمام ایتکاندن صوك شام امیری معاویه نی اطاعت قیلدرمق او چون جریر بن عبدالله البجلی نی ایلچی ایتوب بیهردی لکن فائده لی نتیجه بولمادی. چونکه نعمان بن بشیر حضرت عثمان نك شهید بولغان قانلی کولمه گنی همده شول وقتده کیسلگان حضرت عثمان خانونی نائله نك بارمق لرینی شامعه آلوب بارب معاویه گه طابشرغان ایدی. معاویه کولمه ك ایله ن بارمق لرینی منبر گه آصوب خلقنی «حضرت عثمان قانن استه گز، آنی اوترر گه قوترتوچی علی بولورغه اوخشیدر» دیب، تمام شام خلقینی او شاندرغان ایدی. خلق هر کوننی مسجدکه کیلوب یغلاب عثمان نی اوترو چیلردن اوچ آلمای، آنلر ایله ن صوغشمای قالممز دیب عهد ایتکانلر ایدی. حضرت علی، عسکر جیوب شامغه سفر قیلدی. آگا قارشی معاویه ده عسکر جیوب چقدی. فرات صوی یاننده بربرینه یولقدیلر. حضرت علی ینه ایلچی بیهرب قاراسده معاویه نی صلح قه کوندره

آلمادی. چونکه معاویہ شول صلتا و لر ایله ن خلیفہ لکنی اوزینہ آلورغہ
 چامالی ایدی. آخرنده صوغش باشلانوب حضرت علی معاویہ گه «ایده،
 حق! بزنیك او چون نلله نی قدر مسلمان قانی تو گلگانچی ایکی مزگنه
 صوغشیق ده حلق او ستکه چقسون» دیدی. معاویہ چقمادی. ایکی طرفنك
 عسکرلری بیک نق صوغشیدیلر. علی طرفی جیگوب معاویہ نك چاطرینہ
 بارب یتدیلر. معاویہ آبترا دی. یاننداغی اوتکن فکری عمر و بن العاص قه:
 «نی حیلہ قیلامز؟» دیدی. عمر و بن العاص نك مصلحتی بوینچه عسکر
 سونگی باشلرینہ قرآن نی نلوب «قرآن حکمینہ کیلگز، صوغشماگز!»
 دیب علی عسکرینہ قچتردیلر. علی نك عسکر ی آراسنده نادانلر بار
 ایدی. آنلر صوغش دن طوقتا دیلر. حضرت علی گه «صوغشنی توقتات،
 اگر بتون عسکر نی صوغش دن طیوب توقتاتماسا ك بز سینك اوزگنی
 اوترمز» دیدیلر. حضرت علی آبترا دی. آخرنده صوغشنی توقتاتدیلر.
 هر ایکی یاقدن برمرکشی نی حکم صایلارغہ، آنلر نرسه ایله ن حکم قیلسه
 شوگا راضی بولورغہ بولدیلر. معاویہ یاغندن عمر و بن العاص نی حکم
 قیلدیلر. علی یاغندن حضرت علی اوزی ابن عباس نی حکم قیلورغہ ایتسه ده
 یاوز بولغان عسکر ی آغا کونمه دیلر. اباموسی الاشعری نی حکم قیلورغہ
 کیگاش بیردیلر. حضرت علی تلہر تلہماس آنلر نك سوزلرینی قبول
 ایتوب اباموسی الاشعری نی حکم ایتدی. یازشیدیلر: حکم بولاچق
 اورنی، وقتنی بیلگیله دیلر. حضرت علی عسکر ی ایله ن کوفه گه قایتقان
 ایدی، مونه عسکرده تاغن فتنه لر چغارغہ باشلادی.

خوارج فتنہ سی — حضرت علی اوزی حکم گه راضی تو گل ایدی.
 آنی اوزی نك عسکر ی کوچله ب کوندرگان لر ایدی. شول عسکر
 اوزلری قایتقاچ علی حکملر حکمینہ راضی بولوب کافر بولدی، دیب
 حضرت علی دن باش تارتدیلر. حضرت علی آنلرغہ «صوگ سز اوزگز
 کوچله ب مینی اول حکم گه کوندر دگزیبت» دیگاچ، عسکر «درست
 بز ایتکان ایدک، ایندی بز ایمانمزی یاغار تدق، توبه ایتدک. سینده
 بز نك کبی توبه ایت ایمانک نی یاگارت» دیدیلر. حضرت علی اوزی
 هم ابن عباس، نی قدر و عظانصیحت قیلسه لرده بولمادی، آخرنده

صو غشور غه تو تونديلار . حضرت علي آنلرنك بار سنده قليچ دن كيچردى .
بونلارنى (خوارج) دىرلار . حضرت علي طاعتندن چقغانلارنى اوچون
خوارج اسمى بىرلدى .

حکملر حکمی — دومة الجندل ديگان بىرده ايکى حکم جیولوب
سويلاه شديلار . كيگاش ايتديلار . هر ايکيسى اوزلارنى ياغنداغى خليفه نى
توشرب صوگنندن خلق اوزى تله گان كشى سون خليفه لك گه صايلا ر غه
قرار بىرديلار . عمرو بن العاص بيك مكر و حيله گه او صطا ، اونكن كشى
ايدى . ابو موسى الاشعري قارت كشى ، مكر حيله نى بلمى ايدى . عمرو
آنى او طدى . عمرو ابو موسى الاشعري گه « سين منبر گه من ده ايکى
آرامزده بولغان كيگاش بوينچه اش قيل » ديدى . ابو موسى منبر گه
چقدى ده « اى جماعت ! بز هر ايکى ياقداغى اميرلارنى توشور گه كيگاش
ايتدك . مونه مين على نى خليفه لكدن توشردم » ديب قولنداغى يوز گن
صالدى . آنندن صوگ عمرو منبر گه مندى ده « اى جماعت ! كوردگز ،
على نك اوز و كيلى ابو موسى آنى خليفه لكدن توشردى . سز شاهد بولگز !
مين على اور نينه معاويه نى خليفه ايتوب قويدم » ديب صالغان يوز كنى
بار ماغينه كيدى . ابو موسى « يوق ، بز نك كيگاش آلاى تو گل بيت ! »
ديب قچقره باشلاسه ده فائده بولمادى . موندن صوگ معاويه خليفه لك نى ده
دعوى قىلا باشلادى . كوب واقعه لردن صوگ حضرت على رضى الله
عنه شهيد بولوب معاويه يالغز قالدى .

حضرت علي نك شهيد بولوى — خوارج طائفه سى حضرت
على گه طاعت قیلودن باش تارتوب آنى حکم گه رضا بولوب كافر
بولدى ديگانلار ايدى . حضرت على آنلرنك جينتق لر ينى قليچ دن كيچرسه ده
آنلار هنوز بتوب يتمه دى . شول خوارج دن عبدالرحمن بن ملجم ، برك
ابن عبدالله ، عمرو بن بكر اسملى اوچ خارجى بر اور نغه كيلوب اتفاق
قىلشديلار . على نى ، معاويه نى ، عمرو بن العاص نى او ترمك كيرك ديب
عهد قىلشديلار . برك ديگانى شامغه بارب ايرته نماز ينه چقغانده معاويه گه
صوقسه ده بولدر اآلمادى . برك نك اوزين توتوب اونرديلار . عمرو
ابن بكر مصرغه بارب عمرو بن العاص ديب بلوب خارجه اسملى كشى نى

او تر دى خارجه نك قصاصى او چون ۷۰۰ بن بكرنى اوزن او تر ديلر .
 عبدالرحمن بن ملجم ديگاني حضرت على گه ايرته نماز ينه چغشلى زهرلى
 قلچ ايله ن چابدى . قلچ باشينه توغرى كيلوب ياراسى قاطى بولغاندن
 اوزاق تورمادى ، حضرت على كرم الله و جهه شهيد بولدى . اولگانچى
 اوغل لرى حسن ، حسين ، محمد حنفيه حضرتلار ينه نصيحت لر بيردى .
 حضرت حسن و حسين همده عبدالله بن جعفر رضى الله عنهم حضرتلارى
 يووب كفن لهب جنازه سيني او قوب دفن قيلدیلر . لکن خوارج طائفه سى
 آنك مبارك اعضاسى ايله مسخره قيلوب خورلاب ماتاشماسونلر او چون
 قبرينى بيلگيسز ايتديلر . حضرت على نك قبرى آيرماچق قايدده ايگاني
 معلوم توگلدن . آندن صوك عبدالله الرحمن بن ملجمنى قصاصا او تر ديلر .
 حضرت على آلمش اوچ ياشنده شهيد بولدى . دورت يلده توقز آى
 خليفه بولوب توردى . لکن بو آرسلانغه طنچلق ايله ن خليفه بولوب
 تورمق نصيب بولمادى . الله تعالى نك هر اشته سر و حكمتى باردر .
 بنده فقط ظاهرى اشلرنى كوره و بله ، باشقه سى بنده گه معلوم ايمه سدر .
 حضرت على كرم الله و جهه بيك چيكسز عالم ، حكيم ، يومارد ، عادل ،
 بهادر لقدمثلى يوق ايدى . شونك او چون آنى (الله نك آرسلانى) ديب
 ايتلدى . بيك مرحمتلى ، تدبيرلى ، كيرك دوستينه كيرك دشمانينه طوغرى لق
 ايله معامله قيلور ، الله دن بيك قورقوچى ، بلاغت ، فصاحتده ينه مثلى
 يوق برذات ايدى . حضرت على نى ابن ملجم چابقاچ جنذب بن عبدالله
 كيلوب « يا امير المؤمنين ، سزدن صوك اوغلنر حسن گه بيعت بيرمهز »
 ديب ايتسه ده على كرم الله و جهه « بو توغروده مين بيورميمده ، طيميمده »
 ديدى . هجرتدن قرقنچى يلده رمضان شريف نك اون يدنچى كوندده
 روح شريفلى اعلاى عالين گه آشدى . دشمانلرى نى قدر مكر ، حيله
 قيلسه لرده حضرت على هيچ مكر حيله يولينه كرمه دى ، هر وقت ، هر اشته ،
 هر كم گه علوجنابلق كورساتدى .

حضرت حسن رضى الله عنه نك خليفه لگى .

حضرت على كرم الله و جهه شهيد بولغاچ اوغلى حسن رضى الله
 عنه حضرتلار ينه بيعت بيرديلر . اول قيس بن سعيد بن عبادة الانصارى

رضی اللہ عنہما بیعت بیردی. آندن صوڭ عراق، خراسان، حجاز،
یمن خلقی همەسی حضرت حسن رضی اللہ عنہگە بیعت بیردیلر. اما شام،
مصر خلقی هنوز معاویەدن باشقەغە ایەرمەدیلر. شام باشلغی معاویە عسکر
جیوب حضرت حسن ایلەن صوغشماق بولوب عراقغە تابا یوردی،
(مسکن) دیگان اورنغە کیلوب توشدی. موڭا قارشى حضرت حسندە
قرق مک عسکر (بو قرق مک عسکر حضرت علی سلامت چاغندە معاویە
ایلە اولگانچی صوغشورمز دیب بیعت بیرگانلر ایدی.) ایلەن چغوب
مداین شهرینە کیلدى. شوندىن قیس بن سعدنى اون ایكى مك عسکر
ایلە آلدن بیەردی. بر آز وقتدن بر مفسد «قیس بن سعد اوترلگان»
دیپ یالغان خبر چغاردی. خلق آراسینە چغوب، قیس اوترلگان،
دیپ قچقردی. مونى ایشتكاج حضرت حسننك چاطرىنى طالارغە
توتوندىلر، اوزى نك اوطره تورغان پالاصن تارتوب آلدیلر، حتى
برسى کیلوب حضرت حسننك بو طینه سونگی ایلەن چەنجدی.

حسن رضی اللہ عنہ یاردم بیررلر دیب اوزی ایلە برگە کیلگان
عسکرندن بو قدر زور خورلقنى کورگاج معاویەگە اشنى طابشرمق
بولوب خط یازدی. چونکہ معاویە کبی قوتلی دشمانغە موندای و فاسز
عسکر ایلەن نیچک قارشى چغارغە کیرهک؟ لکن آتاسى على نى سوکمهسکه
همده آڭا یاردم ایتکان کشى لرنى اوترمهسکه کبی بر نیچه تورلی شرطار
قویوب «اوشبو شرطلرنى قبول ایتسهک سینگا بیعت بیرم» دیدی. معاویە
آنک شرطلرنى قبول ایتدی، لکن على نى سوکمهسکه سوز بیرمەدی.
حضرت حسن «آلای بولسه اوز آلدمدە مینم آتام على نى سوکمهسک»
دیدى. معاویە قبول ایتسهده صوگندن بو شرطنى وفاقلمادی. حضرت
حسن آلتى آى چاماسنده خليفه لك ایتوب صوگره معاویەگە بیعت بیردی.
شوشى آلتى آى ایلەن رسول اللهنك و فاتینە اوتز یل تمام بولدى.
رسول الله صلى الله عليه وسلم «خليفه لك میندن صوڭ اوتز یلدر. آندن
صوڭ پادشاهلق بولور» دیگان ایدی. حضرت حسن دخى آتاسى کبی
عالم، عادل، فصاحت بلاغت ایهسى، کورکام خلقلى، ایدگو عمل ایهسى
ایدی. معاویە اوغلى یزیدنك قوترتوى بو نیچه حضرت حسننى اوزى نك

خاتونى آغو بىرب شول آغودن وفات ايتدى. خليفه لكدن بو شانغاچ
مدينه گه قايتقان ايدى كوفه خالقى نك ثباتسىز لغندن بىك طويوب آنلرغه
بىك رنجوب كيتدى قرق آلتى يەشندە وفات بولوب (بقيع) دە دفن
اولدى.

حسين بن على رضى الله عنهما نك شهيد اولوى.

حضرت حسن رضى الله عنه اشنى معاويه گه طابشرغاچ معاويه خليفه
بولوب شامده توردى هجرتدن ايللى آلتىچى يلدە اوغلى يزىدنى ولى
العهدى قىلدى، يعنى اوزندن صوك خليفه يزىد بولاچاغينه خلقدن بيعت
آلدى. ئلك شام، عراق اهلندن بيعت آلدى. صوگنندن مك آطلى عسكر
ايلەن حجازغه بارب مكە، مدينه اهلندن بيعت آلدى. لکن حضرت
حسين، عبدالله بن عمر، عبدالله بن زبير، عبدالرحمن بن ابى بكر
رضى الله عنهم بيعت بيرمه گانلر ايدى. هجرتدن آلتىچى يلدە يتمش
بىش ياشندە معاويه وفات بولوب اور نينه يزىد بن معاويه پادشاه بولدى.
يزىد پادشاه بولغاچده خلقدن ياغا باشدن بيعت آلدى. حالبو، كه مدينه ده
آغا راضى بولماغان، آتاسى معاويه زمانندوق بيعت بيرمه گان ذات لر
سلامت لر ايدى. آنلردن عبدالرحمن بن ابى بكر شول وقتلرده وفات
بولوب فوتولدى يزىد مدينه اميرى وليد بن عقبه بن ابى سفیانغه
ايكى خط يازدى، برسندە معاويه نك وفاتن بلدرب، ايكنچى سندە حسين
ابن على، عبدالله بن زبير، عبدالله بن عمر لرنى بيعت بيرور گه اوندهر گه،
اگر قبول ايتمه سەلر كو چله ب بيعت قىلدر رغه قوشوب يازغان ايدى.
وليد آنلرنى بيعت بيرر گه اوندهدى، لکن آنلر همان بيعت بيرمه ديلر.
عبدالله بن عمر دن شيكله نميلر ايدى. شونك او چون آنى اوز حالنچه
قويديلر. حضرت حسين بر كيچنى مكە گه چغوب كيتدى، آندن اولگى
كيچده عبدالله بن زبيرده چغوب كيتكان ايدى. كوفه خلقى حضرت
حسين نك بيعت بيرمه گانون ايشتوب «اگر سين بزگه كيلسهك بز سيگا
بار چه مز بيعت بيره مز» ديب خط يه رديلر. اول خطلرنى آغاچ حضرت
حسين مسلم بن عقيلنى كوفه گه يبهردى. كوفه خلقى بار چه سى مسلم گه

حضرت حسين او چون بيعت بيرديلر . بيعت بير و چى اون سيگزر مكثگه تولدى .

يزيد بن معاويه گه «كوفه نك اميرى يوشاق ، باشقه كشي نى يهر !»
ديب خط ياز و چيلر بولغان . شول سببلى يزيد كوفه گه بيك او تكن هم
اوصال بولغان بصره اميرى عبيدالله زياد او غلنى امير ايترب يهردى .
عبيدالله بن زياد ، يزيد نك خطى كيلگاچده حضرت حسين نك بصره غه
يهرگان ايلچى سون توتدرب او تردى . آندن صوك اوز اور نينه
قرداشى عثمان نى امير ايتوب قويدى . خلقنى حضرت حسين گه بيعت
بير و دن طيدى . بيعت بير و چى بولسه بيك قاطى جزا بير و ايله قورقتدى .
ابن زياد اوزى كوفه گه كيتدى . كوفه خلقى «حضرت حسين بو كونلرده
كيلوب يته» ديب تورغانده عبيدالله بن زياد بارب عسكرندن باشقه بر
نيچه خاصراق كشي لرى ايله ن كردى . خلق نك كو بسى حسين ديب بلوب
«خوش كيلدك ، رسول الله او غلى !» ديب اندشه لر ايدى . عبيدالله
انده شمه ي گه حكومت يورطينه توغرى باردى . بر كشي عبيدالله نى
طانيدى . عبيدالله كيلگانون بلاگاچده مسلم بن عقيل نى ، هانى بن عروه
ديگان كشي يورطينه يه شرديلر . بو اشنى عبيدالله ايشتوب هانى نى
چاقر ديدى . طايانغى ايله ن صوغوب هانى نك بور نى صندرب حبس ايتدى .
مسلم بن عقيل موني ايشتكاج بيعت بيرگان اون سيگزر مكث كشي ايله ن
بارب عبيدالله بن زيادنى چولغاب آلدى . عبيدالله ياننده كوفه نك
باشراق كشي لرى حكومت يورطينك توبه سينه منوب خلقنى قورقوته
باشلاديلر ، «سز گه عبيدالله بيك قاطى جزا بيرر ، بواشگزنك آخرى
اوزگزر گه چيتون بولور» ديب سويابه خلقنى قورقتديلر . وفاسز
بولغان كوفه خلقى حاضر تارالا باشلاديلر . رسول الله قزيناك او غلى
او چون جانلرن فدا قيلور غه بيعت بيرگان كوفه خلقى بر ايكى فوشطانك
شاپروى ايله ن قاچديلر . آخر نده مسلم بن عقيل نيدى ، هانى نى ده شهيد
ايتديلر . حضرت حسين رضى الله عنه ، اون سيگزر مكث كشي نك بيعت
بيرگان خبرى كيلگاچ كوفه گه باره ق بولدى . عبيدالله بن عباس حضرت
حسين گه «سین كوفه خلقينه اوشانما ، آنلر آتاك على گه ، نوغانوك حسن گه

زینداین اشلر قیلدیلر. آنلر هیچ وعده لر نده تورماسلر، مین قورقامن:
سینی ده چاقوغان بولوب خراب قنه ایتهلر لر» دیدی. حضرت حسین
«مین وعده بیرب خط یازدم ایندی» دیدی. یولده مسلمنک اوتورلگانن
ایشتکاج حضرت حسیننک ایبده شلری «ایندی کوفه ده بزگه یاردهچی
بولماس، مکه گه کیری قایتیق» دیب ایتسه لرده مسلمنک قرداشلری «ایندی
بارامز، یا شهید بولورمز» یا جیگارمز» دیدیلر. قای برسی «تاغن حضرت
حسین اوزی بارغاج بلکه بیعت بیرر لر» دیب ایتدیلر. هنوز کوفه گه
تابا کیتدیلر. یولده تاغنده ناچار راق خبرلر کیله باشلادی. آندن صوگ
حضرت حسین یانداغی ایبده شلرینه کیته سی کیلگان کشی لرگه کیتهر گه
رخصت بیردی. شوندن صوگ بیک کوب ایبده شلری کیتدی، باری
مکه دن چققان وقتنداغی ایبده شلری گنه قالدیلر. آنلرده قرداشلری، بالالری
ایدی. یزید اوغلی حر دیگان کشی عبیداللهنک قوشوی بوینچه حضرت
حسین لرنی صوسز اورنغه (کربلا) دیگان بیرگه ایندردی. حرنک مک
قدر عسکری بار ایدی. آندن صوگ دورت مک عسکر ایله ن عمر
ابن سعد بن ابی وقاص کیلدی. آنیده عبیدالله بیهرگان ایدی. ابن
زیادنک قوشوی بوینچه فرات صوینی حضرت حسین دن طیدیلر. اچهرگه
باشقه بیرده صویوق ایدی. حضرت حسین وایبده شلری صوسز لقدن
عاجز قالغاج، عباس بن علی یکر می جه یه ولی، اوتز اطلی عسکر ایله ن
دشماننک بیش یوز عسکر ن بوزوب یاروب صو آلوب قایتدیلر.
آندن صوگ حضرت حسین، عمر بن سعدک: «میگا اوچ نرسه نک
برسینی اختیار بیرگز: یا یزیدنک اوز قاتینه باریم، یا مکه گه کیری
قایتیم، یا تورک چیکینه بارب کافر لر ایله ن صوغش قیلام» دیدی. عمر
بونى عبدالله بن زیادقه یازدی. ابن زیاد یزیدک یبه ر مک نی معقول
کور سه ده شمر بن ذی الجوشن دیگان بر یاوز «ای امیر! حسین نی اوز
قولگا کیترسونلر. آندن صوگ جزا بیر سه گده، عفو قیلسا گده اوز
قولگده بولور» دیدی. ابن زیاد بو سوز گه مغرور بولوب «حسین نی
مونده کیترگز، قبول ایتمه سه اوترگز، اعضاسن اط آیاغی آستنده
تابتاتگز» دیدی. عمر بن سعد شوشی یورق نی آغاچ چاره سز صوغش نی

اختيار قىلدى. ايكندى نماز ندىن صوڭ ھجومگە حاضرلەنسىدە ھىزىرت
 ھىسىن اول وقتىدە بىر كىيىچ مەھلىت صوراب صوغىش بىر كىيىچ كىچىكدرلدى.
 شول كىچىدە ھىزىرت ھىسىن رىضى اللە عنە اوزى نىڭ ايبىدە شىلرىنى جىدى.
 اللە تعالى گە ھىمد، ثنا ايتىدى. اللە تعالى نىڭ بىرگان نىمەتلىرىنى صانى صانى
 شىكرانە قىلغاندىن صوڭ «يارب! بىزنى بىرگان نىمەتلىرىڭا شىكرانە ايتوچىلردىن
 قىل» دىب دەما قىلدى. آندىن صوڭ ايبىدە شىلرىنى: «مىن سىزنىڭ كىبى بولداشلىق
 ھقىنى تاماملاب اوتەگان كىشى كورمەدم. سىز مىڭا قولگىزدىن كىلگان
 ياخشى لىقنى قىلدىڭىز، اللە تعالى سىزگە خىرلى جزا بىرسون مىن طاڭدە
 بو دشمانلاردىن كورەچىگىمىنى كوررەمىن، دىب اويلىم. سىزنىڭ بارچە گىزغە
 مىن كىتەرگە رخصت بىردىم. بارچە گىز مىندىن آزاد. قايدە كىتسە گىردە
 شوشى قاپلاغان كىچىدە باراسى اورنلار گىزغە بارگىز. ھو بىرگىز مىنم جماعت
 وبالالرم نىڭ بىرەرسون آلتىزدە كىتىڭىز. اللە تعالى سىزگە خىرلى ثوابلر
 بىرسون! آنلر شايد سىزگە تىمەسلر. چونكە آنلرنىڭ سىزدە بو اشلىرىدە
 يوق. آنلر بارى مىنى گىنە اوستىلر» دىدى. ھىزىرت ھىسىن نىڭ توغانلرى،
 قىردە شىلرى، عبداللە بن جعفر او غللىرى «بىز اوزمىزنىڭ خواجەمىز، شىخىمىز،
 ايك ياخشى قىردە شىمىزنى نىچىك ايتوب دشمانغە يالغىز ھالىچە قالدرب
 كىتەرەمىز. اوزمىز اوقدىن، قلىچدىن قاچوب خواجەمىزنى طاشلاب ھىچ
 كىتەچىك توگلمىز» دىدىلر.

محرم آيى نىڭ اونىنچى كونى كىردى. سەد بن وقاص اوغلى ھىزىرت
 طاڭ نمازىنى اوقغاندىن صوڭ اوزى نىڭ ھىزىرت ھىسىن
 رىضى اللە عنە نىڭ قارشوشىنى كىترب تىزدى. ھىسىن رىضى اللە عنەدە
 اوزى نىڭ بار قدر ھىزىرت ھىسىن رىضى اللە عنە نىڭ قارشوشىنى كىترب تىزدى. بارسى
 اوتىز ايكى آتلى قىرق جەيەولى كىشى ايدى. آندىن صوڭ ھىسىن رىضى اللە
 عنە بلىند آواز ايلە كوفە ھىزىرت ھىسىن رىضى اللە عنە نىڭ قاراب: «اى آدملىر! مىنم سىزگە
 ايتەچىك سوزم بار. اول سوزدىن فائىدە بولور دىب اويلامىم، لىكىن
 اللە تعالى قاشىندە سىزنىڭ صلتا ولرگىز قالماسون اوچون ايتەمىن. اى
 كوفە خلقى! سىز بىلە سىز، مىن پىغمبىرىمىز محمد صلى اللە عليه وسلم نىڭ قىزى
 فاطمە نىڭ اوغلىمىن. رسولمىزگە ئىلك ايمان كىتىرگان ھىزىرت ھىسىن رىضى اللە عنە

آتام، سید شہداء بولغان حمزہ آتامنڭ آتاسیله بر توغاندر. جعفر طیار
مینم آتام ایله بر توغاندر. رسول الله صلی الله علیه وسلمنڭ هر کم گه
ایشتلوب مشهور بولغان سوزی سزنگ قولاغزغہ ایرشمه دیمنی؟ رسول الله
او جماع اهلینڭ یکتلری نڭ خواجه سی دیب کمنی ایتدی؟ توغانم حسن
ایله مینی ایتدی بیت! بلمه سه گز بلگان کشیلر جابر بن عبد الله دن،
ابو سعید دن، سهل بن سعید دن، زید بن ارقم دن، انس دن صور اگز.
آنلر سز گه ایتور لر. آنلر بز بو سوزنی رسول الله دن ایشتدک،
دیور لر شولای بولغاچ سز گه مینی اوترودن طیلور لق بولمومونی؟
قیامت کوننده الله تعالی حضور نده، پیغمبر نر حضور نده نی جواب
بیررمز دیب اویلی سز؟» دیدی. بوندن باشقه ینه بیک اثرلی سوز لر
سویله دی. اوزینی خط یازب چاقرغان کشیلر نڭ ده اسملرینی برهم
برهم ایتدی «میگا خط یازب چاقر دگز بیت، نیک سوز گز ده تور میسز؟»
دیدی. هیچ قایوسی جواب بیرمه دیلر. آندن صوڭ حضرت حسین
«الحمد لله، الله تعالی مینم حجت مینی سزنگ موینگزغہ نعتوب صالیدی» دیدی.
صوغش باشلانیدی. فرات صوندن حضرت حسین نی کوفه عسکری
طیدیلر. شونڭ اوچون حضرت حسین هم آنڭ اییده شلری بیک
صو صادیلر. شولای بولسه ده بیک قاطی صوغش دیلر. حضرت حسین نڭ
بار عسکری یتمش ایکی گنه بولسه ده سیکسان برکشی نی اوتر دیلر.
حضرت حسین طرفدارلرندن الک مخلص لری، آندن صوڭ قرداشلری،
اوغللری شهید بولدیلر. باری تیک چاظر نده خاتونلری، قزارلی، قز
قرداشلری یهش بالالری غنه سلامت قالدیلر.

ئهللی بو وقتده حضرت حسین اوزیده سلامت فقط صو صاغاندن
تلی کیوب حال سز لهنگان ایدی. شول حالنچه دشمان عسکر ن جرب
فرات صوینه باردی. صو اچمک بولوب صو آلدی. شول وقتده
یاوز شمر بن ذی الجوشن «عسکر گه، نی قاراب تور اسز، صو اچسه
تاغن حال کرر. آندن صوڭ آنی نیچک جیگار سز، تیزر هک قاراگز
ایتدی» دیب قچقردی، ایکنچی بر یوزی قاراسی حضرت حسین گه
اوق آطوب اوق حضرت حسین نڭ آغزینه بارب کردی. آغان

صوینی اچە آمادی، اوقنی تارتوب آغان ایدی، قان آغا باشلادی. شول حالنچە چاطری قاتینە قایتوب او طردی. آندن صوڭ او چنچی بر یاوزی کیلوب حضرت حسیننی شهید ایتدی (انا لله وانا الیه راجعون) حضرت حسین رضی الله عنہنک باشینی عیدالله بن زیادقە یبەردیار. عیدالله بن زیاد عسکر باشاغی عمر بن سعد بن وقاصقە حسیننی اوترگاچ تهنن آط ایلهن تابتاتورغە بیورغان ایدی. عمر، حسین رضی الله عنہنک تهنن تابتانیدی، قابرغالری صندی. شمر بن ذی الجوشن اوزی نك یاوز اییدەشلری ایلهن کیلوب حضرت حسین نك چاطرینی طالادیلر. آندە خاتون قز هم بالارغە ایدی. زین العابدین بن حسین آورو هم یەش ایدی. شمر یاوز آندە چابمق بولوب قلیچن کوتەرسەدە حمید بن مسلم «سبحان الله، صبی نیدە اوترەسگمی؟ دیب آنی طیدی. شول آرادە عسکر باشاغی عمر بن سعد کیلوب چاطرغە هیچ کم نی کرتەسکە، بو آورو بالاغە هیچ کم گە تیمەسکە هم مونداغی نرسەلرنی آغان کشی بولسە قایتارب بیررگە قوشدی.

شهید بولغان وقتدە حضرت حسین ایلی بیش یاشندە ایدی. بو صوغش دە حضرت علی، عباس، جعفر، عبدالله، عثمان، محمد، ابوبکر رضی الله عنہم، حضرت حسین بالالرنندن علی هم عبدالله، حضرت حسن او غل لرنندن ابوبکر، قاسم حضرتلری شهید بولدیلر. بو صوغشده اوترلگان کوقە عسکرینی عمر بن سعد دفن قیلدردی. اما حضرت حسین و آنک اییدەشلرنندن شهید بولغان ذات لرنی دفن قیلمەی قالدردیلر. صوگنندن بنی اسد قبیلە سندن بر طائغە کیلوب حضرت حسین نك باش سز تهننی (چونکە باشینی کوفەگە ابن زیادقە و آندن شامدە یزیدکە یبەرگانلر ایدی) و اییدەشلرنندن بولغان شهیدلرنی دفن قیلدیلر. عمر بن سعد ایکی کون کربلادە قالوب آندن صوڭ حضرت حسین نك بالالرینی، خاتونلرینی، قز قرداشلرینی کوفەگە عیدالله بن زیادقە اوزاتدی. ابن زیاد زین العابدین دیب مشهور بولغان علی بن حسیننی کورگاچ اوترمک بولسەدە حضرت علی قزی زینب، بالانی قوچاقلاب بیک بالنوبقنە ابن زیاد قلیچندن قوتقاردی. آندن صوڭ ابن زیاد حضرت حسین نك

باشى ايله سلامت قالغان جماعت و بالالرينى شامغا يزيديكە يپەردى.
زين العابدیننى بوغاولاتقان ایدی. بارب يتكاج يزيدي بوغاوينى آلدردى،
حضرت حسين نك خاتون قز و بالالرينى اوز يورطينه ايندردى. يزيديك
خاتون و بالالرى آنلرغه قدر و حرمت ايتديلر. آندن صوك يزيدي
ابن معاويه شام خلقندن بر اشانچلى كشى ايله رسول الله نك اهل بيتندن
بولغان حضرت حسين نك خاتونلرينى، بالالرينى و قز قرداشلرينى
مدينه گە اوزاندى. كيتەر و قتلرندە زين العابدین حضرتلرينى يزيدي
اوز يازينه چاقرب «عبيدالله بن زيادقه الله تعالى لعنت قيلسون، آنك
اور نونده مين بولسام البته حسيننى عفو قيلغان بولور ايدم» ديدى.
صوگره «اي او غلم! حاجت نرسه گز بولسه ميگا خط يازارسز، مين
اوتەر من» ديدى. آنلر مدينه گە بارب ايرشكاج بنى هاشم خاتونلرى
بيك يغلاديلر.

حضرت حسين نك مبارك باشى بر سوز گە كوره مدينه ده آناسى
فاطمه رضى الله عنها قبرى ياننده، ايكنچى سوز گە كوره دمشق شهرنده
(باب الفرديس) ده دفن اولنمشدر. اوچنچى سوز گە كوره نك عسقلانده
كوملوب، صوگره قاهره شهرينه كيتريلوب كوملدى. شونده آگا بنايا صالحوب
حاضرده (مشهد حسين) ديب مشهوردر. حسين رضى الله عنه نك شهيد
بولوى محرم نك اوننچى كوني، هجرتدن آلتمش بر نچى يلده، عاشورا
به يره منده ایدی. حضرت حسين نك بارى اوچ اير بالاسى سلامت قالوب
حسن ايله عمرو و صبي، على بن الحسين آورو بولغاندن اوترلمى قالديلر.

بو قصص الانبياءنى يازغانده تفسير قاضى يضاوى، تفسير كبير،
جلالين، عبده حضرتلرى نك تفسيرى، تفسير ابى السعود، تفسير خازن،
رساله حميديه، نور اليقين فى سيرة سيد المرسلين، آلتى بارمق، جودت
افندى نك تاريخ و قصص الانبياءسى، ابن الاثير نك تاريخ كاملى، ابن
هشام نك سير النبى صلى الله عليه وسلم، ابن القيم نك زاد المعادى، ترجمه
تاريخ طبرى، مدحت افندى نك تاريخ كائنات كبرى مشهور و معتبر
تاريخ كتابلرندن استفاده ايتدم.

۱۳۳۲ سنه هجرية، ربيع الاول — ۴، ۱۹۱۴ سنه ميلاديه غينوار — ۱۷ نده تمام بولدى.
احترام اوله: قاضى ايلي قريه سنده امام و مدرس ملا صابر جان ابن ملا عبدالديع.

